SCHÜCH-POLZ:

KATEHETIKA.

NJEMAČKO SEDAMNAESTO IZDANJE PREVEO I PRIREDIO
ZA HRVATSKE BOGOSLOVSKE I UČITELJSKE ŠKOLE

BOGOLJUB STRIŽIĆ,
PROFESOR PEDAGOGIKE NA ŽENSKOJ UČITELJSKOJ ŠKOLI SESTARA MILOSRDNICA
U ZAGREBU.

STOJI 2 KRUNE.

U ZAGREBU.
TISAK KR. ZEMALJSKE TISKARE.
1916.

SCHÜCH-POLZ:

KATEHETIKA.

NJEMAČKO SEDAMNAESTO IZDANJE PREVEO I PRIREDIO
ZA HRVATSKE BOGOSLOVSKE I UČITELJSKE ŠKOLE

BOGOLJUB STRIŽIĆ,
PROFESOR PEDAGOGIKE NA ŽENSKOJ UČITELJSKOJ ŠKOLI SESTARA MILOSRDNICA
U ZAGREBU.

STOJI 2 KRUNE.

U ZAGREBU.
TISAK KR. ZEMALJSKE TISKARE.
1916.

Ordinariatus Archidioec. Zagrebien. Nr. 1914/1916.

Nihil obstat.

Ferdinandus Brixi, S. J.
Censor.

Imprimatur.

Datum Zagrebiae, die 20. Martii 1916.

† Antonius,
Archiepiscopus Zagrebiensis.

Katehetika.

---

§ 1. Katehetička učiteljska služba.[1]) Njezina zadaća.

Katehetičko učiteljsko djelovanje ili kateheza[2]) je onaj dio crkvenoga učiteljskog djelovanja, koje se bavi obučavanjem neukih u vjeri (rudes, po sv. Aug.). Crkva je zavod, koji obuhvata cijeli svijet, u kojemu valja da se ljudi po volji Kristovoj uzgajaju za Boga i njegovo kraljevstvo. Svekoliko crkveno učiteljsko djelovanje jest uzgojno, naročito katehetičko. Vjersko obučavanje u pučkoj i srednjoj školi mora biti praktično, uzgojno, a nipošto teorijsko: nema se bogoslovlje obrađivati, već se mora mladež uzgajati za kršćansko mišljenje, htijenje i djelovanje. Stoga je jednostrano, ograničeno shvaćanje bivstva kateheze, ako se misli, da je njezina glavna zadaća poučavati djecu u kršćanskim istinama vjere. Vjera bez djela je mrtva. Kateheza mora svoju zadaću tako riješiti, da djecu dovede do takove vjere, koja se očituje u pravom kršćanskom životu. Kateheza je odgajanje mladeži za kršćanski život, koji se temelji na vjerskom uvjerenju; njezina je svrha da tako obrazuje dijete, te ono jednoć uzmogne samostalno ići putem kršćanske savršenosti, združenja s Bogom.[3]) Iz rečenoga jasna je sveza kateheze s ostalim oblicima pastirske službe. Ona je jedan dio crkvene učiteljske službe: obuhvata ona pripravljanja, po kojima dijete postaje sposobno da samostalno provodi kršćanski život, koji se temelji na vjerskom uvjerenju. Djeci dijeliti milost spasenja u žrtvi i u sakramentima (svećenička služba) i mladež voditi putem spasenja (pastirska služba) djelovanja su, koja u užem smislu ne idu više u opseg katehetičkoga učiteljskog djelovanja.[4])

§ 2. Potreba kateheze.

Da se dijete razvije u odrasla čovjeka, koji je podoban da samostalno živi životom čovjeka dostojnim, da vrši zadaću

---

[1]) C. pr. Sal. 1910. n. 358.; S. dioec. Brix. 1900. 20.; S. d. Sanhipp. 1908. 41.; S. d Lavant. 1907. 267. — [2]) Kateheza, κατήχησις od κατηχεῖν — naokolo razlijegati se; usmeno poučavati: Kod Luc. 1, 4.; Act. ap. 18, 25.; Gal. 6, 6.; I. Cor. 14, 19.: u temeljnim počecima kršćanstva poučavati — jest od konca 3. stoljeća postojani naziv za onu obuku u vjeri, koja se daje prije primitka Krsta i Euharistije. — [3]) Grudfragen der Katechetik (Kirsch 1911.). 1. sv.: Svrha je vjerske obuke, kaže Pijo X. (enc. 15. IV. 1905.), popravljanje života, dakle život bez grijeha, krepostan. — [4]) Grundfr. d. Katech. 2. sv. Das religiöse Lehrgut als Korektiv didaktischer Irrwege.

svojega života i svoju konačnu svrhu postigne, nužno je prema osnovi utjecati na njegovo tjelesno i duševno razvijanje, nužno je kršćansko odgajanje — kateheza.

Čovjek je samo jedamput dijete, kad se njegov cijeli unutrašnji život nalazi u razvijanju; u toj dobi sve lako prima, daje se obrazovati. Kad je to vrijeme prošlo, kad se predodžbe i misli jednoć ustalile, kad se čuvstvovanje i htijenje uživjelo, kad su rano stečene navike postale druga narav; tad je mnogo teže u unutrašnjem životu takova mladog čovjeka što promijeniti i uzgojiti. Što odgoja zanemari, poslije se to nikako ili samo vrlo teško može nadoknaditi. Neizmjerna je šteta, što je nanosi zanemarena kršćanska odgoja: tu nema topline i srdačnosti mladenačke vjere, koja se protivi mozganju razuma i zabludama vremena; nema revnosti u dostojnom i spasonosnom primanju sv. sakramenata, u moljenju i bogoštovlju; nema kršćanske osobnosti, koja može i svojom sv. dužnosti smatra, potomstvo u vjeri Crkve uzdržati i uzgojiti. „Jer navika postane druga narav, mnogo je do toga, da se djeca privikavaju na dobro, uzgajaju u pravoj religiji i u čistom ćudoređu. Da u kršćanstvu bude bolje, valja početi s malenima, koji nijesu još okorjeli u zlu, a za spasonosne nauke imaju prihvatljivo srce.“[1]) U Krstu se dijete preporodi na život u Kristu i njegovoj milosti; bude članom mističkoga tijela Isusa Krista i prima u posvećujućoj milosti princip svrhunaravnoga života, koji se mora razvijati i njegovati, da se čovjek dovede do usavršenja kršćanskoga savršenstva. Iz toga izlazi za dušobrižnika sv. dužnost, da klicu svrhunaravnoga života razvija: „Filioli, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis — Dječice moja, koju opet s mukom rađam, dokle Kristovo obličje ne postane u vama“ (Gal. 4, 19.). U tom je Krist sâm dao svećenicima najbolji primjer. Kad su jednoć majke k njemu dovodile djecu svoju, da ih blagoslovi, branjahu im to apostoli. Tad je Isus zlovoljan rekao: „Pustite malene da dolaze k meni i ne branite im toga, jer za takove je kraljevstvo nebesko“. I on ih je uzimao u naručaj, stavljao na njih ruke i blagoslivljao ih (Marc. 10, 14.). Crkva iznovičnim izjavama nalaže svojim svećenicima da savjesno vrše katehetičku učiteljsku službu, a na saboru tridentskom svojim biskupima upravo zapovijeda „da se proti nemarnima posluže i cenzurama (kaznama)“.[2])

U njezinu krilu nastali su u staro i novo vrijeme redovi i družbe, kojima bijaše životna zadaća kršćansko odgajanje

---

[1]) Gerson, De pueris ad Christum trahendis. — Päd. katech. Kurs. Wien 1908. 290.: Bildungswert des R. U. — Ob. Rh. P. Bl. 1910. 216.: Didaktik als Grundlage der Katechese. Pharus, kath. M. Sch. f. Pädagogik. Auer. Krus, Päd. Grungfragen. Rauch 1911. — [2]) Conc. prov. Wienn. VI. 9.; Trid. sess. 24., cp. 4. De ref. Pavao V. dao je (6. X. 1607.) učiteljima oprost od 100 dana, kadgod djecu poučavaju u kršć. religiji; oprost od 7 godina, ako ih u nedjelje i blagdane vode da slušaju kršć. nauk; ocevi i majke, majstori i žene, koji svoju djecu ili podložnike u kršć. religiji poučavaju, i svaki kršćanin, koji drugome ½ sata katekizam tumači, mogu steći oprost od 100 dana; jednako daje svima, koji su kod kršć. pouke i na sve se blagdane bl. Djevice Marije ispovjede, svakoga blagdana oprost od 3, a ako se dostojno pričeste od 7 godina. Ber.[13] 342. 534. 742. 827; Christenlehrbruderschaft.

mladeži; apostolski muževi, kao sv. Franjo Saleški, Filip Nerije, Josip Kalasancije, Ivan Krst. de la Salle pokazivali su riječju i činom, kako veliku važnost stavljahu u katehezu. Zato kaže Hirscher (Katechetik[2]. Predgovor): „Uzmite nam sve, a dajte nam samo jedno: prosvijetljene, duboko pobožne, za povjerenu mladež žarko revnjive, danas kao i sutra sa neumornom ljubavi za nju zauzete učitelje i pastire mladeži — i mi imamo dosta. Naprotiv dajte nam sve, a uskratite nam to jedno — i mi nemamo ništa."

§ 3. Vrijeme katehetičkoga odgajanja.

Rousseauov Emil ne smije prije svoje 15. godine života uopće znati, da li ima duša; religijsko obrazovanje ne smije da počne prije 16. godine života, jer se djetetu ne smije ništa da podaje, čega ono ne može da shvati. Jednako osuđuje Bassedov vjersku pouku u djetinjoj dobi: s njom se ne smije prije početi, nego kad se može razumjeti. Protiv tih nazora valja istaći, kako katehetičko odgajanje mora da započne već u najranijoj mladosti.

Po sv. Krstu je u dijete stavljena klica svrhunaravnoga života (§ 2.), koja teži za razvijanjem s duhovnim razvitkom djeteta. Tu klicu zanemariti, ili je izobiljem posve naravske izobrazbe i odgoje ugušiti, bio bi zločin protiv djeteta. „Kaže li se, da mladi učenici nijesu sposobni shvatiti nadosjetno, zaboravlja se, da su oni primili onaj sakramenat, što ga stara Crkva rado naziva imenom prosvijetljenje" (Mey). Zgodno kaže bečki provincijalni sabor (VI. 9.): „Praeveniatur anima a Deo et pro Deo creata in ipsa inteligentiae aurora monitis salutis; cito occupetur divinis, ne subintret mundus et diabolus, quibus in Baptismate renuntiavit[1]) — Neka se dođe u susret duši od Boga i za Boga stvorenoj, kad sviće njezina razumnost; neka se odmah zaposli Božjim stvarima, da ne uđe u nju svijet i đavao, čega se odrekla na Krstu."

Svako odgajanje počinje razborito s najranijom mladosti, kad je čovjek najpristupačniji; dakle i katehetičko: „dok je duša još meka i gipka kao vosak, mora se poticati na sve vježbe dobra" (sv. Bazilije). „Čim se djeca počnu služiti umom", kazuje sv. Ivan Krisostom, „bivaju poučavana u apostolskom Vjerovanju, te ih se nauči molitve, pjesme i običaje kod bogoštovlja. Odgađa li se vjersko obrazovanje, tad srca djece otvrdnu, uzraste zao i nepokoran naraštaj, naraštaj, kojega srce nije pravo i kojega srce nije Bogu vjerno."

Religija je čovjeku naravna potreba, dakle i djetetu. Upravo čista duša djeteta, koja više sluteći gleda negoli misleći spoznaje, najplodnije je tlo srdačne religijske vjere i osjećaja. „Kako se zna iz iskustva pokazuju djeca izvanredno brzo već sa dvije godine i još prije, smisao i volju za religijske stvari, ako im se predoče" (Stolz). Po Krstu je nadalje dijete dobilo nesamo kršćansko ime već i dužnost, da kao kršćanin živi, koliko je za to sposobno prema razvitku svojih duševnih sila. Zato mora katehetičko odgajanje početi u najranijoj mladosti, uvodeći dijete u pobožne običaje, molitve i bogoštovlje, prateći korak za korakom razvoj djeteta. „Sjećaj se svojega Stvoritelja u danima mladosti" piše u knjizi Propovjednika (12, 1.). Pobožni Tobija od djetinjstva uči svoga sina da se Boga boji i svaki grijeh izbjegava (Tob. 1, 10.), a svoje unuke opominje na smrtnom krevetu: Zapovijedajte svojoj djeci da pravdu vrše i milostinju dijele, da se Boga sjećaju i njega hvale (14, 11.). Apostol naroda piše: „I vi, ocevi, ne razdražujte djece svoje, nego ih uzgajajte u nauci i u strahu Gospodnjem" (Ef. 6, 4.).

Oni, koji vjersku pouku smatraju preuranjenom prije 15. ili 16. godine života, ne poznaju svrhe kateheze. Kad bi ona bila znanstveno ra-

[1]) Salzb. K. Ztg. 1912. 377.: Strömungen i. protestant. R. U.; Köln. P. Bl. 1912. 200. 235.: Vom Liberalismus z. Radikalismus im prot. R. U.

spravljanje objave, imali bi oni pravo. Da čovjek kršćanstvo doživi, ne može se dosta rano početi: a to znači razvoju djeteta i njegovoj etičkoj osobnosti dati određeni smjer, što tim bolje uspije, što se prije počne.[1]) Zato kaže Bossuet (u predgovoru k Malome katekizmu): „Čim djeca počnu govoriti, treba im protumačiti prva pitanja iz katekizma, koliko ih mogu shvatiti. Ipak valja paziti, da im ne budemo dosadni, i da se ne brinemo za to, da li ona pitanje razumiju: jer Bog će im već dati razumijevanje u pravo vrijeme.“ Kellner piše: „Učitelju, usadi u dijete klice, koje, ako i iznajprije u njemu nesvijesno drijemaju, u pravo će vrijeme niknuti i krepko rasti; ali klice moraju biti, koje se mogu uistinu razvijati, jer u sebi imaju Božanski život. Ne budi kod toga bojažljiv, mogu li već sada niknuti, da li ih već sada dobro razumiju: mnogo toga će se naći, jer još jedan viši nad nama svima vlada.“

Želimo li govoriti o periodima katehetičkoga odgajanja, bit će najbolje tri razlikovati. Prva škola odgoje za Krista mora da bude roditeljska kuća. Dobra majka mora svojom najljepšom povlasticom i svojom najsvetijom dužnosti smatrati, da svoje dijete dovede u naručaj Božanskoga Prijatelja djece; otac se mora s dostojanstvom i ozbiljnošću brinuti, da u njegovoj kući vlada religijski duh: tako dijete odraste u moralnoj atmosferi, u kojoj neopaženo pobožnu vjeru upija kao nešto čovjeku od naravi nužno.[2]) Drugi je period kateheze u vrijeme polaska škole (od 6.—12. ili 14. godine života). To je onaj dio katehetičkoga učiteljskog djelovanja, o kojem u ovom dijelu poglavito govorimo. Trećim periodom možemo s pravom označiti djelovanje crkvene učiteljske službe, koje se razvija u podavanju kršćanskoga nauka. Kršćanski nauk ide više u katehetičku službu negoli u homiletičku. Upravo kao završetak katehetičke službe njegovo je značenje veliko: mladić, koji je pučku školu svršio, nipošto još nije dorastao do onoga stupnja religijskoga razvitka, koji se očituje u samostalnom nastupu obrazovane religijskoćudoredne osobnosti. To je vrijeme mladenačkoga vrijenja, u koje se mora još mnogo toga ponavljanjem učvrstiti, opširnim raspravljanjem upotpuniti.[3])

§ 4. Teškoće[4]) kateheze.

Odgajanje je mučna služba: jer traži neprestanu brigu, razboritost, ustrpljivost. U još većoj mjeri vrijedi to za katehezu, napose koliko ona poučava malene u istinama vjere.

---

[1]) Ima cvijeća, koje se samo s početka proljeća razvija; i kad to vrijeme prođe, ono rijetko cvate (Krieg, Katechetik). — [2]) Prema saboru prov. bečkom (VI. 9.) moraju dušobrižnici roditelje često i ozbiljno opominjati, da se brinu za dušu djece. Lijepo svjedočanstvo daje u tom pogledu Kochläus obiteljskome životu njemačkoga srednjeg vijeka, kad piše: „Ja znam, da su djeca kod Nijemaca prije luterovstva, čim su počela tepati, od roditelja učila Očenaš, Pozdrav anđeoski, Vjerovanje i Deset zapovijedi, tako da su mogla prije moliti, negoli pravo govoriti i čvrsto hodati . . . Majke i sluškinje donosile ih u naručju u crkvu, da budu kod sv. Mise, propovijedi i pjevanja, i tako pobožne običaje naše religije gledajući i slušajući nauče i kao s mlijekom usišu prije, negoli se u njima probudi putena opačina; a to čine i vrše katolici još danas“ (1553.). Otto, Iv. Kochläus. Breslau 1874., str. 3. — [3]) Münst. P. Bl. 1912. 85. 101. — Katech. Bl. (Kösel) 1913. 233.: Der R. U. i. d. Fortbildungsschule (Grudlage, Inhalt, Methode). Christl. päd. Bl. 1912. 217. — [4]) Christl. päd. Bl. 1912. 23. 87. 127. 157. 185. 238. 267. 306. 335. 371.: Aus der Odysee eines Katecheten;

Najuzvišenije istine mora kateheza očitovati djetinjemu duhu; nadosjetne istine u njihovu početku, sadržaju i značenju; pozitivno dane istine, na kojima se ništa ne može mijenjati, mudrovati ili razvodniti. a) unutrašnje,

Spoznavanje djeteta kreće se poglavito u granicama zrenja. Mislena obradba zorova i predodžbi još je u povojima: općenitost i potreba spoznavanja često je još nejasna i osniva se samo na ugledu bez pogleda u unutarnje razloge istine i istinitosti onoga, što se podaje.

Unutarnji život djeteta bez prestanka je u gibanju. Predodžbe nemaju čvrstoga sastava, čuvstvo se najvećom brzinom mijenja iz jedne uzbuđenosti u drugu, o samozataji ćudorednoga nastojanja nema ni govora. Škola združuje veliki broj djece, kojih su duševne sposobnosti i obrazovanost vrlo različite, a a nijedno ne smije biti zanemareno od katehetičkoga odgajanja.

Katehet mora s malenima malen biti, te se uživjeti u djetinje predodžbe, mišljenje, osjećanje; on mora razumjeti njihov govor, govoriti govorom njima razumljivim, ako hoće da uspije svojim djelovanjem. To sve ište revnjivu pažnju, savjesnu pripravu, veliku ustrpljivost. Premda je jasno, da djeci valja „djetinje" govoriti, ipak se često i lako pogriješi, jer to nije baš tako lako.

I na spoljašnje teškoće nailazi vršenje katehetičke službe. Djeca su često zlo uzgojena, upravo zapuštena školi predana, mnogi roditelji nemaju razumijevanja, nemaju interesa za dobro odgajanje djece i za religijsko obrazovanje; zla okolina često brzo pokvari ono, što je katehet mučno usadio u dušu djeteta, makar ga i učitelj u tom pomaže, što bi trebalo da bude, premda u naše vrijeme često nema te pomoći. b) spoljašnje.

Dušobrižniku je nužno sv. oduševljenje i ljubav[1]) k djeci, koja se ne boji nikakovih pregaranja, nikakve muke, već anđeoskom ustrpljivošću i neutrudivom revnošću za zvanje uvijek nanovo laća se posla, da malene dovede k Isusu; tu se očituje, misli li svećenik ozbiljno da bude sluga Isusa Krista, koji je kazao: „Pustite malene k meni dolaziti, jer njihovo je kraljevstvo nebesko". Nehajnost i nezahvalnost ne smiju ga strašiti, plaća mu je sigurna, vječna plaća, koje mu ne će uskratiti Božanski Učitelj, koji mu dovikuje: „Gledajte, da ne prezrete jednoga od ovih malih; jer vam kažem, da anđeli njihovi na nebesima uvijek gledaju lice Oca mojega, koji je na nebesima. Sin čovječji dođe da spasi što bi izgubljeno".[2]) Nužda revnosti za zvanje.

---

str. 6. 73. 108. 140. 206.: Achtung auf die Schulbücher. Katech. Bl. (Kösel) 1912. 14. R. U. Schul-Leseb.

[1]) Päd. katech. Kurs Wien 1908. 117. ss.: Die Liebe als Erziehungsprinzip. Konf. Bl. f. d. deutsche Geistlichkeit Böhm. 1909. 35. 68.: Katechet als Lehrer u. Erzieher. Theol. u. Gl. 1911. 32.: Liebe u. Güte, eine Hauptbedingung d. katech. Erfolges. — [2]) Mat. 18, 10. ss. Dinter (Noser, Katechetick 1895. 6.) upućuje katcheta na njegovu vječnu plaću ovim lijepim riječima: „Ti ćeš sjati kao zvijezda u sve vijeke; kad budeš s neba pogledao i ondje će stajati na tvojem vrhuncu pun čuvstva mladić, govoreći: ‚Bože, hvala Ti, što si mi ovoga dao za učitelja; on me je vodio do pravde!' Uistinu ta je blaženost vrijedna, da za njom težimo."

Iz presvetoga Srca Isusova, koje plamti žarkom ljubavi za malene neka crpa katehet silu i oduševljenje za svoju sv. službu, spominjući se njezine uzvišenosti i velikoga značenja; neka ima neprestano pred očima nenadoknadivu štetu zanemarenoga katehetičkog odgajanja, ali i bogati blagoslov dobroga odgajanja za nj i za povjerenu mu djecu, da mu revnost u toj važnoj službi ne ohladi.[1]) „Mnogima se čini nedostojnim posao", piše Gerson (De pueris ad Christum trahendis), „ako se koji znanjem glasovit ili u visokoj duhovnoj časti bogoslovac ponizi do pouke malenih. Kažu mi, neka bih se bavio višim stvarima. Ali ja uistinu ne znam, ima li što više, u čemu bi moja niskoća što učiniti mogla, nego duše s Božjom pomoći odvoditi od vratiju pakla, i ja smatram dostojnim nastojanjem duhovnika te duše dječje, koje su još u znanju malene, rekao bih saditi i polijevati, da im Krist daje da rastu. Kažu mi, da bih ja to mogao sjajnije učiniti u javnoj propovijedi. Jest, svečanije i sjajnije vjerujem, ali s manje uspjeha i ploda. Oholost, koja ne će da otvori ustiju za nauku mudrosti, ako nije mnogo slušalaca nazočno, Krist je već davno osramotio, kad se sa ženom Samarjankom samom upustio u dugi razgovor, da je pouči."

§ 5. Priprave za katehezu.

Priprave su za kakehezu: 1. Temeljita bogoslovska obrazovanost. Kod poučavanja očituje se učenje: mnogi misli, da nešto dobro razumije, a mora li to drugome na shvatljivi način protumačiti, često se namjeri na praznine i nejasnosti u vlastitom znanju. Tko hoće da jasno i shvatljivo poučava mora imati temeljita znanja.

2. Temeljito poznavanje duševnoga života djeteta i njegova razvitka.[2]) Hoćemo li svijesno poseći u duševni razvitak djeteta, da obogatimo njegovo znanje, da izobrazimo njegov život čuvstvovanja, da postignemo njegovo ćudoredno usavršenje, moramo poznavati zakone njegova duševnog razvitka; inače će posao odgoje biti nesigurno, bez osnove vrludanje.

3. Pedagogička obrazovanost. Poznavanje uzgojnih sredstava i njihovih upotrebljavanja, poznavanje osnovnih načela dobroga uzgajanja, metodike poučavanja svakako se traži, da se uzmogne uspješno vršiti katehetička učiteljska služba. Nema rođenih kateheta kao ni rođenih govornika.[3])

4. Božansko djelovanje milosti. Katehetička učiteljska služba integralni je dio katoličke pastirske službe, koja se u svojem izvoru, u svojem pravu, u svojoj svrhi osniva na Božjoj milosti. Katehezom moraju se klice svrhunaravnoga života, stavljene kod sv. Krsta u dušu djeteta, razviti: kateheza je odgajanje djece do samostalnosti kršć. života milosti. Zato

[1]) Kao što žetva stoji do sjemena, čvrstoća drveta do svoga temelja, tako vrlo često cijeli tijek života čovjeka stoji do njegove mladenačke pouke (Syn. Brix. 1900. 20.). U cijelom životu svećeničkom nema posla, kojim bi mogao toliko dobra učiniti kao katehezom (Dubois). — [2]) Habrich, Päd. Neuland. Kösel 1911. Str. 33.—100. — [3]) Bernard Overberg. uzor kateheta (Päd. katech. Kurs Wien 1905. 73. ss.)

se katehet mora da smatra učenikom i oruđem Božanskoga Uzgojitelja čovječanstva, kako je to činio Apostol naroda: „Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est, qui et idoneos nos fecit ministros novi testamenti — Ne da smo vrsni od sebe pomisliti što, kao od sebe; nego je naša vrsnoća od Boga, koji i učini nas vrsne da budemo sluge novome zavjetu" (II. Cor. 3, 5.). „Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus ... Dei sumus adiutores: Dei agricultura estis, Dei aedificatio estis — Ja posadih, Apolo zali, a Bog dade te uzraste. Tako niti je onaj što koji sadi, niti onaj koji zaljeva, nego Bog koji daje te raste ... Jer mi smo Bogu pomagači: a vi ste Božja njiva, Božja građevina" (I. Cor. 3, 5. 9.). Neprestano neka moli za svoje djelovanje blagoslov svojega Božanskog Učitelja, koji kaže: „Ego sum vitis, vos palmites; qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere — Ja sam čokot, vi loze; koji ostane u meni i ja u njemu, on rađa mnogi rod, jer bez mene ne možete ništa činiti" (Jo. 15, 5.). Stoga kaže Overberg (Christ.-kath. R. Handb.[8] I. 9.): „Katehet ne mora samo čvrsto vjerovati, već također, koliko je moguće, uvijek pred očima imati, da je on uza svu svoju tobožnju razboritost i okretnost sâm po sebi posve nemoćan, da jednu jedinu nauku djeci tako preda, da ona time pred Bogom u nutrinji budu bolja. S čistom nakanom, s poniznošću i s pouzdanjem mora on stoga spojiti molitvu, nesamo za milost, da ga Bog kod poučavanja prosvjetljuje, jači i vodi, već također, da Bog pouku kod njegovih učenika blagoslovi. Ova molitva učiteljeva za blagoslov za njegove učenike ima osobitu silu da postigne blagoslov i da ljubav učiteljevu prema njegovim učenicima i revnost za spasenje njihovih duša sve više jača."

§ 6. Katehetika.

Katehetika je znanstvena uputa u vršenje katehetičke učiteljske službe. Ima li se na umu svrha potonje (§ 94.), ovako bismo je definirali: Katehetika je znanstvena uputa, kako valja djecu uzgajati za kršćanski život milosti, koji se temelji na vjerskom uvjerenju.

Život je djelo, djelo je očitovanje volje. Zato svaka odgoja ide za obrazovanjem volje kao konačnim ciljem: odgoja želi dijete učiniti djelovnim, ćudoredno savršenim značajem. Nema htijenja bez znanja: ignoti nulla est cupido — što se ne pozna, za tim se i ne teži. Ćudoredni značaj bez čvrstih načela ćudorednoga djelovanja jest nesmisao. Unutarnji život čovjeka, koji se njegovim djelima očituje, jest jedinstven: tu nema apstraktnoga dijeljenja u čisto zamjećivanje, čisto mišljenje, čisto čuvstvovanje i htijenje. Cijeloga čovjeka mora obuzeti odgoja, ako hoće da dobro utječe na njegov razvitak prema naravi:

odgoja vodi čovječji duh k znanju i nastoji čovječje srce, tako cijela čovjeka, privesti do doraslosti. Obrazovanje spoznavanja stvar je uzgojne pouke; njegovanje čuvstvenoga života, da on bude temelj krepko djelovne ćudoredno dobre volje, stvar je odgajanja u užem smislu. Učitelj, katehet, koji samo znanje daje, ponizuje se do obrtnika; učitelj, katehet, koji značaj stvara, zaslužuje po Parkeru, da bude nazvan umjetnikom.[1])

Objava ne uništava naravi čovjeka: milost gradi u svojem djelovanju na njezinim naravnim silama, da je podigne do svrhunaravnoga djelovanja. Stoga se dijeli kateheza u katehetičku obuku i u katehetičku odgoju, a katehetika obrađuje:

A. Katehetičku obuku, B. Katehetičku odgoju.

§ 7. Povijest kateheze.

Sámo kršćanstvo nije teorija, ono je Božansko djelovanje na spasenje čovječanstva. Zato ono ima svoju povijest. Kao što kršćanstvo i Crkva, od Krista utemeljena škola, u kojoj treba da budu ljudi uzgajani za kraljevstvo Božje, imaju svoju povijest, tako je imaju i pojedine strane katoličke pastirske službe. Zato katehetika za razvoj svojih teorija ne smije nikad napustiti sigurno tlo povjesničkoga razvitka katehetičke učiteljske službe, povijest je mora učiti, kako je Crkva od svojega početka bivstvo i zadaću kateheze shvaćala i što je sve učinila, da postigne svrhu svojega uzgojnog djelovanja. Ovo, što ćemo ovdje iznijeti, ima biti samo neki nacrt povijesti kateheze.[2])

Katekumenat.

Rano se već u staroj Crkvi razvila uredba, kojoj je svrha bila ispitivanje i priprava onih, koji su htjeli da budu primljeni u kršćansku Crkvu: katekumenat. Već Justin, mučenik,[3]) Pseudoklementove homilije i rekognicije, Origen[4]) i Tertulijan[5]) izvješćuju o oprezu, kojim je stara Crkva postupala kod primitka pogana u svoju zajednicu, i o načinu, kako ih je pripravljala za primitak sv. Krsta. Od početka 4. stoljeća možemo tri stupnja katekumenâ ili krsnih kandidata razlikovati: accedentes (pristupajući), audientes (slušajući), competentes (tražeći, odabrani).

K accedentes — pristupajući — pripadali su oni, koji se prijavili, da budu primljeni u kršć. zajednici, te su 1. primali pripravnu obuku. „Prvi temelji kršć. vjere“ (Origen) bijahu predmet obuke, koja im se davala: da je samo jedan Bog, višeboštvo poganstva je isprazno ludilo, Bog je Stvoritelj i Uzdržavatelj svijeta, koji se ljudima objavio, njima svoju volju očitovao u svojim zapovijedima i jednoć će ih suditi. U spisu sv. Augustina[6]) De catechizandis rudibus sačuvan je vrlo dragocjen

---

[1]) Förster, Schule u. Charakter. Zürich 1907. — Adalbert Stifter je kazao: „Obučavati je mnogo lakše, negoli uzgajati. Za ono je dosta nešto znati i moći saopćiti, a za uzgajanje valja nešto biti.“ Značaj nije gotov, nije prirođen, već se mučno teče, bude isklesan iz osobnosti svakoga čovjeka kao kip iz mramora. Po jasnim određenim zakonima, na koje se volja privezala, mora se iznutra čovjek sam odlučivati i očitovati pravilnost, čvrstoću, sigurnost, jedinstvenost u volji i djelovanju. Ob. Rh. Past. Bl. 1909. 273.: Charakterbildung i. d. Schule. Päd. katech. Kurs Wien 1908.: Mittel u. Wege zur Charakterbildung. — [2]) Heer, Ein karolingischer Missionskatechismus. Herder 1911. Moufang, Kath. Katechismen d. 16. Ih. i. deutsch. Spr. Mainz 1881. Thalhofer, Entwicklung d. kath. Katech. i. Deutschland von Kanisius bis Deharbe. Herder 1899. Thomas v. Aqu.-Portmann, Kunz, Katechismus, Luzern 1899. Hugo a. S. Viktor-Freudgen, Lehrb. Paderb. 1898. Gerson-Freundgen, Hinführung d. Kleinen zu Christus. Paderb.; Kraus, Realenzykl. d. christl. Altertümer, str. 138.—147., 489.—493. Krieg, Katechetik 1907. 31.—64. Gatterer-Krus, Katechetik². Rauch, str. 17.—64. Por. Kihn, Enzykl. 1892. 478. — [3]) Apol. 1. 61. — [4]) Hom. 18. 8. in Jerem.; Contra Cels. 3. 51. — [5]) De praescr. haeres. 41.; de spectac. 13.; de Paenit. 6. 7.; de Bapt. 20. 18. 19. — [6]) Päd. katech. Kurs Wien 1908. 68.: Der hl. Augustin als Pädagoge. Egersdorfer, Der hl. Aug. als Pädag. Herder 1907. Pass. M. Sch. XIX. 288.: Karl. Borr. als Musterpädag.; XX. 203.: Drei Kardinäle — bahnbrechende Pädagogen; XXI. 646.:

spomenik te katehetičke pripravne obuke. Kao dobar poznavalac duševnoga života bijaše sv. Augustin uvjeren o temeljnoj važnosti zorne obuke, zato osniva svoje kateheze na povijesti Božje objave (bibl. povijest st. i nov. zavjeta) i Crkve, i tako uzima naučni materijal, da nastoji obuzeti cijeloga čovjeka, a nesamo njegovu intelektualnu stranu. Forma njegova obučavanja često je u pitanju i odgovoru.

Oznakom križa i polaganjem ruke bio je proselit uzet u broj katekumenâ: pripadao je sada u audientes — slušajući — o kojima sv. Augustin kaže: „Quod signum crucis in frontibus habent catechumeni, iam de domo magna sunt, sed fiunt ex servis filii[1]) — Što katekumeni imaju znak križa na čelu, već su od velike kuće, a postaju od robova sinovi". Oni su bili kod bogoštovlja u predvorju crkve do početka Missa fidelium, poslije propovijedi su pokleknuli, našto je đakon u προσφώνησις pozvao vjernike na molitvu za katekumene. Onda se katekumeni podigli i udaljili se iz crkve, pošto su prignute glave primili blagoslov biskupa (εὐχὴ ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων). Dok je katekumenat nekoliko mjeseci trajao, bili su od učitelja po crkvi određenih (doctores audientium) posebno obučavani (λόγος θεραπείας — moralis institutio): katehetičke škole (u Aleksandriji, Edessi) istorijski su svjedoci. Kad je poslije katekumenat trajao više godina, katekumeni osim propovijedi nijesu imali redovite posebne pouke, jedino na početku i svršetku katekumenata bili su posebno poučavani. Djeca se obučavala u obiteljima i samostanima. Obučavanje započelo je čitanjem i tumačenjem starozavjetnih knjiga Mudrosti (knjiga Mudrosti i Crkvenica). Knjige Tobije, Judite i Estere čitale se, da se katekumeni potaknu na pouzdanje u Boga i na čvrsto prianjanje za objavu Božju. Osobito se razlagali starozavjetni tipovi, da se katekumeni privedu Kristu, čiji su život, djela i nauke učili poznavati iz Evanđelja, koliko je to dopuštala disciplina arcani.[2]) Deset zapovijedi Božjih morali su naizust naučiti;[3]) njihovo novozavjetno usavršenje dvostrukom zapovijedi o ljubavi bio je također predmet kateheze.

Još prije negoli je započela Korizma tražio je biskup, da se katekumeni prijave za sv. Krst. Imena onih, koji se prijavili, bila su unesena u posebnu knjigu: sada su postali electi — odabrani (u rimskoj Crkvi), competentes — tražeći (u ostalom Zapadu), φωτιζόμενοι (kod Grka). Njima se priopćio od riječi do riječi tekst ispovijesti vjere (traditio Symboli — predavanje Simbola), koji su morali javno pred općinom dvaput kazivati (redditio Symboli — vraćanje, ispovijedanje Simbola). Slično se postupalo (barem na Zapadu: u Rimu, Raveni, Africi) s Očenašom (traditio et redditio orationis Dominicae — predavanje i ispovijedanje molitve Gospodnje). Na temelju pomenutih formulara podavala se katekumenima kršćanska nauka vjere i ćudoređa, no još uvijek bez disciplina arcani. Taj period katehetičkoga odgajanja u staroj Crkvi smatrao se vremenom kušnje: Bog ispituje srca kompetenata,[4]) Crkva istražuje njihovu vjeru, oni sami bili su poticani, da ispitaju svoju savjest i priznaju svoje grijehe.[5]) Stoga se kateheze i egzorcizmi, koji se vršili u to doba nad katekumenima, zvali u Rimu i Africi kratko skrutiniji, od kojih Gelasianum tri nabraja: u 3. i 5. sedmici Korizme (exorcizmi) i u 4. (kateheze). Potpuno svjedočanstvo za katehetičku obuku kompetenata sačuvano nam je u katehezama (19), što ih je Ćiril, poslije biskup jerusalemski, u Korizmi godine 348. po nalogu biskupa Maksima govorio. Njihova obučna forma poglavito je akroamatička.

U osmini uskršnjoj zadobili su neofiti s 5 mistagogičkih kateheza zaključnu obuku o značenju krsnih obreda, o Potvrdi, Euharistiji i sv. Misi. Pet posljednih kateheza Ćirilovih daje nam sliku te obuke.

Silvio Antoniano, der bedeutendste pädagog. Schriftsteller d. 16. Jh. Katech. M. Sch. (Schöning) 1911. 17. 47.: Erziehungslehre d. hl. Chrysostomus.

[1]) Tract. 11. In Ioa. cp. 4. — [2]) Weidenauer Studien I. 108.: Bedeutung d. altchristl. Arkandisciplin. — [3]) Aug. Sermo 250. n. 5. — [4]) „Scrutare latebras cordium eorum, qui scrutaris Hierusalem lucernis neque permittas spiritum malignum in eis." Ko tischer Taufordo bei Assem., Cod. lit. I. 153. — [5]) „Quod in vobis adiurato vestri redemptoris nomine facimus, hoc vestri cordis scrutatione et contribulatione complete." Aug. Sermo 216. 6.

Prestanak katekumenata. Poslije 5. stoljeća počeo se katekumenat zapuštati. Već sinod u Agde (506.) prikraćuje trajanje katekumenata na osam mjeseci. Stara vremena za dijeljenje sv. Krsta (Uskrs i Duhovi) nijesu se držala više po pređašnjoj oštrini; krstilo se također na blagdan Bogojavljenja i na blagdane apostolâ i mučenikâ. Proselitâ bilo je sve manje, a djecu kršćana sve više se uobičajilo skoro poslije rođenja krstiti. Samo skrutinije fotizomenata zadržala je rimska Crkva i povisila njihov broj — barem prije uskršnjega krštenja — na sedam. U 3. predavalo se Simbol i Očenaš, čega radi se nazivao: apertio aurium — otvorenje ušiju. Još Durand spominje oko 1286., da se ti skrutiniji u nekim crkvama vršili.[1]) Od Martène-a[2]) nam je sačuvana slika trećega skrutinija, kako se u Lüttichu obavljao. Izvještaj pak ovako svršava: „Olim reservabantur ad Sabbatum Sanctum baptizandi, hodie statim post scrutinium baptizantur — Nekada su čekali do Velike subote oni, koji su imali biti kršteni, sada se krste odmah iza skrutinija."

Kateheza u sred. vijeku. Kad je katekumenata nestalo, a sve više se širio običaj da se djeca krste, bilo je nužno, da iznajprije kršćanska kuća djecu uzgaja za Krista i njegovo kraljevstvo. Već u Apostol. konstitucijama (4, 11.) čitamo: „Kršćanski ocevi obučavajte svoju djecu od mladosti u riječi Gospodnjoj; pače i udarcima ih kaznite i podložnima učinite. Od djetinstva ih poučavajte u Sv. Pismu." Potkraj 8. stoljeća piše biskup Theodulf orleanski (De ordine Baptismi — O redu Krsta): „Jer nejaka djeca ne mogu shvatiti tumačenja Simbola, moramo ih, čim dođu do godina razbora, poučiti, da ona tajne vjere i misterije svoje vjeroispovijesti uistinu vjeruju i brižljivo čuvaju." Sinodi u Orleansu (713.), Aachenu (789.), Frankfurtu (794.), Arlesu (813.) i Mainzu (813.) vrlo opominju roditelje, da svoju djecu uzgajaju u vjeri sv. Crkve. Ako roditelji nijesu htjeli ili nijesu mogli te dužnosti vršiti, morali su to kumovi.[3]) Svojemu kleru nalagala je Crkva, da narod poučava u naukama vjere i ćudoređa i mladež pripravlja na primanje sv. sakramenata. Po odredbi 4. lateranskoga sabora (1215.) svaki kršćanin katolik, koji je došao k razumu, mora svake godine najmanje jedamput svoje grijehe ispovjediti i u uskršnje vrijeme primiti sv. Pričest. Osobito po toj odredbi bijaše nužna redovita obuka mladeži za pripravu na primanje sv. sakramenata: na mjesto staroga katekumenata malo pomalo nadošle su crkvene škole. Za Karla Vel. uveo je Alkuin (735.—804.) redovitu obuku kršćanske djece.[4]) Prvostolne i samostanske škole isticale se u katehetičkom obučavanju.

Kumovi.

Crkvene škole.

Na selima obučavali su svećenici (župnici) u svojim vlastitim kućama (župne škole). Bruno, biskup u Würzburgu (1034.—1045.) uveo je u svoju biskupiju Alkuinovu Disputaciju. Redovi sv. Benedikta, Dominika i Franciska osobito se revnjivo zauzimali za pouku mladeži.

Predmet katehetičke obuke ovoga vremena bijaše: biblijska povijest, Vjerovanje, Očenaš, Dekalog, Glavni grijesi, Djela milosrđa, tumačenje Psalama. Kako su pojedine nauke vjere odlukama izdanim tijekom vremena od crkvene učiteljske službe zadobile precizniju formu, postao je naučni postupak sve više i više dogmatičkodeduktivni prema istorijsko-induktivnome sv. Augustina. Oblik obučavanja bijaše većinom akroamatički, i ako nije bio isključen erotomatički (Alkuin, Bruno). Učevnih knjiga nije bilo nikakovih ili samo malo: glavna je dakle bila usmena obuka, koja se morala i time baviti, da djeca naučni materijal zapamte (formule molitava Vjerovanja, Očenaša, Dekaloga). Molitvene su formule bile na ploči napisane i ovješene u crkvama, školama, ubožnicama i bolnicama. Sinod u Bazelu zapovjedio je župnicima, da te formule svake nedjelje glasno i jasno u materinjem jeziku pročitaju i protumače, i da nikoga ne puste k sv. Pričesti, koji ih ne bi znao. Zornosti obuke služila je kršćanska umjetnost svojim građevinama i slikama, slikanim katekizmima (slikovita prikazivanja Dekaloga), slikanim biblijama (Biblia pauperum t. j. biblija za neuke), predstavama muke Isusove i sličnim dra-

---

[1]) Rationale 6. 125. — [2]) De ant. eccl. rit. I. 118. — [3]) Sin. u Arles-u, can. 19.; Mainzu, can. 47.; das Aachener Kapitulare 813. — [4]) Njemu se pripisuje spis: Disputatio puerorum per interrogationes et responsiones, izgled naših katekizama s pitanjem i odgovorom.

matskim pripravama nauke vjere i ćudoređa (Marijine igre, parabole, prikazivanja Glavnih grijeha, zadnjega suda). Već je Karlo Vel. odredio (801. 802.), da svaki dušobrižnik ima za naučno sredstvo katehetičke obuke pismeno tumačenje Simbola i Očenaša. I plenarija (zbirke Epistola i Evanđelja crkv. godine) i njihova tumačenja (postillae) bijahu naučno sredstvo katehetičkoga obučavanja onoga vremena. — Sinod u Mainzu odredio je (1456.), da se župnici moraju kod katehetičke obuke služiti spisom sv. Tome Akv.: De articulis fidei et sacramentis. Najstariji katekizam, što ga imamo, jest od Dedericha Coelde (1470.) pod natpisom: „Fruchtbar Spiegel oder Handbüchelchen der Christenmenschen“. Spomenuti valja i ispovjednu knjižicu od Ivana Wolffa iz Kernersreutha (1478.).

Kateheza u novo doba.

Crkveni raskol 16. stoljeća probudio je nanovo na mnogim mjestima ohladnjelu revnost u katehetičkom uzgoju: stare, ali propale škole bijahu opet uspostavljene, i nove utemeljene. Sabor tridentski određuje: „Idem (episcopi) saltem Dominicis et aliis festivis diebus pueros in singulis parochiis fidei rudimenta et obedientiam erga Deum et parentes diligenter ab eis ad quos spectabit, doceri curabunt, et si opus sit, etiam per censuras ecclesiasticas compellent“ (sess. 24. De ref. cp. 4.). U 25. sjednici zaključiše Oci sabora da se izda katekizam, koji je g. 1566. kao Catechismus Romanus izašao: naučno sredstvo za kler za katehetičko i homiletičko obučavanje. I provincijalni sinodi (u Kölnu 1536., Mainzu 1549., Salzburgu 1568., Breslavi 1592., Konstanzu 1609., Augsburgu 1610.) i katolički knezovi i vlade zauzele se, da se podigne katolička obuka. Napose su religijski redovi i družbe upoznali, kako je temeljita obuka i savjesno kršćansko odgajanje glavno oruđe protiv krivovjerja: bratovština kršć. obuke, školska družba kršćanske obuke (Karlo Borr), red Isusovaca, Piaristi, Uršulinke, zavod Engleskih Gospođica, Salezijanke. Erasmo roterdamski (1534.), Gjuro Vicelije (1535.), Ivan Dietenberger (1537.), Johansen, biskup u Meissenu (1542.), Gropper (1547.), Petar od Sota (1549.) sastaviše katekizme. Petar Kanizije izdao je 1555. na poticaj cara Ferdinanda I. svoju Summa doctrinae christianae sive Cathechismus maior: ta knjiga bila je određena kao naučno sredstvo za kateh. obuku. Kao školska knjiga jest izvadak iz spomenute Summae: „Pouke za kršćansku pobožnost ili Maleni katekizam — Institutiones christianae pietatis seu Cathechismus parvus“. Kardinal Bellarmin izdao je katekizam, koji je Klemens VIII. propisao za škole crkvene države, a ostalim ga biskupijama preporučio.

Kanizije.

U idućem § navedena literatura katehetička dokazuje, da se i u 17. i 18. stoljeću revnjivo bavilo katehezom. Nažalost koncem 18. stoljeća struja vremena racionalizam ušuljao se i u kateh. obuku: „sokratski“ metod posve je zaboravio karakter objave kršćanstva, nastojeći iz djece izvući nauke vjere i ćudoređa. Tim je veća zasluga muževa Overberga, Grubera i Hirschera, koji, naglašujući pozitivni karakter katehetičke obuke, upućivali su katehete na sigurno i plodno tlo kršćanske Predaje i poticali ih na sistematsko, znanstveno obrađivanje katehetike.

Jedinstveni katekizam.

Od nedavna bori se jedna moćna struja protiv različnosti katekizama, a napose je u Njemačkoj u zadnje vrijeme učinjen velik napredak u tom pogledu. O zajedničkom katekizmu za cijeli katolički svijet raspravljalo se na saboru vatikanskom. Sakupljeni Oci, prema izvještaju akata, pokazivali su veliki interes za „shemu o Malenom katekizmu“ (Stimm. aus Maria Laach, 57. sv., str. 379. — Kirch, Granderath, Gesch. d. Vatik. Konz. II. Str. 202.—223. — Stimm. aus M. Laach, 67. sv., str. 121.—142.). Lijepa osnova izjalovila se doskora nastalim događajima. Ali rasprave su dokazale potrebu boljega, pravije potpunoga sudaranja prvih religijskih knjiga za pokrajine i zemlje. Namjeravani je katekizam imao da bude temelj za najprvu pouku kršćanskih vjernika; svrha mu je bila što veće jedinstvo i sigurnost temeljita religijskoga znanja kod svih katolika svijeta, nesamo po sadržaju već i po formi. Pijo X. je za biskupiju rimsku i pokrajinu Rimski jedinstveni katekizam propisao i njegov sadržaj naložio za javno i privatno obučavanje, i nada se u istom pismu na kardinala generalnoga vikara (14. VI. 1905.), da će ga i druge biskupije prihvatiti. O problemu jedinstvenoga katekizma govori Pijo X. u pismu (18. XI. 1912.) na kardinala vikara Respighija. Povod tome pismu dala je rana prva sv. Pri-

čest, čime je kateh. obučavanje otešćano. Papa je odobrio novi jedinstveni katekizam, propisuje ga za rimsku provinciju, a želi da se uvede i u ostalim talijanskim biskupijama. (Taj jedinstveni katekizam preveo je na njemački Stieglitz u Münchenu, s odobrenjem Sv. Apostolske Stolice i nadb. ordinarijata, Kösel 1905.). Krieg, Katechetik 1907. str. 132. s. Ob. Rh. P. Bl. 1908., 193. Korr. Bl. f. d. kath. Kl. Öst. 1913. 633. (635.): Novim rimskim katekizmom primaklo se bliže cilju jedinstvenoga katekizma, no cilj jošte nije polučen.

Na koncu spomenimo pedagoške, katehetske tečajeve, koji se držali godine 1905. i 1908. u Beču, 1905., 1907., 1909., 1911. u Münchenu, 1911. u Innsbrucku, 1906. u Salzburgu, 1907. u Luzernu, i u Češkoj (1908. u Brixu, 1909. u Arnau). Na I. bečkom tečaju izmijenili su stručnjaci svoja praktična iskustva, te bi jedinstven, organski karakter cijeloga religijoznog obučavanja na svim stupnjevima označen i naglašeno jedinstvo i sveza svega kršćanskog učiteljstva.[1]) Drugo je sredstvo izobrazbe pruženo katehetima u katehetskim društvima, koja već postoje. Katech. Bl. (Kösel) 1912., 309.: Gesch. d. Münch. Katecheten-Vereines. — U romanskim zemljama se religijska obuka daje po nedjeljama poslije podne. (Ispor. Swoboda, Grossstadtseels., str. 168. s.) Te južne prilike imaju papinske okružnice (1. VIII. 1897.; 15. IV. 1905.) pred očima, koje se bave religijskom obukom. Na pitanje izjavio je Pijo X., da obilna religijska obuka, kako je u Pruskoj svećenici i učitelji dijele, zadovoljava posve zahtjeve enciklike. Integrum horae spatium — čitav sat za kršćansko obučavanje ne veže (Past. bon. XVIII. 42.). Jednako bi se odgovorilo i za austrijske biskupije. — Upućujemo još na: Katech. Blätter. Münnchen; Katech. Monatschrift. Münster; Christl. pädag. Blätter. Wien; Monatblätter f. d. kath. relig. Unterricht an höheren Lehranstalten. Köln; Ambrosius, Zeitschriften für Kinders. Donauwörth. Korr. Bl. f. kath. Kl. Ost. 1910., 895.: Das kath. Museum in Wien. Referate d. Kongresses f. Katechetik. Wien 1912., 3 sv.; Refer. d. Kongr. f. Katech. Wien 1912. 2. H. Katech. Zeitschriften. Holzhausen, Bericht ü. d. Verhandlungen d. Kongr. f. Katechetik Wien 1912. Kirsch 1913.

§ 8. Povijest katehetike.

Već u 1. i 7. knjizi Apostol. konstitucija nalazimo neku vrstu upute za katehetičko obučavanje. Svaka teorija je promišljanje prakse: katehetička praksa postojala je već davno i prelazila od učitelja na učenike, prije negoli se ustanovila teorija katehetičke obuke. U djelu sv. Grgura niškoga Λόγος κατηχητικὸς ὁ μέγας nalazimo prvu teorijsku uputu za vršenje katehetičke učiteljske službe. Dakako taj spis ima iznajprije onakove pred očima, koji su bili filosofijskom naukom vikli apstraktnu mišljenju, dakle odrasle. Kako taj spis ističe princip individualnoga obučavanja i uzgajanja znatan je za povijest katehetike.

Sv. Augustin sastavio god. 400. na prošnju đakona Deogratiasa, koji je u Kartagi bio katehet, svoj spis: De catechizandis rudibus: uz dvije uzorne kateheze sadržaje za sva vremena važno pretresanje o važnosti katehetičke učiteljske službe, individualni postupak s katekumenima, ton obuke i korist pitanja u kateh. obuci. Svetome Augustinu pridružuje se pisac Rhabanus Maurus (776.—856.) sa svojim djelom: De disciplina ecclesiastica. Učeni kancelar sveučilišta pariškoga, Ivan Gerson, ističe u svojoj raspravi: De parvulis trahendis ad Christum, potrebu i važnost katehetičke obuke, naročito za pouku o sv. Pokori.

---

[1]) Grimmich, R. U. an unseren Gymnasien. Fromme 1903. Der 2. päd.-katech. Kurs Wien. Str. 1.: Der Religionslehrer an Mittelschulen als Studentenseelsorger. Str. 87.: Dogmatik u. Moral in d. Oberrealschule. Str. 109.: Studentenseelsorger u. R. U. in den Mittelschulen. Str. 38.: Die philosoph. Weiterbildung d. Religionslehrer. Str. 319.: Die bisherigen Kurse. — Der Münch. katech. Kurs 1905. — Isti, 1907. Kösel. Der katech. Kurs in Salz. 1906. — Der pädag. Kurs in Salzb. Pustet 1906. — Rast, Zur Theorie u. Praxis der Katehese. Räber, Luzern 1909. Homil. katech. U. i. d. Priesterseminarien: Linz. Qu. Sch. 1910, 484.

Katehetika iza konc. trid.

Posljedica poticanja sabora tridentskoga bila je revnosno njegovanje katehetike. Jakov de Ledesma S. I. izdao je na talijanskom jeziku u Rimu knjigu: De modo catechizandi (1573.). Possevin S. I. preporučuje u raspravi: De necessitate, utilitate ac ratione docendi catholici catechismi (prvobitno pismo Tarteriju, dekanu u Troyesu u Franceskoj [1576.], izdanje ingolstadtsko [1583.]) katehetima riječima sv. Augustina prvo poniznost, drugo poniznost, treće poniznost, molitvu, studij, razmatranje i ustrpljivost. Katehetička obuka ne smije mnogim i lijepim govorenjem budeći se razum djeteta omamljivati, već treba da bude jednostavno predavanje, navodeći prikladne primjere i priče, da pažnju djece uzdrži budnom. Želi, da katehet sâm oštro ne kazni, već neka to učini koja druga osoba. Iz cijeloga spisa govori toplo oduševljavanje za mladenačku obuku. Uvažiti valja spominjanje koristi, što svećenicima donosi dobro podavana katehetička obuka: postaju vrsni propovjednici, koji narodu kršćanskome davaju riječi života a ne plitko govorenje, jer savjesno vršenje katehetičke učiteljske službe vodi do sistematski uređenoga i temeljitoga shvaćanja istinâ vjere. U aktima crkve milanske upute za obuku mladeži davaju dovoljni materijal za katehetiku. Nadbiskup trijerski Ivan VII. dao je u ruku svakome katehetu svoje biskupije: Piae ac solidae catecheses rudiorum informationi accomodatae una cum Trevirorum succinta ac facili praxi catechistica (Trier 1590.) kao naučno sredstvo; njegovo pastirsko pismo (7. VII. 1588.): De utilitate et necessitate catechisticae institutionis i priložena rasprava: Modus ruditer tradendi doctrinam christianam, sačinjavaju predgovor u taj spis. On sadržaje mnoštvo metodičkih načela za kateh. obuku i ističe potrebu djecu uvoditi religijskim vježbama u kršćanski život.

Novija djela.

Iz 17. stoljeća neka bude spomenuto: Institutio catechetica sv. Franje Sal. († 1622.)[1]; Couvreur, Instructio pro catechizandis rudibus (Audomari 1639.); Unterricht für Seelsorger und Pfarrherren des Stifts Münster, wie sie den Kindern und anderen unwissenden den Katechismum nützlich fürtragen sollen (Münster 1613.); Boudon, Heilsame Wissenschaft des Catechismi, denen Seelsorgern zu lehren, denen Untergebenen zu lehren höchst notwendig (Landshut 1688.). Fleury je u Parizu 1679. izdao svoj Catéchisme historique contenant en abrégé l'histoire sainte et la doctrine chrétienne s dodatkom: Discours du dessein et de l'usage du Catéchisme historique, u kojim spisima govori za povijesno raspravljanje kršćanske nauke, te se izjavljuje neprijateljem mehaničkoga učenja naizust i skolastičke tradicijske forme učenja. Lohner raspravlja u svojoj: Instructio practica septima de munere concionandi, exhortandi, catechizandi (Dilingae 1682.) o svojstvima dobroga kateheta i o potrebi temeljite priprave.[2]) Valja spomenuti i Holzhausera: De tradenda doctrina christiana parvulis in catechismo.[3])

Osamnaesto stoljeće je bogato obrađivanjem katehetike. Nažalost zaveo je rationalizam teoriju u bludnju. Spomenuti neka budu: Katzenberger, Trina brevis instructio practica confessarii, concionatoris, catechistae (Aug. Vind. 1740.); Neumayr, Rhetorica catechetica sive methodus practica doctrinam christianam ad captum omnis aetatis explanandi (Aug. Vind. 1740.); Isti: „Kern des Christentums oder christkath. Glaubens- und Sittenlehre in immerwährende Übung gesetzt" (1762).[4]) Bernardinus Mercator naglasuje u svojem „Nucleus catecheticus continens brevi

---

[1]) Tiskano kod Dupanloup-a, Méthode générale de catéchisme I. 393. — [2]) VII. cp. 3 § 1.: „Quid ante catechizationem observandum sit. — Etsi optime calleat fidei mysteria, nunquam tamen imparatus ad catechizandum accedat, alioquin enim solummodo chaos aliquod proponet et sine methodo multa minus necessaria dicet, necessaria omittet aut modo ad captum minus accommodato proponet — I ako poznaje izvrsno tajne vjere, ipak neka nikada ne ide na katehiziranje nepripravan, jer će inače nesređeno obučavati i bez metoda reći će mnogo toga, što je manje nužno, a što je nužno izostavit će ili će reći načinom manje shvatljivim." — [3]) Gaudel-Heinrih, Leben Holzhausers. Mainz 1882. 155. — [4]) On sâm kaže o tom spisu, da „ne uči samo kazivati katekizam, već ga tumači i pokazuje svakoj dobi i staležu, kako ima nauka utjecati na ćudoređe".

compendio doctrinam fidei ac morum e diversis auctoribus erutus" (Col. Agr. 1767) potrebu razdjeljenja katehetičkoga učevnog materijala izrađenoga detaljnom naučnom osnovom, jednako kao Heimbach: Praxis catechetica (Colon. 1709.). Weitenauer preporučuje u svojem „Apparatus catecheticus" (Augsb. 1775.) upotrebljavanje priča u katehetičkoj obuci. Naprotiv Schmidt zabacuje priče u svojoj knjizi: Methodus tradendi elementa prima religionis seu catechizandi,[1]) u tom najvažnijem djelu katehetičke literature 18. stoljeća. Dok je Schmidt psihologijskosistematičkim raspravljanjem katehetike velikih zasluga stekao, u drugu je ruku tražio prekomjerno poimanje djece. Felbiger[2]) i Tangel[3]) traže u katehezi pitanja i odgovore. Potkraj 18. stoljeća širio se sve više općenito racionalistički metod kateheze; sve se htjelo iz djeteta izvući „sokratskim" ili „katehetičkim" metodom, mjesto da se ostane na posvećenom tlu crkvene Predaje i da se pridrži pozitivni karakter objavljene nauke. „Pedagoška epoha" bijaše žalosno doba za katehetiku: prosvjeta (razumije se nastrana), prijetila je da okuži sav sadržaj kršćanske obuke.

Stoga je energično ustao Overberg protiv „sokratskoga" ili „katehetičkoga" metoda u religijskoj obuci katoličke Crkve: „jer katehizirati znači djecu pitanjima poticati na razmišljanje, a u razmišljanju ih tako voditi, da ona sama nađu, što ih želimo naučiti; lako se može uvidjeti, da se djeci katehiziranjem ne mogu one istine dati, koje su nam poznate samo po Božjoj objavi ili po svjedočanstvu ljudi.[4]) Isto tako su bili protiv „katehetičkoga" metoda Gruber (1823.—1835. nadb. salzburški) i Hirscher. Prvi je bio i sâm revnjiv katehet, te je sâm svoje gojence poučavao u katehetici. U svojim spisima: „Kateh. Vorlesungen über d. hl. Augustinus Buch von der Unterweisung der Unwissenden in der Religion" (1836.) i „Prakt. Handb. d. Katehetik für Katholiken" (1832.) naziva kateheta „glasnikom Boga i Crkve", koji dakle ne smije „izvlačiti", već riječ onoga, koji ga je poslao, mora saopćiti; zauzima se za Kanizijev katekizam i ističe povjesničkonaučno postupanje u katehetičkoj obuci. Hirscher u svojoj knjizi: „Katechetik oder der Beruf des Seelsorgers, die ihm anvertraute Jugend im Christentume zu unterrichten und zu erziehen, nach seinem ganzen Umfange dargestellt" podaje katehetiku sistematičkoznanstvenu: živa vjera, toplo oduševljavanje i duboka pobožnost govore iz djela. Dok on u jednu ruku s pravom pobija[5]) prekomjerno formalno poimanje u katehetičkoj obuci, u drugu ruku krivo osuđuje tradicijske formule katekizma.

Novija djela. Noser, Katechetik. Herder 1901.; Krieg, Katechetik. Herder 1907.; Gatterer-Krus, Katechetik.[2] Rauch; Bauschke, Metodik d. kat. R. U. f. d. V. Sch. Aderholz 1909.; Blickle, Zur Methodenfrage im katechet. U. Kösel 1909.; Habingsreither, Lehrb. d. kat. R. f. Mittelsch. u. Lehrerseminarien. Herder 1898.; König, Lehrb. f. d. kath. R. U. i. d. ober Kl. d. Gymnasien u. Realsch.[12] (4 Kurse) Herder; Baier, Methodik d. relig. Unterweisung i. d. kath. V. Sch.[4] Bucher, Würzb.; Brunner, Didaktik u. Methodik d. kath. Religionslehre. München 1898.; Katschner, Lehrb. d. Katechetik.[2] Graz; Isti, Katechetik f. Lehrerbildungsanstalten.[3] Graz; Ernesti, Methodik d. R. U. i. d. kath. V. Sch. Padeborn 1898.; Spirago, Methodik d. kath. R. U.[3]; Isti, Kath. Volks-Katech.[6] von Acken, Lingen a. d. Ems; Isti, Beispiele zum Katechismus; Kath. Katechism. f. d. Jgd.; Wagemann, Hilfsb. z. katech. U. Herder 1906.; Schumacher, Hilfsb. f. kath. U. 1. Anhang z. bibl. Gesch.; 2. K. Gesch. i. Zeit- u. Lebensbild.; 3. d. kirchl. Gottesdienst. Herder 1906.; Pichler W., Unser R. U., seine Mängel u. deren Ursachen. Wien 1907.; Pichler J., Kath. V. Sch. Katachesen, 4. T. Wien; Meunier, Lehrmethode d. Katechism. U. Bachem

---

[1]) Bamberg 1769., prevedeno od Straucha, priora u Saganu s predgovorom od Felbigera prelata u Saganu, u Bambergu izd. 1777. — [2]) Vorlesungen über die Kunst zu katechisieren. Wien 1774. — [3]) Erläuterungen über das geschickte u. zweckmässige katechisieren. Speier 1775. — [4]) Anweisung zum zweckmässigen Schul-U. Münster 1793. — [5]) „Ja ne polemiziram protiv definiranja uopće. — Jasnoća, određenost i sigurnost spoznaje bez toga nije moguća. Ja samo želim, da definicije budu brižno protumačene biblijskim činjenicama ili iz njih apstrahirane, te tako dođe u njihove oznake istina, punoća i plodnost." Str. 257.

1905.; Bürgel, Handb. d. Geschichte u. Methodik d. kath. R. U. Schwann, Düsseldorf; Eising, Die katech. Methode vergangener Zeiten in zeitgemässer Ausgestaltung. Kirsch 1905.; Isti, Nachtrag z. meiner Gesch. d. Katechetik im Lande Salzb.: K. Ztg. 1909. 333.; Herbold, Beilage z. Katechism.[5] (K. Gesch., K. J., M. O., mess. Weiss., Vorbild., Hauptgebete). Herder; Muff, Katechesen f. d. 4 oberen Klassen d. Primarschule, 3 sv. Benziger 1910.; Jaksch, Katech. Schriftsteller d. Gegenwart u. ihre Werke. Kirsch 1912. Ob. Rh. Past. Bl. 1909. 353.: Zur Methodenfrage im katech. U. Refer. d. Kongr. f. Katech. Wien 1912. 2. H. Methodik d. R. U. an Mittelschulen. Führer durch d. kath. Literatur. Bibliographie d. kath. Literatur. Vorbereitung eines enzyklopädischen Handb. d. Katechetik. 3 H.: Katech. Professuren. Christl. päd. Bl. 1912. 317. 359.: Zur Frage d. katech. Professuren. Krus, Grundstock einer katech. Bibliothek. Rauch 1912. Ender, Kurzer Abriss d. Katechetik,[4] Herder. Humann, Katech. Lehr- u. Leseb. Moser 1913. (Dr. Martin Stiglić, Kratka Kateketika za bogoslovske zavode i preparandije.[3] Zagreb 1896. Ferdo Heffler, Katehetična obučna i uzgojna metodika za bogoslovske i učiteljske škole.[2] Zagreb 1912. Bilješka prevodioca.)

§ 9. Nauka o katehetičkoj obuci.

Nauka o katehetičkoj obuci raspravlja 1. o izboru i rasporedu, 2. o unutrašnjem i spoljašnjem liku katehetičke učevne građe (učiva).

§ 10. Izbor katehetičkoga učiva.

S objektivnoga stanovišta predmet obuke je za katekumene kao i za odrasle Krist Razapeti, čista, potpuna kršćanskokatolička religijska istina — cijeli sadržaj Božje objave po intenzivnosti i ekstenzivnosti, kako je objavljena po Sv. Pismu i Predaji i kako je Crkva na vjerovanje predlaže. Stoga kateheti ne moraju svoju učevnu građu tek izbirati; ona je za katehetičku obuku katekizmima od Crkve propisanim općenito već određena. Općenita ustanova treba da je, kako je razumljivo, različito modificirana i ograničena, pazeći na subjektivnu sposobnost katekumenâ. Njima se može i mora od određenoga za njih učiva samo ono i onoliko podati, što i koliko oni mogu da shvate, i bez čega oni prema posebnim odnosima i prilikama, u kojima živu, ne bi mogli biti, da svoju mladost posvete i postepeno uzrastu do kršćanskoga punoljetstva. Svrha katehetičke obuke, shvaćanje katekumenâ i polje dječjega djelovanja, prilike vremena, mjesta i osobâ, među kojima živu, određuju bliži izbor kateh. učiva u subjektivnom smislu.

1. Svrha je katehetičke obuke, da posveti dječju mladost i da ih obrazuje za kršćansko punoljetstvo. Svrha traži, da katehetička obuka ono iznajprije saopći, što već maleni potrebuju, da po Krstu primljeni život milosti sačuvaju, da budu bogobojazni, da kod bogoštovlja crkvenoga blagoslovno sudjeluju i da uzmognu svoj život urediti u svojem polju djelovanja t. j. prema prilikama, u kojima kao djeca živu i prema dužnostima, koje moraju izvršivati. Ne imaju samo one istine biti predmet katehetičke obuke, kojima se djeca, prema svojem

polju djelovanja, mogu neposredno poslužiti na posvećenje svojih mladenačkih godina, nego mora građa pomalo napredujući sve obuhvatati, što katekumeni poslije kao odrasli trebaju, tako da primaju potpunu, njihovim sadanjim i budućim religijskim potrebama primjerenu religijsku obuku. Dakako ponajprije ima se uzeti najnužnije, a onda manje nužno ili samo korisno. Iz katehetičke obuke valja izlučiti nesamo ono, što bi katekumenima moglo biti štetno i pogibeljno, na pr. njihovoj vjeri, kao sumnje i prigovori protiv vjere, ili njihovoj nevinosti i prostodušnosti srca, kao stvari, koje se odnose na 6. zapovijed ili djetinjoj ljubavi, štovanju roditeljâ, učiteljâ, već i sve nekorisno, što otešćava njihovo pamćenje, otima veselje za učenje, prikraćuje vrijeme za nužnije i što bi za djecu bilo bez praktične vrijednosti, na pr. prekomjerno objašnjavanje, dokazivanje, kao i sve, što je samo za tašto sjajanje kod ispita.

2. Katehet mora se kod izbora učiva obazirati na shvaćanje t. j. na materijalnu i formalnu obrazovanost katekumenâ, uvažujući naime dvoje: stečeno religijsko znanje katekumenâ, što može služiti kao predznanje za podavanje novih nauka (materijalna obrazovanost), i njihovu već razvitu sposobnost u zrenju, shvaćanju, pamćenju, mišljenju, suđenju, zaključivanju (formalna obrazovanost). Jedno i drugo, tako materijalna obrazovanost kao i formalna nužne su za uspješno podavanje obuke djeci. Da obučavanje bude prema svrhi udešeno, valja takove istine izabrati, za koje katekumeni već imaju nužno predznanje i shvaćanje; one istine, kojih još ne mogu shvatiti, valja odgoditi na zreliju dob i međutim ih na to pripravljati i u njima buditi težnju za tim istinama. Uopće valja se držati načela, da prva obuka mora biti samo polaganje temelja, da se poslije može dalje graditi, i da se u početku zadovoljimo samo s najnužnijim istinama, ako djeca o njima steku prave pojmove, ako i ne svestrano jasne i potpune. Svako duhovno spoznavanje osniva se na osjetnom spoznavanju — zrenju. Pojmovi, kojima ne odgovara zor, nerazumljive su riječi. Zato kateh. obučavanje ima se temeljiti na nužnom zornom spoznavanju djeteta i obučavanje ima biti to zornije, što je dijete manje napredovalo u poimanju. Ovaj nužni obzir na duševni razvitak djeteta neka vodi kateheta kod izbora kateh. učiva: neka nastoji djetetu zorno i privlačivo prikazivati povijesne činjenice spasenja i na temelju tih načinom prikladnim dječjem shvaćanju neka im podaje objavljene istine. Kad se u djeteta naravan, dobar temelj položio za daljnje obučavanje, tada tek neka se zorno, jasno i točno podaje nauka Božje objave prema propisanom katekizmu neprestano obazirući se na razvitak djeteta.

3. Na prilike vremena, mjesta, osobâ valja kod izbora katehetičkoga učiva toliko paziti, koliko čine podavanje određenih istina mogućim, nužnim ili vrlo korisnim. Pod vremenom može se razumijevati doba, koje je katehetu određeno za obučavanje. Tu vrijedi pravilo: što manje vremena ima ka-

tehet za obučavanje, to više mora ograničiti građu obuke. Duh vremena traži pomnjivije obrađivanje onih istina, kojima se taj duh protivi, na pr. nauke o potrebi prave vjere protiv vjerskoga nehaja i nevjere. Doba u crkvenoj godini daje katehetu prilike da govori o sv. obredima i običajima, što ih Crkva na blagdane i sv. vrijeme upravo u to vrijeme obdržava, kao i o sv. tajnama, koje su tim obredima i običajima prikazane. Tako će pomalo uvoditi katekumene u duh bogoštovlja i osposobiti ih, da žive životom Crkve, koji se očituje u bogoštovlju. Za to će najviše koristiti tumačenje Evanđelja. Mjesto zahtijeva, da katehet najprije one nauke izabere i opširnije obradi, koje su katehumenima u njihovu položaju najnužnije; prema tome da li borave na selu ili u gradovima, da li s inovjernicima zajedno stanuju, da budu zaštićeni proti krivim mišljenjima, grijesima i pogiblima, što vladaju u mjestu njihova boravka, i da budu učvršćeni i uvježbani u protivnim istinama i krepostima. Što se napokon tiče prilikâ osobâ, to katehet može uvažiti želje i zahtjeve roditeljâ, kumova, skrbnikâ svojih katekumena pri izboru učiva redovito samo u privatnoj obuci, ako se to inače može bez štete za katekumene. Tako se na pr. ne smije dopustiti, da djeca nedovoljno pripravljena primu sv. sakramente Pokore, Euharistije, Potvrde, i ako bi to tražili roditelji.

§ 11. Biblijska povijest, glavni predmet početne obuke.

Katehetičko učivo mora se ponajprije u formi biblijske povijesti predočivati i to: 1. iz razloga psihologijskih, 2. istorijskih i 3. pedagogičkopraktičnih.

1. Svaki se duhovni razvoj čovjeka počinje zrenjem, konkretnim predodžbama. Na osjetila ulazi spoljašnji svijet u dušu djeteta; ono ga prima zamjedbama pojedinih osjetila prema njihovu uređenju i formi sa sve to većom jasnoćom. Od zamjetaba ostaju u duši predodžbe, koje mu predočuju spoljašnji svijet. Zamjedbe i predodžbe su nužna građa za duhovno spoznavanje, koje po njima shvaća stvari, koje su iznajprije bile predmet osjetne spoznaje, po njihovoj općenitoj i bivstvenoj strani, budući da pojmovima unosi u samosvijest bivstva stvari, koja njima općenito i nužno pripadaju. Kako bez pojmova nema sudova, mora katehet prema naravnom razvitku ljudskoga duha, za vjersko obučavanje katekumenâ, koji su još na prvom stupnju razvitka, u periodu zrenja, osobito izabirati zorove za učevno gradivo, naime biblijsku povijest, koja je niz zorova u svezi. Psihologijski razlog.

2. Sadržaj je katehetičke obuke objava Božja. Ta je čovječanstvu dana nesamo u formi pojma kao sv. nauka, već osobito u formi čina, kao sv. povijest. Hoće li katehet objavu Božju potpuno obukom podavati, mora je podavati u njezinoj povjesničkoj formi, i to naročito, kad dob i stupanj razvitka katekumenâ traže povjesničko prikazivanje, te takovo osobito rado primaju. Katolička se Crkva od svojega početka kod katehetičke obuke držala povjesničkoga puta; sv. Augustin je isti put označio u svojoj knjizi „De catechizandis rudibus“ u svoje vrijeme, kad su katekumeni bili većinom odrasli,[1]) i katolička Crkva drži ga se još uvijek, slaveći i navje- Istorijski razlog.

---

[1]) „Koliko potrebniji se ukazuje način obučavanja u obliku pripovijesti u našim danima, kad imamo pred sobom djecu kao katekumene? Djecu, kojih se razum i um tek

šćujući čovječanstvu tijekom crkvene godine uvijek nanovo činjenice objave i spasenja.

Pedagogičkopraktični razlozi.

3. Za izbor biblijske povijesti, glavnoga predmeta početne obuke govore i pedagogičkopraktični razlozi.[1]) Djeca povjesničku obuku, jer je živa i zorna, lako shvaćaju i primaju je s interesom i veselo; povjesne slike usađuju se dublje i trajnije u pamet negoli apstraktne nauke; sve svrhe obuke postizavaju se, jer konkretne, žive činjenice povijesti ne prosvjetljuju i uvjeravaju samo razum, već djeluju i na srce i volju — dakle mogu duh u svim njegovim silama izobraziti i podići. Prisvojenjem činjenicâ objave konačno se dobiva b o g a t o g r a d i v o z a k a s n i j e p o d a v a n j e u č i v a u formi pojma po propisanom katekizmu, naime vrelo primjera, koji tumače, dokazuju i pobuđuju, koji ostaju stupovi vjere i živi izvori, što osvježuju i učvršćuju duhovni život za cijelu budućnost, dok apstraktne nauke lako podlegnu sofistici strasti.[2])

Biblijska povijest staroga i novoga zavjeta valja da je temelj katehetičke obuke i g l a v n i p r e d m e t i vodič za manje razvijenu djecu. Glavni predmet, jer iz navedenih razloga nipošto ne slijedi, da katehetička obuka smije biti sámo pripovijedanje povijesti Božje objave. Kod podavanja bibl. povijesti treba u njoj sadržane religijske ideje (nauke vjere i ćudoređa — kao rezultat refleksije o činjenicama) istaći i pojmovno odrediti t. j. kao nauke postaviti, koliko to shvaćanje katekumenâ dopušta, naročito stožerne ideje: bivstvo i vlastitosti Božje, bivstvo i svrha čovjeka, grijeh i spasenje, stari zavjet kao koprena i tip za novi i priprava na Krista.

Biblijska povijest nije glavna stvar kod religijske obuke. U nepovoljnim prilikama obuke mora se obučavanje u povijesti biblijskoj ograničiti, a nipošto obučavanje u katekizmu. Na pedagoškokatehetskom tečaju u Beču (Leo-Ges. 1905, 259.) Kundi je za obučavanje u biblijskoj povijesti postavio tri kategorije: 1. takove pripovijesti iz biblije, koje prikazuju tijek pripravljanja i vođenja Božjega na spasenje čovjeka, kao povijest naroda Israelskoga; ma kako su poučne i pobudne, ipak nijesu važne za nauku vjere; 2. pripovijesti dogmatskoga sadržaja, iz kojih se mogu izvoditi nauke vjere kao stvaranje svijeta, prvi grijeh, Mesijanske slike, naviještenje rođenja Isusova, njegovo krštenje, obećanje i ustanova presv. olt. Sakramenta, postavljenje Petra za poglavara Crkve; 3. poučne govore Gospodinove, u kojima se nalaze sadržane nauke vjere i ćudoređa.

Zorna obuka.

Mladom svijetu podaje se u početnim školama sada mnogo učevnoga gradiva lijepo izrađenim slikama, koje ostaju visjeti u školi gotovo kroz cijelu školsku godinu. Da se religijska obuka ne pričini kao manje važna i da se ne potisne u kut, mora se i katehet služiti takovim slikama, koje predočuju biblijske zgode i oživljavaju kateh. obučavanje.[3]) Poda-

---

počeo razvijati? Djecu, koja tek moraju steći građu za razumijevanje, a tu najbolje teku istorijskim obučavanjem religije." Gruber, Katech. Vorlesungen. Salzb. 1830., str. 31.

[1]) Päd. katech. Kurs. Wien 1908. 193. s.: Die bibl. Gesch. u. Charakterbildug. Katech. Bl. (Kösel) 1912. 44.: Ein Christ — ein Charakter. Pharus 1912. 435.: Die Weckung von Vorbildern durch d. Sch. U. — E b e r h a r d, Brennende Fragen d. R. U. V. Sch. in der Gegenwart. Geibel, Altenburg 1910. (protest.) K r u g, Lebensvolle bibl. Gesch. o. Schulbibel? München 1911.; H e i l m a n n, Bibelbilder — Gedanken z. religionspäd. Wertung bibl. Kunst. Kösel 1911. Referate d. Kongress. f. Katechetik. Wien 1912., sv. 2., str. 17. — [2]) K r u g, („Lebensvolle bibl. Geschichte o. Schulbibel?") Kösel, 1911., str. 44.: Katekizam i biblija idu zajedno kao orao i njegovo gnijezdo. Iz gnijezda biblijske povijesti diže se orao katekizma u visine svojih načela, kruži nad biblijskim događajima i vraća se k njima kao svojoj hranionici. — [3]) Sv. Bonaventura iznosi ove razloge za obučavanje i odgajanje sa slikama: simplicium ruditas, affectus tardidas, memoriae labilitas. Por. str. 136. r. 4. odozdo. Salzb. K. Ztg. 1890. 646.: Bildkunst und Kunst zu bilden i. katech. U. Pass. M. Sch. XXI. 39. 114.: Die Jugend u. die nackte Kunst. B o l l, Anschauungsmittel. Mory, Donaueschingen 1910. : Das kath. K. J., d. hl. M. O., das Vaterunser, Kinderbeicht.

vanje znanja i slike idu zajedno i sačinjavaju jedinstvenu obuku. Zato se velike slike na stijeni moraju već za obučavanja katehetova protumačiti, na njima se mora također stečeno znanje ponavljati. — Biblijske zorne slike valja da su umjetničke, uzgojne i religijske. One moraju biti umjetnina, koja je prikladna za djecu jasnom, jednostavnom kompozicijom; traži se također od tih slika, da su istorijski i geografijski vjerne, poradi djece valja da budu u bojama; ćudoređe i religija su glavni zahtjevi takovih slika, da mogu djelovati na duh i srce djeteta. Slika za obuku mora uzgojno najvredniji i najplodniji momenat pripovijesti obuhvaćati. Takova slika to bolje sama sobom govori, što je veća. Ona ne smije ništa da ima, što spolno uzbuđuje. Čiste predodžbe gola tijela ne mogu se osuditi. Zorne slike ne smiju se smatrati za interkonfesijonalne, već moraju posve odgovarati konfesiji djece, koja se obučavaju, moraju sadržavati neku vjersku posvetu. Jednostavni svetački vijenac ne ispunja toga zahtjeva. Te slike moraju neko vrijeme u školskoj sobi za pouku ostati visjeti, kako je to običaj još i sada u nekim crkvama s izmjenjivanjem slikâ. Najbolje bi bilo, da biblijska povijest pučke škole sadržaje jednostavne, dobro izrađene drvoreze, koji ništa više ne podavaju, nego što kratka, jednostavna biblijska pripovijest traži. Sva djeca moraju isti drvorez u svojoj knjizi naći. Takovo izdanje biblijske povijesti[1]) ne smije se neprestano mijenjati kao ostale školske knjige, da se katehetima, djeci i roditeljima, koji se savjesno djecom bave, mnogo muke prištedi. U tom pogledu danas je u Austriji i Njemačkoj gore od prije. Katehetima se preporučuju slijedeća pomoćna sredstva i to: Slikane biblije: Heinemann, 40 bibl. Darstellungen. Herder. Schumacher, Religiöze Wandbilder in farb. Druck. Mosella, Trier. Schwann, Düsseldorf. Schnorr, Wigand, Leipzig; potonji ima 240 slika, drvoreza, bojadisanih slika nema. (Skupo izdanje stoji 30 maraka, a jeftino 12 maraka. Od tih slika načinjena je zbirka od 30 slika, 15 iz staroga zavjeta i 15 iz novoga zavjeta. Ta vrlo praktična zbirka bojadisanih slika stoji nenapeta 15 maraka, a napeta na ljepenku 25 maraka.) Zbirka Pessler, ima 32 slike. Hölzl, Wien 1880. Zbirka od 20 zornih slika iz naklade Reichardta, Leipzig, bojadisane slike, vrlo dobre, velike i jasne. Zbirka Morgan, njemačko izdanje zavoda Bethel kod Bielefelda. Zbirka Schramm, Wachsmut, Leipzig. Dobro dolazi Schumacher-Schlecht, Leben Jesu, Leben Mariä, Leo-Ges. Ars sacra. 3 Serien. Kösel. — Uputiti valja katehete i na skioptikon (Korr. Bl. f. d. kath. Kl. Öst. 1902. 828. Köln. P. Bl. 1912. 213.: Katechese in Lichtbildern.). — Za biblijsku geografiju preporučuju se: Ries, Wandkarte v. Palestina. Herder. Isti, Bibelatlas. Herder 1899. Wörndle-Wiedemayer, Schulwandbilder v. Palestina. Piloty und Löhle, München 1904. Schmitz, Tafel zur Veranschaulichung d. K. J. Bonn, Hilgers 1909. Schmid, Das kath. K. J. in Bildern. Kirsch 1910. — Päd. katech. Kurs, Wien 1908.: Bildende Kunst und Seelenbildung.

Jedinstvena bibl. povijest.

Literatura.

Za tumačenje biblijske povijesti preporučuju se: Schuster (Holzammer, Selbst, Schäfer), Handb. d. bibl. Gesch. Herder 1906. Knecht, Prakt. Kommentar zur bibl. Gesch.[21] Herder. Bürgel, Die bibl. Bilder und ihre Verwertung bei R. U. i. d. V. Sch.[3] Herder. Gils-Nellessen, Kommentar z. bibl. Gesch. f. kath. Volksschulen, 2 sv. Schwann, Düsseldorf 1911. Vogel, Fragen und Antworten a. d. bibl. Gesch. Kempten 1887. Hirschfelder, Handb. z. Erklär. d. bibl. Gesch. Mainz 1885. Erdmann, Erklär. d. bibl. Gesch. f. Schule u. Haus. Münster 1896. Deigendesch, Bemerkungen z. bibl. Gesch. Mindelheim 1887. Beck, Handb. z. Erklär. d. bibl. Gesch. Köln 1896. Glattfelter, Handb. d. bibl. Gesch. f. d. Unterweis. d. kath. V. Sch.[3] Paul Dr. Ecker, Kath. Schulbibel, 1907. Isti, Handb. z. kath. Schulbibel, Trier, Schaar u. Dathe. Siegel, Katechet. Leitfaden f. d. bibl. U. Kempten 1898. (2. H. d. katech. Handbiblioth.) Engel-

---

[1]) Por. Einheitskatechismus auf d. Vatikanum (§ 7.), in Österr. (§ 195. d. P.) Ob. Rh. P. Bl. 1910. 393.: Drei neue Schulbibeln. Christl. päd. Bl. Wien 1911. 254.: Die neue Schulbibel v. Stieglitz-Krug. Katech. Bl. (Kösel) 1912. 86. Pass. M. Sch. XXII. 425. Salzb. K. Ztg. 1911. 49.: Neue Wandbilder f. d. Bibel.-U. Schnitzler, Methodik d. bibl. Bildes. Düsseldorf, Schwann 1911.

mann, Das 1. U. J. i. d. kath. R. u. bibl. Gesch. Regensb. 1899. Schuster, Winke f. d. U. i. d. bibl. Gesch. Mainz 1888. Seidl, Prakt. Hilfsb. zu Panholzers bibl. Gesch. 2 d. Moser 1909. Rieder, Bibel des a. u. n. T. in 50 Bildern. Pustet. Por. Kihn, Enzykl. 1892. 480. Langthaler, Wegweiser, 2. svešč., 21—36. Haslinger, Linz. — Christl. päd. Bl. 1911. 97. 237, 299. 310.: Kleinarbeit f. d. kath. R. U.; 1911. 212.: Die Verwendung d. Schultafel im R. U. am Gymnasium. Past. bon. XXIV. 6.: Wesen und Bedeutung der Anschauung f. d. Unterricht im allg. u. d. R. U. im bes. im Lichte d. psyholog. Forschung. Christl. päd. Bl. 1912. 212.: Das Zeichnen im R. U. Katech. M. Sch. (Schöningh) 1911. 21. 51. 75. 121.: Zeichnung o. Bild im R. U.? Christl. päd. Bl. 1913. 169.: Das Kind im Dienste d. Elementar-U. Katech. Bl. (Kösel) 1913. 212.: Grundsätze f. Illustration v. religiös. Lehrbüchern u. d. Illustration d. Ecker'schen Schulbibel.

§ 12. Katehetičko učivo, poglavito u formi pojma t. j. po katekizmu. Njegov izbor.

Pošto je katehetičko učivo u formi biblijske povijesti podano i primljeno, a djeca su postigla veću zrelost razuma i imaju neku množinu pojmova, može se i mora učivo podavati najvećma u shvatljivoj sistematičkoj formi katekizma — kao sv. nauka — i to nesamo zato, jer je katekizam po crkv. autoritetu propisan za upotrebljavanje, već i zato, što je obuka u formi katekizma vrlo prikladna i korisna.

Jer 1. već više razvijeni razum po naravi reflektirajući nastoji, da stečene predodžbe, zorove, pojmove, ideje poređuje, klasificira i uređuje, i tako da steče više jedinstvenosti, prijegleda, ispravnosti, jasnoće i sigurnosti u suđenju, da razlikuje bivstveno od nebivstvena, da uzmogne stečene spoznaje pravije, potpunije, temeljitije i lakše upotrijebiti za život i njegove prilike.

2. I objava je u formi pojma pored činjenica, ona nije samo povijest, već i nauka. Tako se u apost. Simbolu nalazi sistematska forma kršćanske vjere, u Očenašu forma kršćanskoga ufanja, u Dekalogu shvatljiva temeljna forma morala u pojmovima kršć. ljubavi.

3. Korist i relativna potreba katehetičke obuke u formi pojma iskustvom je dokazana, naročito proti novijim krivovjerjima. Ta su nastojala s vrlo djelovnim sredstvom katekizma zablude širiti i tako su potakli Crkvu, da proti pogibli, što je prijetila, izdaje i uvodi katoličke katekizme.

Izbor stoji do biskupa.

Izbor katekizma stoji do Duhovnoga Stola biskupijâ, a ne do katehetâ. Svakako je poželjna što veća jednoličnost, da isti vjerski sadržaj bude i u istoj formi svuda i od svih naučen, da se subjektivno samovoljstvo i različnost isključi, te narod uvidi unutarnje jedinstvo vjere iz jedinstva njezine spoljašnje forme. Narod se lako smućuje, kad ne čuje katoličke nauke s običnim i poznatim riječima i izričajima; lako si umišlja, da čuje novu nauku, kad sluša druge riječi i izričaje. Mnogo mijenjanje i preinačivanje naučne forme škodi i samoj nauci. Zato su Pape preporučivali jedinstvenost u običavanju katekizma, a biskupi su nastojali, da se u čitavim biskupijama i crkvenim pokrajinama jedan te isti katekizam uvede i upotrebljava

U svim austrijskim biskupijama propisan je za općenito upotrebljavanje stari i općenito poznati od kardinala Migazija 1777. prerađeni, 1856. revidirani katekizam bl. Petra Kanizija, [1]) a 1898. nanovo obrađen. Premda i taj katekizam poradi mnogih nedostataka, kojih još sada ima, općenito ne zadovoljava, ipak ima i svojih vrlo velikih vrlina; a te su: 1. što je

[1]) Past. bon. XXIII. 366.: Ein monumentales Werk über Petr. Kanis. u. s. Zeit.

star i već ga dugo narod upotrebljava. Oc̆evi i majke su u formi Kanizijeva katekizma učili poznavati religiju i tako mogu i svoju djecu po njemu poučavati, ispitivati i pomagati im. Pače mnoge kućne postilje, pobožne knjige, propovijedi upiru se i pozivlju na nj. Što je u pokrajini općenito uveden, pa podaje jednoličnu, kontinuiranu obuku, ako i djeca ili kateheti školu mijenjaju. 2. Taj katekizam je praktički vrlo upotrebljiv. Kako je Rimskome katekizmu, tako je i ovome za temelj Vjerovanje apostolsko, Očenaš, Dekalog i sv. sakramenti. Peti glavni dio o kršćanskoj pravednosti jest dodatak Dekalogu, a četiri posljednje stvari naslanjaju se na Vjer. apost. Ti kratki, jednostavni, svima razumljivi, tradicijom posvećeni formulari, na kojima počiva cijeli katekizam, koje svi od djetinjstva u pameti imaju i gotovo svaki dan izgovaraju, jesu ujedno kristalizirani sadržaj vjere, čvrsti kostur, koji sva tumačenja i raširivanja u katehetičkoj obuci i u propovjedničkoj službi sadržaje i u jedinstvo spaja.

Radi tih koristi bio je Kanizijev katekizam godine 1885.—1894. od episkopata, u državnom saboru zastupanih kraljevina i zemalja, pomnjivo pregledan i prerađen i kao plod mnogogodišnjega rada, koji je bio povjeren jednoj sekciji katekizma, izdan je 1898. novi katekizam odobren od cijeloga austrijskog episkopata (9. IV. 1894.), popraćen naputkom prečasne gospode biskupa (25. XI. 1897.). Svrha je toga katekizma da svim školama stare carske države, makar je mnogojezična u svojim podanicima, poda isti sadržaj katekizma, što je važno za uspješno obučavanje, pogotovu danas, kad se pučanstvo slobodno seli. Ovaj biskupskim autoritetom potvrđeni jednaki sadržaj katekizma želi dokinuti upotrebljavanje različitih katekizama u različitim biskupijama, ali se obazire na daleko rašireni i kroz stoljeća prokušani sadržaj katekizma, kako je u Kanizijevom katekizmu.[1]) Novi katekizam je izdan u tri izdanja, velikom, srednjem i malom; što je iz Velikoga u Srednji i Maleni uzeto, to se riječ po riječ s prvim slaže. Pošto su u travnju 1894. biskupi jednoglasno prihvatili reformnu osnovu religijske obuke na srednjim školama, predloži 16. XI. 1896. biskupski odbor, da se raspišu nagrade za izdanje prikladnih naučnih knjiga za religijsku obuku na srednjim školama.[2]) Zahtijevalo se mudro, da se ograniči naučna građa, tako da učenici sa sobom u život ponesu, koliko se traži solidna vjerskog znanja od obrazovanoga čovjeka, da uzmogne zadovoljavati svoje kršćanske dužnosti.

Na njemačkom su jeziku izašli te se vrlo preporučuju katekizmi Deharbe-Linden, katekizam biskupije augzburške i rottenburške i katekizam za katoličke župne škole Udruženih država sjeverne Amerike od Färbera (St. Louis, Herder 1903.).

U Hrvatskoj i to Banovini upotrebljavaju se u pučkoj školi 3 katekizma: Mali, Srednji i Veliki. Sva tri katekizma izrađena su po Deharbu. Mali, Srednji i Veliki katekizam razdijeljeni su u tri glave (vjera, zapovijedi, sredstva milosti). Moglo bi se prigovoriti, što nije u sva tri katekizma provedeno jednako razdjeljenje, kako je to učinjeno u Austriji s Kanizijevim katekizmom. Isto tako trebalo bi da su pitanja, koja dolaze u svim trima katekizmima, posve jednaka. Hoće li se na pr. u Velikom katekizmu koja pitanja raširiti, neka se načine nova pitanja i odgovori, a ne da se već poznatim pitanjima i odgovorima dodavaju nove riječi i rečenice, kako je to u sadašnjem Velikom katekizmu. Ne može se odobriti, po našem dubokom uvjerenju, postupanje onih kateheta, koji isprevrnu gotovo cijeli katekizam, da tako po njihovu shvaćanju bude sve poređano metodički.

---

[1]) Conc. prov. Wienn. pg. 168. Christl. päd. Bl. 1912. 112. 148. 232.: Der R. U. i. d. einklassigen ungeteilten V. Sch. Handlehrer, Katechesen-Skizzen f. einklassige Volksschulen. Pustet 1912. — [2]) Kühnel, Lehrb. d. kath. Rel. f. d. oberen Klassen d. Realsch. u. verwandter Lehranstalten. 1. d. Glaubenslehre (prema pomenutoj obučnoj osnovi), approb. Selbstverl. Teplitz-Schönau. Waldegger, Gesch. d. göttl. Offenb. 2. d. Rauch 1910. Referate des Kongresses f. Katechetik. Wien 1912. (Kirsch), sv. 1., str. 54.: Ein einheitl. Rel. Büchl. f. d. Unterstufe d. V. Sch., str. 173.: Über d. Lehrb. d. Offenbarungs-Gesch. d. a. B., str. 185.: Das Lehrb. d. n. Test. f. Mittel Sch.; sv. 2.: Das Lehrb. d. Moral f. Mittelschulen, das Lehrb. d. K. Gesch. f. Mittelschulen.

*

Što više tako radeći upravo otešćavaju pamćenje učiva u katekizmima, uvodeći novu sistemu. Koliko kateketâ, toliko sistemâ! Da ovaka različnost nije korisna u obučavanju, jasno je svakome. Pored toga to postupanje nije ni najmanje odgojno. A sigurno je i protiv volje duhovne oblasti, koja je katekizme propisala. Bilj. prev.

Literatura. Deharbe, Kath. Katechismus f. Kinder, in katechet. Lehrweise erklärt. Paderb. 1865.; Deharbe-Linden, Kürzeres Handb. z. R. U. in Elementarschulen. Paderb. 1898.; Schnorr, Leichtfassl. Erklärung d. kath. Katechism. v. Deharbe. Würzb. 1861.; Schmitt, Erklärung d. klein. Deharbischen Katechismus[10]; Isti, Erklärung d. mittleren Deh. Katech.[10] Herder; Dreher, Kath. Elementarkatechesen[4]. Herder; Wittus, Beispiele z. Unterr. ü. d. Gebote Gottes u. d. Kirche. Trier 1897.; Glattfelter, Katechesen ü. Gebet u. Lehrstücke f. die unteren Jahrg. d. kath. V. Sch. Paderb. 1898.; Oberer, Prakt. Handb. für Katecheten. Moser 1899.; Wiedemayer, Erklär. d. klein. Katechism.[3]; Wächtler, Erklär. d. mittleren u. gross. Katech.[3]; Lugger, Erklär. d. mittl. Katech.[3] Rauch 1909.; Schiffels, Der gesamte 1. R. U.; Isti, Handb. f. d. ges. R. U. Herder 1898.; Schmittdiel, Katechismusgeschichten. Paderb. 1899.; Engelmann, D. 1. Unterr.-J. i. d. kath. Rel. Lehre u. bibl. Gesch. München 1899.; Bobelka, R. U. f. d. 1. Schulj.[2] Moser; Weber, Bibl. Beispiele z. Gnaden- u. Sakr.-Lehre (26. Bdch. d. Handbibl. Walk). Kempten 1898.; Klose, Erklär. d. röm. kath. Kat. in ausgeführt. Katechesen i. Anschluss a. d. Bresl. Diöz. Kat. Habelschwerdt 1899.; Bühlmayr, Ausgef. Katechesen f. d. 1. Schulj. Kösel 1806.; Jägers-Inderfurt, Der Katechet, 3 sv. Bachem 1907.; Knecht, Zur Katechismusfrage. Herder 1908.; Linden, Erwiderung auf 2 Katechismuskritiken. Pustet 1909.; Hartl, Ein prüfender Blick in Deharbe-Lindens mittleren Katechismus. — Kleine Christenlehre. Linz, Kath. Pressverein 1908.; Weidenauer-Studien: III. 299: Zur Katechismusfrage. Ob. Rh. Past. Bl. 1909. 119. 153. 169. 241.; Grundfragen d. Katechetik, Kirsch 1911.: 1. H. Methodik d. Katech.-U., Behandlung d. Katech.-U. i. d. V. Sch. (Stand d. elementar. R. U. im kroatischen Sprachgebiete; — in England); 2. H. Das Princip des encykl. U. u. s. Anwendung (Stand d. element. R. U. im poln. Sprachgeb. Galiziens; — in Deutschland). Konf. Bl. f. d. deutsche Gstlk. Böhm. 1911. 104: Zur Katechismusfrage. Vilmers-Hontheim, Lehrb. d. Religion[7], Aschendorff. Keller, Handb. f. d. U. i. d. bibl. Gesch. (Präparandenanstalten). Achendorff 1912. Korr. Bl. f. d. kath. Kl. Öst. 1913., 292. 372.: Mehr. bibl. Gesch.! Christl. päd. Bl. 1913. 229.: Das Wort eines Alten ü. d. bibl. Unterr. Brix. Konf. 1913. 133.: Die Stellung des Katechismus im R. U.; str. 158.: Nochmals die Stellung des Katechismus im R. U. Katech. Bl. (Kösel) 1913. 205.: Ist das Problem eines Katechismus f. d. Kleinen durch das „Kath. Religionsbüchlein" gelöst? Poredi Kihn, Encykl. 1892., 480.

§ 13. Razdjeljenje katehetičkoga učiva kroz godinu.[1])

Prema različitim stupnjevima razvitka katekumenâ, koje treba obučavati, mora se, kako spomenusmo, kateh. obučno učivo iznajprije poglavito u obliku zrenja, onda u obliku poimanja, postepeno sve više razvijati. Da se svrha obučavanja kod svih katekumena postigne, moraju I. oni prema stupnju svojega duševnog razvitka biti odijeljeni i za svaki odio mora biti određena prikladna obučna građa,[2]) koja se ima II. svake godine uzeti cijela i to III. po određenoj potankoj naučnoj osnovi.

---

[1]) Pass. M. Sch. XX. 693.771.: Katech. Lehrstoffverteilungsplan ein Weg zur Methode. Referate d. Kongress. f. Katechetik. Wien 1912., sv. 1.: str. 1. Grundlagen u. Grundlinien d. Einheitslehrplanes f. d. religiöse Volkserziehung; str. 29. Die Technik des Rel. Lehrplanes f. d. V. Sch. — [2]) Amo idu za pučke škole u Banovini: Šimončić, Biblijske pri-

I. Učenici katoličkih pučkih škola budu s obzirom na religijsku obuku razdijeljeni obično u 2 ili 3 odjela, a 3. ili 4. odio je razred početnika. A mora se uzeti obzir i na one, koji su iz škole istupili, a posjećuju kršćansku obuku u posebnom odjelu.

Odio početnikâ.

Katehetička obuka mora skoro iza dolaska djece u školu početi, makar još ne znaju čitati. Obučna su građa za početnike obični obrasci (formulari) molitava: znak sv. Križa, molitva Gospodnja, Zdravo Marijo, apost. Vjerovanje i Dekalog. Te obrasce moraju sva djeca, ako ih već ne znaju, točno i jasno naizust naučiti, onda im valja iste od riječi do riječi shvatljivo objasniti. Nato valja daljnu obuku nadovezivati i kod toga osobito istorijski postupati. Katehet neka malenima pripovijeda posve ukratko glavne stvari iz biblije po redu članaka apostolskoga Vjerovanja (na pr. po uzoru kateheza Gruberovih[1]) za pripravni razred) s nekoliko kratkih primjera i samo s malo i posve jednostavnih pojmova. Velika bi pogrješka bila početnike zapustiti s izgovorom, da se s njima ništa još početi ne može; u drugu pak ruku ne smiju se preteretiti.

b) Čim djeca nauče čitati ima se s njima uzimati Mali katekizam na temelju raširivanja već od prije pripovijedanih biblijskih zgoda. U oba niža razreda povijesni oblik preteže.[2]) U to školsko vrijeme obučavaju se djeca za prvu sv. Ispovijed i Pričest prema dekretu: Quam singulari.

c) Obučavanje u formi pojmova po katekizmu (ipak u svezi[3]) sa biblijom ima se uzeti u srednjem i višem odjelu, za koje je određen Srednji ili Veliki Katekizam.

Obučavanje u više odjela zajedno.

1. Jer je kod većine pučkih škola više godišta učenikâ u jednom razredu s jednim učiteljem, to i u određeno vrijeme za religijsku obuku moraju biti zajednički poučavani. Stoga valja što manje cijepati učivo kao i duševne sile učenikâ. Što je manje odjela za religijsku obuku, što više djeca zajednički duševno rade, to više vremena i brige može im učitelj podati. Jedinstvenost, jasnoća, temeljitost obuke mora trpjeti, pače obučavanje postaje jednostavno zadavanje, ispitivanje i kazivanje, ako učitelj u jedan sat s 3 do 4 odjela različito učivo uzima.[4])

Postupak sa slabije nadarenima.

2. Moraju li se u istom razredu slabije nadareni s više nadarenima obučavati, mora katehet da sve zadovolji, što će mu uspjeti prikladnim metodom, naročito tako, da izmjenice ispituje sada ove sada one; od zrelijih da traži, da oni poprave i upotpune, što slabiji tek naučiti moraju ili su manjkavo kazali. Od slabijih tražit će da kažu, što i oni mogu i moraju već znati i razumjeti: uopće od slabijih tražit će manje. Kod obučavanja valja da zaposli sve učenike i uzdrži njihovu pažnju.

Postupak s duševno osobito zaostalom djecom.

3. Ako pojedina djeca bez svoje krivnje, na pr. radi prirođene duševne slaboće,[5]) ili s nemara vrlo zaostanu, treba se pobrinuti, da ona, prije negoli školu ostave, kroz 1—2 godine posjećuju viši razred, da najnužnije nauče iz Srednjega katekizma i da se po mogućnosti priprave za primitak sv. sakramenata Pokore, Oltara i Potvrde. (Pripominjemo,

---

povijesti; Deharbov Mali, Srednji i Veliki katekizam, Malo obredoslovlje; Šimončić, Čitanja i Evanđelja za nedjelje i praznike i Jais, Isus prijatelj malenih.

[1]) Nalaze se u: Gruber, „Theoret. prakt. Handb. d. Katech.", überarbeitet und durch 2 Zugaben vermehrt von einem Priester d. Diöz. Regensb. Pustet 1870. I. d. 56.—154. — Priručnici za kateh. obučavanje „početnika" su i Mey, Vollständige Katechesen f. d. untere Klasse d. kath. V. Sch.[13], Herder. Fritz, Christkath. Katechesen f. d. 3 ersten Schuljahre. Laupp, 1885. Isti, Katechet. Handbuchlein f. d. 2 ersten Schuljahre. 1885. Gürtler, Vollständige Katechesen f. d. 1. Schulj.[4] Styria. Schieser, Methodik d. gesamten R. U. i. d. V. Sch. (Mittel-Sch. einbezogen). Bachem 1912. — [2]) Grundfragen d. Katechetik 1911. 1 sv., str. 54. — [3]) „Kako je cijeli sadržaj katekizma u svezi s biblijskom povijesti staroga i novoga zavjeta rasvijetliti i pokazati, kako će učitelji vjere nauke katekizma štivima biblijske povijesti zorno predočiti i objasniti", uspjelo je Magnus-u Joham u njegovoj knjizi, vrijednoj preporuke „Anleitung z. Gebrauch d. bibl. Gesch. beim R. U." München 1883. — Päd. katech. Kurs. Wien 1903. 176: Die method. Eigenart d. katech. U. auf d. Oberstufe. Pharus 1912. 440.: Die Vereinheitlichung d. R. U. — [4]) Hirschfelder, Lehrplan f. Einleitung d. kath. R. U. (f. d. Bist. Limburg, approb. 9. XI. 1870.) Mainz 1871., str. 1. — [5]) Herberich, Methodik d. Schwachsinnigen-U. Auer 1910. Christl. päd. Bl. 1911. 18.

kako za primitak spomenutih sakramenata nije potrebno poznavanje ni Maloga katekizma, a kamoli Srednjega. I ta slabo nadarena djeca imaju se privoditi rano k Stolu Gospodnjemu, i ako ne tako rano kao zrelija. Bilj. prev.) — Iznimno valja ih privatno obučavati, kad bi zajednička obuka obzirom na takove zaostale vrlo štetovala.

Münchenski metod.

U najnovije se vrijeme mnogo govori o münchenskom obučnom metodu ili o psihologijskom metodu.[1]) Glavno mu je načelo: tekst katekizma mora biti zaključak katehetičkoga obučavanja, a ne početak. Što se u jednom satu predaje, mora sačinjavati metodičku jedinicu. Samo one istine i onoliko njih mora se uzeti, koje se mogu združiti u metodičko jedinstvo. Za to ima 5 stupnjeva obuke: 1. Priprava s naviještenim ciljem. Sadržaj obučavanja se navijesti i pažnja uzbudi. 2. Podavanje učiva u obliku pripovijesti, uzete iz biblije ili legende, u kojoj je apstraktna istina konkretno sadržana. 3. Odlučivanje. Dio po dio pripovijesti ponavlja se i oni se momenti istaknu, što sadržavaju nauke katekizma. Riječi katekizma moraju se po mogućnosti upotrijebiti. 4. Shvaćanje i ponavljanje najvažnijih momenata. Tako se lakše zapamti. 5. Primjenjivanje na volju, savjest i praktičan život. I Spirago u svojoj knjizi: Lehrb. d. spez. Methodik d. kath. R. U. (str. 72. 32.) istupa za taj način i naziva (str. 73.) grubom psihologijskom pogrješkom početi s čitanjem teksta katekizma. Za elementarnu obuku analitički metod je jedino prav i moguć. Za nešto više razrede, za viši stupanj od 11 god. može se samo djelomice upotrebljavati. Taj metod zahtijeva veliku okretnost u izboru i traženju pripovijesti, da ne upadne u sumnju s racionalizma. Ispravna je rečenica: Omnis cognitio incipit a sensibus kod početnika. Ne valja uvijek analitički postupak upotrebljavati, a sintetički postupak osuditi, kad se radi o zrelijoj djeci.[2])

I u našem hrvatskom katehetskom svijetu bilo je prilično vike radi toga münchenskog ili psihologijskog metoda, naročito s njegovih t. z. formalnih stupnjeva. Nepobitna je činjenica, da su ti formalni stupnjevi izgrađeni na Herbartovoj psihologiji — psihologiji predodžbe. Herbart je mnoge za sobom povukao kako drugdje tako i u nas. No u Njemačkoj danas i sami Herbartovci napuštaju ne psihologijski metod već formalne stupnjeve u onoj formi, u kojoj potječu od Herbarta, zapravo Zillera. Tako mnogi Herbartovci prihvaćaju samo 2 formalna stupnja. (Poredi „Formalstufen“ u „Lexikon der Pedagogik“ 1. sv., str. 1336.—1342.)

Koliko formalni stupnjevi kazuju, kako se ima obučavanje počinjati s konkretnom, osjetnom građom, od koje se ima apstrakcijom dolaziti do poimanja, a znanje privoditi u rad, život, ne kazuju ništa novo, što već stoljeća i stoljeća niiesu prije znala. Šta više, neprestano naglašivanje i zahtijevanje formalnih stupnjeva u obučavanju, stvorilo je od manje sposobnih učitelja i kateheta robove formalnih stupnjeva. Stalo se svaku građu trpati u te formalne kalupe, i ako je nije znao koji vješto strpati, bio je ocijenjen kao nevježa u obučavanju. Formalni su stupnjevi postali prava Prokrustova postelja. Bilj. prev.

Sinod biskupije linačke (1911. I. 2.) kaže: Omnes parvuli recte, digne et competenter recitent formulas precum: Pater, Ave, Credo et verba in signatione Crucis. — Catechistae ne urgeant pueros ingenii debilis longiores responsiones pluribus numeris absolvendas proferre, sed aptis identidem succurant responsionibus. — Sat superque contenti erimus, si parvuli 3. annum in schola emensi sciant verbotenus proferre ad aptas interrogationes ea quae habentur in Catechismo parvo et in eius appendice de sacramentis. — Haec per quemlibet annum scholarem repeti debent et paulatim augeri secundum Catechismum medium.

d) Nastavljena religijska obuka u kršćanskom nauku mora se nadovezivati na Veliki katekizam i može biti samo ponavljanje kate-

---

[1]) Stieglitz, Katechesen. Kösel 1902.—1904. Weber, Die Münch. katech. Methode, Kösel 1905. — [2]) Päd. katech. Kurs. Wien 1905: Analyse u. Syntese i. R. U. d. V. Sch.; Die Münchener Methode. Grunwald, Die Münch. katech. Methode. Aschendorff 1910. Brix. Konf. Bl. 1911, 129. 153: Lektionsgang einer Katechismus-Stunde.

hetičke školske obuke, ali potpunije i temeljitije, s više motiva i praktičnih primjera, gledajući na životne prilike nesamo mladićâ i djevojaka, već i odraslih i starih, jer potom i oni više sudjeluju kod tako važnoga kršćanskog nauka; svi iz njega crpe jasno i potpuno znanje kršć. vjerskih istina, te tako mogu opet osvježiti školsku obuku.[1]).

Sinod biskupije linačke (1911. I. 2.) kaže: In ecclesiis parochialibus habeantur singulis Dominicis, excepto tempore feriarum scholarium, conveniente hora pomeridiana explanationes Catechismi in continuationem et expolitionem institutionis catecheticae in scholis elementaribus traditae: stricte obligantur interresse adolescentes, quibus frequentatio scholae in unum vel alterum annum abbreviata est; de quorum praesentia animarum curator apte se certiorem reddat, in segniores legitima animadversione procedat. — Upotrebljavati se mora erotematički metod (oblik), koji je i kod odraslih uspješan.

II. Učivo za pojedine odjele katekumenâ u propisanim katekizmima podano, mora se na temelju biblijske povijesti prema shvatljivosti i djelovanju katekumenâ uzeti samo u relativnoj opširnosti, ali (po mogućnosti) svake godine cijelo; samo tako dobivaju djeca više uređenu, skladnu obuku i pomalo potpuni prijegled njezine cijelosti. Samo tim ponavljanjem bivat će religijska obuka svake godine točnije pojmovima određena, temeljitije obrazložena, svestranije upotrebljavana, pa će obrazovati pamet, razum, srce i volju djece podjednako i postat će pravilo njihova mišljenja i djelovanja kroz čitav im život.[2])

Šteta od postupna rasporeda kateh. učiva.

Praksa, po kojoj se katehetičko učivo na više godina tako razdijeli, da se samo jedan ili drugi glavni dio uzme, a cijeli katekizam tek poslije više godina, vrlo je štetna. Jasno je, da se kod takova postupanja ne računa sa sposobnosti shvaćanja i djelovanja katekumenâ. Takova obuka nije suvisla, jer se prvi glavni dijelovi većinom opet zaborave, dok se o zadnjima govori, a uz to pojedina djeca, koja radi različitih razloga (na pr. jer im roditelji češće stan mijenjaju) sada ovu sada onu školu polaze, budu pogibli izvrgnuta, da kroz cijelo svoje školsko vrijeme samo ovaj ili onaj glavni dio katekizma uče, budući da slučajno dotični kateheti baš samo onaj glavni dio predavaju. Svaki katehet mora nastojati da zadovolji svrhu katehetičke obuke, kao i određene propise zakonitih crkvenih poglavara: uzevši za svaki školski razred propisano učivo svake godine po mogućnosti cijelo.

Koncentrički krugovi.

Dok se učenici u više i niže razrede ređaju, dok ima uz Mali katekizam i Mala biblijska povijest, uz Veliki katekizam i Velika biblijska povijest, bit će tako zvani koncentrični krugovi za ova oba stupnja opravdani. Takovu rasporedu učiva ne će prigovoriti nijedan pametan pedagog (Grundfragen der Katechetik. Kirsch 1911. 2. sv., str. 46.). No koncentrični krugovi moraju se zabaciti unutar Maloga katekizma i Male biblijske povijesti kao i unutar Velikoga katekizma i Velike biblijske povijesti (Ibd., str. 8.).

Veliki katekizam valja tijekom dvije godine uzeti.

Kod ponavljanja u kršćanskom nauku teško se može Veliki katekizam u jednoj godini svršiti, jer se u tjednu samo jedamput i to ne više od $^1/_2$ sata drži kršć. nauk, i taj ne smije biti suho ponavljanje katekizma, da koristi i privuče djecu i narod. Isto tako bit će nemoguće u istim prilikama u onim školskim razredima, za koje je određen Veliki katekizam kao rukovođ, jer nije moguće uz maleni broj sati, određen za religijsku obuku u općim pučkim i građanskim školama, cijelo učivo katekizma u jednoj godini temeljito uzeti, a samo površno uzimanje nipošto ne dostaje, da se spasonosne istine u djetinje srce stalno usade. No podijeliti učivo u više od dvije godine nikako ne valja, jer se katekizam bez čestoga ponavljanja zaboravi, a s toga trpi religijskomoralna izobrazba.

---

[1]) Linz. Diöz. Bl. 1870. 7; Conc. Trid. sess. 24. cp. 4. De ref.; C. pr. Vienn. IV. 5.; Christenlehre (francuski — catéchisme de persévérance). Grundfr. d. Katechetik 1912. 3 sv. die Christenlehre. [2]) Linz. Diöz. Bl. 1870. 8.

§ 14. Obučna osnova.

Obučna se osnova mora točno odrediti.

III. Da se učivo od crkvene oblasti određenim katekizmima za dotične školske razrede općenito propisano u jednom ili najviše u dva godišta uistinu prođe, to se mora prema svrhi razdijeliti na pojedine satove obuke. Taj raspored ne smije se prepustiti slučaju ili samovolji ili vještini kateheta, jer bi on sat za satom radeći, toliko uvijek uzeo, koliko bi na pr. sâm više ili manje bio dobro disponiran, ili bi uzimao prema boljemu ili slabijemu shvaćanju, želji za naukom, pažljivosti djece. Katehet mora (kao i propovjednik i onaj, koji obučava u kršćanskom nauku) u svakom satu obuke s točno ograničenom, zaokruženom temom pred djecu doći i obučavati pazeći na mjeru dobro pripravljenoga reda i razdjeljenja svega učiva na pojedine obučne satove, t. j. po određenoj posve potankoj obučnoj osnovi.

Nužda obučne osnove.

Takova obučna osnova i to samo jedna obučna osnova za sve škole nužna je, nesamo da se cijelo učivo svuda sigurno i potpuno prođe, već također da sve osobe, koje sudjeluju kod obuke u različitim školama i razredima jedinstveno rade; da nijedan od učitelja radi slučajno pojedinačkih pojava ne mijenja stupnjeve dobi i prema njima stupnjeve obuke; da učenici kod slučajnih promjena mjesta svuda opet istu obuku nađu; da se svećenici i učitelji kod premještaja ili u slučaju smrti odmah svuda snađu; napokon da predsjednik ispitujući uzmogne pravedni sud izreći o onom, što se postiglo.[1])

Izradba potankih obučnih osnova.

Nacrt za obučnu osnovu imaju pravo davati biskupi za svoje biskupije; samo oni propisuju kao za čitavu školu cijelo gradivo u određenom katekizmu, tako i određuju, koliko se učivo mora s djecom u svakom godištu proći, da se svrha religijske obuke u cijeloj školi postigne. Gdje ne ima natpastirske uređene dijecezanske obučne osnove (koju moraju svi provoditi), tu si mora svaki katehet sâm prema posebnim prilikama vremena, mjesta i osobâ, gdje mora vršiti svoju učiteljsku službu, sastaviti potanku obučnu osnovu i točno po njoj raditi.[2]) (Obučna osnova, što je izdaje crkvena oblast, a vrijedi za sve škole iste vrste, jest normalna osnova. Koliko je opća normalna osnova specijalizirana prema potrebama određene koje škole, jest specijalna obučna osnova. Bilj. prev.)

Pomoćna sredstva za nacrt obučne osnove za kateh. obučavanje: U biskupiji Mainz (28. IV. 1857.) propisana osnova za religijsku obuku prema objema dijecezanskim katekizmima (Malom i Velikom Deharbovom po Deharbu). Ta osnova se može naći: Ohler, Lehrb. d. Erziehung u. d. Unterichtes[9]. Str. 259.—263. Benda, Der kath. R. U. in der Volksschule. Prag. 1879. Taj prilog za prakt. katehetiku sadržaje: I. Općeniti vidici kod sastavljanja obučne osnove. II. Detaljizirane obučne osnove i specijalni metodički napuci za obuku u bibl. povjesti i u katekizmu (str. 55.—113.). III. Kratka povijest raz-

---

[1]) Weickum, Anleitung zum Katechisieren. Ingenbohl 1870., str. 45.: „Učitelj je vjere u svom djelovanju sigurniji i nadzornici pravedniji, kad svatko zna, što se ima svake godine obraditi." Ohler, Lehrb. d. Erzieh. u. des Unterr. Kirchheim 1885. Korr. Bl. f. d. kath. Kl. Öst. 1913. 664.: Ancheim Religionslehrplan. — [2]) U biskupiji linačkoj vrijedi definitivna obučna osnova od 1. V. 1912. (Diöz. Bl. 1911. str. 5.) Korr. Bl. f. kath. Kl. Öst. 1911. 328.: Katechismusfrage u. d. neue Linzer Lehrplan (welcher v. 7. IV. 1911.—1. V. 1912. provisorisch war). Ta je obučna osnova nastala na osnovi dekreta Quam singulari. I druge su biskupije kao bečka, salzburška, budjejovička, ljutomjeržička izdale do sada ili nacrte obučne osnove ili definitivne osnove. Refer. d. Kongr. f. d. Katech. Wien 1912. 2. sv.: Der Lehrplan f. Mittelschulen; 3. sv.: D. L. f. Lehrerbildungsanstalten.

vitka religijske obuke. Krönes, Normallehrplan für d. kath. R. U. Olmütz 1889. Stoffverteilungsplan f. d. kath. R. U. na temelju obučne osnove sastavljene od biskupa u Breslavi. Herausg. v. d. k. Regierung zu Oppenheim 1889. Griessl, Stoffverteilung u. Lehrplan n. d. neuen Kat. Graz 1899. Göttler, Einheits-Religions-Lehrplan. München, Höffling 1908. Köln. Past. Bl. 1909. 50.: Vorschläge f. einen einheitlichen Lehrplan d. R. U. Pass. M. Sch. XIX. 298.: Dem Einheitskatechismus ein Einheitslehrplan. Pichler, Lehrplan f. d. kath. R. U. an den Volks- u. Bürgersch.; Isti, Beiträge zur Lehrplanfrage (Päd. katech. Kurs, Wien 1905., str. 294.—306.). Pass. M. Sch. XXI. 28. 261.: Methodische Rückständigkeit d. Religionslehre. Brix. Konf. Bl. 1912. 3.: Zur Methodenfrage.

Praktični učitelj Ivan Pichler formulirao je 13 pravila: 1. Nijedna od triju grana religijske obuke ne smije se zanemariti: katekizam, biblija i liturgika. 2. Učivo, što ga naše školske knjige sadržaju, mora se na svim stupnjevima znatno ograničiti. 3. Učivo valja na najnužnije ograničiti. 4. Kao niži stupanj vrijedi pravilno 1. i 2. godište, kao srednji stupanj 3. i 4., kao viši stupanj 5., 6., 7. i 8. godište. 5. U nižem stupnju mora se obuka nadovezivati na red bibl. povijesti, ali valja djeci kazati i nužne za njih nauke katekizma prema sadržaju. 6. U nižem stupnju valja po mogućnosti biblijsku obuku u suglasje dovesti s crkvenom godinom. 7. Na nižem stupnju mora se držati jednogodišnji tečaj. 8. Na srednjem stupnju valja davati samostalnu kateh. obuku. 9. Na srednjem stupnju traži kateh. obuka dvogodišnji tečaj. 10. Na višem stupnju traži kateh. obuka također dvogodišnji tečaj. 11. Na višem stupnju valja biblijskoj obuci odrediti nekoliko sati. 12. Biblij. obuka na višem stupnju mora se davati hronologijski i u dva godišnja tečaja. 13. Na nijednom stupnju ne smije biti sistematska liturgijska obuka. [Grundfr. d. Katech. 1912. 3. sv.: Der bibl. (str. 153. 154.), d. liturg. (str. 90. 91.), d. kirchengeschichtl. (str. 196. 197.) U. an d. V. Sch.]

Za Banovinu je **nastavna osnova za obuku vjere u pučkim školama** propisana naredbom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 4. VI. 1905. br. 9258. Evo je:

A. Opće ustanove.

Ova nastavna osnova za obuku rimokatoličke mladeži nižih pučkih škola u nauku vjere razlikuje se od dosadašnje poglavito u tom:

a) što i ona razvrstava učevnu građu na gradske (trgovišne) i na seoske, a za seoske opet na škole, koje se nalaze u sjedištu župe, te na one u filijalima;

b) gdje se u jednoj školskoj sobi poučava više godišta, tu je prema dosadašnjoj nastavnoj osnovi poučavao vjeroučitelj jedno samo godište, a sva je druga godišta zabavljao učitelj natiho. Sada će po novoj nastavnoj osnovi učitelj vjere spajati po dva godišta u jedno, pa će tako davati učenicima više zaokruženo znanje.

Prema tome će u napredak svjetovni učitelj biti dužan **samo u nepodijeljenim** (jednorazrednim) **školama po selima**, da za ono vrijeme, dok učitelj vjere podjeljuje obuku jednoj skupini, ostala godišta **natiho zabavlja** svjetovnim predmetima;

c) za svaku školsku sobu propisuje ova nova nastavna osnova po dva sata vjeronauka;

d) katekizam će se spajati s biblijom t. j. imat će se tumačiti na osnovi biblije;

e) uvodi se od katekizma neodvisna starozavjetna biblijska hronologija i to u gradovima (trgovištima) već u prvom razredu, dok se u daljim razredima ima postepeno da proširuje;

f) u VI. godištu nižih pučkih škola (gdje takvo uopće postoji) i u opetovnicama uči se liturgija mjesto dosadašnjega katekizma.

Istaknuvši ovim temeljna načela nove nastavne osnove za vjersku obuku rimokatoličke školske mladeži kao i prilike, u kojima je svjetovni učitelj dužan pribivati obuci u vjeri i natiho zabavljati neka godišta, od-

reduje se još o zamjenjivanju učitelja vjere, koliko isti nije samostalni katehet, ovo:

Svjetovni učitelj ne može se obvezati na stalnu zamjenu učitelja vjere, no dužan je prema jasnoj ustanovi §. 209. školskoga zakona od 31. listopada 1888. zamjenjivati svećenika, ponavljajući po jedan sat na nedjelju s djecom kršćanski nauk, ako bi učitelj vjere (župnik ili njegov duhovni pomoćnik) službom ili bolešću duže vremena (preko osam dana) u školu doći bio zapriječen.

Prema tome imat će se u oči naredne škol. godine 1905./6. sastaviti nove razredbe sati (red nauka) u sporazumku s dotičnim učiteljima vjere i u smislu §-a 73. škol. i nastav. reda od 15. srpnja godine 1889. broj 6798. podnijeti na odobrenje nadležnoj kr. županijskoj oblasti.

B. Nastavna osnova za niže pučke škole u gradovima i trgovištima.

I. godište.

I. poljeće: Biblijske crtice staroga i novoga zavjeta do Isusova krštenja, i to:

A. Stari zavjet: 1. Stvorenje vidljivoga svijeta. 2. Stvorenje prvih ljudi. 3. Život prvih ljudi. 4. Božja zabrana. 5. Anđeli. 6. Grijeh prvih ljudi, kazna grijeha i obećanje Spasitelja.

Nekoliko prijelaznih crtica, kao: Postanak općega poganstva, Patrijarh Jakov, ponovno obećanje Spasitelja, Izraelci, sv. zemlja, kralj David, propast Izraelskoga kraljevstva.

B. Novi zavjet: 7. Navještenje Isusa. 8. Isus se rodi. 9. Pastiri kod jaslica. 10. Sv. tri kralja. 11. Isusovo prikazanje. 12. Pokolj betlehemske dječice. 13. Dvanaestgodišnji Isus u hramu. Uz to memoriranje onih pitanja Maloga katehizma, koja pripadaju ovim katehezama.

II. poljeće: Biblijske crtice novoga zavjeta do kraja i to: 1. Krštenje Isusovo. 2. Isusovo prvo čudo. 3. Oluja na moru. 4. Isus nahrani u pustinji ljude. 5. Isus ozdravi satnikova slugu. 6. Isus uskrisi Lazara. 7. Nauka o ljubavi Boga. 8. Isus prijatelj malenih. 9. Milosrdni Samarićanin (ljubav spram bližnjega). 10. Zadnje stvari: smrt i posebni sud. 11. Isus proriče svoju muku, smrt i uskrsnuće. 12. Isusov svečani ulazak u Jerusalem, Judine spletke. 13. Zadnja večera, Isus proriče Judinu izdaju. 14. Isus proriče, da će ga Petar zatajiti; Isus moli i znoji se krvlju. 15. Judina izdaja. 16. Petar zataji Isusa. 17. Isus zapostavljen Barabi. 18. Judino očajanje. 19. Isus bičovan, obružen. 20. Isusa raspinju na križ. 21. Isusova smrt. 22. Sistema i primjenjivanje cijeloga učiva o Isusovoj muci i smrti. 23. Isusov pokop. 24. Isusovo uskrsnuće. 25. Isus se javi sv. Tomi. 26. Isusovo uzašašće. 27. Zadnje stvari: posebni sud, nebo i pakao. 28. Dolazak Duha Svetoga. 29. Crkva katolička.

Uz to memoriranje onih pitanja iz Malog katekizma, koja pripadaju ovim katehezama.

Molitve: „Očenaš“, „Zdravo Marijo“, „Vjerovanje apostolsko“, „Slava Ocu“ i kratka Molitvica anđelu čuvaru.

Napomena za sve razrede. Učenici imaju vazda prije predavanja nauka vjere zajednički moliti one molitve, koje su za koje godište propisane.

II. godište.

I. poljeće: Mali katekizam do glave II. na temelju pripadnih biblijskih povijesti staroga i novoga zavjeta.

II. poljeće: Mali katekizam od glave druge do konca t. j. do „Dodatak“ na temelju pripadnih biblijskih pripovijesti staroga i novoga zavjeta.

Molitve: Deset zapovijedi Božjih, Pet zapovijedi crkvenih, Sedam svetih sakramenata, Molitva prije i poslije jela.

Udžbenik: „Mali katolički katekizam za niže pučke škole.“

III. godište.

I. poljeće: Srednji katekizam do „Prestupak zapovijedi" na temelju pripadnih biblijskih pripovijesti staroga i novoga zavjeta.

II. poljeće: Srednji katekizam od „Prestupak zapovijedi" do konca na temelju pripadnih biblijskih pripovijesti staroga i novoga zavjeta.

Molitve: Jutarnja i Večernja i „Anđeo Gospodnji".

U svakom tjednu ima se mjesto propovijedi ili ekshorte jedan sat upotrijebiti za homiletičko tumačenje evanđeoskih perikopa, koje se čitaju u nedjelje i blagdane, na osnovu knjige: „Čitanja i Evanđelja za neđelje i praznike, priredio Đ. Šimončić".

Udžbenici: „Srednji katolički katekizam za niže pučke škole", „Biblijske pripovijesti", „Čitanja i Evanđelja" i Jais: „Isus prijatelj malenih", izdanje „Zbora duhovne mladeži".

Napomena. Kod svake kateheze treba da ima katehet na pameti, da će učenici ovoga razreda doskora obaviti prvu svetu Ispovijed, pa za to treba, da po mogućnosti svaku katehezu svede onamo, da učenike što temeljitije spremi za znameniti ovaj događaj.

IV. godište.

I. poljeće: Veliki katekizam do „Prestupak zapovijedi" na temelju pripadnih biblijskih pripovijesti staroga i novoga zavjeta.

II. poljeće: Veliki katekizam od „Prestupak zapovijedi" do konca, na temelju pripadnih biblijskih pripovijesti staroga i novoga zavjeta.

Molitve: Čin vjere, ufanja i ljubavi, a uz to Krunica radosna, žalosna i slavna.

U svakom tjednu ima se mjesto propovijedi ili ekshorte jedan sat upotrijebiti za homiletičko tumačenje evanđeoskih perikopa, koje se čitaju u nedjelje i blagdane na osnovu knjige: „Čitanja i Evanđelja za nedjelje i praznike. Priredio Đ. Šimončić".

Udžbenici: „Veliki katolički katekizam za niže pučke škole", „Čitanja i Evanđelja", „Biblijske pripovijesti" i Jais „Isus prijatelj malenih", izdanje „Zbora duhovne mladeži".

Napomena I. Kod svake kateheze treba da ima katehet na pameti, da će učenici ovoga razreda doskora primiti prvu sv. Pričest, a možda i sv. Potvrdu, pa zato treba, da po mogućnosti svaku katehezu svede onamo, da učenike što temeljitije spremi za znamenite ove događaje.

Napomena II. Starozavjetna hronologija, poznata učenicima još od I. razreda, proširuje se u svakom slijedećem razredu za 5—6 novih starozavjetnih biblijskih pripovijesti, koje rade o obećanom Spasitelju, a novozavjetna hronologija ima se proširiti napose u IV. razredu tako, da se u tumačenju IX. članka vjere umetne nekoliko biblijskih štiva o raširenju crkve Kristove.

V. godište.

I. poljeće: Veliki katekizam do „Prestupak zapovijedi" na temelju pripadnih pripovijesti s osobitim obzirom na biblijsku hronologiju i molitvenik (molitve, pjesmaricu i crkveni koledar).

II. poljeće: Veliki katekizam od „Prestupak zapovijedi" do konca na temelju pripadnih biblijskih pripovijesti, s osobitim obzirom na biblijsku hronologiju i molitvenik.

Napomena: U naučnom satu, koji je drugi u tjednu ima se ponoviti pripadno Evanđelje od slijedeće nedjelje.

Molitve molit će se prije i poslije predavanja tako, da se svake dvije nedjelje ponove sve propisane molitve.

Udžbenici: „Veliki katolički katekizam za niže pučke škole", „Biblijske pripovijesti", „Čitanja i Evanđelja" i Jais „Isus prijatelj malenih", izdanje „Zbora duhovne mladeži".

VI. godište.

Liturgija, u svezi s proučenim učivom Katekizma, Biblije i Evanđelja, naročito što temeljitije poznavanje obreda svete Mise, svetih sakramenata, blagdana i razdiobe crkvene godine.

Molitve molit će se prije i poslije predavanja tako, da se svake dvije nedjelje ponove sve propisane molitve.

Udžbenici: „Malo katoličko obredoslovlje“ i Jais „Isus prijatelj malenih“, izdanje „Zbora duhovne mladeži“.

Opetovnica.

Liturgija, u svezi s proučenim učivom Katekizma, Biblije, Evanđelja i molitvenika (pjesmarice), naročito što temeljitije poznavanje obreda svete Mise, svetih sakramenata, blagdana i razdioba crkvene godine.

Napomena. Molitve molit će se prije i poslije predavanja tako, da se svake dvije nedjelje ponove sve propisane molitve.

Udžbenici: „Malo katoličko obredoslovlje“ i Jais „Isus prijatelj malenih“, izdanje „Zbora duhovne mladeži“.

Napomena. U nižim pučkim školama gradova i trgovišta imat će se kateheti obazirati na životne religijskomoralne potrebe učenika kao budućih građana (činovnika, trgovaca, obrtnika, gospodara i t. d.) te na religijskomoralne nedostatke, koji možebiti osobito vladaju među pučanstvom dotičnoga grada, trgovišta i okolice.

Broj učevnih sati na nedjelju.

Godište	Broj sati na nedjelju
I.	2
II.	2
III.	3
IV.	3
V.	2
VI.	2
Opetovnica	1
Svega . . .	15 sati

C. Nastavna osnova za niže pučke škole na selima.

a) U sjedištu župe.

I. godište.

I. poljeće: Biblijske crtice staroga i novoga zavjeta do „Krštenja Isusova“ i to:

A. Stari zavjet. 1. Stvorenje vidljivoga svijeta. 2. Stvorenje prvih ljudi. 3. Život prvih ljudi. 4. Božja zabrana. 5. Anđeli. 6. Prvi grijeh i kazna. 7. Obećanje Spasitelja. 8. Kateheza kao prijelaz na novi zavjet.

B. Novi zavjet. 9. Navještenje Isusovo. 10. Rođenje Isusovo. 11. Pastiri kod jaslica.. 12. Sv. tri kralja. 13. Isusovo prikazanje. 14. Pokolj betlehemske dječice. 15. Dvanaestgodišnji Isus u hramu.

II. polјeće: Biblijske crtice novoga zavjeta od „Krštenja Isusova" do konca i to: 1. Krštenje Isusovo. 2. Isusovo prvo čudo. 3. Druga čudesa Isusova. 4. Nauka o ljubavi Boga. 5. Isus prijatelj malenih. 6. Milosrdni Samarićanin. 7. Zadnje stvari. 8. Svečani Isusov ulazak u Jerusalem. 9. Zadnja večera. 10. Isus na Maslinskoj gori. 11. Muka Isusova. 12. Smrt Isusova. 13. Uskrsnuće Isusovo. 14. Uzašašće Isusovo. 15. Dolazak Duha Svetoga. 16. Crkva katolička.

Napomena. Molitve: „Očenaš", „Zdravo Marijo", „Vjerovanje apostolsko", „Slava Ocu" i kratka Molitvica anđelu čuvaru.

II. godište.

I. polјeće: Biblijske crtice staroga i novoga zavjeta do „Krštenje Isusovo" kao u I. godištu, a uz to memoriranje onih pitanja iz Maloga katekizma, koja pripadaju ovim katehezama.

II. polјeće: Biblijske crtice novoga zavjeta od „Krštenje Isusovo" do konca kao u I. godištu, a uz to memoriranje onih pitanja iz Maloga katekizma, koja pripadaju ovim katehezama.

Molitve: Deset zapovijedi Božjih, Pet zapovijedi crkvenih, Sedam svetih sakramenata, Molitva prije i poslije jela.

Pomoćna knjiga: „Mali katolički katekizam za niže pučke škole".

III. godište.

I. polјeće: Mali katekizam do „Prestupak zapovijedi" na temelju pripadnih biblijskih pripovijesti staroga i novoga zavjeta.

II. polјeće: Mali katekizam od „Prestupak zapovijedi" do konca zajedno s Dodatkom o sakramentu Pokore, na temelju biblijskih pripovijesti staroga i novoga zavjeta.

Molitve: Jutarnja i Večernja i „Anđeo Gospodnji".

Udžbenici: „Mali katolički katekizam za niže pučke škole", „Biblijske pripovijesti" i Jais „Isus prijatelj malenih", izdanje „Zbora duhovne mladeži".

Napomena: Kod svake kateheze treba da ima katehet na pameti, da će učenici ovoga razreda doskora obaviti prvu sv. Ispovijed, pa zato treba da po mogućnosti svaku katehezu svede onamo, da učenike što temeljitije spremi za znameniti ovaj događaj. Uz to neka ih uputi i u uporabu molitvenika. Katehet neka pazi također na one učenike, koji će možda prije III. godišta izostati iz škole, da ih još za vrijeme ukratko pripravi za svetu Ispovijed.

IV. i V. godište.

I. polјeće: Srednji katekizam do „Prestupak zapovijedi" na temelju pripadnih biblijskih pripovijesti staroga i novoga zavjeta".

II. polјeće: Srednji katekizam od „Prestupak zapovijedi do konca na temelju pripadnih biblijskih pripovijesti staroga i novoga zavjeta".

Molitve: Čin vjere, ufanja i ljubavi, uz to Krunica radosna, žalosna i slavna.

Udžbenici: „Srednji katolički katekizam za niže pučke škole", „Biblijske pripovijesti" i Jais „Isus prijatelj malenih", izdanje „Zbora duhovne mladeži".

Napomena I. Kod svake kateheze treba da ima katehet na pameti, da će učenici ovoga razreda doskora primiti prvu sv. Pričest, a možda i sv. Potvrdu, pa za to treba da po mogućnosti svaku katehezu svede onamo, da učenike što temeljitije spremi za znamenite ove događaje.

Napomena II. Starozavjetna hronologija poznata učenicima još od 1. razreda, proširuje se u svakom slijedećem razredu sa 5—6 starozavjetnih biblijskih pripovijesti, koje rade o obećanom Spasitelju, a novo-

zavjetna hronologija ima se proširiti napose u IV. godištu tako, da se u IX. članak vjere umetne nekoliko biblijskih štiva o raširenju Crkve Kristove.

Napomena III. U kombinovanim godištima (razredima) spajaju se kod obuke po dva najbliža godišta sa propisanim učivom.

Napomena IV. Učivo propisano za škole po selima u sjedištu župe ima se smatrati kao minimalno, koje se lako može svršiti i uz veći duhovni posao.

Jesu li pak gdje tako povoljne prilike, da bi se u školi u sjedištu župe moglo svršiti ono isto učivo, koje je određeno za niže pučke škole u gradovima i trgovištima, neka se preduzme ovo učivo.

Opetovnica.

Liturgija u svezi s proučenim učivom Katekizma, Biblije, Evanđelja i molitvenika (pjesmarice), naročito što temeljitije poznavanje obreda sv. Mise, sv. sakramenata, blagdana i razdiobe crkvene godine.

Molitve molit će se prije i poslije predavanja tako, da se svake dvije nedjelje ponove sve propisane molitve.

Udžbenici: „Malo katoličko obredoslovlje“ i Jais „Isus prijatelj malenih“ izdanje „Zbora duhovne mladeži“.

Napomena U nižim pučkim školama na selima imat će se kateheti obazirati na životne religijskomoralne potrebe učenika kao budućih poljodjelaca, gospodara, radnika, obrtnika, te na religijskomoralne nedostatke, koji osobito vladaju među pučanstvom dotičnoga mjesta i okolice.

Broj učevnih sati na nedjelju.

U nižim pučkim školama u sjedištu župe ima učitelj vjere u svakoj školskoj sobi po 2 sata na nedjelju, osim u nepodijeljenim školama, gdje ima u I. i II. godištu zajedno 2 sata, a u III., IV. i V. godištu opet 2 sata.

Škole sa četiri učiteljska lica	Škole s tri učiteljska lica Kombinacija: a	b	c	Škole s dva učitelj. lica	Nepodijeljene škole
I. godište 2 sata	I. godište 2 sata	I. godište 2 sata	I. i II. godište 2 sata	I. i II. godište 2 sata	I. i II. godište 2 sata
II. godište 2 sata	II. godište 2 sata	II. i III. godište 2 sata			
III. godište 2 sata	III., IV. i V. godište 2 sata		II./2 i III. godište 2 sata	III., IV. i V. godište 2 sata	III., IV. i V. godište 2 sata
IV. i V. godište 2 sata		IV. i V. godište 2 sata	IV. i V. godište 2 sata		
Opetovnica 1 sat	Opetovnica 1 sat	Opetovnica 1 sat	Opetovnica 1 sat	Opetovnica 1 sat	Opetovnica 1 sat

b) U filijalima.

I. i II. godište.

I. poljeće: Najvažnije biblijske crtice staroga i novoga zavjeta do „Krštenje Isusovo“, i to:

A. Stari zavjet: 1. Stvorenje vidljivoga svijeta. 2. Prvi ljudi. 3. Anđeli. 4. Prvi grijeh i kazna. 5. Obećanje Spasitelja.

B. Novi zavjet: 6. Navještenje Isusovo. 7. Rođenje Isusovo i poklon pastira. 8. Sv. tri kralja. 9. Pokolj betlehemske dječice. 10. Dvanaestgodišnji Isus u hramu.

Osim toga u II. razredu memoriranje onih pitanja iz Maloga katekizma, koja pripadaju ovim katehezama.

II. poljeće: Najvažnije biblijske crtice novoga zavjeta od „Krštenje Isusovo“ do konca i to: 1. Krštenje Isusovo. 2. Isusova čudesa. 3. Isus prijatelj malenih. 4. Zadnje stvari. 5. Zadnja večera i Judina izdaja. 6. Muka Isusova. 7. Smrt Isusova. 8. Uskrsnuće Isusovo. 9. Uzašašće Isusovo. 10. Dolazak Duha Svetoga i Crkva katolička.

Osim toga u II. godištu memoriranje onih pitanja iz Maloga katekizma, koja pripadaju ovim katehezama.

Molitve: „Očenaš“, „Zdravo Marijo“, „Vjerovanje apostolsko“, „Slava Ocu“ i kratka Molitvica anđelu čuvaru.

Pomoćna knjiga za II. godište: „Mali katolički katekizam za niže pučke škole“.

III., IV. i V. godište.

I. poljeće: A. Kratko ponavljanje onih pitanja Maloga katekizma, koja su učenici naučili u II. razredu.

B. Mali katekizam: „Glava II.“ na temelju pripadnih biblijskih pripovijesti staroga i novoga zavjeta.

II. poljeće: Mali katekizam: „Glava III.“ zajedno s Dodatkom o sakramentu Pokore, na temelju pripadnih biblijskih pripovijesti staroga i novoga zavjeta.

Molitve: Deset zapovijedi Božjih, Pet zapovijedi crkvenih, Sedam svetih sakramenata, Anđeo Gospodnji i Krunica radosna, žalosna i slavna.

Udžbenici za III., IV. i V. godište: „Mali katolički katekizam za niže pučke škole“, „Biblijske pripovijesti“ i Jais „Isus prijatelj malenih“, izdanje „Zbora duhovne mladeži“.

Napomena I. Kod katehiziranja treba da ima katehet na pameti, da će učenici III. razreda doskora obaviti prvu sv. Ispovijed, a učenici IV. razreda da će primiti prvu sv. Pričest, a možda i svetu Potvrdu; pa za to treba da po mogućnosti svaku katehezu svede onamo, da učenike što temeljitije spremi za znamenite ove događaje. Uz to ih neka uputi i u porabu molitvenika. Katehet neka pazi također na one učenike, koji će možda prije III. godišta izostati iz škole, da ih još za vrijeme ukratko pripravi za sv. Ispovijed.

Napomena II. Jesu li gdje tako povoljne prilike, da bi se u filijalnim školama moglo svršiti ono isto gradivo, koje je određeno za niže pučke škole u sjedištu župe, neka se preduzme to gradivo, a u manje povoljnim prilikama škole može se ovo učivo razmjerno stegnuti.

Broj učevnih sati na nedjelju u filijalnim školama.

I. i II. godište.	2 sata
III., IV. i V. godište	2 sata

Bilješka k navedenoj Nastavnoj osnovi. Kako je ova osnova izišla prije dekreta Singulari quadam nije s njime u skladu, gdje govori o prvoj sv. Ispovijedi i Pričesti. Na temelju dekreta Singulari quadam nadbiskupski Duhovni Stol zagrebački od 25. X. 1913. ukida običaj, da se djeca tek u II. ili III. godištu vode k pomenutim sv. sakramentima. Prema tome ima se „Dodatak" u Malom katekizmu uzeti nesamo u onom godištu, u kojem se uzima Mali katekizam, već se ima uzeti i u I. godištu, budući da se djeca imaju u I. godištu pripraviti za sv. Ispovijed i Pričest. Stoga će katehet određene kateheze u I. godištu tako obrađivati, da djecu pripravljaju za sv. Ispovijed i Pričest. Pored toga će dodati još koju potrebnu katehezu, koja je u direktnoj svezi s pomenutim sakramentima, na pr. starozavjetna mana, zadnja večera, Marija Magdalena pokornica i t. d. Dodatak pak iz Maloga katekizma može mu poslužiti kao uputa. Bilj. prev.

§ 15. Vrhovno načelo obučavanja.

Konačna svrha kateh. obuke jest ujedno i njezino vrhovno načelo. Obučavati valja tako, da se postigne svrha: buđenje i razvijanje religijskoćudorednoga života katekumenâ, posvećenje i obrazovanost mladeži do kršćanskoga punoljetstva. Zato je nužno, da učevna građa bude pedagogički prema svrhi uređena, poređana prema stečenom znanju i potrebama katekumenâ i podavana tako, da ih kod obuke potiče na pažnju i samoradinost.

Kateheličko obučavanje ima kao i homiletičko, unutrašnji i spoljašnji lik.

I. Unutrašnji lik ili izrađivanje katehetičke učevne građe obuhvaća 1. raspored, 2. razlaganje.

II. Spoljašnji lik ili sámo priopćivanje učiva obuhvaća: 1. zaodijevanje učiva u prikladan govor; 2. prikladno spoljašnje predavanje (kateh. metod).

Unutrašnji lik učiva.

§ 16. Općenita pravila za raspored učiva.

Općenito je raspored sve katehetičke učevne građe određen katekizmima po Crkvi propisanim, od toga se ne smije odstupiti.

1. Svrha obuke. Napose valja paziti za slijed pojedinih dijelova i rečenica katekizma, kako to zahtijevaju pravila o izboru učiva (§ 103.), naime 1. svrha obuke, 2. shvaćanje katekumenâ, 3. narav i svojstvo samih nauka, koje valja urediti.

Iznajprije valja paziti na svrhu obuke. Da se ta postigne, moraju se iznesene nauke pomnjivo primjenjivati na život djece, a pored toga valja postojano na umu imati odnose, u kojima djeca žive, dužnosti, koje ona moraju prema onim odnosima vršiti, dakle opseg djelovanja djece. Sve to zahtijeva od kateheta, da najprije one nauke podaje, koje su najbliže opsegu djelovanja katekumenâ, na pr. prije dolaze na red

dužnosti prema sebi samima a onda prema bližnjemu, zatim dužnosti prema roditeljima, braći, učiteljima, skrbnicima, saučenicima, služinčadi, a tek onda prema takovim osobama, s kojima nijesu u bližem vezu.

Shvaćanje katekumenâ traži, da se pojedini dijelovi i rečenice katekizma jedan za drugim tako poređaju, kako to zahtijeva narav ljudske duše i zakoni njihova razvitka i djelovanja. Prema tome valja katekumene voditi a) od konkretna k apstraktnu, od lakšega k težemu, počinjući uvijek s onim istinama, za koje dostaje i niža duševna sila, slabija spremnost u mišljenju i omanje već stečeno znanje, dakle od povijesti do nauke, od zorova do pojmova; b) valja ići od poznata k nepoznatu,[1]) od osjetna k nadosjetnu, potonje valja prvim učiniti razumljivim i jasnim; c) najprije valja pojedine oznake pojma uzeti, a onda njihovu cijelost u definiciji, prije dokaz ili razlog dužnosti koje nauke, a onda samu nauku;[2]) d) nauke, bez kojih se druge ne mogu razumjeti moraju se prije tih spomenuti, na pr. nauka o istočnom grijehu prije nauke o spasenju, nauka o Bogu i njegovim svojstvima prije nauke o Božanstvu Isusovu. 2. Shvaćanje katekumenâ.

Posebna narav i svojstvo nauke zahtijeva takav raspored učevne građe, da budu nauke vjere s naukama ćudoređa, istorijske s doktrinalnima, istine razuma s objavljenim u neprestanom vezu i u pedagogičkom slijedu stupnjeva. 3. Sadržaj učiva.

§ 17. Spajanje nauke vjere i nauke ćudoređa. Praktične primjene.

Nauke vjere valja prema katekizmu (Symbolum) u svezi kao cjelinu podavati prije od nauke ćudoređa, isto tako valja i nauke ćudoređa u svezi kao jednu cjelinu (Dekalog, kršć. pravednost) podavati, ipak tako, da budu pojedine Praktična primjena.

---

[1]) Kod toga općenitoga, u sebi opravdanog učevnog načela u religijskom obučavanju, naročito katehetičkom, ne valja zaboraviti bilješku Aug. Grubera (Vorlesungen, str. 204.), koji veli, „da se interes katekumena gubi, ako se (uvijek) tako obučava, da se počinje s najpoznatijim osjetnim pojavama i postepeno s njima nastavlja, te se po njima katekumen penje kao po stepenicama težeći za višom spoznajom; jer neprestano polaženje od poznatih i ravnodušnih stvari ne može ga osobito zanimati; katekumen sluša s interesom samo ono, čega još ne zna; i premda nam valja svakako nastojati da podano znanje uđe u samosvijest katekumena, ipak nije pravo, pače ni psihologijski, ako mislimo, da ne smijemo podati koju temeljnu istinu, nijesmo li prije dozvali u svijest sve posredne predodžbe, kojima se dolazi do spoznaje istine, i to tako da obradimo pojedine, počevši od najniže". — [2]) Neka se ide analitičkim putom: najprije neka se govori o svojstvima Božjima, a onda neka se kaže, da je Bog potpuno savršeno biće. Radi razumijevanja spominjemo, kako se u ovoj knjizi riječi „analitički" i „sintetički" upotrebljavaju u logičnom smislu; različitim drugim knjigama služe etimologijski, pa znače upravo protivno. Analitički metod polazi od sastavljena k jednostavnu, od logične cijelosti k dijelovima, od posebna k općenitu, od konkretna k apstraktnu, od zora k pojmu, od činjenice k općim zakonima, od pojave (učinka) k uzroku, od djelovanja i svojstva stvari k njezinu bivstvu, od nižih pojmova k višima. Taj razvijajući analitički postupak valja najvećma upotrebljavati na nižem i srednjem stupnju razvitka do 10. godine. Čestoput zahtijeva učivo kao Očenaš i Dekalog, kao neposredno od Boga objavljeni tekstovi objašnjavajući analitički postupak, koji podaje smisao teksta. Kod ponavljanja proučenoga znanja, kad valja da učenici tekst katekizma objašnjavaju, valja upotrijebiti analizu, koja objašnjava. Sintetički metod polazi od jednostavna k sastavljenu, od dijela k cijelosti, od općenita k posebnu, od apstraktna ka konkretnu, od općih zakona k pojedinim činjenicama, od uzroka k pojavi (učinku), od bivstva koje stvari k njezinim svojstvima, od viših pojmova k nižima Na višem stupnju, od 11. godine može se upotrebljavati sintetički postupak. Nikada ne smije učitelj vjere tako obučavati, da tekst katekizma razdjeljuje i objašnjava. Knecht (posv. biskup) označuje (K. Lex.[2] Herder VII. 254.) takav postupak glavnom štetom sadašnje religijske obuke. Willmann, Didaktik[3], II. 246.; Predavanje na salzburškom ped. kateh. tečaju 1903.

istine vjere povezane s istinama ćudoređa, koje iz njih proizlaze, a pojedine istine ćudoređa treba da su uvijek spojene s istinama vjere, na kojima se osnivaju. Sredstvo za spajanje nauke vjere s naukama ćudoređa u njihovoj je praktičnoj primjeni, u pokazivanju koja je nauka ćudoređa u nauci vjere sadržana, koje razloge daje nauka vjere, da se vrši nauka ćudoređa, i kako valja urediti život prema nauci.

Potreba. Ove praktične primjene su u katehetičkoj obuci svakako nužne, jer su katekumeni nesposobni, da ih sami bez upute kateheta učine, a s naukom vjerskom onda se postupa kao sa školskim predmetom, za koji moraju na ispitu pokazati, da su ga naučili, a ne kao sa stvari Boga i duševnoga spasenja. Katehetu mora biti vrlo do toga, da povuče praktične zahtjeve iz podanih nauka i da ih primijeni na posebne slučajeve života. Neka se ne da smesti tobožnjim neuspjehom tih svojih nastojanja i neka se brine, da budu učinjene primjene prave, bliske i lako shvatljive prema sadanjim i po svoj prilici skorim potrebama katekumenâ i naizmjence — to jest takove, da malo pomalo obuhvate cijeli skup dužnosti djece.

Metod. Uostalom mogu katekumeni biti dovedeni do tih praktičnih primjena ili katehiziranjem ili, što je često bolje, povezanim, živim predavanjem kateheta.

a) koji katehizira, a) U prvom slučaju vodi katehet djecu pitanjima, da ona iz podane nauke sama primjenu učine. Prva primjena je obično općenita, ali se mora novim pitanjima specijalizirati i individualizirati, upraviti na zbiljske prilike života učenikâ izrijekom pominjajući vrijeme, mjesto i osobe, kad, gdje i za koga ili protiv koga valja što činiti ili propustiti. Katkad a osobito onda, ako u praktičnoj primjeni valja ujedno pojmove spomenuti, mora se katehet u početku poslužiti pripoviješću, u kojoj pokazuje, kako je netko navedenu ili analognu nauku upotrijebio, a onda izvede primjenu za učenike.

b) akroamatički. b) Je li iz koje nauke izvedeno više praktičnih primjena, na koncu katehiziranja moraju se skupiti i to najbolje od samoga kateheta živim, povezanim predavanjem.

Primjer. Mora li se poslije predavanja istine: „Bog je svemoguć" izvesti praktična primjena: „Mi se u Boga moramo pouzdavati", a pojam „pouzdavati" bio bi još djeci nepoznat, mogao bi katehet na ovaj način postupati: Kako je Bog moguć, kad sve može učiniti? Sad ćemo pogledati, draga djeco, što mi iz te istine možemo za naše vladanje naučiti. Najprije ću pripovijedati jednu pripovijest. Kralj Nabuhodonosor dao jednoć načiniti veliki zlatni stup, na kojemu se nalazio idolski lik i dao ga postaviti pred gradom Babilonom. Onda je pozvao svu gospodu svojega kraljevstva i kazao im: „Kad čujete sviranje i pjevanje tada popadajte ničice i poklonite se zlatnome liku, koji je postavio Nabuhodonosor kralj. A tko ne bi pao i poklonio se, onaj čas bit će bačen u peć zažarenu". (Sad se ispita.) Čim je odjeknuo glas trube i glazbe, svi su pali i poklonili se liku. Samo tri židovska mladića (Ananija, Azarija i Mizael) nijesu pali niti se poklonili liku. (Ispituje se.) Optužili ih kod kralja, i kralj ih dozove preda se i reče im: „Poklonite se liku, inače ćete biti bačeni u zažarenu peć, a koji Bog će vas moći odanle izbaviti?" Ali tri mladića očekivali su sigurnu pomoć od pravoga Boga, kojemu se klanjali i kazaše kralju: „Naš Bog, kojemu se mi klanjamo, može nas izbaviti iz zažarene peći" (Dan. 3, 1. ss.). Što su kazali tri mladića kralju? Od koga su tri mladića očekivali pomoć? Što su od Boga očekivali? Tko je od Boga pomoć očekivao?

(Isto pitanje je ovdje stoga više puta stavljeno, da djeci češćim ponavljanjem istoga odgovora bude shvatljiviji sadržaj pojma „pouzdavati se".) Pazite sad, draga djeco! Od Boga pomoć očekivati znači u Boga se pouzdavati. Što znači: od Boga pomoć očekivati? Što znači u Boga se pouzdavati? Tko se u Babilonu u Boga pouzdavao? Zašto kažeš: Tri mladića se u Boga pouzdavali? Kako je Bog moćan? Tko je mogao trima mladićima pomoći? U koga se stoga pouzdavali? U koga se moramo i mi pouzdavati? U koga se moraš i ti u svakoj potrebi pouzdavati? Recimo, da tvoj otac oboli, tko ga može opet ozdraviti i t. d. O da, draga djeco! Mi ćemo se u svakoj potrebi u Boga pouzdavati. Bude li vam kad ma kako zlo, tako da vam nijedan čovjek ne bude mogao pomoći, budu li vas drugi zli ljudi progonili i t. d., onda gledajte gore, k nebeskome Ocu i molite za pomoć. Upamtite si lijepu rečenicu: „Tko se u Boga uzda, na čvrstu temelju gradi".

Još valja spomenuti, da bi pogrješno bilo, kad bi se u katehetičkoj obuci religijske istine, koje se samim razumom mogu upoznati, podavale zasebice i prije od objavljenih istina uz tobožnji izgovor, da treba od katekumenâ načiniti prije razumne ljude, onda tek kršćane. Takav postupak naziva Aug. Gruber: izdajom Stvoritelja i zločin protiv katekumena: izdajom Stvoritelja, jer vrijeđamo poštovanje prema njegovu milosnu autoritetu, kad ono, što nam On dobrostivo udijelio, kao nešto predočujemo, što bismo mi bez njega sami po sebi mogli naći; zločin protiv katekumena, jer ga mi našim naučnim metotom od spoznaje njegove potpune zavisnosti od Stvoritelja trgamo, predočujući mu, kao da je on svoj zakonovavac, te ga tako u najoštrijem smislu moralno ubijamo (Gruber, Vorlesungen, str. 33. 37.). Zato je pogrješno, nauke religije, za koje znamo, da smo ih upoznali po objavi Božjoj, tako predavati, da ih najprije razvijamo iz razloga uma, a onda zbiljske dokaze iz objave pridodajemo. Tim se kod katekumena slabi autoritet Božji, i on bude potican, da religiju smatra kao svoje djelo, da ne hvali Bogu za njezinu spoznaju; kod pojmova, što ih sam našao, samo tako dugo da ostane, dokle to njegovoj putenosti prija, da ih opet doskora napusti, kad više njegovoj putenosti ne gode. U naše vrijeme, koje ne poznaje, koje prezire potrebu i moć autoriteta, nužno je nada sve pred malenima poučavati s autoritetom; katehet mora sve, što im predaje, predavati kao milosno saopćenje Božje ljudima dano, da tako moć autoriteta duboko osjećaju, da im se ukorijeni, da kršćanska djeca lakoću vjere rano osjećaju i tako nevjeri, koja vlada, put zatvori ili barem prema silama otešča. (Beng., Past. Th.[2] I. 382.)

Postupak, koji racionalizira valja osuditi.

§ 18. Pojam i svrha razlaganja kateh. učiva.

Razlagati katehetičko učivo znači obrađivati ga sa svrhom, da katekumeni naučne istine kršćanske religije upoznaju i razumiju, da budu uvjereni, da njihovim srcem i voljom one zavladaju, i da njihov cijeli unutrašnji i spoljašnji život bude prema tome uređen. Da katekumeni istine kršć. religije pojedine kao i njihovu svezu upoznaju i pravo ih razumiju, moraju iznajprije njihove glavne dijelove, pojedine pojmove, koji sačinjavaju sadržaj istinâ, shvatiti. Katehet treba da svoje katekumene malo pomalo dovodi do opsežne, prave, jasne, temeljite, plodne spoznaje religije. Stoga valja da počne s pojmovima religijskih istina, koje treba da najprije podaje, podane prema potrebi objašnjava, dokazuje, i onda da nastoji tako predočivati, da se doima srca i da donosi ploda.

§ 19. Općenite bilješke za katehetičko podavanje religijskih predodžbi i pojmova.

O podavanju pojedinih religijskih predodžbi i pojmova u katehetičkoj obuci općenito valja ovo: Katehet mora najprije da ispita stare predodžbe i pojmove, što ih djeca

Upotrebljavanje starih spoznaja.

već imaju i kakovo je to znanje, a uz to mu se valja obazirati na njihovu okolinu, prebivalište (grad ili selo), na stalež i zanimanje njihovih roditelja, na njihovu kućnu odgoju. (Päd. katech. Kurs. Wien 1908. 132. ss.: Die Apperzeption.) Pogriješno bi bilo, kad bi mislio, da mora djeci najprije podati i najobičnije predodžbe i pojmove. Neka se zadržava samo kod onih pojmova, koji su za neku spoznaju neposredni i glavni predmet katehetičke obuke, bilo da su djeci još posve nepoznati, te ih tek valja razviti, bilo da im nijesu još dosta jasni, pa ih valja bolje protumačiti, a sporedne pojmove valja što kraće proći. Često se nepoznat izričaj zamijeni poznatim, na pr. upotrebljiv, vrstan, koristan upotrijebi se mjesto — prema svrhi, ili apstraktan konkretnim, na pr. što se hoće ili želi mjesto — nakane. S obzirom na pomoćne ili sporedne pojmove dostaje da se za njih upotrijebi riječ, koja nije posve nerazumljiva. Kod većine stvari dosta je, ako se ih u životu zna od drugih razlikovati, a da nije nužno znati navesti oznake, koje ih razlikuju. Ne valja djecu mučiti školskim definicijama svih, pa i manje važnih predmeta, to prenatrpava njihovo pamćenje i obrazuje jednostrano njihovu moć spoznavanja na veliku štetu obrazovanosti njihova srca i volje.[1]) Religijske i ćudoredne glavne pojmove, osobito one, koji se u životu često sa srodnima zamjenjuju, valja pomno označiti; katekumeni moraju ovdje, ako i ne uvijek o svima, a to ipak o bivstvenim i razlučnim oznakama izrijekom svijesni biti.

Podavanje najnužnijega.

S ovoga općenito označenoga stanovišta valja da katehet shvati pravila katehetike o podavanju kao i objašnjavanju religijskih pojmova, te da ih u praksi vrši.

§ 20. Stupnjevi čovječjega spoznavanja.

Iskustvena spoznaja.

Sve čovječje spoznavanje iznajprije je ili iskustvena spoznaja ili pojmovna obradba te spoznaje.

Iskustvo (empirija) je ili spoljašnje ili unutrašnje, prema tome ima li za predmet spoljašnji svijet, koji čovjeka okružuje ili stanja i djelovanja njegove duše. Objema vrstama iskustvene spoznaje je zajedničko i svojstveno, da pojedino biće (pojedine stvari, stanja, djelovanja u formi pojedinoga bića, promjenljivo, prostorom i vremenom ograničeno) uvode u svijest, dok duša u pojmovnoj obradbi spoznaje iskustvene stvari, njihova svojstva, stanja, djelovanja shvaća po njihovoj općenitoj i nužnoj strani.

Pojmovna obradba.

Što se ne može upoznati ni spoljašnjim ni unutrašnjim iskustvom, ne može biti ni neposredni predmet pojmovnoga shvaćanja. No može se doći do spoznaje bivstvovanja i načina

Posredno shvaćanje nadosjetnoga.

---

[1]) Thom. a. Kemp., I. 1. n. 3.: „Opto magis sentire compunctionem, quam scire eius definitionem — Više želim ćutjeti skrušenost nego znati, što je skrušenost." Conc. prov. Vienn. VI. 9.: „Sollicite vitandum est, ne pueri animis expressionum veritate distractis nihil ex doctrina christiana retineant quam nutantes aliquas et diffluentes notionum umbras." Christl. päd. Bl. 1912. 222.: Die Reue bei einem 7jährigen Kinde.

bivstvovanja i takovih stvari formalnim i materijalnim načelima mišljenja, naročito načelom uzroka ili takovo što može da bude predmet očitovane spoznaje (objave). Pojmovi, što ih čovjek tvori pojmovnom obradbom iskustvene spoznaje, zato se upotrebljavaju, da s nužnim njihovim promjenama (proširenjem, ograničenjem, upotpunjenjem) nadosjetno barem posredno shvaća.

Tri se stupnja čovječjega spoznavanja mogu razlikovati: spoznavanje spoljašnjega i unutrašnjega iskustva, pojmovna obradba iskustvene spoznaje, pojmovno shvaćanje nadosjetnoga. Radi li se o tom, da se djetetu spoznaje priopće, to valja iznajprije paziti, kojemu stupnju čovječjega spoznavanja one pripadaju. Tada tek može da bude obučavanje, kako to odgovara razvitku čovječjega spoznavanja.

§ 21. Spoljašnja iskustvena spoznaja. Općenita načela.

Spoljašnja iskus. spoznaja je u shvaćanju spoljašnjega svijeta osjetilima. Obuhvata zamjedbe pojedinih osjetila i njihov skup u predodžbama, kojima mi stvari spoljašnjega svijeta pojedince ili u skupu primamo u svijest. Ona je zorna spoznaja u užem smislu; njezini oblici, naročito predodžbe, zovu se zorovi. Da se dođe do zamjedbe osjetila, traži se u jednu ruku djelovanje objekta na subjekt, koji spoznaje, u drugu ruku svijesno — pažljivo — djelovanje subjekta. Stoga za podavanje zornih spoznaja kod katehetičke obuke vrijede ova općenita načela: 1. katehet valja da uzrokuje upotrebljavanje osjetila djece, zato će im predočiti predmet, o kojemu treba da steku zor; 2. neka se brine, da djeca svoju pažnju svrate na sjetilno poimanje predmeta; 3. neka se ne zadovolji, da djeca predočeni predmet samo u njegovoj cjelini osjetno shvate, već neka njihovu pažnju svrati i na pojedine sastavne dijelove njegove, a onda neka dade pojedine zamjedbe ili česne predodžbe izricati i odmah međusobno spajati, t. j. čim je druga česna predodžba spomenuta, ima se odmah nadovezati na prvu, čim je treća spomenuta, ima se nadovezati na drugu i t. d.; konačno neka se česne predodžbe kao cjelina obuhvate i riječju označe; 4. neka pita spomenuvši sve česne predodžbe za ime, a onda opet spomenuvši ime za sve česne predodžbe (ili oznake) predočenoga predmeta (primjer § 115.).[1]

Načela.

§ 22. Posebna pravila.

Spoljašnje zorne spoznaje mogu se na više načina saopćiti: a) Neposrednim predočivanjem samoga predmeta. Taj način obučavanja valja upotrebljavati, ako je ikako moguće, jer je naravan i najbolji. Postupa se posve po općenitim načelima (§ 114.).

Neposredno predočivanje.

[1]) Hartmann, Anschaulichkeit i. R. U. Weger. Brixen 1907.

Da se na pr. djeci poda zor spoljašnjega svijeta, upravi se 1. njihova pažnja na nebo i Zemlju, veleći: „Draga djeco! pogledajte nebo i zemlju! Što vidite na nebu i na Zemlji?“ 2. Zatim valja da djeca kazuju djelomice, što vide na objema: Sunce, Mjesec, zvijezde. Pošto su, recimo, na pitanje: „Što vidimo na nebu za vedre noći?“ odgovorili „Mjesec“, neka se pita 3.: „Što si najprije kazao? što vidimo na nebu za dana, za noći? Što vidimo u noći osim Mjeseca još na nebu? Što si prvo, drugo, treće kazao?“ 4. Tad valja reći: „Eto djeco, Sunce, Mjesec, zvijezde, Zemlja i sve, što vidimo na Zemlji, nazivamo jednom riječi: vidljivi svijet. Kako zovemo Sunce i t. d. jednom riječju? Što sve zajedno nazivamo vidljivi svijet? Na takav ili sličan način mogu se u religijskoj obuci spoljašnji zorovi crkvenoga pokućstva, liturgijskoga odijela i posuđa, obreda i običaja, vidljivi znakovi sv. sakramenata predočiti.

Budući da u katehetičkoj obuci ima razmjerno vrlo malo predmeta za neposredno zamjećivanje, valja se b) ponajvećma služiti posrednim predočivanjem spoljašnjih zorova: valja određene predmete predočivati dobrim, zornim i jasnim slikama ili se poslužiti starim zornim spoznajama, s njima poređujući, opisujući i pripovijedajući.

Upotrebljavanje slika.

I. Slike se imaju kao zorno pomagalo ovako upotrebljavati: 1. Slika se tako predočuje, kao da je sâm predmet. Zato se slika poda djeci, da je motre i to nesamo u cijelosti, već i u pojedinostima, konačno valja da djeca ono opisuju, što su opažala. 2. Što se slikom nije moglo predočiti kao veličina, boja, odnosi prostora valja živom riječi popuniti, a to valja da djeca iznajprije djelomice ponavljaju, a onda u cijelosti. 3. Ono, što je na slici predočeno valja s onim, što je usmeno saopćeno kao cjelinu obuhvatiti, dati tome ime i da se bolje upamti valja više njih pitati za ime i stvar.

Da se na pr. djeci zorno predoči kovčeg Noin (Gen. 6, 14. ss.) slikom valja im (1.) sliku predočiti, te njihovu pažnju svratiti na pojedine sastavne dijelove na njemu (tri sprata, prozor sprijeda, a vrata sa strane). „Ovdje, draga djeco, jest slika kovčega, što ga Noa sagradio na zapovijed Božju. Gledajte točno kovčeg, koliko spratova ima? Što je sprijeda? Što si najprije kazao? Što si drugo kazao? što je sa strane? što si prvo, drugo, treće kazao?“ (2.) Da je kovčeg 300 lakata dug, 50 širok, 30 visok i da su unutra kovčega bili mnogi odjeli, toga djeca ne mogu vidjeti na slici, mora im se dakle usmeno saopćiti. „Eto dakle, djeco, to je slika kovčega, što ga Noa sagradio. Kovčeg tu na slici nije ni tako velik, kako je moj dlan. Ali pravi kovčeg bio je mnogo, mnogo veći. Bio je 300 lakata dug. Kako je dug bio kovčeg? On je bio 50 lakata širok. Kako je širok bio? Što sam najprije kazao: kako dug? a onda, kako širok? Visok je bio kovčeg 30 lakata. Kako visok, kako dug, kako širok i t. d.“ (3.) Od djece same opaženo i njima saopćeno (iznajprije djelomice, onda skupno), valja iznova ispitati, za ispitano (česne predodžbe) ime dati, s česnim predodžbama valja pitati za ime, s imenom opet za česne predodžbe. „Sada, djeco, recite mi: Koliko je spratova imao kovčeg, što ga Noa sagradio? Što je bilo sprijeda, a što sa strane? Kako dug, širok, visok je bio taj kovčeg? Sada pazite! Kovčeg, koji je Noa na zapovijed Božju sagradio, i koji je bio na tri sprata, sprijeda s jednim prozorom, sa strane s jednim vratima, a 300 lakata dug, 50 lakata širok, a 30 lakata visok, taj kovčeg zove se Noin kovčeg. Kako se zove onaj kovčeg, koji i t. d. Koji se kovčeg zove Noin kovčeg? ili kako je izgledao kovčeg Noin?“

Osobito valja pamtiti, da se navedene oznake imaju iznajprije djelomice a onda u svezi ispitati, koliko to prilike omogućuju, jer tim iznovičnim ispitivanjem postaje određena predodžba djeci jasnija i u njihovu pamet dublje usađena. Ta bilješka vrijedi za razvijanje svih spoznaja.

Zahtjevi na slike.

Slikama može se katehet izvrsno poslužiti za zrenje takovih predmeta, što ih biblijska povijest staroga i novoga zavjeta spominje, a ne mogu se neposredno predočiti, na pr. kovčeg Noin, kovčeg zavjetni, hram Jerusalemski, različite u Sv. Pismu spomenute životinje, drveće, posuđe, žrtve, zgode. Svaka slika koja se upotrebljava u obuci, mora biti *istinita i vjerna, dosta velika, lijepa* (najbolje je, ako je bojadisana) ili barem ne smije da bude ružna. *Sporednih* stvari na njoj uopće ne smije biti ili moraju biti predočene kao manje važne. *Nedostojno* ili što *vrijeđa* uljudnost, osobito *pristojnost*, razumije se samo od sebe, mora biti isključeno. Ako se nešto ne može predočiti ni neposredno ni posredno, valja se poslužiti poređivanjem (*prikazivanjem*).

Poređivanje zorno pomagalo.

II. Poređivanje nepoznata predmeta s drugim njemu sličnim, učenicima poznatim predmetom, na pr. zavjetni šator, Salomonov hram s kršćanskom kućom Božjom, kovčeg Noin s lađom. Radi se o tom, da se oznake nepoznata predmeta na jednom ili više njih njemu sličnih, djeci poznatih predmeta opažaju, što još ne dostaje ima se usmeno popuniti, da im se tako razvije zor predmeta. Katehet neka izabere za poređivanje *dostojne* i to *najpoznatije, najbliže, najsličnije, iste vrste predmete* i neka ovako postupa:

Katehet će svratiti pažnju djece na oznake poznatoga predmeta, koji je odabran za poređivanje s nepoznatim predmetom, što ga valja predočiti, i to najprije na oznake, koje su *zajedničke* objema predmetima, a onda na oznake, kojima se jedan od drugoga *razlikuje*. Zajedničke oznake prenijet će s poznatoga predmeta na nepoznati, a različite oznake poznatoga predmeta odlučit će od nepoznatoga. Nepoznatome predmetu jedino svojstvene, karakteristične oznake neka djeci poda usmeno, a onda neka ih ispita. Napokon neka *zajedničke oznake*, prenesene s poznatoga predmeta na nepoznati, združi oznakama svojstvenim nepoznatome predmetu u jednu spoznajnu cjelinu, kojoj neka nadjene ime. Spomenuvši oznake neka pita za ime, a kazavši ime neka pita za oznake.

Ne može li na pr. katehet svojim katekumenima zorno predočiti hram Salamonov slikom, moći će, ako i ne jednako dobro, učiniti poređenjem. Najprikladniji su predmet za poređenje naše crkve. Katehet neka spomene njihov običan oblik i istakne, da su gotovo uvijek dulje negoli šire i prilično visoke; onda neka reče: „Jednako takav je bio i hram Salomonov (3. Reg. 6, 1. ss.); bio je tri puta tako dug kao širok (60 lakata dug, 20 lakata širok, 30 lakata visok)". Neka nadalje spomene, da je u najprednjem dijelu naših crkvi veliki oltar postavljen, da je najbliži prostor oko njega određen za svećenike i službenike oltara, da se zove prezbiterij te je obično s više stepenica i s ogradom (rešetke, stol za sv. Pričest) od ostaloga prostora crkve odijeljen. „I u Salomonovu hramu", neka reče, „bijaše najprednji dio odijeljen od ostaloga prostora, ali ne rešetkom već zastorom, koji je sezao odozgo do dolje. Taj se dio nazivao ‚svetinja nad svetinjama', jer se u njem nalazio kovčeg zavjetni, slika nevidljiva Boga. Samo veliki svećenik smio je onamo ući. Drugi prostor, u kojem su u našim crkvama kršćani nazočni kod javnoga bogoštovlja, zvao se u hramu Salomonovu ‚svetinja'. Tu je bio postavljen zlatan svijećnjak, stol i oltar, na kojemu se palio tamjan. Samo za službu hrama određeni svećenici smjeli su ovamo ući." Poslije toga neka katehet spomene, da su s našim crkvama spojene sporedne prostorije: sakristije, oratorija i kapele. „Takovih sporednih prostorija", neka reče, „bilo je i kod Salomonova hrama, kojemu su s tri strane bile prizidane klijeti (komore) na tri kata, u kojima su se spremale stvari potrebne za bogoštovlje, odijelo svećeničko, posuđe i t. d." Sada neka dade ponoviti te sličnosti između naših crkvi i hrama Salomonova, a onda valja da katehet istakne, čega nije bilo u hramu Salomonovu, a nalazi se u našim crkvama, kao oltarâ sa strane, različitih slika na zidovima i klupâ; mjesto toga moraju si predočiti: na zidovima rezbarije od skupocjena drva i urese od zlata. „Kod ulaza u hram", reći će konačno, „bijaše trijem, koji je počivao na

dva mjedena stupa, a naokolo hrama predvorje, u kojemu se nalazio jedan oltar za spaljivanje žrtava i jedna posuda za vodu za čišćenje, jer su svećenici ondje ubijali, žrtvovali i molili. Hodnici na stupovima s vratima dijelili su to svećeničko predvorje od spoljašnjega, određenoga za narod, koje je opet jedan zid opkoljavao." Sada valja pitati opis hrama Salomonova, da se spomenu sličnosti i različnosti između njega i naših crkvi.

III. Opisivanje ide za tim, da poda djetetu zornu spoznaju o nekom predmetu navodeći mu riječima jasno, točno, zorno njegova svojstva. Opisivanje traži od djeteta maštu, koja na temelju opisivanja riječima lako i brzo tvori jasnu predodžbu opisivanoga predmeta. To sredstvo je sàmo onda razložito, ako dijete već poznaje jasno i točno one predodžbe, kojima se služi opisivanje, te govor kateheta, koji opisuje, toliko razumije, da s riječima može spajati prave predodžbe.

IV. Pripovijedanje valja upotrebljavati, kad valja djeci predočiti zor koje zgode. Što valja za opisivanje valja i za pripovijedanje. Valja paziti, da se jasno i točno prikaže slijed pojedinih dijelova događaja, jer u njima su oznake zrenja, koje se obično kratko označe, na pr. grijeh prvih ljudi, žrtva Abrahamova.

Pobliže o pripovijedanju kao sredstvu za podavanje zorova u idućem §-u 23. III.

§ 23. Unutrašnja iskustvena spoznaja.

Predmeti su unutrašnje iskustvene spoznaje svijesna stanja i djelovanja duše: naše spoznavanje, čuvstvovanje, htijenje. Oblikovanje unutrašnjega zora je za religijsku obrazovanost djeteta od velike važnosti. Religijska obrazovanost čovjeka zahtijeva, da u sebi sebe promatra, svoju vjeru, ufanje i ljubav, svoje spoznavanje, čuvstvovanje i htijenje ispituje po istinama religije, da na temelju unutrašnjega života i spoljašnji — u riječima i činima — uredi, da bude prema istinama religije. Kako je važna obrazovanost unutrašnje moći zrenja, tako je teško razvijanje unutrašnjih zorova, naročito za djecu, koja su još na prvom stupnju razvitka, budući da njihova duša, osobito ako se uzme neposredni način tumačenja, predmet zora podati mora i opažati ga, a taj u religiji nije stalan, već brzo prolazan.

Razvijanje može biti kao kod spoljašnjih zorova neposredno ili posredno.

Neposredno. a) Neposredno može katehet svojim katekumenima unutrašnje zorove podati, ako uzrokuje, da oni opažaju djelovanja i stanja svoje vlastite duše. Da to uzrokuje, mora nastojati da u djeci uzbudi ono duševno djelovanje ili ono duševno stanje, o kojemu moraju steći unutrašnji zor; onda mora pažnju djece svratiti na pobuđeno unutrašnje stanje kao i na pojedine oznake toga stanja, koje se opažaju u primjerenoj potpunosti, a pojedinosti treba u cijelost združiti; konačno ima se cijelosti dati ime, te pitati s oznakama za ime, a s imenom za oznake.

Da se na pr. djeci zorno neposredno predoči djelovanje „poređenja", mora iznajprije u njima to djelovanje pobuditi. Za to će poslužiti dva predmeta, na kojima mogu djeca lako opažati jednako (slično) i različito, na pr. 2 knjige, ploča od škriljevca i ploča na zidu, stolac i klupa. Izabrani se predmeti djeci predočuju, da se njihova pažnja na njih svrati. Postupat će se otprilike ovako: „Pazite djeco, što držim u ruci? Pogle-

dajte, jesu li te dvije knjige jedna drugoj posve jednake, ili se međusobno razlikuju? Ti, Franjo, reci mi: U čemu (ili u kojim dijelovima) su ove dvije knjige jednake? (Učitelj pitanjima tako vodi djecu, da kažu sličnosti; onda:) Koje dvije stvari si sada istraživao, u čemu su jednake? Što si istraživao o tim dvjema knjigama? Sad istraži, u čemu se te dvije knjige razlikuju? Što si sada istraživao o tim dvjema knjigama? Što si najprije istražio o tim dvjema knjigama? Što si onda istraživao o tim dvjema knjigama? O kojim stvarima si istraživao, u čemu su jednake i u čemu se razlikuju? Sad pazi: *istraživati, u čemu su 2 ili više stvari jedna drugoj jednake i u čemu se međusobno razlikuju, znači stvari poređivati.* Što znači: istraživati, u čemu su 2 ili više stvari jedna drugoj jednake i u čemu se međusobno razlikuju? Što znači poređivati? Koje si dvije stvari sada poredio? Zašto kažeš: ja sam dvije knjige poredio? Što znači poređivati?"

Ne smije se.

Razumijeva se, da se taj način tumačenja ne smije upotrijebiti za takova duševna stanja ili djelovanja, u koja se djeca ne smiju staviti, na pr. za zavist, zloradost, zao sud.

Reprodukcija.

Jesu li djeca koje duševno stanje, o kojemu im baš želimo pribaviti unutrašnji zor već prije jedamput ili višeput živo opažala, i ako im je vrijeme, mjesto i druge prilike, kad, gdje i u kojima su ona u to stanje stavljena bila, poznate, to ih se može *reprodukcijom* do zora istoga stanja dovesti, može se ih na stanje, što su ga imali živo *sjetiti*, i njegov sadržaj ispitati na pr. čuvstva radosti, straha, ufanja, sućuti.

Posredno.

b) *Posredno* se mogu unutrašnji zorovi predočiti:

I. Žive osobe ili slike.

Promatranjem spoljašnjih očitovanja duševnih stanja na živim osobama ili slikama. Kod toga valja ovako postupati: pažnju učenikâ valja svratiti na osobu, koja očituje ono duševno stanje, o kojem im želimo zornu spoznaju pružiti, ili na sliku, na kojoj se očituje, na pr. Isus, Prijatelj djece, gdje malene milo gleda i blagoslivlja ih — na slici; pojedini učenici valja da ono duševno stanje promatraju i iskazuju; napokon valja od spoljašnosti na unutrašnjost zaključiti, to opisati i dati za to ime. Na pr. Isus gleda djecu tako prijazno, jer ga vesele; on ih blagoslivlja, jer ih želi razveseliti; djeca ga vesele i on ih želi razveseliti, t. j. on ljubi djecu.

Rijetko.

Tim sredstvima se može poslužiti samo u *rijetkim slučajevima*, jer na živim individuima ne očituju se mnoga stanja duševna ili ne dosta jasno i rijetko baš u ono vrijeme, u koje se želi o tom zor prikazati; dobrih slika, koje zgodno očituju unutrašnja stanja i koje bi se mogle za to upotrebljavati, još se rjeđe dobije, pored toga se to sredstvo u mnogim slučajevima ne smije upotrijebiti, tako na pr. ne valja isticati stanje slaboće i grijeha na poglavarima, roditeljima, učiteljima, a krepost na sebi.

Ne smije se.

II. Poređenje.

Drugi posredni način predočivanja unutrašnjih zorova biva *poređenjem*,[1]) koje je u tome, da se predodžba određenoga, još nepoznatoga ili tamnog duševnog stanja proizvodi, predočujući drugo slično vrlo poznato stanje, i to na ovaj način: *iznijeti valja najprije poznatu analognu predodžbu* do jasne svijesti i ispitati njezine oznake, one, koje su joj zajedničke s nepoznatom predodžbom, koja se ima podati, onda valja učenicima iznijeti *konkretni slučaj*, u kojem ima oznakâ predodžbe, koja se ima podati; valja pitati iznajprije za oznake, koje su *zajedničke* analognoj predodžbi i navedenom konkretnom slučaju, a onda za oznake, kojima se međusobno *razlikuju*, onda ih sakupiti, dati za to ime, pitati s oznakama za ime kao inače.

Na pr. katehet želi svojim katekumenima, jer ga upravo predmet obuke na to vodi, predočiti škrtost Judinu i za to se poslužiti analognom, katekumenima već poznatom, predodžbom „štedljivosti"; tu će obnoviti pitanjem: „Što znači: biti štedljiv? ili tko je štedljiv?" Na dani odgovor:

---

[1]) Naturwissenschaft und Katechese: Päd. katechet. Kurs. Wien 1905. 256—294.

„Onaj je štedljiv, koji izobilje čuva, da njim u pravo vrijeme dobro čini", može se, da se analogna predodžba živahno predoči, dalje pitati: „Tko nam je dao najljepši primjer štedljivosti? Zašto kažeš: Isus i t. d.?" Sad bi katehet imao kao konkretni slučaj iz života Judina navesti jednu ili više činjenica, iz kojih je jasno, da je Juda također rado preostatak čuvao, ali ne zato, da u pravo vrijeme dobro čini, nego, da ga sâm ima. Onda valja pitati: „Što je i Juda rado čuvao? Zašto? Što si prije o Isusu kazao? Zašto je Isus preostatak čuvao, a zašto Juda? i t. d. Eto vidite, draga djeco, jer je Juda preostatak čuvao, ali ne da dobro čini, već da ga sâm ima, mi kažemo: Juda je bio škrt. Kako kažemo u Judi, jer je on i t. d." Zašto kažemo o Judi: on je bio škrt?"

Kraći postupak.

Da se p o r e đ e n j e m unutrašnji zorovi predoče, može se i ovako k r a ć e p o s t u p a t i. Pošto se poznata analogna predodžba obnovila i njezine zajedničke oznake s predodžbom, koju valja izvesti, istakle, t r e b a p o s e b n e o z n a k e n e p o z n a t e p r e d o d ž b e s a o p ć i t i, spojiti ih sa zajedničkima, nazvati ih i kao obično (pitati najprije s oznakama za ime, onda s imenom za oznake) ispitati. Dakle u gornjem primjeru: „Tko je štedljiv? Što štedljivi rado čuva? Zašto . . .? Djeco! Juda je također preostatak rado čuvao, ali ne da i t. d." Ovo postupanje je također pravo, ali nij; tako zorno kao prvo. Poređenjem se služi osobito. α) da se zorna spoznaja po s t u p n j e v i m a r a z l i č i t i h duševnih stanja predoči, na pr. tašt, častohlepan, ohol, preuzetan; β) d a s e i s t a k n e r a z l i k a s r o d n i h k r e p o s t i i o p a č i n a, na pr. ogovaranje, klevetanje; kršćanska darežljivost, rasipnost.

III. Pripovijedanje.

Najlakše sredstvo i koje se najviše upotrebljava za podavanje svih zornih spoznaja jest p r i p o v i j e d a n j e. Pravila, na koja valja ovdje paziti, odnose se na i z b o r, kao i na p o d a v a n j e i k a t e h e t i č k u o b r a d b u izabrane pripovijesti.

Što se iznajprije tiče i z b o r a, moraju se izabrati potpune, t. j. takove pripovijesti, iz kojih se mogu izvesti sve oznake predodžbe, koja se ima podati; nadalje pripovijesti moraju biti dostojne i ne smiju ništa sadržavati, što bi moralu katekumena pogibeljno bilo, napokon moraju biti shvatljive t. j. samo takove pripovijesti, koje djeca bez posebna tumačenja mogu lako razumjeti; moraju odgovarati okolini, opsegu dječjega iskustva i djelovanja.

P o d a v a n j e odabrane pripovijesti ima biti ž i v o, da djeca pripovijedano gledaju i slušaju. Pripovijedanje ne smije biti općenito — općim potezima, već što više individualno s oznakama osoba, njihovih imena i govora, mjesta i vremena. Ipak ne smije biti p r i p o v i j e d a n j e p r e š i r o k o, zato se ima izostaviti sve, što je sporedno i ne služi određenoj svrhi. Pripovijedati valja n a r a v n o s t o n o m, o z b i l j n o i d o s t o j a n s t v e n o, ne teatralno, i s t i n i t o i t o č n o t. j. kako se događaj zbio ili se mogao zbiti.

Kateh. obradba pripovijesti.

Konačno pripovijest ima se tako k a t e h e t i č k i o b r a d i t i, da djeca spoznaju pripovijedanjem događaj i da znaju iz njega izvaditi oznake predodžbe, koju im valja podati. Zato moraju djeca pripovijest p o n a v l j a t i jedamput ili višeput, prema tome, da li je kraća ili dulja, i to najprije darovitija i grlatija djeca. Valja svraćati pažnju djece na o n e d i j e l o v e pripovijesti, koji podavaju oznake predodžbe, koja se hoće djeci podati: ti se dijelovi izgovaraju polaganije i istaknutije, a ako ih je teže upamtiti, valja ih ponavljati. Pitanjima imaju se djeca dovesti do toga, da iz pripovijesti izvade oznake predodžbe, koja im se hoće podati, i to ponajprije p o j e d i n e, a te se onda imaju združiti u cijelost, kojoj se nadjene ime, zatim pita s oznakama za ime, a s imenom za oznake.

Upotrebljavanje izmišljenih pripovijesti.

Kod podavanja predodžbi može se poslužiti katehet i izmišljenim pripovijestima, no ipak treba da su vjerojatne i njihove glavne oznake uzete iz ljudskoga života. Ako je ikako moguće valja upotrebljavati z b i l j s k e p r i p o v i j e s t i, naročito b i b l i j s k e, jer se osnivaju na Božjem ugledu, a obuci podavaju religijski način i obilnu građu za podavanje svih

znatnijih predodžbi.[1]) Pripovijest o farizeju, koji u hramu moli, daje unutrašnji zor oholosti; vladanje farizeja, koji odabiraju prva mjesta, podaje unutrašnji zor častohleplja; povijest Saula i Heroda služi kao slika sumnje; povijest braće Kaina i Abela i Josipove braće jest primjer zavisti; Davidovo vladanje prema Saulu predočuje ideju velikodušnosti, Josipovo vladanje prema njegovoj braći i Isusovo na križu predočuje ideju praštanja. Pokajanje, odluka, cijeli duhovni proces opravdanja da se predočiti pričom o izgubljenom sinu.

Primjer. Razvijanje predodžbe „biti zahvalan".

Draga djeco! Vi već znate iz biblijske povijesti (Ex. 2, 15.), da se Mojsije rodio i uzgojen bio u zemlji Egipatskoj. Ja ću vam o njemu nešto vrlo lijepo pripovijedati. Mojsije ostao je u zemlji Egipatskoj do svoje četrdesete godine. Tada je iz Egipta pobjegao, jer je čuo, da mu kralj radi o glavi. Mojsije dugo je putovao, napokon je došao u drugu zemlju: ta se zemlja zvala Madijan. (Sada se ispita.) U zemlji Madijanskoj sjeo je Mojsije na studenac. U toj zemlji mnogo je pastira paslo svoje blago. Pastiri su često dolazili na studenac, crpali iz njega vodu u žljebove i napajali svoje blago. (Pita se.) Jedan se od tih pastira zvao Raguel. Raguel imao je 7 kćeri. Kćeri Raguelove tjerale su svoje ovce na studenac upravo u vrijeme, kad je Mojsije sjedio na studencu. (Pita se.) Htjedoše napojiti svoje ovce, ali nadođoše sa svojim ovcama drugi pastiri i protjeraše kćeri Raguelove. Mojsije je to vidio i zauzeo se za kćeri Raguelove i napojio njihove ovce. (Pita se.) Kćeri Raguelove su radi toga rano kući prispjele. Kad se poradi toga Raguel čudio i zapitao ih: „Zašto ste sada prije došle, negoli obično dolazite?" Kćeri mu rekoše: „Čovjek iz Egipta nas oslobodio, on je i vodu crpao iz studenca i napajao ovce." Raguel je odmah upoznao dobročinstvo, što ga iskazao Mojsije njegovim kćerima, i hoćaše Mojsiji zato nešto dobro uzvratiti i reče stoga svojim kćerima: „Gdje je taj čovjek iz Egipta? Zašto ste ga ostavile? Odmah ga zovite, da jede s nama kruh. Kćeri pozvaše Mojsija! Mojsije došao je k Raguelu i ostao u njega 40 godina. (Isticanje oznaka: 1. oznaka:) Tko je kćerima Raguela kod studenca iskazao dobročinstvo? Što je Mojsije iskazao kćerima Raguela? Kome je Mojsije iskazao dobročinstvo? Tko je upoznao dobročinstvo Mojsija? Čije dobročinstvo je Raguel upoznao? Što je Raguel dobročinstvo Mojsijevo . . .? (2. ozn.:) Kamo je rekao Raguel da dođe Mojsije? Što mu je dao jesti? Tko je mogao ostati u Raguela? Kako je tu bilo Mojsiju? Tko je dakle Mojsiju za njegovo dobročinstvo opet nešto dobro učinio? Dakle, draga djeco! pamtite: nekome za dobročinstvo opet nešto dobro iskazati znači dobročinstvo naplatiti. Što znači: nekome za dobročinstvo opet nešto dobro iskazati? Što znači: dobročinstvo naplatiti? Tko je Mojsiju dobročinstvo naplatio? Što smo najprije čuli? Čije je dobročinstvo Raguel upoznao? Tko je pokušao dobročinstvo Mojsijevo i naplatiti? (Združivanje pojedinih istaknutih oznaka.) Reci mi još jednoć: Tko je upoznao Mojsijevo dobročinstvo i pokušao ga naplatiti? (Označenje združenih oznaka imenom.) Dakle, draga djeco, pamtite: tko dobročinstvo upoznaje i nastoji ga naplatiti, taj je

---

[1]) „I same unutrašnje zorove o onome, što se u našoj duši pojavljuje, moramo izvoditi iz povijesti sadržane u objavi Božjoj, da zadovoljimo svoju službu: glasnika Božjih u njegovoj objavi. Pravila katehetike zahtijevaju za refleksne pojmove (unutrašnje zorove) s pravom, da mi, htijući njih proizvoditi, stavljamo samoga katekumena u ono isto duševno stanje, koje treba da upozna i opaža. Prema gore spomenutome ne ćemo kao mnogi kateheti trošiti vrijeme, razvijajući pojam ufanja govoreći o očekivanjima djeteta od oca, od bogatoga čovjeka, od cara, već ćemo radije umah govoriti o očekivanjima od Boga, koja možemo lako i kod djece pobuditi; i mjesto izmišljenih, sićušnih dječjih pripovijesti, da predočimo grižnju savjesli, pokajanje, radije ćemo posegnuti za biblijskim pripovijestima o Adamu i Evi, o Josipovoj braći, o Davidu, naročito za neporedljivom pričom o izgubljenom sinu, u kojoj je sve o pokori — spoznanje, kajanje, odluka, ispovijed. zadovoljština — nenatkriljivo lijepo predočeno. U svim tim pripovijestima udara u oči ugled Božji, dok kod protivnoga postupanja sve je čisto ljudski i Bog se tek mora mučnim dodatkom predočiti." Gruber, Vorlesungen, str. 40.

zahvalan. (Analitičko ispitivanje:) Kako se kaže za onoga, koji dobročinstvo upoznaje i nastoji ga naplatiti? (Sintetičko ispitivanje:) Tko je zahvalan? Tko je bio u našoj pripovijesti zahvalan? Zašto kažeš, da je Raguel bio zahvalan? Kad je koje dijete zahvalno svojim roditeljima? Kad si ti zahvalan? (Dotle bila je predodžba „biti zahvalan“ u djeci kao zor nazočna, koliko se odnosila na određeni predmet, na sebe, na zahvalno dijete ili na Raguela. No od ovoga zora može se odmah učenik dići do pojma pitanjem: tko je uopće zahvalan?)

§ 24. Pojmovna obradba iskustvene spoznaje.

Potreba podavanja pojmova.

Podavati pojmove ili ih razvijati znači podavati njihove oznake ili ih tražiti i podane ili nađene oznake združiti u cijelost. Prirodno podavanje ili razvijanje pojmova je za obrazovanost duha uopće, naročito u katehetičkoj obuci od velike važnosti. Katehetička obuka podaje i objašnjava katekizam, koji objavu Božju sadržaje u pojmovima. Katehet mora se truditi, da svojim katekumenima podaje religijske istine u razgovijetnim i što potpunijim pojmovima, ne smije pak djecu pojmovima preteretiti ili čitavo obučavanje zaodjeti suhim pojmovima.

Oblikovanje pojmova je čin (radnja) čovječjega razuma, koji pojam razvija od predodžbi po ovim psihologijskim zakonima: 1. razum poređuje različite predodžbe[1]) stečene zornom moći, 2. apstrahira one oznake, koje su svojstvene predodžbama kao forme osjetnoga spoznavanja. Svaka predodžba odnosi se na osjetno spoznajni predmet s posve određenim tvarnim svojstvima, koje su vremenom i prostorom ograničene; predodžba na pr. „kocka“ odnosi se uvijek na jednu određenu kocku od nekakva materijala (drva, željeza), određene veličine i boje. Te oznake, koje ima svaka predodžba kao osjetna spoznaja i kojima se od istovrsnih razlikuje, apstrahira razum i tvori općenitu spoznaju predmeta iskustvenoga spoznavanja, prostu od svakoga individualnog, prostornog i vremenog ograničenja; 3. u toj spoznaji obuhvata sve one zajedničke oznake pojedinih predodžaba, bez kojih ne bi one bile predodžbe određenoga bića (na pr. kocke), koje dakle one moraju nužno imati, da se uzmogne pomišljati određeni predmet iskustvenoga spoznavanja; 4. shvaćanje u obliku općenitosti i nužnosti zajedničkih oznaka je pojam (verbum mentis), a riječ (verbum vocis) je njegova osjetno zamijetljiva oznaka.

Metod.

Prema psihologijskim zakonima, kako čovječji duh dolazi uopće do pojmova, ima se kod razvijanja pojmova općenito na ovo paziti: najprije valja da nam je poznata definicija pojma, sadržaj naime njegov treba da je u našoj svijesti, zatim valja znati za predodžbe, koje pripadaju njegovu opsegu. Pošto je nazočan i sadržaj i opseg pojma, valja ovako postupati:

1. Za pojam, koji se hoće razviti, navede se jedna ili više podređenih predodžbi ili se samo obnove, ako su već prije bile podane. Što je teži pojam a slabija djeca, to valja više spomenutih predodžbi podati ili obnoviti. Ako je opseg pojma malen, može se čitav iznijeti. Kod uvježbanije djece dostaje samo jednu podređenu predodžbu točno obraditi. Ako katehet nema kad više podređenih predodžbi obraditi, tad mora barem jednu.

Djeci valja na pr. podati pojam „čuda“. Sadržaj toga pojma određuje popularna definicija: čudo je djelo, koje može samo Bog učiniti ili onaj, kome Bog da za to moć. Opseg toga pojma čine sve čudesne činjenice, koje pripovijeda sveta povijest. Da se poda pojam „čuda“ pripovi-

---

[1]) Razum može i od jedne samo predodžbe stvoriti pojam. Bilj. prev.

jedat će se na pr., kako je Isus pretvorio vodu u vino u Kani Galilejskoj, kako je uskrisio Lazara, dao vid slijepcu od rođenja ili još koje čudo, zatim koje čudo učinjeno po apostolu Gospodnjem ili po kojem proroku staroga zavjeta; ako su pak čudesna djela djeci već poznata, tad će ih samo obnoviti u njihovoj svijesti na pr. pitanjem: „Što je Isus učinio na svadbi u Kani Galilejskoj?"

2. Pošto se podala ili obnovila prva od podređenih predodžbi, valja istaći općenite oznake pojma, isto tako valja učiniti i kod 2. i 3. predodžbe, ako je nužno i moguće, kod svake daljne valja spomenuti već upotrijebljene predodžbe i istaknuti, kako se oznake pojma nalaze u svakoj predodžbi.

3. Zatim valja sumarno istaviti zajedničke oznake svih podređenih predodžbi i združiti ih u cijelost u obliku općenitosti („to vrijedi za sve slučajeve, u kojima . . . ., za sva vremena, za svako mjesto . . . uopće") i nužnosti („to svojstvo mora stvar imati, da bude ono, što jest").

4. Napokon se cijelosti da ime, pita s oznakama za ime i obratno, konačno da li su podređene predodžbe sadržane u pojmu i zašto?

Tako se na pr. nakon pripovijedanja zgode ili obnovljenja predodžbi o pretvorbi vode u vino pitanjima vode djeca, da istave oznake pojma „čuda": To je bilo djelo, koje može samo Bog i t. d. učiniti. Iza jednaka postupanja s 2. činjenicom (slijepac od rođenja) povratit se valja na prvu: Koje je djelo Isus učinio u Kani? Koje djelo na slijepcu? Tko je i kod uskrisenja Lazara učinio takovo djelo? Što je Isus dakle učinio u Kani, na slijepcu, kod uskrisenja Lazara? Koje djelo je dakle Isus ovdje svagdje, u svim tim slučajevima učinio? Sad, djeco, pazite: takovo djelo, koje može samo Bog učiniti ili onaj, kome je Bog dao za to moć, zove se čudo? Kako se zove takovo djelo, koje i t. d.? Koje se djelo zove čudo? Tko je u Kani učinio čudo? Zašto kažeš: Isus je učinio čudo?

§ 25. Posebna pravila za podavanje različitih vrsti pojmova.

Metod za pod. pojmova vrste i roda,

Od različitih vrsti pojmova neka budu s obzirom na katehetičko razvijanje ovi spomenuti:

A. Pojam vrste odnosi se na pojedina bića, a pojam roda združuje pojmove vrsti. (Možda će biti ovako jasnije: skup oznaka, koje mogu pripadati samo jednome biću, čini pojam individua; skup oznaka zajedničkih više individuima, čini pojam vrste; skup pak oznaka zajedničkih više vrstama, čini pojam roda. Bilj. prev.) O podavanju tih pojmova valja spomenuti, da su potrebne ili predodžbe ili pojmovi vrsti kao podređeni sadržaji svijesti. Tako na pr. da se poda pojam roda „kreposti", imaju se navesti kao podređeni sadržaji svijesti pojmovi vrsti različitih kreposti: poniznosti, umjerenosti, strpljivosti i t. d.; da se poda pojam „poniznosti", imaju se navesti zorovi, naime primjeri poniznih: Isusa, Marije, carinika u hramu. Inače vrijede općenita pravila (§ 24.)

kolektivnih pojmova,

B. Kolektivni pojmovi odnose se na množinu predmeta spoznavanja, koliko ti ma u kojem odnosu čine cijelost na pr. vojska, Crkva. Kod razvijanja takovih pojmova valja ovako postupati: najprije valja podati ili obnoviti pojam individua ili individualnoga predmeta združene množine u cijelost. Valja li na pr. razviti kolektivan pojam crkvenoga sastanka, to valja prema definiciji: „ako se crkveni poglavari sastanu na kojem mjestu, da vijećaju o duhovnim stvarima, tada je to crkveni sastanak", najprije podati ili obnoviti pojam „crkvenoga poglavara" kao i pojam „duhovne stvari". Zatim se valja pobrinuti, da djeca steku posredno ili neposredno kolektivan zor, pošto im se na pr. pokazala slika crkvenoga sastanka, upotrijebilo poređenje (na pr. sa školom) i pripovijedalo ukratko nužno o jednom ili više crkvenih sastanaka, na pr. o prvom za apostolâ u Jerusalemu, Niceji, Tridentu. U svakom kolektivnom zoru valja istaknuti oznaku, koja čini množinu (udružene individue ili individualne predmete) cjelinom, na pr. na svrhu crkvenoga sastanka, „da vijećaju o duhovnim stvarima". Iza svakoga tako obrađenoga kole-

ktivnoga zora valja iznova iznijeti predodžbu pojedinosti, množine i oznakâ, što združuju, na pr.: „Što su apostoli, jer imaju vlast u Crkvi . . .? Gdje su se sakupili apostoli kao crkveni poglavari? O čemu su vijećali? (Isto tako neka se učini kod kolektivnoga zora crkvenoga sastanka u Niceji.) Konačno se sumarno navode upotrijebljene podređene predodžbe, kao i oznaka imenom prema općim pravilima, na pr.: „Čemu se sastali crkveni poglavari u Jerusalemu, Niceji, Tridentu (ili na svim tim mjestima)?" Sad pazite: „Ako se crkveni poglavari sastanu na kojem mjestu, da vijećaju o duhovnim stvarima, tad čine crkveni sastanak. Što čine crkveni poglavari, i t. d.? Kad ili u kojem slučaju drže crkveni poglavari sastanak? Gdje se na pr. držao crkveni sastanak? Zašto veliš: u Jerusalemu . . . Niceji . . . Tridentu . . .? Kad se uopće drži crkveni sastanak?"

Za kolektivne pojmove manje važnosti nije navedeno metodičko postupanje nužno, već se upotrebljava broj za individue (ili individualne predmete) s kolektivnom oznakom, da tako djeca pomalo upoznaju, da se tim dvoma isto označuje.

Predodžba „Crkve" je za katolika, koji poznaje samo jednu pravu Crkvu, predodžba svoje vrste (ideja i kolektivan zor) i najbolje se istorijski razvije.

negativnih pojmova,

C. Negativni pojmovi imaju kao oznaku za svoj sadržaj pomanjkanje neke stvarnosti. Karakteristično je postupanje kod razvijanja takovih pojmova, što se imaju najprije podati ili obnoviti protivni pozitivni, a onda tek istaviti oznake negativnoga pojma na temelju jednoga ili više negativnih zorova, ostalo postupanje biva prema općim pravilima. Ima se na pr. razviti negativan pojam „ne pouzdati se". Najprije valja podati ili obnoviti pozitivni pojam „pouzdati se", zatim navesti nekoliko osoba iz biblijske povijesti, koje se nijesu uzdale u Boga, na njima se ustanovi oznaka nepouzdanja: „od Boga više ne očekivati dobra, koje nam on može dati".

relativnih pojmova,

D. Relativni pojmovi imaju u svom sadržaju oznake, koje pripadaju određenim predmetima samo u određenom odnosu, u kojem se nalaze prema drugima. Ovamo idu mnogi i veoma znatni religijski pojmovi, koji su ujedno razlozi dokaza, dužnosti, poticanja, praktičnih propisa, na pr. Bog kao Otac svih ljudi, Stvoritelj, Uzdržavatelj, Upravitelj i Sudac svijeta; Isus kao Učitelj, Zakonodavac, Gospodar i Otkupitelj. Da se razviju relativni pojmovi valja najprije podati ili obnoviti osnovne predodžbe, na kojima se oni temelje (barem tri, naime predodžbe o dvjema predmetima i predodžbu djelovanja, svojstva, poradi čega su u određenom odnosu), na pr. da se razviju relativni pojmovi „Stvoritelja" i „stvorova" valja imati predodžbe o Bogu, svijetu i stvaranju. Da se to postigne, poda se relativni zor, koji očito pokazuje, kako predmeti zaista dolaze u određeni odnos, koji valja sa sviju strana promotriti i podati. Neka se na pr. pripovijeda o stvorenju svijeta, a djeca neka kazuju, kako je Bog svijet samom svojom voljom iz ništa učinio — stvorio. Sad valja navesti oznake i imenovati ih, koje pripadaju svakome predmetu u njihovu protivnom odnosu (najprije pojedine, ako ih ima više, a onda združene); dakle na pr.: „Tko je svijet stvorio? Jer je Bog svijet stvorio, zato se on zove Stvoritelj svijeta? Kako se zove Bog, jer i t. d.? Zašto se zove Bog Stvoritelj svijeta? Od koga smo mi i sve stvari svijeta stvoreni? Ono, što je od Boga stvoreno, zove se stvor."

apstraktnih pojmova.

E. Apstraktnim pojmovima pomišljamo mi način bistvovanja, svojstva, stanja, djelovanja rastavljeno od stvarih, kojima to pripada, na pr. čovjek — čovještvo, dobar — dobrota, miran — mirnoća, griješi — grijeh. — Da se ti pojmovi kako treba obrade, znamenito je za katehetičku obuku toliko, koliko ti pojmovi često dolaze u katekizmima, pobožnim knjigama, propovijedima. Ti su pojmovi još malenoj djeci posve nerazumljivi, zato se mogu tek kasnije upotrebljavati, kad će se to lakše upotrebljavati, što je bilo brižnije pređašnje občavanje. Kod razvijanja apstraktnih pojmova sve je do toga, da se način bivstvovanja (svojstvo, stanje, djelovanje) pomišlja i shvaća rastavljeno od svoga nosioca.

Da katehet katekumene do toga dovede, mora im konkretni pojam, na kojem se apstraktni osniva, podati ili obnoviti, na pr. ohol, ponizan, čovjek, koji se ne pouzdaje, zavidan. Izatoga valja djecu pitanjima voditi, da najprije kažu nešto o predmetu, kojemu pripada atributivno svojstvo, stanje, djelovanje t. j. kao pridjev, particip, sporedna rečenica, na pr.: „Kome se nije oholi farizej svidio?" Ili: „Što je imao Bog protiv farizeja, jer je bio ohol? Kako je Bog kaznio Zahariju, što se nije pouzdao?" Sad valja dati istoj rečenici drugi oblik, da oznaka pojmovnoga shvaćanja načina bivstvovanja (svojstva) bude glavni dio rečenice, na pr. subjekt, dok predmet, nosilac toga načina bivstvovanja postaje sporedniji dio rečenice na pr. genitiv. Taj način bivstvovanja označuje se u hrvatskom jeziku imenicom ili glagolom u drugom obliku. Prema tome se veli u hrvatskom ovako: „Što je imao Bog protiv farizeja, jer je bio ohol? Čija se oholost nije svidjela Bogu? Ili: „Kako je Bog kaznio nepouzdanje Zaharijino (ili glagolom, što se nije pouzdao)?" Isto postupanje može se opažati na više primjera, koji se onda združe, napokon posve apstrahiraju od predmeta, na pr.: Što je imao Bog protiv palih anđela, jer su bili oholi? Kome se također oholost farizeja nije svidjela? Što se ne sviđa Bogu na svim ljudima? Kome se ne sviđa uopće oholost? Konačno valja nastojati da djeca upotrijebe i apstraktan izričaj, zato se ih pita: Koja je razlika između „biti ohol" i „oholosti?" Koja se riječ može zato upotrijehiti mjesto „biti ohol?" Ili im se naprosto kaže, kako se kaže kraće mjesto „ohol biti" „oholost".

Sve apstraktne pojmove metodički razviti niti je potrebno niti moguće. Ponajvećma se malo pomalo prelazi od konkretna pojma k apstraktnu, u početku se upotrebljavaju zamjenito, kao kod kolektivnih oznaka.

Valja spomenuti, da je manjoj djeci teško apstraktno apstraktnim definirati, na pr. odgovoriti na pitanje: „Što je ogovaranje?" Da se djeci olakša odgovor, valja pitanje promijeniti. Tako se ili doda apstraktnoj riječi glagol, na pr. „Što znači počiniti ogovaranje?" Ili se promijeni u konkretni izričaj, na pr. „Što će reći ogovarati?" Ili se poda predmetu genetičko objašnjavanje t. j. navede se, kako nešto nastaje, na pr. „Ako se pogrješka bližnjega i t. d. učini poznatom, tada je to ogovaranje". Genetičko tumačenje valja naročito preporučiti kod svetih sakramenata.[1])

§ 26. Pojmovno shvaćanje nadosjetnoga.

Pojmovi nadosjetnoga, naročito Božanskoga moraju se podavati u katehetičkom obučavanju prema shvaćanju katekumenâ; jer su oni najznatniji dio vjerske nauke, najviši razlozi dužnosti i poticanja za vršenje ćudorednih nauka, kao ideje o Božjim svojstvima, milosti, sudu, nebu, besmrtnosti. Kad djeca dođu u školu, tih pojmova ili uopće ne poznaju ili je njihovo poznavanje neispravno ili nepotpuno; ponajvećma se njihovo poznavanje temelji na rasijanim, lako krivo shvatljivim rečenicama objave, pa je potrebno, da to sve protumači od Crkve određeni učitelj. Potreba podavanja.

Metod je podavanja takovih pojmova ovaj: Pošto je pojam razgovijetan samome katehetu prema nauci Krista i Crkve, valja da nađe tome pojmu analognu osjetnu predodžbu i da je poda ili obnovi; tako je na pr. svjetska vlast analogna predodžba za svemoć Božju. Odabranu analognu predodžbu valja podići na pojam i njime se poslužiti s nužnim promjenama (apstrahirajući od materijalnoga načina bivstvovanja, proši- Metod.

---

[1]) Por. Spirago, Kath. Katechismus f. d. Jgd. 1896., str. 137. Kako prvo primanje sakramenata ima biti u 7. godini, ili prije sedme godine, ili brzo nakon te godine, bolje će se djeca poučiti pomenutim tumačenjem.

rujući, izlučujući svako ograničenje zemaljskoga bitka) za shvaćanje nadosjetnoga. Tad valja navesti razlog, da postoji nešto nadosjetno, čemu odgovara razviti pojam, na pr. za ideju svemoći rečenicu Sv. Pisma: „Kod Boga nije nijedna stvar nemoguća" (Luc. 1, 37.). Konačno valja združiti pojedine oznake razvitoga pojma, nadjenuti ime i t. d. prema općim pravilima razvijanja pojma (§ 24.).

Kraće i pozitivnome karakteru objavljene religije i shvaćanju djece bliže postupanje bilo bi ono, po kojem se ispripovijeda biblijska zgoda i iz nje razvije dotična ideja, na pr. iz istorije stvaranja svijeta svemoć, iz istorije Noe i njegovih savremenika, dugotrpnost Božja. Analogne predodžbe i pojmovi mogu se kod ovoga postupanja vrlo zgodno upotrijebiti kao protivnosti, koje tumače.

Da se razvije na pr. ideja „Božje svudašnjosti", može se ovako postupati: „Gdje si ti sada? Na kojem si mjestu, kad si kod sv. Mise? Na kojem si mjestu bio, kad si danas vršio jutarnju molitvu? Pazite: tko je na kojem mjestu, za njega se veli, da je ondje nazočan. Gdje si ti sada nazočan? Pazi, možeš li u isto vrijeme biti kod kuće, kad si u školi nazočan? Gdje ne možeš biti, kad si u školi? Na koliko mjesta može čovjek biti u isto vrijeme nazočan? Sada da vidimo, draga djeco, na koliko je mjesta Bog u isto vrijeme nazočan. U Svetom Pismu stoji: ‚Zar nijesam ja, koji ispunja nebo i zemlju? govori Gospod' (Jer. 23, 23.). Kako veli Sv. Pismo? Tko ovdje govori sâm o sebi? Sad pazite: Bog ispunja nebo i zemlju, to znači, da je On u isto vrijeme na nebu i na zemlji, na svim mjestima nazočan. Što znače riječi: Bog ispunja nebo i zemlju? Na koliko je dakle mjesta Bog u isto vrijeme nazočan? Pamtite: Bog je na svim mjestima u isto vrijeme nazočan t. j. Bog je svudašnji. Što znači to: Bog je u isto vrijeme na svim mjestima nazočan? Što znači: Bog je svudašnji? Otkale to znamo? Kako kaže Sv. Pismo? Što znače te riječi?" (Može se pripovijedati i zgoda o Jakovljevim nebeskim ljestvama, i iz toga izvesti ideju „svudašnjosti".)

§ 27. Katehetičko objašnjavanje.

Objašnjavanje uopće.

Objašnjavati može se dvojako: direktno (neposredno), kad se objašnjava riječ ili stvar; indirektno (posredno), kad se nešto objašnjava svojom protivnosti.

a) Riječ se objašnjava, kad se mjesto manje poznatih ili nepoznatih riječi, koje označuju neku spoznaju, upotrijebe riječi poznatije i običnije, a koje isto znače. Riječi, koje upotrebljavamo za objašnjavanje drugih, mora da budu doista jasne i da jasno prikazuju baš ono, što označuje nejasna riječ. Razumije se od sebe, da riječ, koja se objašnjava, ne smije dolaziti u objašnjavanju.[1]) Riječ se objašnjava i opisivanjem (parafrazama), koje smisao označuje drugim riječima, a da se govor ne prekida.[2])

b) Stvar se objašnjava, kad se navedu oznake pojma, koji valja objasniti. Te su oznake ili bivstvene ili slučajne. Navodi li objašnjavanje sâmo bivstvene oznake, kojima se neki pojam od svakoga drugoga razlikuje, tad je logičko; navodi li i slučajne oznake, tad je govorničko. Logičkome stvarnom objašnjavanju pripadaju: 1. Definicija, koja točno navodi oznake nekoga pojma.[3]) 2. Distinkcija (razlikovanje),

[1]) Na pr. „Potvrda" dolazi od latinske riječi confirmare (confirmatio), što znači jačati, krijepiti. — [2]) Na pr. „Obucite Krista", povedite se za njim, budite krotki kao Isus, ponizni kao Isus, ljubežljivi kao Isus. — [3]) Na pr. grijeh je svojevoljno odstupanje od zakona Božjega.

koja navodi one oznake, kojima se neki pojam razlikuje od sličnih pojmova.[1]) Govorničkome stvarnom objašnjavanju pripadaju: 1. Tumačenje, koje naširoko opisuje jednu ili više oznaka pojma.[2]) 2. Opisivanje, koje konkretno, u tančine prikazuje predmet, navodeći njegova svojstva i oznake. Opisivanje navodeći bivstvene i nebivstvene oznake predmeta stvara sliku predmeta, da se predmet, tako rekavši, osjetilima zamjećuje.[3]) Živo i zorno opisivanje svojstava pojedinih ljudi može se nazvati opisivanje karaktera — ćudoredne slike. Ćudoredne slike, koje život i ljude vjerno i živo prikazuju, od velike su vrijednosti, jer se srdaca ljudskih veoma doimaju.

Sva objašnjavanja religijskih pojmova i istina ima da budu prema crkvenim naučnim pojmovima, jer je Crkva u stvarima vjere i ćudoređa pravi i neprevarljivi tumač riječi Božje, i neka budu a) istinita; smiju imati samo one oznake, koje se doista nalaze u kojem pojmu;[4]) b) potpuna, jasna i određena; mora da navode sve oznake, koje su potrebne, da se neki pojam (prema tome i predmet) pravo shvati, naročito one oznake, kojima se pojam razlikuje od svakoga drugoga;[5]) c) raspoređena, kako to zahtijeva narav stvari, zakoni čovječjega mišljenja i shvaćanje onih, kojima se nešto objašnjava.[6])

Vrlo je dobro objašnjavanje indirektno protivnošću. Upotrebljavanje objašnjavanja protivnošću prikladno je, a) kad se hoće objasniti duhovni, nadosjetni predmeti, o kojima je lakše reći, što nijesu, nego što jesu, na pr. duša, sloboda, radosti neba; b) da se prikaže vrijednost svakidašnjih, manje cijenjenih stvari, na pr. zdravlja, mira; c) kad se objašnjavaju negativne dužnosti; na pr. ne budi neumjeren, ne laži; d) kad valja ispraviti krive, nedostatne, zamršene pojmove, na pr. ogovaranje, klevetanje, škrtost i štedljivost, podatljivost i rasipnost, zavist i zloradost. Valja napomenuti, da ne valja pojmove samo

---

[1]) Na pr. kleveće, tko izmišlja na bližnjega grijehe, kojih nije počinio, a ogovara, tko kazuje bez potrebe nepoznate grijehe bližnjega. — [2]) Na pr. kad se oznaka „vidljiv znak“ u pojmu sakramenta ovako tumači: Svaki sakramenat ima nešto spoljašnje, što se može vidjeti, čuti. Vi na pr. vidite, kako kod sv. Krsta svećenik polijeva vodom glavu krštenika, i čujete riječi, što ih svećenik pritom izgovara. Vi vidite u presv. oltarnom Sakramentu bijelu, okruglu hostiju. Isto tako i kod ostalih sakramenata. Kod svakoga je sakramenta nešto, što se može vidjeti, čuti, zamijetiti. To je ono „vidljiv znak“ kod svakoga sakramenta. — [3]) Takovo opisivanje podaje na pr. sv. Pavao (I. Cor. 13, 4. ss.), hoteći ljubav zorno prikazati. Na sličan način može se objasniti i zorno prikazati, što je strpljivost, blagost, pomirljivost, oholost, škrtost, opisujući djelovanje strpljiva, blaga, pomirljiva čovjeka. — [4]) Tako bi bilo objašnjavanje: „oprost je oproštenje grijeha“ krivo, jer se ta oznaka ne nalazi u pojmu oprosta. — [5]) Tako bi bila kriva ova objašnjavanja: „oprost je otpuštanje kazna“ i „u sakramentu Pokore opraštaju se grijesi“, jer u prvom primjeru nema potrebne oznake: „vremenitih kazna, pošto su već težak grijeh i vječna kazna otpušteni“, a u drugom primjeru nema oznake: „koji su poslije sv. Krsta počinjeni“, kojom se sakramenat Pokore razlikuje od sakramenta Krsta. — [6]) Tako valja kod objašnjavanja na pr. „staleške vjernosti pune pregaranja“ ovaj naravni raspored, najprije valja govoriti o „staležu“, zatim o „staleškoj vjernosti“, a konačno o „pregaranju“ u staleškoj vjernosti.

protivnošću objašnjavati, nego vazda i pozitivno i direktno, jer inače ne bi se upoznao pozitivan sadržaj.

Katehetičko objašnjavanje uopće.

Malenoj djeci u nižim razredima dostaju jednostavna objašnjavanja. Nepoznata riječ zamijeni se poznatim sinonimom, ili se opiše ili poredi. Kod malene djece valja ići katehetu za tim, da upoznaju jednu ili drugu bivstvenu oznaku, i tako da razlikuju predmete međusobno, makar i ne bile njihove predodžbe o tim predmetima potpune i precizne. Razgovjetnost, potpunost i određenost pojmova valja da postepeno napreduje od nižih razreda prema višima. Logičko objašnjavanje (definicija) može se ponajviše upotrijebiti tek u višim razredima. Često je bolje upotrijebiti govorničko objašnjavanje ili ga združiti s logičkim. Definicije katekizma imaju se zadržati. Vrlo je zgodno, pače u katehetičkom obučavanju nužno objašnjavanje protivnošću, predočivanjem pojmova primjerima i poređenjima.

Objašnjavanje a) protivnošću,

Katehetički je postupak kod upotrebljavanja protivnosti ovaj: 1. Predoči se ili obnovi protivna predodžba i istavi kao protivnost. Treba li na pr. objasniti pojam „kršćanina" protivnošću, tad se najprije razvije pojam „kršćanina", a onda se zapita ukratko: „Da li je i židov ili neznabožac kršćanin?" 2. Ako su djeca ispravno odgovorila, pita ih se za razlog, zašto je navedeni pojam protivan i ne pripada oppsegu pojma, koji se ima objasniti, na pr.: Zašto veliš: „Židov i neznabožac nijesu kršćani?" 3. Ne znaju li djeca razloga, tada valja obnoviti oznake kako pojma, koji se objašnjava, tako i protivnoga pojma i nastojati, da djeca vide, kako se oznake pojma, koji se objašnjava, ne nalaze u protivnom pojmu, da tako uvide razlog, na pr.: „Tko je kršćanin? Čiju nauku ispovijeda kršćanin? A čije nauke ne ispovijeda židov? U čije je ime kršćanin kršten? Što nije židov u ime Kristovo? Zašto se dakle ne može reći, da je židov kršćanin?" Jednostavan je način upotrebljavanja protivnosti, da se jedna oznaka pojma, ako ih ima više, izostavi, pošto se već pojam razvio ili obnovio, pa pita, da li se i sada još može dati pojmu isto ime, i zašto se ne može? Na pr.: „Tko je kršćanin? Da li je i onaj kršćanin, koji je prihvatio nauku Kristovu, ali još nije kršten u ime Kristovo?"

b) primjerom,

Hoće li se već podani pojmovi objasniti i predočiti primjerima, neka se postupanje ovako udesi: 1. Valja djeci podati prikladne primjere ili neka ih ona sama iznesu, na pr. za pojam „biti poslušan". „Djeco! Tko mi od vas zna imenovati poslušnoga dječaka?" (Ako djeca na to pitanje ne odgovore, valja pitanje određenije postaviti, na pr. „Kako se zvao onaj dječak, čiji je otac bio Elkana a mati Ana, koji je u hramu služio velikome svećeniku Heliju?") 2. Kad se primjer iznese, valja pitati, da li ide u opseg pojma, koji se ima objasniti, i zašto ide? Na pr.: „Kakav je bio Samuel prema Heliju? Zašto veliš, da je Samuel bio poslušan?" 3. Ne znaju li djeca razloga, neka se obnovi definicija pojma i djeca tako vode pitanjima, da pronađu oznake pojma u navedenom primjeru. Dakle u spomenutom primjeru: „Što znači: biti poslušan? Ili: Tko je poslušan? A što nam pripovijeda biblijska povjesnica o dječaku Samuelu u hramu?" U pripovijedanoj zgodi valja istaći oznake, da je Samuel zapovijed Helijevu uvijek točno i rado vršio, na pr. pitanjima: „Kako često je Samuel izvršio zapovijed Helijevu? Tko je rado vršio zapovijedi Helijeve? Čije zapovijedi je Samuel točno vršio? Što je Samuel uvijek rado i točno vršio? Kako se kaže za onoga, koji zapovijedi drugoga vazda vrši? Kakav dakle bijaše Samuel, jer je i t. d.? Zašto veliš: Samuel bijaše poslušan?"

c) poređenjem.

U katehetičkom obučavanju može se poređenjima ovako služiti: Najprije valja istaći točno i određeno nauku, koja se hoće poređenjem predočiti, na pr. tako poređenjem: „Isus je svijetlo svijeta" nauku: Isus

rasvjetljuje svojom naukom razum čovječji i razgrijava njegovo srce za dobro. Tad se ukratko svrati pažnja na *predmet poređenja* (na sliku) i pita za oznake *zajedničke* predmetu i nauci, koja se hoće predočiti, na pr.: „Što svijetli po danu na nebu? Što rasvjetljuje svijet? Što razgrijava svijet? Što rasvjetljuje i razgrijava svijet?“ Sad valja opažati sličnosti između nauke, koja se hoće predočiti, i predmeta poređenja; ta se sličnost može na pr. ovako objasniti: „Kao što Sunce svojim svijetlom svijet rasvjetljuje i razgrijava, tako rasvjetljuje Isus svojom naukom razum ljudi i razgrijava njihova srca za dobro.“ Konačno neka se navedu zajedničke oznake tako na nauci, koja se predočila, kako i na slici najprije pojedince, a onda skupa, i pita, *na što nas ima slika sjećati*, na pr.: „Što rasvjetljuje vidljivi svijet? Čime rasvjetljuje Isus razum ljudi? Što razgrijava vidljivi svijet? Čime razgrijava Isus naša srca za dobro? Što rasvjetljuje i razgrijava vidljivi svijet? Na što možemo misliti, kad gledamo Sunce na nebu, kako svijet rasvjetljuje i razgrijava?“

§ 28. Potreba katehetičkoga dokazivanja. Pravila.

Potreba.

Svrha katehetičkoga obučavanja ne zahtijeva samo, da katekumeni religijske istine pravo i jasno shvate, već da također religijske istine *čvrstim i postojanim uvjerenjem* istinitima priznaju. Zato nastaje za kateheta *dužnost*, da podane i objašnjene religijske istine jednostavnim i shvatljivim načinom *dokaže*. Na prigovor onih, koji vele, da pravo dokazivanje u katehetičkom obučavanju nije za djecu, ona da treba da vjeruju katehetu, valja odgovoriti: *ugled kateheta* je za djecu uvijek nuždan i mora za *manju* vrijediti umjesto svih dokaza; ali je premalen, naročito za veću i osobito onda, ako je ma na koji način oslabljen. Nauke religije odviše su važne, a da bi uvjerenje o njima smjelo biti osnovano na tako promjenljivom i krhkom stupu, kao što je ugled kateheta.

Kao što ne bi valjalo katekumene bez dokazivanja religijskih istina pustiti u zreliju dob, isto tako bilo bi pogrješno prenatrpavati dječji razum dokazivanjem ili unijeti razloge vjerovanja naučne teologije u katehetičku obuku. Katehet valja da u dokazivanju religijskih istina pazi na ova pravila: ne valja htjeti *sve dokazati*; ne valja se služiti *teškim dokazima*; za jednu stvar ne valja iznositi *previše* dokaza; kod pitanja dokaza ne valja uvijek rabiti formulu: „dokaži mi“, jer bi se osobito potonjim mogla razviti u djeci tašta želja za dokazivanjem umjesto dječjega vjerovanja. Nadalje valja da katehet smatra religijsko *uvjerenje* i kao *stvar Božje milosti i slobodne volje*. Katehet treba da nastoji, kako će katekumene napuniti *velikim počitanjem* i *velikom ljubavi* prema *Bogu* i prema objavljenoj od njega riječi, prema Duhom Svetim vođenoj, neprevarljivoj *Crkvi*, prema istini uopće, naročito prema istinama religije, prema sebi samome i *svojemu staležu*. Katehet treba da se vlada kao pravi zamjenik Kristov očinski, ljubezno, a osobito brižljivo treba paziti, da djeci riječima ili djelom ne poda povoda sumnji, kao da im naumice kazuje neistinito, ili kao da sam nije čvrsto o onome uvjeren, što njima govori.

§ 29. Katehetičko dokazivanje uopće.[1])

Metod.

Dokazi za različite nauke religije bivstveno su isti u katehetičkoj obuci kao i u obuci za odrasle. Posebni metod dokazivanja određen je osobitošću katekumenâ i ravna se prema ovim općim pravilima: Ponajprije valja razviti pojedine pojmove u religiji, koji sačinjavaju nauku (subjekt i predikat), ili ih valja obnoviti pitanjima zbog njihovih oznaka, primjerima, protivnostima. Ako su pojmovi posve poznati nije ih treba ni razvijati ni obnavljati. Predikat se kao pojam, koji određuje subjekt, najprije razvije ili obnovi. Na pr. (nauka): „Duša je čovječja besmrtna." „Što to znači: duša je čovječja besmrtna?" Sad se navede razlog, na pr. riječima: „Da vidimo, otkale to znamo, ili otkale to učimo, ili što nam kaže Sv. Pismo". Navedeni razlog (dokaz) valja učiniti učenicima jasnim, tako da vide svezu među razlogom i naukom, koja se ima dokazati, i valja ih voditi prikladnim pitanjima pomoću razloga, da sami izvedu nauku bez predricanja. Stoga valja pitati za subjekt ili predikat rečenice, kad se razlog u uzročnoj rečenici spoji s pitanjem ili se samo na to upućuje riječima „dakle" ili „stoga", na pr.: „Kakova je duša čovječja, kad se u Sv. Pismu kaže: ne bojte se onih i t. d." (Mat. 10, 28.), ili: „Što kaže Isus za dušu čovječju? . . . Što je dakle od čovjeka besmrtno?" Konačno neka se nauka ponovi, pita za njezino značenje, napokon opet za razlog, na pr. „Kakova je duša čovječja? Što znači: duša čovječja je besmrtna? Otkale znamo, da je duša čovječja besmrtna? Što kaže Sv. Pismo? . . ." Hoće li se za koju nauku navesti više dokaza (razloga), to može kaťehet naznačiti na pr. riječima: „Da vidimo, otkale to još učimo", a onda se postupa kao i s prvim dokazom. Napokon valja navedene dokaze pitanjem: „Otkale to učimo 1., 2., 3.?" združiti.

§ 30. Katehetičko obrađivanje dokaza iz objave.[2])

Navoditi valja od riječi do riječi.

Najprije valja navoditi dokaze iz objave. Postupanje kod toga je ovakovo: Pošto su pojmovi nauke, koju treba dokazati, podani ili obnovljeni valja navesti za dokaz mjesta iz Sv. Pisma i to od riječi do riječi, a nesamo po smislu, nema li za to dovoljnoga razloga. Navođenje od riječi do riječi upoznaje djecu s jezikom Sv. Pisma, a da i ne spominjemo, kako često potpuno razumijevanje istine, koja se ima dokazati, zavisi od takvoga navođenja. Ne valja na pr. kazati: „Isus je rekao, da ćemo po vjeri u njega biti vječno blaženi", već „Isus je rekao: zaista, zaista vam kažem: Tko vjeruje u mene, ima život vječni" (Jo. 6, 47.). Glavu i redak nije potrebno uvijek navoditi, ali je vrlo korisno saopćiti mjesta iz Sv. Pisma spomenuvši prilike vremena, mjesta i osobâ, da djeca lakše zapamte i da se kod ponavljanja lakše do tih mjesta dovedu, na pr.: „Isus reče Nikodemu ili apostolima u oprosnom govoru ili na Maslinskom brdu prije svoga uzašašća". Ako su mjesta takova, da se teško pamte, to ih valja višeput ponoviti i to svako mjesto barem jedamput, da bude dokaz djeci što poznatiji. Manje razumljiva mjesta valja objasniti, da se smisao i značenje njihovo djeci kaže, ili, kadgod je to moguće, da se pitanjima do toga dovedu. To objašnjavanje može biti, da se mjesto gramatički analizira i istakne ono češće, što dokazuje. Valja reći, da li je rečenica po svojem obliku sud, pripovijest, proroštvo, prošnja, opomena, zapovijed, želja, pitanje ili odgovor. I zamjene mogu objašnjavati: teža se konstrukcija zamijeni lakšom; slikoviti način govora s običnim; pokraćena rečenica s potpunom; apstraktno s konkretnim, ma bilo i s čitavom rečenicom; zamjenica s imenicom; manje poznata riječ, slikoviti izričaj, s poznatijom; slika s poređenim predmetom, posebno, ako je samo kao primjer navedeno, s općenitim, kao u gnomi: „Tko ima dva kaputa, neka jedan poda onome, koji nema nijednoga".

---

[1]) Päd. katech. Kurs. Wien 1908. 78.: Beweisführung i. d. Mittelschule. — [2]) Egger, Absolute oder relative Wahrheit d. hl. Sch.? Brixen 1909. Str. 359. ss. Katech. M. Sch. (Münster) 1913. 42. 82. 107.: Die Entscheidungen der päpstl. Bibelkommision in ihrer Bedeutung f. d. R. U. der Schule.

Objašnjava se i tako, da se najprije izvedu potrebna poređenja, kao kod mjesta: „Gledajte Janje Božje“, tu se katkad najprije spomenu nužne arheologijske bilješke. Pošto je mjesto objašnjeno, valja da djeca kažu njegov smisao. Konačno valja pitati za nauku, umetnuvši dokazno mjesto kao uzročnu rečenicu u pitanje, riječima: „Budući da Sv. Pismo, kaže i t. d. . . .“. Tu se može mjesto iz Sv. Pisma cijelo navesti ili samo dokazni dio od riječi do riječi ili samo po smislu ili na to uputiti samo riječima „stoga“ ili „dakle“. Kao obično valja ispitati nauku, objašnjavanje, dokazni tekst, njegov smisao i svezu s naukom.

Na pr.: „Isus je apostolima dao istu vlast, koju je sam primio od svoga nebeskog Oca.“ Ovdje valja najprije predodžbu „imati vlast“ podati ili obnoviti, potonje na pr. pitanjem: Tko ima vlast? Zatim valja prema spomenutim pravilima postupati: „Poslije svoga uskrsnuća, na Uskršnji ponedjeljak pokazao se Isus svojim apostolima kod zatvorenih vratiju i rekao im: ‚Kao što Otac posla mene, i ja šaljem vas‘ (Jo. 20, 21.). Kome se pokazao Isus poslije svog uskrsnuća? Što je rekao svojim apostolima? (Pita se više učenika.) Pazite! Te riječi znače: istu vlast, koju mi je dao moj Otac, tu ja dajem vama. Što znače one riječi: ‚Kao što Otac posla mene i t. d. . . .?‘ Ili: Kako se može mjesto: ‚Kao što Otac posla mene i t. d.‘ i drugačije reći? Kome je Isus dao vlast, kad je rekao svojim apostolima i t. d.? Kakovu je vlast Isus dao svojim apostolima? Reci mi još jedamput: Tko je svojim apostolima dao tu vlast, koju je sam...? Što znači: Isus je svojim apostolima dao vlast? Otkale znamo (iz čega učimo) to? (Pitanje: iz čega nas uči to sv. Crkva? osobito se preporučuje.) Kako kaže Sv. Pismo? Što je Isus rekao svojim apostolima? Što znače te riječi?“

Postupanje s dokazima iz Tradicije isto je kao i s dokazima Sv. Pisma. Svetu Crkvu, koja nam određenu nauku podaje Usmenom Predajom, valja u religiji izrijekom pominjati.

§ 31. Katehetičko obrađivanje dokaza iz razuma.

Umjereno upotrebljavanje dokazâ iz razuma pored dokazâ iz objave i u katehetičkom obučavanju zahtijeva potreba katekumenâ, koje valja zarana priučavati, da dobro upotrebljavaju svoj um. Time, što se um dobro upotrebljava staje se na put zlu upotrebljavanju i daje mu se smjer, u kojem ga vodi objava.

Dokazi iz uma neka budu u katehetičkoj obuci što shvatljiviji, a katekumene valja u dokazivanju pravo voditi. Dokaz iz uma je izvođenje suda (rečenice) iz već poznatoga suda. Dokaz iz uma je onda shvatljiv za djecu, kad lako uviđaju svezu između dva suda. Zato je potrebna prikladna zaključna forma. Redovito valja upotrebljavati pravilne i potpune zaključke, kod kategoričkoga silogizma ima biti gornjak općeniti sud bilo pozitivan bilo negativan. Kod zaključivanja valja ovako postupati.

Najprije valja načiniti silogizam (zaključak), kojega je zaglavak nauka, koja se ima dokazati. Valja li na pr. sud: „treba da smo zahvalni svojim roditeljima“ utvrditi dokazima iz uma, to je silogizam, na kojem se osniva dokaz, ovaj: moramo biti svim svojim dobročincima zahvalni, roditelji su naši dobročinci i t. d. Sada valja najprije podati ili obnoviti pojam zaglavka, na pr.: „Što znači biti zahvalan?“ Tada se gornjak napose obradi. Valja djecu tako voditi, da istavljaju općenitost gornjaka i naglašuju „svi“ „svaki“ „nitko“, na pr. (gornjak): „Moramo biti svim svojim dobročincima zahvalni. Tko je dobročinac? Sveto Pismo kaže: ‚Budi zahvalan!‘ Kako kaže Sv. Pismo? Kakvi moramo biti prema svojim dobročincima? Kojim dobročincima moramo biti zahvalni?“ Donjak valja isto tako napose obraditi. Kod toga valja dobro paziti na logički zadatak, koji ima donjak u silogizmu: naime pokazati, kako je zaglavak već sadržan u gornjaku. To se vidi, ako se srednjak rastavi u svoje oznake, na pr. (donjak): „Roditelji su naši dobročinci. Koji ljudi hrane kod kuće djecu? Što je hrana djeci? Koji ljudi daju . . . odijelo? Što je odijelo djeci? Tko dakle čini djeci mnogo dobro ili iskazuje dobročinstvo? Što su dakle i roditelji za djecu, jer im čine mnogo dobro

ili iskazuju mnoga dobročinstva? Što su tvoji roditelji tebi? Zašto kažeš: Roditelji su moji dobročinci?“ Kad se gornjak i donjak obradili na opisani način, neka djeca ponove prednjake (premise) ili im ih kaže lagano i glasno katehet nanovo, da ih djeca drže skupa, na pr.: „Kakvi moramo biti prema svim svojim dobročincima? Što su roditelji djeci, i t. d. . . . . .? Sada pazite: mi moramo biti zahvalni prema svim svojim dobročincima; roditelji su naši dobročinci. Tko zna ponoviti te dvije rečenice? Ponovi ih ti — ti.“ Sada valja djecu voditi pitanjem, u kojem su prednjaci kao uzročne rečenice ili ih uputiti, da sama učine zaglavak, na pr.: „Kome moramo biti zahvalni (kakvi treba da budemo prema svojim roditeljima), kad moramo biti zahvalni svim svojim dobročincima?“ Napokon treba zaglavak dati ponoviti i objasniti, zatim pitati za razlog dokaza, koji je najprije sadržan u donjaku, a konačno u gornjaku. U tom načinu očituje se analiza točno obratom sinteze, na pr.: „Dakle, kakvi moramo biti roditeljima? Što znači: mi moramo biti svojim roditeljima zahvalni? Zašto moramo biti zahvalni svojim roditeljima? I kakvi moramo biti prema svim svojim dobročincima?“

§ 32. Katehetičko obrađivanje dokaza iz povijesti, iskustva i ugleda.

Dokazi su iz povijesti, iskustva i ugleda prema tome, da li su navedene činjenice iz povijesti[1]) ili iskustva podređene ili uspoređene s naukom, koju valja dokazati, dokazi induktivni ili analogni.

Induktivan dokaz.

Katehetičko je postupanje kod induktivnih dokaza ovakovo. Najprije valja, kao obično, podati ili obnoviti pojmove nauke, na pr. za nauku: „Isus je činio čudesa“. „Što je čudo?“ Tada valja predočiti djeci jednu ili više činjenica povijesti ili iskustva, pripovijedajući ih ili sjećajući djecu na poznate događaje. Pošto se prva činjenica navela, valja pitati za ono, što je zajedničko svima (u svezi prema nauci, koja se ima dokazati), isto tako valja raditi iza 2. i 3. činjenice; koje se kasnije podavaju imaju se nadovezati na pređašnje, ukratko pokazati kod svih što je zajedničko i konačno sumarno navesti, na pr.: „Da vidimo, što nam pripovijeda Sv. Pismo... Tko je u Kani Galilejskoj vodu pretvorio u vino? Što je Isus time učinio? Što je Isus učinio u pustinji s 5 hljebova i 2 ribe? Što je Isus i time učinio? Što je učinio u Kani, što je učinio u pustinji? Tko je ovdje svagdje učinio čudo? Sad valja pitati za nauku, samo pokazujući na upotrijebljene činjenice (sa „stoga“ ili „zato“) ili se ukratko još jedamput navedu, na pr.: „Što je Isus češće činio?“ Ili „Kad nam Sv. Pismo pripovijeda, da je Isus u Kani, u pustinji čudo učinio, što je dakle Isus češće činio? Konačno valja nauku ponoviti i postupati sintetički kao obično, na pr.: „Tko je činio čudesa? Što znači: Isus je činio čudesa? Otkale mi to znamo? Koja čudesa nam pripovijeda na pr. Sveto Pismo? Pripovijedaj mi i t. d.“

Analogan dokaz.

Katehetičko postupanje s analognim dokazima slijedi postupanje s induktivnim dokazima. 1. Pošto se pojmovi nauke podaju ili obnove; 2. uputi se na oznake analognih slučajeva, odabranih za dokaz nauke, na temelju kojih se načini zaključak za nauku, to učini ili sâm katehet ili djeca; 3. pita se za nauku, a sličnost slučajeva i zaključak metne se u pitanje kao uzročna rečenica, pa se 4. postupa kao inače. Na pr. (nauka): Bog kazni još i sada neposlušnu djecu. 1. „Tko je neposlušan? 2. Kakav je bio Absalom prema svome ocu? Kakovi su bili sinovi Helijevi prema

---

[1]) K. Gesch. i. d. V. Sch.: Brix. Konf. Bl. 1908. 89. 159. 196. Schles. P. Bl. 1908. 181. 191. 201. Konf. Bl. f. d. deutsch. Gstlk. Böhm. 1909. 10. Jaksch, Kath. K. Gesch. Katechesen. Kirsch. 1911. (Cristl. päd. Bl. Wien 1911. 123.: Tetzel u. Luther; Relig. Leben i. d. Katakombenzeit.) Pass. M. Sch. XXI. 734.: Katechismus u. bibl. Gesch. Grundfr. d. Katechetik. Kirsch 1911. 2. sv. Der K. Gesch. U. a. d. Mittelschule — der bibl. U. a. d. Mittelschule.

svome ocu? Koja su djeca slična Absalomu i sinovima Helijevim? Kako je Absaloma Bog kaznio? A tko je kaznio sinove Helijeve? Zašto je Bog kaznio Absaloma i sinove Helijeve? 3. Što će Bog još i sada neposlušnu djecu, koja su slična Absalomu, koga je kaznio? Ili: Što će dakle Bog još i sada neposlušnu djecu? 4. Tko će kazniti svu neposlušnu djecu? Otkale to učimo?"

Dokazi iz čovječjega ugleda za djecu su riječi roditelja, učitelja i drugih uglednih, dostojnih vjere i pouzdanih ljudi iz preďašnjega i sadašnjeg doba.[1]) I općenito suđenje svih dobrih i razboritih ljudi, obično u poslovicama i sentencama izrečeno, može se upotrijebiti za dokaz, ali nikada sámo, osim kod manje važnih istina i sàmo kod vrlo malene i slabe djece. Obzirom na postupanje s takovim dokazima iz ugleda nije od potrebe ništa posebno reći. Dokazi iz ugleda.

§ 33. Katehetičko pobijanje.

Katehetu se valja čuvati, da u djece ne pobudi sumnji.

U pravom smislu pobijanje sumnji i unaprijed stvorenih mišljenja protiv religijskih istina kod malene djece rijetko je kad potrebno. Katehet brižljivo će paziti, da svojim vladanjem ne pobudi kod djece sumnji i krivih sudova. Nikad ne smije podavati nauke religije sa sumnjom, već uvijek izvjesno i tonom punim uvjerenja; neka ne iznosi sâm sumnji protiv podavanih nauka a i djece na to ne pobuđuje; isto tako ne smije stavljati takovih pitanja, koja bi se mogla pričiniti sumnjiva ili kriva (na pr.: Kako može biti, da je Bog svuda? ta ja ga ne vidim); u govoru o svecima ne će upotrebljavati niskih izričaja; nastojat će, da svoj život udesi prema podavanim naukama, jer bi protivnost mogla biti velika zapreka vjerovanju katekumenâ. Nastanu li u djeci sumnje na pr. o tajnama poradi njihove neshvatljivosti ili se to može razložito misliti, tad valja slijediti nauku i primjer sv. Augustina (De catech. rud. cp. 25.) dajući nauku kao objavljenu, a njezinu neshvatljivost valja svesti na Božje svemogućstvo i neograničeno savršenstvo a na slabost našega omeđenog razuma, pokazujući u nauci veličanja Božjih svojstava i njezin praktični utjecaj. I ako rjeđe biva, da valja odstraniti sumnje i bludnje, koje već postoje u katekumenâ, ipak je potrebno djecu protiv utjecaja zlih nauka i primjera oboružati i krive nazore, s kojima će se sad ili sigurno poslije upoznati, pobiti. No valja oprezno postupati, da djeca ne bi odviše ili premalo upoznala nauke onih, koji nereligijski misle ili rade.

---

[1]) „Ljudska svjedočanstva su doduše samo ljudska i zato nijesu neprevarljiva. I ako se na njima ne može osnivati pravi dokaz, ipak ih zato ne valja uopće isključiti. Mladež treba da nauči iskazivati poštovanje, pouzdanje i privrženost prema vrlim ljudima predašnjega i sadašnjeg doba i usvojiti uvjerenje, vjeru i nastojanje mudrih ljudi. A to ne bi moglo biti, kad se ne bi češće navodile riječi takovih ljudi kao nešto vrijedno poštovanja; a značilo bi promicati ludu i škodljivu naduvenost, kad bi se umišljalo, da mladi ljudi ne trebaju ni od koga savjeta i da su mudraci mnogih stoljeća njima jednaki. Nije toliko do pojedinih riječi i svjedočanstva znamenitih ljudi, koliko do toga, da se mladež nauči poštovati mudre i iskusne ljude i slušati čedno njihovu riječ: to je naročito potrebno u sadanje vrijeme, kad se mladež zavodi na neskromnost i nadrimudrost." Hirscher, Katechetik[3], str. 353.

Načela pobijanja.

Načela pobijanja mogu se za katehetičku obuku svesti na ove praktične propise: Posve malu djecu valja jednostavno poučiti, kako će bogumilo živjeti, kako bi ih sve, što je protivno onome, što su čuli, učinilo Bogu nemilima. Odraslije i bolje poučene[1]) valja upoznati s krivim naukama, držeći im vazda pred očima objavljene istine; s manje poznatim zlim nazorima ne treba djecu upoznati. Oni, koji će školu ostaviti i stupiti u građanski život mora da znaju, da će zla slušati i vidjeti. Najprije im valja u dušu usaditi objavljena načela, pokazujući, kako su vrijedna poštovanja, ljubezna i spasonosna, tada tek, kad su o spomenutom duboko uvjerena, neka im se spomenu nazori opakih ljudi u svoj njihovoj golotinji i opakosti. Isto tako valja ih uputiti, da se čuvaju zlih primjera; no i to ima se tako učiniti, da im se predoči bogumili život i pokaže na dobre primjere i to tako, da katekumeni zamrze grijeh, a ne zalutale ljude, koje valja žaliti, a sami da se ne uzohole, što ne počinjaju djela opakih ljudi. Slično valja katekumenima pokazati krivovjerja, što vladaju svijetom, naročito njihovom okolinom.

§ 34. Pobuđivanje čuvstava.[2]) Srdačnost u katehetičkom obučavanju.

Njegovanje Božje ljubavi u kateh. obuci.

Katehetičko obučavanje ne ima djelovati sâmo na razum, već ima utjecati i na srce katekumenâ, budeći u njima sveta čuvstva. Naročito neka katehet pobuđuje čuvstva ljubavi prema Bogu i bližnjemu u mekanim i nedužnim dječjim dušama, da ta čuvstva u njima zavladaju i ustale se. Prema riječima sv. Augustina (De catech. rud. cp. 4) treba, da katehet ima tu ljubav pred očima kao vrhovni cilj, i da sve, što kaže, na to smjera, tako „da katekumeni čujenjem vjeruju, vjerovanjem da se uzdaju, a uzdanjem ljube“. A kako se ljubav osobito ljubavlju budi, valja u katehetičkom obučavanju katekumenima jasno i zorno pokazati, kako nas Bog jako ljubi, kako se Bog uvelike raduje, kad se ljudi međusobno ljube.

Svaka se istina katekizma ima tako predočiti, da se kroz nju prosjauje ljubav Božja i u katekumenima uzbuđuje ljubav prema Bogu i prema bližnjemu Boga radi. Pače i nauka o Božjoj pravednosti, kojom kazni, ima se tako prikazati, da djeca i u njoj upoznaju ljubav Božju i ne gledaju na Boga dršćući s ropskoga straha, već ljubeći da se boje Boga uvrijediti, koji se iz ljubavi grozi, kazni i oprašta. U dijelu o zapovijedima Božjim ima se svaka zapovijed svesti na ljubav i svaki prekršaj zapovijedi zorno prikazati grijehom protiv ljubavi.

---

[1]) Das apologet. Moment i. R. U. der höheren Volks-, bezw. Bürgerschulklassen (Päd. katech. Kurs. Wien 1905. 280. ss.). Das apolog. Verfahren im R. U. d. V. Sch. (Konf. Blatt d. deutsch. Geistlk. Böhm. 1909. 171.; 1910. 2.). Köln. Past. Bl. 1910. 291. 341. Grundfragen d. Katech. Kirsch 1911. 1. sv. Allgemeine Dogmatik o. Apologetik? Linz. Qu. Sch. 1911. 535.: Inwieweit und wie sollen die Kontrovers-Lehren in R. U. Berücksichtigung finden? Rauschen, Hilfsb. f. d. kath. R. U. i. d. 1. Kl. d. höheren Mädchenschulen. Hanstein, Bonn 1911. — [2]) Päd. katech. Kurs. Wien 1908. 123. s.: Einige Gedanken ü. Gemütbildung; das Interesse als Faktor d. Gemüts- u. Charakterbildung; str. 22. s.: Gemüts u. Charakterbildung i. d. Antike u. im Christentum. Brix. Konf. Bl. 1908. 124. Konf. Bl. f. d. deutsch. Geistlichk. Böhm. 1909. 47. 77. Christl. päd. Bl. 1911. 147.: Wärme im katech. U. Christl. päd. Bl. 1913. 254.: Die Gemütsbildung im R. U. am Gymnasium.

Kad se već uznapredovalo u obučavanju, naročito u katehezama za odrasle dobro je koncentrirati dokaze ljubavi Božje, koje se nalaze u objavi zasebe, da tako dokazi ljubavi Božje naokupu većma učvrste ljubav prema Bogu. Tako se može na pr. nauka: „Bog je milosrdan“ prikazati obećanjima Otkupitelja, dugotrpnošću Božjom kod kazne ljudi u vrijeme Noe i Izraelskoga naroda, oproštenjem Davidu, ljubeznim opraštanjem Isusovim pojedinim grješnicima, kao razbojniku s desne strane, Isusovom smrću, da nas otkupi, ustanovom svetih sakramenata Krsta i Pokore i time pobuditi ljubav prema Bogu, pokajanje i pokoru.

Pobuđivanje i njegovanje svete Božje ljubavi združeno je a i mora da bude združeno s njegovanjem drugih, naročito religijskomoralnih čuvstava. Osobito valja katehetu kod malenih katekumena pobuđivati čuvstvo radosti zbog opominjanja na Boga, nazočnosti kod bogoštovlja i čiste savjesti, kad mu se god za to desi prilika. Kod poodraslijih katekumena valja pobuđivati i njegovati naročito čuvstvo mrzosti na sva nečista veselja, koja čovjeka snizuju do životinje, a naprotiv čuvstvo ponosa i ljubavi do čistoće prema staležu i djevičanstva, što čini srce mirnim. U katehezama, koje katehet drži u crkvi, gdje ima pred sobom i odrasle vjernike, valja mu nastojati, da svakom religijskom istinom, koju podaje, djeluje na srce slušalaca, da ih prožme mrzošću na putena veselja, ljubavljù prema pravoj pobožnosti i postignuću vječnih dobara.

§. 35. Pokretanje volje.[1]) Plodnost predočivanja.

Potreba djelovanja na volju.

Da se dovede volja katekumenâ do podudaranja s voljom Božjom i posveti, mora katehet od početka obučavanja nastojati, da djeca zorno spoznaju i duboko osjete, kako su od Boga posve zavisni i kako im nužno valja vršiti volju Božju, te da obiknu posmatrati podvrgavanje svoje volje zakonu Božjemu jedinim sredstvom svojega spasenja. Božji zakon, kako se očituje u Božjim i crkvenim zapovijedima, u primjeru Isusa Krista, u unutrašnjem glasu Božjem — našoj savjesti — mora se katekumenima tijekom čitavoga katehetičkog obučavanja živo predočivati, i one razloge, primjere i sredstva kreposti valja upotrebljavati, koji su najviše prema shvaćanju i potrebama katekumenâ, da sa što većom ljubavi i postojanosti volju svoju podvrgavaju volji Božjoj.

Božja ljubav kao ćudoredni motiv.

S obzirom na razloge (motive) u katehetičkom obučavanju valja usvojiti načelo sv. Augustina (De catech. rud. cp. 22.), „da će se zakon onda ispuniti, ako se sve vrši, što zakonodavac zapovijeda, ne iz požude za vremenitim stvarima, već iz ljubavi prema onome, koji je zapovjedio“. Ako se prikažu naravne dobre posljedice vršenja zakona, nema to sile, koja bi učinila, da se zakon Božji izvršuje unatoč opakim nasladama, i malo pomalo mekana se srca odvraćaju od Boga k niskoj sebeznalosti. Na čista, još nepokvarena dječja srca djeluje živa pomisao: „Bog me ljubi!“ Čista Božja ljubav neka se upotrebljava u kate-

[1]) Brix. Konf. Bl. 109. 14. s.; 62. s. Münst. Past. Bl. 1909. 161.

hetičkom obučavanju kao najizvrsniji razlog. Djeca imaju se dovesti do toga, da zla ne čine, a dobro tvore, jer to hoće dragi Bog, jer mu time postaju mila.

Ćudoredni primjer.

Da primjeri uzmognu utjecati na posvećenje volje katekumenâ, valja predočivanjem pojedinih karaktera, naročito iz biblijske povijesti, često vježbati savjest djece. Neka im se prigodice pripovijedaju zgode i djelovanja posve jednostavno i shvatljivo i neka se upućuju, spoljašne djelovanje i unutrašnju nakanu mjeriti prema zakonu Božjemu. Osobito valja istaći djeci, da kod prosuđivanja moralne vrijednosti kojega djela valja osobito paziti na nakanu, s kojom je učinjeno, koju zato i treba kod pripovijedanja osobito istaviti. Najčešće valja djeci na prosuđivanje podavati primjere, vrijedne da se slijede, našto valja uvijek izvesti primjenu, kako mogu i oni prema svojim prilikama bogumilo živjeti i raditi, na pr. Jakovljeve poslušnosti, Josipove čiste duše, bogobojaznosti, pomirljivosti, djetinske ljubavi, o Tobiji, ocu i sinu.

Primjer svetaca.

Isto tako valja često upotrebljavati primjer svetaca, naročito mučenikâ, svetaca imenjaka i pokrajina.[1]) Predočivanje takovih primjera budi u djeci nagon, da se povedu za njima. Prikladnim obrađivanjem poznavanje će života mučenikâ i drugih svetaca očuvati katekumene od zavodljivih primjera i nauka ovoga svijeta. Tako će primjeri svetih: Agneze, Pankracija, sedmoro sinova svete Felicitas, Pontika, Vida, Alojzija, Ivana Berchmansa, Stanislava, svetih sluškinja Notburge i Zite i drugih mladih svetaca utjecati na katekumene, da budu postojani u vršenju Božjega zakona usprkos zamamnim, pogubnim naukama i primjerima i da obiknu svoje oči upirati u Boga i njegov zakon. Vazda valja odabrati pouzdane povijesti života i pripovijedati naročito ona djela, koja mogu katekumeni slijediti, na pr. pobožnost u molitvi, dobrotvornost prema siromasima, uklanjanje od grješnih prilika, pobožno, dostojno primanje sv. sakramenata, tiha odanost u trpljenju. Time su spomenute i najizvrsnije kreposti, u kojima se katekumenima vježbati.

S obzirom na katehetičko postupanje valja reći, da ne valja pitati naročito kod obrađivanja motivâ, već neprekidnom živom riječi što više pojačati utjecaj na volju katekumenâ. No kako je mnogo do toga, da djeca zapamte glavne motive, valja kod ponavljanja stavljati pitanja.

Spoljašnji lik katehetičkoga učiva.

§ 36. Pojam, svrha, sredstva.

Spoljašnje podavanje katehetičkoga učiva t. j. njegovo zaodijevanje i očitovanje osjetnim znakovima valja da je prema svrhi katehetičke obuke. Naročito valja razvijati kod djece obučavanjem pažnju, pravo razumijevanje, samoradinost i to 1. upotrebljavanjem govora prema svrhi; 2. prikladnim spoljašnjim priopćivanjem (metod).

§ 37. Zadatak kateheta s obzirom na katehetički govor.

Najbolje sredstvo za očitovanje svih naših spoznaja je govor, živa riječ. Govor po sebi ne očituje nikakve spoznaje, jer on je samo znak predodžbe ili pojma, i tek onda postaje riječ, nosilac neke misli, kad se razumije. Iz toga, kao što i iz toga, što se nauke sv. vjere podavaju kako odraslima tako i malenima, kao i u vjerskim i pobožnim knjigama, izričajima (terminima) od biblije upotrebljavanima i od Crkve određenima, izlazi: A. da se katehet i katekumeni imaju služiti istim go-

---

[1]) Münst. Past. Bl. 1909. 33.: Die Heiligen legende i. R. U. d. V. Sch.

vorom, da se mora katehet sniziti do djece i priljubiti dječjem govoru; B. nadalje da treba katehet nastojati obrazovati dječji govor toliko, koliko je potrebno, da nauče razumijevati uobičajeni religijski govor.

§ 38. Dječji govor.

Osobine dječjega govora.

Da djeca kateheta razumiju, mora[1]) on govoriti njihovim govorom, pazeći na osobine toga govora. Te su osobine u pojedinim riječima kao i njihovu združivanju.

a) u riječima i rečenicama,

1. S obzirom na osobine pojedinih riječi, valja najprije ustanoviti, kolika je u djece množina poznatih riječi. Tih ima općenito malo, a stoje do okoline dječje (grad ili selo), kao i do toga, koliko se s djecom govori. Za vrstu dječjih riječi može se općenito reći, da djeca u religiji zamjećuju, što spolja na stvarima udara u osjetila, pa stoga predodžbe i pojmove označuju osjetnim izričajima ili svojstvima, koja na njih čine najjači utisak (na pr. biti crven, crvenjeti se umjesto stidjeti se, ne htjeti nekoga gledati umjesto biti mu neprijatelj); služe se posebnim umjesto općim izričajima (na pr. Franjo moli, sluša, rado uči, umjesto on je dobar — ili Franjo, Antun, Ivan, umjesto braće); služe se pozitivnim oznakama dodavajući česticu „ne“ umjesto niječnom riječi (na pr. ne marljiv umjesto lijen); umjesto relativnoga pojma poslužuju se onim, što čini relativan pojam (na pr. koji nas je stvorio umjesto naš Stvoritelj); mjesto kolektivnih izričaja upotrebljavaju mnogostruki broj združenih predmeta; apstraktnih pojmova gotovo i nemaju, ili ih upotrebljavaju u najjednostavnijem obliku, naime u infinitivu sa substantivnim značenjem, na pr. biti jak mjesto jakost. S obzirom na pojedine riječi napose valja reći, da djeca vole od imenica deminutivima, mjesto zamjenica upotrebljavaju imenice, mjesto izvedenih riječi i adverba služe se opisivanjem (na pr. većim učiniti mjesto uvećati, s desne strane mjesto zdesna). S obzirom na deklinaciju ugibaju se genetivu i mjesto njega upotrebljavaju prijedlog ili čitavu rečenicu (na pr. mjesto kuća mojega oca kažu kuća, što pripada mojemu ocu, ili od mojega oca). Radije imaju djeca indikativ od konjunktiva, te potonji opisuju s „valja“, „treba“, na pr. da mu se smiluje zamijene s valja mu se smilovati.

b) u združivanju riječi.

2. Združivanje riječi u dječjem je govoru vrlo manjkavo. Djeca upotrebljavaju kratke rečenice, koje povezuju samo s „i“, koji im nadoknađuje sve druge veznike. Indirektan (neupravan) im je način govora tuđ; služe se rado direktnim (upravnim), navode riječi osoba od riječi do riječi s opširnom oznakom mjesta i vremena. Na temelju tih općenitih opažanja izlaze za kateheta ova pravila: 1. Neka se služi riječima, djeci poznatima; a ako mora upotrijebiti riječ djeci nepoznatu ili u

---

[1]) Krug, Lebensvolle bibl. Gesch. o. Schulbibel? 1911. str. 105.: Malene biblijske povijesti još nijesu ni izdaleka knjige za malene.

drugom značenju, tada mora za tu riječ podati određeno značenje. 2. Mjesto riječi, koje označuju duhovna stanja ili djelovanja, upotrijebit će takove riječi, koje spoljašnje pojave tih stanja i djelovanja zorno predočuju. 3. Ne će upotrebljavati općenitih i apstraktnih pojmova, već će se radije služiti pojedinim oznakama tih pojmova i apstraktno izricati konkretnim. Neka reče na pr. „sve, što je Bog stvorio", umjesto „stvorovi Božji", ili „jer bijaše Abraham tako vjeran i poslušan", umjesto „vjera i poslušnost Abrahamova". 4. Neka nastoji navoditi mjesne i vremene prilike, kao i osobe, koje govore i djeluju tako, kako se to doista i zbilo, čime će svoj govor učiniti zornim i živim.

Da se katehet nauči dječjemu govoru i da ga usvoji, neka opaža osobine narodnoga govora; neka čita dobro pisane knjige za djecu i dobre kateheze (Krištof Schmid, Jais, Gruber); neka s djecom govori, neka se vježba, a za to mu daje mnogo prilike katehetičko obučavanje, neka kuša pisano u višem stilu prenijeti u dječji govor, neka se savjesno pripravlja za svaku katehezu (naročito za prvih godina obučavanja), neka pazi na svoja pitanja, da li ih sva djeca razumiju, neka ispravlja opažene pogrješke.

§ 39. Religijski govor i dječji govor.

Nužno je djecu uputiti u relig. i crkveni govor.

Pod religijskim govorom ima se razumijevati govor nadahnutih pisaca Svetoga Pisma, svetih Otaca i Učitelja Crkve, kojim kazuju religijske istine. S tim govorom treba djecu malo pomalo upoznavati, jer mnogi izričaji pomenutih dolaze u propisanim katekizmima, religijskim i pobožnim knjigama i propovijedima, a katekumene valja i s obzirom na govor usavršiti do kršćanskoga punoljetstva. Katehet mora stoga oznake religijskoga govora, na koje nailazi, djeci objašnjavati, pazeći na njihov postanak i osobine. Neke su oznake uzete iz istočnih jezika, na pr. mammon, Mesija, alleluja, amen; druge je Crkva uvela, da označi različite vjerske tajne, na pr. Trojstvo, sakramenat, Božanska osoba; mnoge se osnivaju na istoriji, nekadašnjim običajima, vremenim i mjesnim prilikama, na pr. Uskrs, Duhovi, Vazmeno janje, ključevi kraljevstva nebeskoga; mnoge su tropi, na pr. svakidašnji kruh, uskrsnuće tijela, svijetlo svijeta.

Metod takove upute.

Prema različitom postanku oznakâ i njihovim osobinama udešava se objašnjavanje pojedinih oznaka religijskoga govora. Oznake uzete iz istočnih jezika ili uvedene od Crkve objasne se tako, da se najprije jasno poda određena nauka, a onda se tome dade određeno ime. Gdje je ikako moguće objasni se takova riječ riječju iz materinskoga jezika. Ima li se na pr. reći, kako mnoge nauke propovijedane od Isusa i apostolâ, nijesu bile napisane, valja odmah nadodati: te nauke zovu se Božanska Tradicija ili Usmena Predaja ili nenapisana riječ Božja. Oznake, koje se osnivaju na istoriji, nekadašnjim običajima,

valja arheologijski objasniti, da katekumeni upoznaju smisao oznake i da je zapamte, na pr. zašto se Isus zove Vazmenim Janjetom novoga zavjeta? Ako je izričaj trop, valja djeci najprije sliku ili poredbu, otkale je izričaj uzet, objasniti (por. § 27. c.), na pr. Isus, dobar Pastir, Svijetlo svijeta, Božje Janje.

§ 40. Uvod u metod katehiziranja.[1])

Do načina spoljašnjega podavanja t. j. razgovaranja kateheta s katekumenima i spoljašnje obradbe učevnoga predmeta uopće t. j. do spoljašnjega metoda katehetičkoga obučavanja uvelike stoji pažnja i samoradinost djece za obučavanja kao i njegov uspjeh. Zato valja govoriti i o spoljašnjem metodu katehiziranja i to s obzirom A) na shvaćanje, B) pametovanje katehetičkoga učiva.

§ 41. Metod katehiziranja s obzirom na shvaćanje.

Akroamatički oblik.

Pravi metod katehiziranja je primjena obadvaju glavnih oblika obučavanja, naime akroamatičkoga i erotematičkoga, kako to zahtijeva narav učiva i osobina katekumenâ, bio put obuke sintetički ili analitički. Katehet može neprestano sâm govoriti (akroamatički oblik); ili se može njegov govor izmjenjivati s dječjim govorom t. j. u formi razgovaranja, dialoga (erotematički oblik). Upotrebljavati samo jedan oblik ne valja, nego se moraju obadva združivati i izmjenjivati.

Kad valja upotrebljavati akroamatički oblik.

I. Akroamatički (ἀκροαματικός = određeno za slušanje) je oblik, ako učitelj govori, a učenici slušaju. Taj oblik je nuždan i jedino upotrebljiv, kad se pozitivna istina podaje, do koje se ne može doći samim umovanjem, na pr. biblijska povijest, objavljene nauke (materijalne i formalne), budući da one moraju i u formi očitovanja zadržati objavljeni karakter. Vrlo je prikladan akroamatički oblik, ako se hoće djelovati na volju djece, ili im se hoće kazati kratak govor ili opomena. Što bivaju djeca zrelija tjelesno i duševno, to se lakše upotrebljava akroamatički oblik. U kršćanskom nauku je općenito uobičajen akroamatički oblik; samo na završetku se katkad ukratko ispita sadržaj. Ponajvećma ili samo upotrebljavati akroamatičan oblik kod malene djece ne može se, jer dječja pažnja nije postojana, pa ne mogu slijediti odulje podavanje učiva u akroamatičkom obliku, a da ih se na to pitanjima ne pobuđuje; katehet mora se neprestano uvjeravati, da li ga sva djeca pravo razumiju, u čemu im mora pripomoći, da podano zapamte, ponavljanjem i ispitivanjem, da se uzmogne na temelju podanoga dalje obučavati.

Erotematički oblik.

II. Budući da akroamatički oblik sâm ne zadovoljava svrhu i uvjete katehetičkoga obučavanja, mora se upotrebljavati i erotematički (ἐρώτημα = pitanje) oblik, gdje je moguće. Taj oblik ili je 1. sámo ispitivanje podanoga i naučenoga ili je 2. sokratski, kad se pitanjima obučava.

Ispitivanje:

1. Forma je sama ispitivanja, kad se pitanjem učini, da djeca ponove, što su čula, čitala ili naučila. Takovim ispitivanjem hoće se djecu zaposliti i uvjeriti se, da li paze, razumiju, pamte, nepažljivi pobuđuju se pitanjem na pažnju, krivo ili nikako shvaćeno još se jedampot jasnije objašnjava, nauka i njezino tumačenje se obnavlja, dok je svi ili gotovo svi ne razumiju i ne zapamte. Samo tako može se katehet uvjeriti o

---

[1]) Päd. katech. Kurs. Wien 1908. 215. 96.: Lehrproben; str. 308.: Diskusion. Konf. Bl. f. d. deutsche Geistlk. Böhm. 1909. 92.: Über den kath. Gruss; 1910. 48.: Katechese ü. d. 6. Gebot; 1910. 94.; 1911. 104.: Katechese ü. d. 7. Gebot. Krieg, Katechetik 1907. str. 413. ss.

uspjehu obučavanja i razložito na podanom nastaviti svoje obučavanje.
Budući uvijek ima razloga da se pita, neka katehet ispituje marljivo i
točno višeput i što više djece o svakoj podanoj i rastumačenoj rečenici,
o svakom učevnom dijelu, kod manje djece i o vrlo malim odsjecima,
o svemu pročitanom iz biblijske povijesti ili iz katekizma, o svakom
o tome podanom tumačenju, o svakoj zadanoj zadaći.

mehaničko,

Sámo ispitivanje je ili sámo mehaničko ili gramatičko ili logičko.
Sámo mehaničko je ispitivanje, kad se stavljaju pitanja iz katekizma i
zahtijevaju odgovori od riječi do riječi, a da se ne stavljaju na djecu
druga pitanja, kojima bi se vidjelo, da li djeca i razumiju ono, što odgo-
varaju. Gramatičko je ispitivanje, kad se rečenice gramatički razglabaju,
te se istaknu pojedini dijelovi, da budu jasne, a ne ide se zatim, da se
tumače pojmovi, uvjerava razum ili pokreće volja. Gramatičko ispitivanje
mnogo je bolje od mehaničkoga, jer više zaposluje duh učenika, a u po-
jedinim slučajevima mora se i preporučiti, na pr. kad je pripovijest pred-
met obučavanja, pa se mora ispitivati, da se svrati dječja pažnja na po-
jedinosti, koje bi inače lako pregledali. I od toga ispitivanja mnogo je
važnije logičko, jer se može u kojoj rečenici posve dobro razabirati
gramatička sveza, a da se ne zna za smisao i značenje, razlog i primjenu
koje nauke, ukratko, da se ne zna za logički momenat, koji je tako zna-
menit za katehetički obučni metod.

gramatičko,

logičko.

Sokratski oblik.

2. Katehetički sokratski oblik biva, kad učitelj učenike pitanjima pobuđuje i vodi, da svojim razmišljanjem i suđenjem iz stečenoga znanja novo izvode, staro znanje objašnjavaju i proširuju, kad učitelj učenike pitajući obučava.

Taj oblik obuke postojano budi pažnju i samoradinost u učenika, isključuje mehaničko i besmisleno pametovanje i kazivanje predricanoga, umne sile djece vježba i oštri, time djecu formalno obrazuje. Za upotrebljavanje sokratskoga oblika zahtijeva se od učitelja velika okretnost, naročito ako je veći broj djece, budući da teško pregledaju i shvaćaju dulji lanac misli, pa postaju lako rastresena i smetena. Pomenuti oblik, oštro provođen, treba mnogo vremena, jer tek okolišajući dovodi do onoga, što može podati akroamatički oblik jednom riječi.

Upotrebljavanje sokr. oblika ne smije biti racionalističko.

Sokratski oblik, ako hoće da svaku istinu iz razuma izvede, općenito i konsekventno proveden, posve je racionalistički i ne može se upotrebljavati u katehetičkom obučavanju, budući da katehet kao glasnik Božji ima pozitivnu objavu kao objavu priopćivati. „Nužno je, da religijska obuka za neuke polazi od ugleda Božjega. Mi ne možemo svojih katekumena time dovesti do spoznaje istine, hoćemo li da oni istinu pronađu svojim razumom i umom, već im moramo reći, što je Bog kao svetu istinu učio, i voditi ih, da tu istinu na temelju Božjega ugleda prihvate“ (Gruber, Vorlesungen, str. 30.). Katekumene valja obrazovati ne za prpošne brbljavce već za dobre vjernike.

Kad se može sokr. oblik upotrebljavati u kateh. obuci.

Kad se vjerski sadržaj već podao akroamatičkim oblikom, sačuvavši tako pozitivni karakter objave i vjere, može se taj sadržaj i sokratskim oblikom objašnjavati i razvijati i to tako, da se djeca pitanjima vode, da iz poznatih govora, činjenica i analogija izvode pojmove i općenite rečenice ili da naravne istine umovanjem pronalaze i dokazuju,[1] na pr. Božje bivstvovanje, Božja svojstva; ili da poznate pojmove i općenite rečenice rastavljaju u njihove elemente, da ih tumače, poređuju, obične primjene i izvode tvore, na pr. Bog je najsavršenije biće, dakle i svemoguć, neizmjerno dobar; Bog je duh, dakle nezamijetljiv; neizmjerno pravedan, dakle nagrađuje i kazni, uvijek, svakoga.

---

[1]) Grundfr. d. Katechetik. Kirsch 1911. 1. sv. str. 20.: „Pravo polje sokratskoga metoda je apologetičko obučavanje u pučkim školama.“ Past. bon. XXIV. 474.: Apologetik i. d. V. Sch. Katechese.

§ 42. Pitanje.

Pitanjem postavlja se učeniku sud, da ga potvrdi ili zaniječe ili ima da se odluči za koji član rastavnoga suda ili ima nepotpuni sud dopuniti; prema tome su pitanja odluke (kvalitativna), pitanja rastavna (disjunktivna) i pitanja dopune (kategorična). Tako je na pr. pitanje: „Da li je lav grabežljiva zvijer?“ pitanje odluke; „Da li je govedo korisna životinja ili škodljiva?“ rastavno pitanje; „Tko je bio Radetzky?“ pitanje dopune.

Pitanja odluke i rastavna — Pitanja odluke i rastavna najmanje zaposluju dijete i stavljaju na dijete najmanje zahtjeve: ona podaju djetetu učivo već gotovo, a dijete ne treba drugo nego ga potvrditi ili zanijekati ili se odlučiti za jedan član od više rastavnih pojmova. Budući da slabo pospješuju samoradinost djece kao i njihovu pažnju, djeca su gotovo pasivna kod takovih pitanja, koja djecu zavode da pogađaju, umjesto da ih pobuđuju na ozbiljan duševan rad. Poradi toga neka se ta pitanja u školi upotrebljavaju vrlo rijetko.

Pitanja dopune. — Naprotiv su pitanja dopune zbiljsko ispitivanje dječjega znanja, što su ga stekla. Budući da ta pitanja zahtijevaju od djece, da nepotpuni sud dopune, potrebno je da djeca odaberu od stečenih spoznaja prikladnu spoznaju, kojom će nepotpuni sud dopuniti. Pitanja dopune nadalje veoma unapređuju samoradinost učenika; građa za određeni sud nije u pitanju potpuno podana, ono, što manjka može dijete sàmo onda dopuniti, ako pitanje potpuno razumije kao i njegovu svezu sa svojim stečenim spoznajama. Što dijete dublje pronikne u smisao pitanja, što brže i svestranije shvati svezu pitanja sa svojim stečenim spoznajama, to će biti potpuniji odgovor na pitanje dopune. Budući da pitanja dopune isključuju dječje pogađanje, najprikladnija su za odgojno obučavanje.

Zahtjevi. — Pitanje dopune stavlja i na učitelja veće zahtjeve od pitanja odluke i rastavnih pitanja. Da pitanje dopune postigne svoju svrhu, mora da bude:

1. Takovo, da učenik neposredno upozna što se pita, valja da bude razumljivo. Zato treba:

a) Da je jezično ispravno, prema zakonima govora, u kojem je stavljeno; ne smije sadržavati neobičnih ni tuđih riječi, kao ni riječi djetetu još nepoznatih i rjeđe upotrebljavanih.

b) Da je što kraće, neka ne ima sporednih riječi, neka je prostim rečenicama izrečeno, upitna točka valja da je odlučno i jasno istaknuta. Riječ, koja u pitanju zamjenjuje ono, što se ima dopuniti, neka je što više s početka rečenice i pravo odabrana.

c) Da je sadržajno ispravno: pitanje treba postaviti prikladno predmetu obuke, o kojem se govori, a ne da

bude pitanje takovo, da se na nj mora krivo odgovoriti. Tako bi bilo pitanje: „Koji se grijesi oprostom opraštaju?“ stvarno (sadržajno) nevaljalo, jer bi bilo protiv naravi predmeta, koji je u pitanju.

2. Pitanje mora da je takovo, da se na nj može dati samo jedan ispravan odgovor — mora da je određeno. Jezični izričaji, kojima se pitanje izriče, moraju biti jasni i određeni tako, da ih dijete može razumjeti samo u jednom određenom smislu. Upitna riječ neka nije općenitiji pojam, opsegom šira predodžba od česti rečenice, koja dopunjuje to pitanje. Tako bi bilo pitanje: „Kakav je gavran?“ nevaljalo, kad bi se htjelo pitati za boju gavranovu. Protiv određenosti je pitanja, kad se više pitanja zajedno postavlja.

3. Pitanje treba da je takovo, da učenika pobuđuje na pažnju i radosno sudjelovanje u obučavanju. Zato:

a) Pitanje mora da bude prema stupnju obrazovanosti učenika. Prelaka pitanja rastresuju, dovode do duhovne igrarije i lijenosti. Preteška pitanja općenito umaraju, otupljuju, otimaju pouzdanje, naročito kod slabije djece. Pitanje ne smije nikada više zahtijevati, negoli može dijete podati, ima s obzirom na svoju teškoću biti primjereno znanju pojedinih učenika: na darovitiju djecu mogu se stavljati teža pitanja, naročito ako često ne paze, ili nijesu dovoljno skromna ili podano znanje temeljito ne usvajaju. Nema gotovo prikladnijega sredstva od dobrih pitanja, da se djeca očuvaju od površnosti, lakoumnosti, oholosti, naglosti.

b) Da pitanje pobuđuje učenika na radosno sudjelovanje u obučavanju, mora biti živo i puno interesa. Redovito ne će učitelj stavljati pitanja na pojedine učenike, već na cijeli razred; tek, kad sva djeca razmišljaju, kako bi odgovorila, pitaju se pojedina da odgovore. Kod toga ne treba se držati točno reda, a neprestano valja paziti, da sva djeca pažljivo sudjeluju, zato valja iznenada zapitati nepažljivu djecu. Isto pitanje valja dati ponoviti od više učenika, i to najprije od darovitijih, a slabiji neka se tek onda pitaju, kad su darovitiji na pitanje već odgovorili.

4. Pitanje treba da je takovo, da se njime postizava svrha obučavanja: mora biti prema svrhi. Zato:

a) Treba da odgovara predmetu obuke, koji se upravo obrađuje, a ne valja svraćati pažnju djece beskorisno na druge posve različite predmete.

b) Pitanje ima se smatrati sredstvom, kojim se saznaje, da li su djeca podano znanje usvojila ili kojim se novo znanje podaje. Tu svrhu mora učitelj vazda imati na umu, kad stavlja pitanja. Ako treba staviti više pitanja, da se postigne svrha obuke, valja postaviti svako pitanje na svoje mjesto. Valjan učitelj je onaj, koji zna stavljati pitanja prema svrhi i logičkim redom.

§ 43. Odgovor.

Kod odgovora valja najprije paziti, da li je sadržajno ispravan, da li je dijete pravim načinom sud potvrdilo ili zanijekalo, da li je pravi član rastavnoga suda izabralo ili nepotpuni sud dobro dopunilo.

a) Ako je odgovor dobar, neka se prikladnim pitanjem učitelj uvjeri, da li je dijete odgovor pogodilo ili ga vlastitim razmišljanjem pronašlo, ili mu je odgovor prišaptnut ili ga iz knjige pročitalo.

b) Ako je odgovor od česti dobar, a od česti loš, ono, što je dobro, valja djetetu priznati, a loše ima se tumačenjem i odstranivši nerazumijevanja popraviti. No uvijek valja svaku pogrješku ispraviti.

c) Ako je odgovor posve loš, valja da učitelj potraži uzrok lošem odgovoru. Kako učenici tako i on može biti uzrok lošem odgovoru. Potonje je, ako je nerazumljivo, neodređeno ili neispravno pitao, to treba da ispravi pitajući dijete ispravno. Uzrok lošemu odgovoru je u učeniku, ako je on plašljiv, slabo nadaren (spor u mišljenju ili zaostao), smeten, nepažljiv, a možda i prkosi. Plašljivu djecu valja osokoliti i pomoći im, da odgovore; slabo nadarenima mora se pomagati, ako su inače pažljivi i marljivi; smetenima valja unijeti svijetla u njihovo mišljenje; nepažljive ima se odlučno i ozbiljno kazniti (ukoriti, posramiti ih, ili da stoje); još oštrije valja postupati s prkosnima. No učitelj valja da ozbiljno promisli, nije li možda on svojim vladanjem uzrok nepažnji i prkosu u školi (odviše govori, ne pripravlja se za obučavanje, uzrujava se, suvišno, nepedagogički kazni).

d) Odgovor ima biti glasan, u potpunim rečenicama i književnom govoru. Odgovaranje ima biti za dijete ujedno škola za obrazovanje govora. Učitelj ne smije trpjeti odgovora s „da“ ili „ne“ ili s jednom riječi, kad se pitalo za dopunu. Učitelj mora zahtijevati, da djeca odgovaraju u potpunim rečenicama. Isto tako valja da nauči djecu zarana da govore glasno i da se služe književnim govorom, a ne dijalektom. Razumije se od sebe, da učitelj mora djeci i u tome prednjačiti; neka ispravlja pogrješke u govoru i neobične riječi književnoga govora zamjenjuje s drugima.

Skupno odgovaranje može se najviše onda upotrijebiti, kad je već više učenika valjano odgovorilo na pitanje a ostali su pažnjom pratili; inače skupno odgovaranje ubija pažnju i postaje dosadni školski mehanizam, na temelju kojega ne može se nikada suditi, da su djeca podavano usvojila. U svakom slučaju valja skupno odgovaranje rijetko upotrebljavati: ako se rijetko upotrebljava, može unijeti života u školu, i dobro će poslužiti, da se podano znanje, koje je jasno i već usvojeno, što bolje zapamti.

§ 44. Metod katehiziranja s obzirom na pametovanje.

Potreba pametovanja.

Religijska nauka, koja je predmet katehetičkoga obučavanja, mora se duboko usaditi u pamet katekumenâ. Daljno obučavanje mora se nadovezivati na pređašnje, kasnija religijska predavanja za odrasle valja podavati na temelju katehetičkoga obučavanja. Nada sve valja da upoznata i prisvojena religijska istina vlada životom.

Što valja upamtiti.

Stoga je dužnost kateheta brinuti se, da katekumeni bivstveni sadržaj objave trajno i vjerno u pameti čuvaju, naime 1. ponajglavnije činjenice objave i spasenja ili biblijsku povijest, koliko je moguće prema riječima Svetoga Pisma, tako da nauče najvažnija mjesta naizust. 2. Vrlo je potrebno i pozitivno preporučeno,[1]) da djeca nauče naizust propisani katekizam, pa i ona slabija barem najvažnije iz njega. 3. Ne treba dječju pamet prenatrpati mudrim riječima, pjesmicama i poslovicama. Riječ Božja sama je najbolja hrana duha. Duhovite i pjesničke sentence začin su proze života, samo ih treba umjereno upotrebljavati i ne valja zbog njih važnije zanemariti. Katekumene valja poticati da svaku lekciju tako naizust nauče, da je uzmognu kazivati prema pravilima vještoga i logičnog čitanja, naime vješto, ne prebrzo; glasno, no ne vičući; jasno t. j. glasno, ispravno riječi i rečenice; naravnim naglašivanjem.

Sredstva: 1. dobro obučavanje, 2. ponavljanje.

Općenita sredstva za učvršćivanje spoznaja — za pametovanje valja i kod djece upotrebljavati. Poimence služi glavnim sredstvom 1. jasno, razumljivo i s pomoću biblijskih zgoda zorno obučavanje; 2. češće ponavljanje, naime a) marljivo ispitivanje novo podanih spoznaja, ponavljanje učiva zadanoga od sata do sata, da se naizust nauči, ponavljanje većih odsjeka učiva, kad se završuju; b) polugodišnje i godišnje ponavljanje, pošto se svršilo određeno učivo; c) ponavljanje katehetičke obuke u kršćanskom nauku, koji se osniva od riječi do riječi na katekizmu.

Djeca treba da uče naizust i neka se to od njih traži odmah s početka obučavanja. Što se ima napamet naučiti, valja prije objasniti i time mehaničko, besmisleno učenje napamet zapriječiti.[2])

Praktično vršenje naučenoga.

3. Najvažnije je sredstvo za učvršćivanje katehetičkoga učiva, da djeca u svom životu provode naučeno, da spoznavaju

---

[1]) Conc. prov. Vienn. VI. 9. Ob. Rh. Past. Bl. 1909. 337.: Bedeutung des Memorierens. Christl. päd. Bl. 1912. 227.: Memorieren von Gebeten. Katech. Bl. (Kösel) 1910. 317.; 1911. 394.; 1912. 371.: Nothwendigkeit u. Wert des Memorierens i. R. U. — [2]) Što je plug za sjeme, to je pametovanje za religijsku odgoju. Plug sam je besplodan; tako i sámo pametovanje. (Freiherr v. Ketteler). Past. bon. XXIII. 729.: Bedeutung des Auswendiglernens f. d. geistige Erfassen u. den bleibenden Besitz der Religionskenntnis der Kinder. Christl. päd. Bl. Wien 1911. 249. 329.; 1912. 2.: Prüfen und Klasifizieren. Martinak, Über Prüfen und Klassifizieren vom Standpunkte der Praxis. Hölder, Wien 1906. Katech. Bl. (Kösel) 1912. 12.: Religionsnoten. Konf. Bl. f. d. deutsch. Gstlk. Böhm. (1912. 17.): Prüfen und Klassifizieren. Katehet treba da steče siguran sud o znanju svojih učenika, kad ocjenjuje, i neka bude radije blaži negoli oštriji, ne povređujući pravednosti i objektivnosti. Korr. Bl. f. d. kath. Kl. Öst. 1912. 996.: Die religiösen Übungen u. die Religionsnote. Christl. päd. Bl. 1913. 217.: Die rechtliche Stellung der Religionsnote im Zeugnisse zu Mittelschulen u. Lehrerbildungsanstalten.

sveze između religijske nauke i zbiljskoga života, da p o s t o-
jano r a z u m n o i z v r š u j u n a u č e n o. Sredstva, kojima se
katekumene uzgaja, da religijske nauke u životu izvršuju, podaje
dobra katehetička o d g o j a.

Nauka o katehetičkoj odgoji.

§ 45. Pojam, potreba, razdjeljenje.

Obuka ima biti odgojna.

Katehetički odgajati reći će upućivati katekumene, kako će kršćanski živjeti s pomoću milostî bogoštovlja i mudre stege. Katolička škola nije samo zavod za obučavanje, već i odgojni zavod. Obučavanje bez odgajanja ne donosi ploda; dakako u drugu ruku ne može ni odgajanje uspjeti bez obučavanja. Odgajanje treba da je s obučavanjem neposredno povezano i brižnim upućivanjem u vježbe bogoštovlja i mudrom stegom unapređivano. Prema tome nauka o katehetičkom odgajanju raspravlja 1. o upućivanju katekumenâ, kako da svoj život udese prema religijskim istinama, 2. o upućivanju u vježbe bogoštovlja i 3. o upotrebljavanju stege.

Žalosna sadašnjost.

Učenici pučkih i srednjih škola, koji su vezani (i školskim zakonom) na katoličke religijske vježbe odvraćaju se od njih tvrdokorno, pa ne slušaju sv. Mise po nedjeljama i blagdanima i ne primaju svetih sakramenata Pokore i Oltara. Zaludna su sva nastojanja katehetâ da utječu na djecu i roditelje, šta više roditelji zabranjuju djeci u školi moliti. Konzistorij u Ljutomjeřicama u Češkoj u svom lista br. 37., god. 1908. (Konf. Bl. f. d. öst. Kl., str. 963) odredio je, da kateheti takovoj djeci ne daju reda iz nauka vjere, i svu je odgovornost toga radi preuzeo na sebe konzistorij. Ta je odluka 1909. (Ord. Bl., br. 40.; Konf f. d. öst. Kl. 1909. 200.; Grundlagen d. Katechetik 1911. 1. sv., str. 11.: Uspjeh u školi n e s m i j e se više cijeniti od dušobrižničkoga uspjeha. Religijsko obučavanje ne valja poškolničiti.) promijenjena tako, da se ima red iz nauka vjere sniziti onima, koji bi tvrdokorno zanemarivali religijske vježbe, jer nauka vjere i religijske vježbe tako su usko povezane, da tek zajedno čine predmet religije. (S obzirom na te žalosne pojave poredi Konf. Bl. f. d. öst. Kl. 1908. 100.; 1910. 8. 11.) Ako se katehet nada pomoći od dekana, okružnoga ili zemaljskog školskog nadzornika, može od sata za nauku vjere isključivati djecu, za koju su roditelji pismeno na ravnateljstvo škole izjavili, da ne će da im djeca sudjeluju u religijskim vježbama.[1]) (U nas, hvala Bogu, ne stoje stvari tako zlo, kako stoje u drugoj poli monarhije. Međutim nije ni u nas, kako bi trebalo da bude, a moglo bi biti i gore, a i bit će, ne budemo li živo pregnuli, da Kristovim načelima zadojimo mladež. Bilj. prev.)

Pomoćna sredstva.

L e i t n e r, Handb. d. Christl. Pädagogik. Regensb. 1867.; S t o l z, Erziehungskunst. Herder; M e r k l e, Grundsätze der Erziehung. Augsb. 1892.; B a r t h o l o m e, Kurze Gesch. d. Pädagogik. Herder 1911.; Theol. u. Gl. 1911. 203.: Päd. Grundsätze d. hl. Chrysostomus; K e l l n e r, Volksschulkunde. Essen 1886.; H a s s m a n n, Allg. Erziehungslehre. Paderb. 1895.; B e c k e r, Die christl. Erziehung. Freib. 1895.; H a t l e r, Ernste Worte an Eltern, Lehrer u. alle Kinderfreunde. Freib. 1895.; R a u e, Christus als Lehrer u. Erzieher. Freib. 1895.; M ü l l e r, Pädagogik und Didaktik auf moderne wissenschaftl. Grundlage. Mainz 1895.; G r i m m i c h, Lerb. d. alg. Erziehungslehre. Wien 1899.; Christl. päd. Blätt. 1911. 93. 115. 148. 221.: Warum sollen wir Willmanns Didaktik lesen? W i l l m a n n, Hörsaal und Schulstube. Herder 1904.; I s t i, Didaktik als Bildungslehre[3]. Braunschweig, Vieweg; Päd. Vortäge ü. d. Hebung d. geistigen Tätigkeit durch

[1]) Brix. Konf. Bl. 1912. 6. 40.: Gesetzliche Bestimmungen über die religiösen Übungen der Schulkinder.

d. U[4]. Leipzig, Gräbner; Auer, Alte Ziele — neue Wege. Donauwörth. 1908.; Stauracz, Liebe als Erziehungsprinzip. Wien 1910.; Chrisl. päd. Blätt. 1911. 73.: Grundlinien der Kinderaszese; 1911. 149.: Körperl. Erziehung u. Religionslehren; Habrich, Päd. Psychologie. Kösel, 1913.; Toischer, Gesch. d. Pädagogik. Kösel; Werthmüller, Methodik d. V. Sch. U. Kösel; Bötsch, Geheimnis d. Erziehung. Päd. Winke. Rauch; Könn, Jugendpflege und Charakterbildung[2]. 1914. Grundfr. d. Katechetik 1912. 3. sv.: Die Hauptbedingungen d. Erziehungserfolges d. R. U. — Grundströmungen d. modernen Pädagogik[1]. — Die Aszese im Leben d. studirenden Jugend. Linz. Qu. sch. 1912. 816.: Vertrauen als Erziehungsfaktor. Por. Kihn, Enz. 1892. 366. 508. Langthaler, Wegweiser, 3. svešč. Haslinger, Linz.[1]) Past. bon. XXV. 474.: Die hervorragende päd. Tätigkeit der christ. Humanisten in 16. Jh.

Katehetima valja socijalnodemokratske zablude tako pobijati, da se ne naškodi dužnu poštovanju, što ga moraju imati djeca prema svojim roditeljima. Nikakovih pogrdnih riječi i uvećavanja. Osobito valja istaći, kako je korijen tome zlu u nepoštivanju zapovijedi Božjih. Izjave protiv vjere neka se nikada ne kazne disciplinarnim sredstvima, već valja zabludjele podsjećati na kaznu Božju.

Habrich, Sozialdemokratie u. Volksschule. Paderb. 1891.; Nickl, Die soz. Fr. mit Beziehung auf Schule u. Katechese (Katech. M. Sch. 1892.); Kleekamm, Die Aufgabe des R. U. mit Rücksicht auf d. soz. Fr. Breslau 1802.; Förster, Jugendlehre; Lebensführung (za mlade ljude); Lebenskunde. Reimer, Berlin. Päd. Katech. Kurs. Wien 1908., str. 257. ss.: Zeitirrtümer u R. U.; Bechandlung von Kindern ungläubigen Eltern; Besserung der Kinder in Familie u. Anstalt; str. 30.: Die ethische Bewegung der Gegenwart. Köln. P. Bl. 1911. 14. 42. 73.: Moderne Ethik u. Seels.; Könn, Jugendaszese. Münst. P. Bl. 1909. 88. Brix. Konf. Bl. 1912. 22. 67.; Über Wesen, Bedeutung u. Pflege des Schamgefühls. Salzb. K. Ztg. 1913. 228. 240 254.: Skandalöse sexuelle Jgd. Aufklärung eines Arztes, durch Ärzte gerichtet.

§. 46. Upućivanje katekumena u život prema upoznatim religijskim istinama. Upućivanje u vjerskoćudoredne vježbe.

Katehet mora nastojati, da nauke religije, koje je on obučavanjem podavao i koje su bile upoznate i istinitima prihvaćene, budu od povjerene mu djece unesene u život. Za to su vježbe bilo neposredne t. j. takove, koje su neposredno povezane s katehetičkim obučavanjem, bilo slobodne t. j. takove, koje djeca izvan satova katehiziranja privatno izvršuju. Obje vrste vježbi treba da uobliče kako unutrašnji život katekumenâ (njihovu vjeru i ćudoređe) tako i spoljašnji život (njihovo življenje — očitovanje unutrašnje vjere i ćudoređa riječju i djelom).

§. 47. Vježbe unutrašnjega vjerskoćudorednog života neposredno povezane s katehetičkim obučavanjem.

Neposredno povezivanje vježbi unutrašnjega vjerskoćud. života s katehet. obučav.

Katehet neposredno povezuje vježbe unutrašnjega vjerskoćudorednog života s katehiziranjem, kad podavajući istine katekumenima nastoji, da te istine prigrle te iskazuju čine vjere, ufanja, ljubavi, pokajanja, odluke, mržnje na grijeh, poštovanja, zahvale, prikazanja prikladnim molitvama, stihovima,

[1]) Päd. Warte. Kirsch (Ztg. f. Lehrer u. Lehrerinnen); Lexikon d. Pädagogik. Herder 1913. Internat. päd. Kongress Wien 1912.; Hoffmann, Erz. d. Jgd. in den Entwicklungsjahren. Herder 1913.; Isti, Werde ein Mann! Herder 1915.

rečenicama Svetoga Pisma.[1]) Katehet neka po uputi Overbergovoj[2]) kod obrađivanja pojedinih nauka promisli: koje unutrašnje vježbanje zahtijeva ova ili ona nauka; koji se čini mogu prikladnim načinom s kojom naukom združiti? Ako je podana nauka *nauka vjere*, tada ponajprije zahtijeva čin vjere i zahvale, što ju je Bog objavio. Gleda li se na sadržaj nauke, daje taj često još poseban razlog sad *zahvale*, na pr. nauka o utjelovljenju Kristovu; sad *poštovanja*, na pr. nauka o Božjem gospodstvu; sad *težnje*, na pr. nauka o budućem blaženstvu; sad *straha*, na pr. nauka o paklu; sad ljubavi, na pr. nauka o Božjem savršenstvu; sad postojane molitve, na pr. nauka o nuždi milosti. Kod nauke *ćudoređa* neka se pita katehet: znam li ili držim, da su se već djeca ogriješila o tu nauku, ili je sigurnije, da se nijesu ogriješila? U obadvjema slučajevima valja da učenici uzbude odluku slijediti nauku ćudoređa; prvi slučaj zahtijeva još pored toga *ispitivanje savjesti i iskreno pokajanje*.

Upućivanje djece u ispitivanje savjesti.

Ne može se dosta istaći, kako je potrebno da katehet neprestano nastoji djecu upućivati u *spoznavanje i ispitivanje samoga sebe*. Zato valja da katehet djecu priučava da *slušaju njegovo obučavanje s počitanjem, koje duguju istini, i da neprestano na sebe primjenjuju*. Cijeli način obučavanja katehetičkoga ima djeci pokazati, kako se ne radi samo o *znanju*, već o životu *po istini*, prema kojoj će suđeni biti od Boga, pa zato mora svatko često i ozbiljno svoj unutrašnji i spoljašni život uspoređivati s istinama vjere, stoga neka kod obučavanja (usmenoga i pismenog t. j. kod slušanja i čitanja) istine *na sebe primjenjuju*. Nije dosta, da djeca budu samo svijesna o nuždi ispitivanja samih sebe, već treba da se i ispituju. Kod čega valja da im katehet pomaže opominjući ih, neka promisle, da li su dosele izvršivali određenu nauku, ako nijesu toga činili, valja im se pokajati i ispovjediti. „Kad je na pr. učitelj poučio svoje učenike o dužnosti izbjegavati laž, tad ih može nagovorom potaći na ispitivanje, pokajanje i odluku: Ako ste bili tako nesrećni slagavši hotimice, zar nijeste time sagriješili? Zar vas ne će morati Bog za to kazniti, ne budete li se pokajali? A zar ćete se pokajati, ne budete li spoznali, da ste lagali. Dakle razmišljajte dobro o tome! Nijeste li možda lagali od straha, da ne budete kazniti? Ili da ovo ili ono dobijete? Ili da kome naškodite ili pomognete? Ili da se našalite? (U šali se katkad može reći neistina a da ne bude laž, naime, kad je neistina očita. Zato valja paziti da se djeci nešto ne predoči grijehom što uistinu nije. Bilj prev.) Ako ste dakle lagali, možda i često, čega se morate bojati od Boga? Zar niste tako postali nezahvalni i nemili dragome Bogu? Zar nije dakle u redu da poželite, da toga nijeste učinili? Zar ne želite također, da bi vam dragi Bog oprostio? A zar će vam oprostiti, ne budete li ozbiljno odlučili kloniti se laganja? Zar ne ćete brižljivo nastojati, da se klonite i prilike, koja bi vas opet mogla na laganje zavesti, i moliti se Bogu, da vam pomogne? Pomolite se odmah Bogu u svojim srcima! Ili: pomolimo se za to zajedno." (*Overberg*, Rel. Handb.)

Nužda vježbi unutrašnjega rel. života.

Znamenitost i nužda ovih vježbi očita je, jer 1. djeca osjećaju potrebu, svoju vjeru, svoje čvrsto uvjerenje o spoznatoj

---

[1]) *Hirscher*, Katechetik[4], str. 502. ss. — „Kadgod se koja istina objasni i utvrdi valja upitati: vjeruješ li u istinu? Odgovor ima biti: Jest, ja sam o njoj čvrsto uvjeren; vjerujem to. Kad se pitanje okrene: Što je, što ti čvrsto vjeruješ? kaži mi? Sadržaj ima se ukratko navesti. Takovim iznovičnim konkretnim činima vjere sve se više združuje „ja vjerujem" sa sadržajem vjerskim i biva sve više zbiljskije i ozbiljnije." (*Hirscher*, Besorgnisse hinsichtlich der Zwäckmässigkeit unseres R. U., str. 63. — [2]) Rel. Handb. I. 25. ss.

istini, kao i čuvstva i odluke time pobuđene, spolja očitovati; 2. samo one nauke, u kojima se djeca vježbaju, postaju njihova svojina i stvar nesamo pameti već srca i volje; 3. neposrednim spajanjem obučavanja s religijom priučavaju se djeca učenju nesamo religijskih pojmova i rečenica, već vjerovanju, ufanju i ljubavi, te tako ne posmatraju znanje i djelovanje kao dvije stvari, koje nemaju ništa zajedničko; 4. upravo tim vježbama nauče djeca moliti u duhu i istini. U duhu i istini mole, kad se njihove riječi molitve osnivaju na čvrstu uvjerenju, duboku čuvstvovanju, iskrenoj ozbiljnosti volje i kad katehet nastoji da njegovo obučavanje, njegove opomene i zahtjeve prigrle vjerom i mišljenjem i moleći izriču.

Metod tih vježbi u kateh. obuci.

Način, kako se imaju te vježbe izvoditi, jest različit. Katehet može sâm naprijed kazivati, a djeca za njim, ili će djecu potaći da spomenute čine u sebi tiho pobude; ili će reći, da ono, što su naglas govorili, ponove u sebi tiho. Najbolje je te čine izricati prikladnim mjestima Sv. Pisma, stihovima poznatih pjesama, rečenicama običajnih molitava.[1])

---

[1]) Overberg veli (Rel. Handb. I. 25. ss.): „Do ovih vježbi može učitelj odmah djecu dovesti ili barem nastojati dovesti ih, sad nagovorom (na pr. ‚Gledajte djeco, to je sam Bog rekao, zar nije dakle neprevarljivo sigurno? Zar ne vjerujete čvrsto, da je Bog to rekao? Dakle mislite često na to?'), sad tako, da naprijed moli (na pr. ‚Dragi Bože, podaj, da to uvijek čvrsto vjerujemo i na to da mislimo. Podaj nam živu želju za blaženstvom, koje si nam milostivo obećao. Najbolje dobro, podaj mi milost, da te iz svega srca nada sve ljubim!')." I Gruber (Handb. d. Katech.[5] II. 191.) nastojao je te vrlo važne vježbe neposredno s obučavanjem spajati, na pr. iza pripovijedanja muke i smrti Isusove: „Ah, djeco! pokleknimo sada, i molite sa mnom: Zahvaljujemo Ti, o Isuse, pravi Sine Božji, da si za nas tako mnogo trpio, grozno na križu umro, da nam se oproste naši grijesi i da tako uzmognemo u nebo doći i kod tebe vječno biti blaženi! — Jest, mi te hoćemo ljubiti od svega srca, hoćemo biti poslušni tebi i tvome nebeskom Ocu i to cijeloga našeg života, hoćemo ti biti zahvalni do naše smrti. — Pomozi nam, da to obećanje održimo! Amen!" Vrlo jednostavan način spajanja vježbi unutrašnjega vjerskoćudorednog života s obučavanjem daje nam pismo sv. Franje Ks., u kojem nam svetac opisuje svoje postupanje kod katehiziranja: „U nedjelje — piše svetac članovima D. I. u Rimu (12. I. 1544.) iz Cohina — skupim muževe i žene, dječake i djevojke u kući molitve... Najprije im naprijed kazujem glasno u njihovu materinskom jeziku znak sv. Križa, molitvu Gospodnju, Pozdrav anđeoski i apostolsko Vjerovanje, a oni to sve za mnom govore, što ih vrlo veseli. Iza toga govorim opet sam Vjerovanje, kod svakoga članka stanem i pitam ih, da li dotični članak čvrsto vjeruju. Tad svi ispovijedaju svoju iskrenu i čvrstu vjeru glasno i u jedan glas, mećući ruke u križ na prsima. Vjerovanje dajem da češće ponavljaju kao i druge molitve; kod toga im kažem, da se oni zovu kršćani, koji sve vjeruju, što je sadržano u tim člancima. Iza Vjerovanja kažem im 10 Zap.: pripominjući im, kako je u njima sadržan kršćanski zakon; i tko ih vrši, kako treba, da je dobar kršćanin i da će se spasiti, a tko se ogriješi samo o jednu, da je zao kršćanin i da će zauvijek propasti, ne bude li činio pokore za svoje grijehe. Ta se misao osobito doima novoobraćenih kao i neznabožaca; jer po tome vide, kako je svet zakon kršćanstva, i kako se potpuno slaže sa samim sobom i s umom. Nadalje molim im unaprijed najglavnije molitve, Očenaš i Zdravu Mariju. Poslije toga ponavljamo još jednoć članke Vjerovanja, nadovezujući na svaki članak s posebnom rečenicom Očenaš i Zdravu Mariju. Na prvi članak na pr. imaju za mnom govoriti: ‚Isuse, Sine živoga Boga, podaj nam milost, taj 1. članak tvoje svete nauke savršeno vjerovati, za to te molimo, prikazujući ti molitvu, koju si nas sam učio.' Sada slijedi druga rečenica: ‚Sveta Marijo, Majko Kristova i Gospodinova, isprosi nam od tvoga ljubljenog Sina milost, taj 1. članak njegove nauke vjerno i čvrsto vjerovati.' Na isti način postupamo i kod ostalih 11 članaka. Sličnim se sredstvom služim usađujući im u srce 10 Zap. B. Pošto smo na pr. 1. zapovijed o ljubavi, koju Bogu dugujemo, zajedno izgovorili, nastavljamo: ‚Isuse Kriste, Sine Boga živoga, podaj nam, da te nada sve ljubimo', i onda molimo za tu milost Očenaš. Dalje molimo: ‚Sveta Marijo, Majko Isusa Krista, isprosi nam od svoga Sina milost, da njegovu 1. zapovijed vjerno slijedimo'; tada slijedi Zdravo Marija. Isto tako činimo kod ostalih 9 zapovijedi, čineći prikladne promjene u umetnutim rečenicama. Za tu

Kakogod je velika vrijednost tih vježbi, ipak se ne smiju *prečesto* i *predugo* upotrebljavati, a moraju biti samo naravski izliv unutrašnjega vjerovanja, ufanja, ljubavi.

§ 48. Upućivanje djece u slobodne vježbe unutrašnjega vjerskoćudorednog života.

Nužda takova upućivanja.

Kad ne bi djeca u njima probuđeni vjerskoćudoredni život svojim *slobodnim* djelovanjem sačuvala i unapređivala, izgubili bi se pomalo svi utisci spolja uneseni. Zato je od najveće znamenitosti, da se djeca *upute*, kako će postojano *slobodno obnavljati* te vježbe. Najbolje je za to sredstvo postojano vježbanje i primjer: postanu li djetetu djelovanja njegove vjere duboko usađena *navika*, bit će mu draga i sveta i onda, kad se bude morao kao odrastao čovjek sam odlučivati.

Metod.

Katehet mora djecu uvjeriti, kako se vjerske istine naskoro *gube* i postaju bez *utjecaja* na čovjeka, ako se slobodnom pobudom ne čuvaju i u duh i u srce ne usade čestim ponavljanjem čina vjere, ljubavi. Naročito valja da katehet katekumene podsjeti onda, kad se osjećaju srećnima u svojem vjerovanju i mišljenju, kako bi bila *šteta*, da to opet sve *izgube*; a to bi se sigurno dogodilo, kad ne bi primljene utiske neposredno obnavljali. Neka im kaže, kako je on s pomoću Božjom obučavanjem i odgajanjem uzbudio u njihovim srcima vjeru i ljubav, ali da toga *ne može očuvati*, to da stoji *do njihove slobodne volje*, krepost im valja samostalno prigrliti i njegovati. Konačno neka im reče, kako sigurno ne će pasti u teške grijehe, dok budu u svojoj unutrašnjosti podržavali uvjerenja i odluke i tako od srca vjerovali i ljubili, kako sada vjeruju i ljube; a da se griješiti time počinje, kad se spomenuto zanemaruje i pomalo zaboravlja Bog i njegova volja.

Navedavši takove i slične razloge pobudit će katehet katekumene, da svoju vjeru i svoje mišljenje prema vjeri, kad se god desi zgoda, njeguju, osvježuju i unapređuju. Kad se ta pobuda daje, valja navesti *određene istine*. Katehet treba da od svega srca rado neprestano spominje glavne nauke Evanđelja. Katehet će označiti i *vrijeme i zgodu*, kad valja vršiti spomenute vježbe, na pr. kod ustajanja ili kad se ide na počinak, u samoći, kod pogleda na crkvu, groblje, križ, kad izbijaju satovi, kad zvonovi zvone, za rada, za napasti, za svakidašnjih poteškoća. Nadalje je potrebno djeci podati formule, kojima će pomenute čine pobuđivati. Zato su prikladni stihovi pjesama, rečenice Sv. Pisma, strjelovite molitvice, što se i onako ima pametovati kod određenih kateheza. Napokon je nužno pitati, da li katekumeni to čine, te im reći, da to ima biti predmet njihova ispitivanja savjesti; time postaje katehet siguran, da se njegovo pobuđivanje u životu provodi. Pored slobodnoga obnavljanja utisaka, primljenih za kateheze, preporučit će katehet djeci, da potraže *sami za sebe* takove utiske ili da im se samostalno podaju, na pr. kad revnjivo polaze religijska predavanja i vježbe. Neka rado čitaju kršćanske knjige; neka pristupaju k pobožnim društvima, neka rado slušaju dobre razgovore; neka slijede dobre misli, koje će se u njima kao same od sebe pojavljivati; neka razmišljaju nasamo o onome, što se njima ili drugima dogodilo, kao o nevolji, brizi, jadu, zlobnim uvredama, neka se u razmišljanju opominju riječi Sv. Pisma.

---

milost priučavam ih da postojano mole u svojim svakidašnjim molitvama, pa od vremena do vremena reknem im, da će i sve ostalo u obilatijoj mjeri zadobiti, negoli i sami žele, budu li revnjivo danomice molili." (S. Franc. X. epist. I. ep. 14. n. 3. 4. Bononiae 1795. Vol. I. pg. 81. s.) Por. Past. bon. XIX. 65. ss. Franz Xav. als Katechet. Tome dodaje *Jungmann* (l. c. II. Str. 243.) izvrsnu primjedbu, da je narod na spomenuti način bolje napredovao u kršćanstvu, nego kad bi bili gnjavljeni „metodom isključivo izmamljivim." Päd. katech. Kurs. Wien 1908. 161.: Die Gewöhnung.

§ 49. Upućivanje djece u čine spoljašnjega vjerskoćudorednog života.

Nužda takova upućivanja.

Djecu valja uputiti i u one vježbe, koje su u svezi sa spoljašnjim životom djece, s njihovim vladanjem u crkvi i školi, u domu, kod posla i odmora, prema roditeljima, učiteljima, braći, služinčadi, starim ljudima. Najprije valja djecu uvjeriti, kako je znamenito, upravo bivstveno za kršćansko življenje vježbanje u samozataji, u to ih treba pravo uputiti.

Katehet mora pažnju djece svraćati na prigode za takove vježbe i poučavati ih vježbanjem, primjerom, upućivanjem, kako im je te vježbe vršiti. Neka pouči djecu, kako će moći i morati osjetnu ugodnost ili bol, kao i s njima skopčano teženje i zaziranje, nadvladati, na pr. kod oštre studeni, velike vrućine, napornih posala, umora, teških školskih i domaćih zadaća; kod svakidašnjega ranog ustajanja, kod zabave i igre; kod jela i pila; kod neugodnih zapovijedi, podražaja na srdžbu, uvrede. Katehet neka ih pouči, kako će u takovim i sličnim slučajevima pokazati svoju samostalnost, sebe zatajiti, na pr. brzim, voljnim ustajanjem, ma kako im bilo teško; kako će udarcem ure prestati igrati se, iz ugodnoga društva poći na posao, makar bi još rado ostali kod igre ili u društvu; kako će kod napornoga posla skupiti snagu i ne napustiti posla, makar im to i te kako teško bilo.

Katehet neka uči svoje katekumene pokazivati svoju samostalnost i tamo, gdje se ne radi o dužnosti, već da se samo vježbaju u samostalnosti i samozataji: da si na pr. uskrate koje omiljelo jelo, katkad i prije određenoga vremena ostave društvo, u kojem bi rado dugo ostali, ili igru, koju bi rado nastavili, da mnogu nepotrebnu riječ, koja im je na jeziku, zadrže, da predmet, koji mimo njih prolazi, ne pogledaju.

Takovo pobuđivanje i upućivanje podati jedamput zauvijek nije dosta, već treba podavati nanovo kod svake zgode. Katehet neka upotrijebi tijekom godine prilike za samozataju. Tako neka na pr. potakne djecu na svladavanje ugodnosti okusa prigodom nastupa postova kao i za njihova trajanja, na svladavanje tromosti kod nastupa teških posala, na zakraćivanje zabava za poklada. Katehet neka ne zahtijeva odviše i neka nastoji omogućiti i olakšati upotrebljavanjem prikladnih sredstava.

Upućivanje u upotrebljavanje milosti.

Prvo i svakako nužno sredstvo za vježbanje u zaista kršćanskom životu je milost Božja. Zato valja upućivati djecu, kako će s pomoću milosti Božje i svojim sudjelovanjem postati pobožni kršćani.

§ 50. Upućivanje djece u vježbe bogoštovlja.[1]

Milost Božja, koja je za doista kršćanski život svakako potrebna, dobiva se bogoštovljem (kultom). Zato valja djecu u pravo razumijevanje bogoštovlja i njegove vježbe uputiti, napose A. u savjesno, postojano vježbanje u molitvi; B. u živo sudjelovanje kod bogoštovlja uopće, napose kod sv. Mise; C. u dostojno primanje svetih sakramenata.

§ 51. Upućivanje djece u vježbe u molitvi.

Molitva zaprema u nizu vjerskoćudorednih odgojnih sredstava odlično mjesto; ako se u školi moli u duhu Krista i Crkve,

---

[1]) Grundfragen d. Katechetik. Kirsch 1911. 1. sv. Die Übung. Hirtentasche 1910. 98.: Kampf gegen die religiösen Übungen. Kor. Bl. f. d. kath. Kl. Öst. 1900. 376.: Kampf gegen die Schulmesse. Konf. Bl. d. deutsch. Geistlk. Böhm. 1910. 74. 119. 206.: Die religiösen Übungen. Linz. Diöz. Bl. 1910. 85.: Schulzwang z. d. relig. Übungen. Past. bon. XXIII. 279. 329. 402. 472.: Päd. Bedeutung d. Christent. Köln. P. Bl. 1912. 107.: Vorschläge f. d. Schulmesse.

mnogo pridonosi k odgajanju i obučavanju i moćno utječe na religijski život djece pa i onda, kad su već školu ostavili. Zato će katehet nesamo sâm rado moliti, već i revnjivo nastojati, da njegova djeca 1. znaju i razumiju obične molitve, 2. da mole na pravi način, 3. da obavljaju sve molitvene vježbe u pravom duhu molitve.

1. Premda su forme molitava nešto spoljašnje, ipak se ne smiju zanemariti. Krist je sâm, učeći svoje učenike određenu molitvu, držao do forme molitve kao što drži i njegova Crkva. Ako je spoljašnja forma znamenita za odrasle, koliko je znamenitija za djecu, koja ne znaju pravo reći, kojima bi bila molitva bez toga pomoćnog sredstva nemoguća. Molitvene obrasce (formulare) valja ovako uvježbati. Obrazaca već ima, pa katehet ne treba a i n e s m i j e novih kovati, već one uvježbati, kojima se katolik obično služi u domaćem i javnom bogoštovlju. Djeca od 6 godina neka se znaju prekrižiti, moliti Očenaš i Zdravu Mariju. Ostale molitve valja uvježbati bilo kad dođe po katekizmu na njih red bilo moljenjem prije i poslije obuke.[1]) Katehet ne će propustiti upućivati djecu, kako im valja upotrebljavati d o b r e m o l i t v e n i k e — a samo do takovih smiju dolaziti.[2]) (Naša nast. osnova za ob. vj. u pučkim školama od 1. lipnja 1905. propisuje molitve u pojedinim razredima kao i molitvenik „Isus prijatelj malenih“, izdanje „Zbora duhovne mladeži“. Šteta, što se taj molitvenik prečesto mijenja i što gubi sve većma karakter molitvenika za djecu pučkih škola. Bilj. pr.) Vježbanje u moljenju.

2. I na n a č i n, kako djeca imaju moliti, valja paziti. Ponajprije djeca neka mole g l a s n o, ali neka ne viču, l a g a n o, no ne otežući, jasno i jezičnoispravno, ali ne umjetno ili nenaravno. U školi neka djeca mole obično stojeći, u crkvi klečeći, držanje tijela neka je uspravno. Glava ne smije visjeti na stranu ili naprijed; ruke valja pred prsima sklopiti, a oči upraviti u crkvi prema žrtveniku, u školi prema raspelu. Najbolju uputu u način moljenja podaje primjer učitelja. Način moljenja.

---

[1]) Korr. Bl. f. d. kath. Kl. Öst. 1913. 510.: Načelne odredbe s obzirom na pitanje moljenja u školi: 1. Ustanova moljenja u školi nije nikako administrativna stvar učiteljske konferencije, već isključivo pravo i vlast crkvene oblasti. — 2. Za školske molitve mogu se upotrijebiti samo oni obrasci, koji su od Crkve odobreni i odobrenima označeni. Amo ide najprije „Očenaš“ i „Zdravo Marijo“. Kod svih valja upotrebljavati prije i poslije križanje. — 3. Izbor školske molitve valja da je prema stupnju razvitka učenika, tako da se u prvim stupnjevima dobi mole kraće molitve (Očenaš, Zdravo Marijo), u višim se mole dulji obrasci. — 4. S pedagogijskih razloga dobro je izmjenjivati molitvene obrasce, a i s odobrenim pjesmama. — 5. Vijećanje i dogovaranje o moljenju u pojedinim školama i razredima dopušteno je na učiteljskim konferencijama samo ako se prihvate podlogom načela navedena od 1—4 uz nazočnost učitelja religije, a slučajne razlike mišljenja valja podvrći odluci crkvene oblasti. Molitve su duboki stupovi, ukopani u dječje srce, na kojima počiva daljno izgrađivanje religijske zgrade, na kojima se može katkad i u dvanaesti čas podići nužni most u srećnu vječnost. (Bobelka, R. U. f. d. 1. Schulj. 1900., str. 2.) Christl. päd. Bl. 1912. 263.: Das Schulgebet im Dienste d. Erziehung. — [2]) S a u r e n, Des Kindes 1. Gebetb. Kevelaer 1906; S t e i n d l b e r g e r, Andachtsbüchl. f. d. Schuljgd. Linz 1898.; W i e d e m a y r, Messbüchl. f. d. Jgd. Rauch 1906.; G r i e s s l, Das Gotteskind im Gottesdienst (Gebetbüchl.)[1]. Moser. Refer. d. Kongr. f. Katech. Wien 1912. 3. sv.: Das Schulgebetb.; misli vodilje za sastavljanje dijecezanske pjesmarice. Crkvene pjesme imaju se dobro naučiti i navoditi u p r o p o v i j e d i i k a t e h e z i.

Duh. molitve. 3. Da katehet uzbudi u djeci pravi duh molitve u njihovu moljenju, gledat će na ovo: upoznat će djecu s bivstvom i blagoslovom moljenja, da im to bude sveta stvar; često će ih podsjetiti, kako moljenje samo ustima nema vrijednosti. Često će djeci govoriti o svojstvima dobra moljenja, a molitvene obrasce će im sve više objašnjavati. Neka katehet nastoji, da djeca molitvene obrasce kazuju rado i veselo u duhu molitve. Svaki molitveni obrazac zahtijeva, da djeca u duši svojoj misle i osjećaju ono, što ima obrazac; jedino tada osjeća se potreba, da se posegne za prikladnom spoljašnjom formom. Zato će katehet u djeci pobuditi potrebne misli i čuvstva, prije negoli počnu moliti određene molitve. Na taj način nauče djeca zbiljski moliti riječima. Tako djeca moleći nauče poznavati forme, i vazda će moći kazivati molitvene obrasce s pravim duhom molitve.

Još valja spomenuti, da djecu valja čuvati kod moljenja od prenapetosti bilo u spoljašnjem držanju bilo u unutrašnjem stanju. Vješanju glave, izvraćanju očiju, uzdisanju, sanjarenju, opasnim stvarima nema mjesta u moljenju. Predugo ne valja moliti, jer djeca ne mogu veoma dugo ostati u pravom molitvenom stanju. Što su djeca manja, to kraće ima biti moljenje.

§ 52. Upućivanje djece u poštovanje Boga uopće.

Živo poštovanje Boga (bogoštovlje) je za djecu, kad dođu k razumu, od velike znamenitosti. I za djecu ima javno poštovanje Boga trojaku svrhu, da njime Boga služe, da dobivaju različite milosti i unutrašnje religijsko mišljenje da spolja očituju, ožive u sebi i u drugima. Zato moraju dušobrižnici, roditelji i učitelji nastojati uputiti djecu u poštovanje Boga općenito kao i posebno. Moraju pripraviti dječji razum, srce i volju za poštovanje Boga, koje treba da čitava čovjeka prožme, a time će i spriječiti, da poslije u životu slabo cijene i zanemaruju bogoštovlje. Tome je kod odraslih većim dijelom krivo neznanje; čemu će se na put stati, budu li djeca kako treba poučena o vrijednosti, sadržaju i obliku poštovanja Boga. Do toga se pomalo dolazi; stoga valja da katehet djecu iz godine u godinu sve više upućuje u poštovanje Boga.

Potreba upuć. u bogoštovlje.

Metod i postepeno. Najmanjoj djeci prikazivat će katehet važnost, svetost, korist bogoštovlja na pojedinim lako shvatljivim primjerima, kao na vječnom svijetlu, tabernakulu, na ostalim dijelovima žrtvenika (stolnjacima, raspelu, svijećama) i crkve (propovijedaonici, krstionici, ispovijedaonici), na posebnim stvarima za bogoštovlje (sveta odijela i posude). Kad djeca upoznaju bogoštovlje makar u maloj mjeri, lako će shvaćati, zašto moraju u crkvi šutjeti, pred žrtvenikom pokleknuti, ruke sklapati, pažljivi biti i rado biti kod bogoštovlja. U višim razredima valja upoznavati učenike s bivstvom bogoštovnih čina i s njihovom svezom. Znamenitost svetih obreda, sadržaj i forma sv. Mise i cjelokupnoga bogoštovlja imaju biti djeci svakim danom sve jasniji. Kad su djeca prema svojoj umnoj snazi

upoznala sadržaj i formu najvažnijih bogoštovnih čina, znamenitost i svrhu sv. vremena i mjesta, valja im reći, kako nije dosta samo znati, što bogoštovlje znači, već treba to znanje u životu pokazati. Treba na pr. u Adventu (Rorate) pobuđivati težnju za Isusom, za Božića hvaliti Bogu radi rođenja Kristova, za postova kajati se za grijehe i moliti oproštenje, na svetim mjestima lijepo se vladati.[1])

Razumljivo je, da se u pučkoj školi ne može sistematski obučavati u liturgici. Najnužnije poučavanje o najvažnijim predmetima bogoštovlja (vremena, mjesta i čini) počinje s 1. školskom godinom i nastavlja se za čitavoga vremena obučavanja. U tome se obučava prigodice, katehet će naime upotrijebiti svaku priliku tako u biblijskoj povjesnici[2]) kao u katekizmu, da pomalo uputi djecu u pravo razumijevanje bogoštovlja.

Evanđelje može se ovim metodom tumačiti. Najprije katehet neka dade određeni ulomak pročitati jedamput ili višeput od različitih učenika, prema tome da li je mjesto lakše ili teže. Izatoga valja objasniti pojedine rieči, koje ne idu u Evanđelje, kao „Evanđelje", „Evanđelist", „Epistola (Poslanica)", „glava", „redak", „sadržaj". Posebno valja protumačiti riječi „u ono vrijeme", s kojim počinju mnogi ulomci iz Evanđelja, da ne bi djeca mislila, da su se događaji zbili na one dane, kad se čitaju ulomci u crkvi, ili da su na te dane bile pročitane istine saopćene. Sada valja reći, kad se zbio događaj ili kad su istine bile saopćene kao i razlog događaja ili istinâ. Nato valja pročitani tekst protumačiti akroamatički, redak po redak, protumačeno treba ispitivati i to najprije dio po dio, a onda cijeli ulomak. Iza tumačenja slijede poučne primjedbe i primjene praktične, koje neka iz teksta izvedu djeca potpomagana prikladnim učiteljevim pitanjima. Praktičke primjere imaju biti prema opsegu dječjega djelovanja sadašnjega i budućega, izvađene, koliko se može, iz smisla teksta od riječi do riječi.

Pomoćna sredstva 1. za liturg. obuku,

Smitz, Unterricht über das hl. M. O. in Fragen u. Antworten für Schule u. Christenlehre. Freiburg 1890.; Brugier, Kurze liturg. Erklärung d. hl. M. für Schule u. Christenlehre. Ibd. 1890.; Walter, Die hl. M., der gröste Schatz der Welt. Brixen 1899.; Hauser, Die hl. M. nach Wort u. Geist der Kirche. Donauwörth. 1891.; Pfaff, Das Christl. K. J. in Fragen u. Antworten. Freiburg 1897.; Isti, Kirche, Kapelle u. Fridhof. Herder.; Reiss, Kurzer liturg. U. Freiburg 1887.; Brüner, Das K. J. Freib. 1897.; Schildknecht, Kirche u. K. J. Freib. 1892.; Hauser, Kirchen-Jahrbüchlein. Ausgb. 1892.; Fischer, Die Zeremonien der kath. K. für Wolks- u. Bürgerschulen. Wien 1891.; Wagner, Zeremonien d. Kath. K. Prag 1885.; Bergmann, Liturgik zum Gebrauche f. d. kath. Jgd. an Volks- u. Bürgerschulen. Prag 1891.; Schiffels, Theoretisch-prakt. Handb. f. d. liturg. U. i. d. Kath. V. Sch. Paderb. 1899.; Prakt Einführung des Kindes in den Geist der Feste u. Festzeiten d. K. J. Paderb. 1890.; Steindlberger, Kurzer U. ü. d. kath. K. J. Salzburg 1886.; Hauseur, Erklärung d. hl. M. Ausgabe f. d. Katecheten. (33. svešč. der katech. Handbibliothek v. Walk.) Kempten 1899.; Frank, Katech. U. ü. d. hl. M. O., zunächst für Erstkommunikanten. Würzb. 1900.; Swoboda, Liturg. Wandtafeln f. d. kath. R. U. 1904.

Na hrvatskom jeziku poslužit će katehetu ova liturg. djela: Pajić, Crkveni obredi i kršćanski običaji, abecednim redom sastavljeni. Sarajevo

---

[1]) Rolfus-Pfister, Real-Enzykl. des Erziehungs- u. Unterichtswesens nach kath. Prinzipien. 4 sv. Mainz 1872. 2. sv., riječ „Gottesdienst". — [2]) „Da se djeca upute u razumijevanje crkvene godine, vrlo je jednostavno i prikladno sredstvo 1. katehetičko obučavanje osnivati na biblijskoj povjesnici. Tako se obrade sve glavne svetkovine u godini, kako treba, a ne samo usput." Mey, Vollständige Katechesen f. d. untere Klasse d. kath. V. Sch. Herder, str. 18.; Prakt. Einführuug des Kindes in den Geist der Feste u. Festzeiten d. K. J. Anonym. Paderb. 1890.

1892.; Kanižlić, Pobožnost molitvena, na svijet izdalo Društvo svetojeronimsko. Zagreb 1893.; Rubetić, Katolička liturgika², Zagreb 1895. Barac, Liturgika. Zagreb 1908. Bilj. prev.

2. za tumačenje Evanđelja.

Leonhard, Erklärung aller in dem vorgeschriebenen Evangelienb. vorkommenden Evangelien. Zum Gebrauche für Katecheten etc. Wien 1818.; Pletz, Erklärung aller in den vorgeschriebenen Evangelienb. vorkomm. Episteln. Zum Gebrache für Katecheten etc. Wien 1892.; Goffine, Christkath. Unterrichtsb. o. kurze Auslegung aller sonn - u. festäglichen Episteln u. Evangelien nebst einer deutlichen Erklärung der Kirchen-Zeremonien (priredili izdanja Benziger; Herder; Ott, Regensburg; Hattler, Innsbruck; Seyfried, München, [to izvrsno djelo prevedeno je i na hrvatski jezik od „Zbora duhovne mladeži zagrebačke". Zagreb 1904. Bilj. prev.]); Löffler, Die Evangelien, Lektionen und Episteln für Sonn- u. Festtage. Zum Gebrauche für Schule u. Haus. Wien 1859. Panholzer, Kurze Erklärung der sonn. u festtäglichen Evangelien d. K. J. Wien 1879.; Bürgel, Perikopenerklärung im Geiste des kath. K. J. Aachen 1889.; Smittdiel, Samstagslehre. Ein Hilfsb. f. Katecheten. Paderb. 1891.; Deppe, Die Samstagsevangelien. Münster 1889.; Die Festevangelien. 1890.; Weckesser, Das kirchl. Leben, Erklär. d. hl. M. u. d. hl. Sakramente sowie d. K. J.² Herder; Von der Fuhr, Der R. U. i. d. preussischen V. Sch.; Bendel, Die Perikopenst. Schöningh. 1909.; Christl. päd. Bl. 1911. 392.: Für die Perikopenstunden.

§. 53. Upućivanje djece u. slušanje sv. Mise napose.[1])

Od svih bogoštovnih čina najuzvišenija je sv. Misa. Djecu, čim dođu k razumu, dakle još prije 7. godine, valja upućivati u razumijevanje toga svetog čina, kao i poticati da slušaju sv. Misu. I djeca su, došavši k razumu, dužna izvršivati zapovijed crkvenu; dolaziti k svetoj Misi u nedjelju i zapovijedane blagdane. Da djeca dolaze k svetoj Misi i svaki dan[2]) za školskih dana osim ako su jako daleko od crkve ili ako je ružno vrijeme, prastari je običaj utvrđen kršć. zakonima i uobičajen sadašnjom praksom u katoličkim zemljama. (I naš školski zakon propisuje, da je katolička školska mladež vezana na polazak svagdanje sv. Mise za ljetnih mjeseci počinjući od 1. svibnja. Tako naredba kralj. zem. vlade od 15. VII. 1889. br. 6.798. Bilj. prev.)

Upućivanje u tjelesnu nazočnost.

Da se ta zapovijed crkvena izvrši treba da je kršćanin 1. glavom nazočan kod cijele sv. Mise. Zato će katehet (a s njime i katolički učitelj[3]) priučavati djecu, da k sv. Misi ne dolaze ni prerano ni prekasno i da ne odlaze bez razloga dok traje sveta Misa. Isto tako valja paziti, da djeca ne

---

[1]) Päd. katech. Kurs. Wien 1905. 247.—265.: Über die Anleitung d. Kinder zu d. relig. Übungen; 1908. 229.—243.: Theorie u. Praxis d. Messandacht; 243.—257.: Einführung d. Kinder i. d. Messandacht. Konf. Bl. f. d. deutsch. Geistlk. Böhm. 1909. 85.; Christl. päd. Bl. 1911. 291. 318.: Anleitung d. Kinder zum andächtigen Messehören. Christl. päd. Bl. 1912. 293. — [2]) Salzb. K. Ztg. 1913. 220.: Kinder u. Schulmesse. Brix. Konf. Bl. 1913. 110.: Modus audiendi Missam: 1. Praktična posljedica katehetičkoga obučavanja o sv. Misi ima se očitovati određenim oblicima molitve. 2. Imaju se odabrati molitve dogmatički korektne, s toga razloga neka se što više naslanjaju na misnu literaturu. 3. Misne molitve neka govore samo o glavnijim dijelovima sv. Mise. 4. Misne molitve imaju biti i sadržajem i oblikom takove, da za praktički život zadovoljavaju i dijete i odrasloga. — [3]) Neposredni opseg zvaničnoga djelovanja zahtijeva od učitelja, da vjerno i savjesno potpomaže vjerskoćudorednu, katoličku odgoju djece, povjerene mu od katoličkih roditelja.

trče naokolo crkve. Najbolje je, kad se djeca skupe u školi, pa iz škole po dvoje u redu i tiho idu u crkvu. U crkvi neka djeca zapreme svoje određeno mjesto. Iza sv. Mise vratit će se u redu u školu. Kod sv. Mise valja pokazivati i 2. spoljašnju pobožnost. Tu će djeca imati, budu li se čuvali svega onoga, što pažnju odvraća od sv. Mise (kao brbljanje, smijanje, igranje), a u drugu ruku budu li svoje spoljašnje vladanje tako udesili, da se bude moglo razložito misliti, da imaju virtualnu nakanu (t. j. koju su prije imali, a ončas na nju ne misle) biti kod svetoga čina. Takova spoljašnja pobožnost potrebna je tako za dobar izgled drugima kako i za vlastitu pobožnost, jer je tijesna sveza između unutrašnjosti i spoljašnosti, ako i ne spomenemo, kako smo dužni poštovati Boga tijelom i dušom.

Spoljašnja pobožnost kod sv. Mise.

Da se u djece pobudi spoljašnja pobožnost i da se njoj obiknu, ima sredstava koje direktnih (neposrednih) koje indirektnih (posrednih). a) Indirektno sredstvo, koje se često djece jače doima od direktnih, jest primjer odraslih. Svakako je potrebno, da nesamo dušobrižnik svojim primjerom budi i njeguje pobožnost kod sv. Mise, već i odraslija mladež u njegovoj župi, za kojim se djeca rado povode. Uz dušobrižnika treba da i katolički učitelj, kao pomoćnik dušobrižnika u religijskom odgajanju mladeži, podaje lijep izgled revnjivim i pobožnim slušanjem sv. Mise.

Primjer odraslih.

Kad djeca svagdje gledaju pobožnost, bit će i sama pobožna, jer se ona najlakše i najsigurnije nauče pobožnosti, gledajući pobožnost drugih. Stoga će dušobrižnik osobito paziti na one, koji dvore kod sv. Mise, da to čine dostojno: riječi moraju, koliko je moguće, ispravno, lagano, jasno izgovarati i pokazivati vladanje, koje ima biti izgled drugoj djeci. Kad se neodgojeni dječaci dvoreći kod sv. Mise natječu sa svećenikom, izgovarajući odgovore zajedno sa svećenikovim riječima, kad gutaju riječi ili ih dobacuju, kad se rastreseni na sve strane ogledavaju, rukama igraju, a ne paze, što im je činiti, ili neprikladno čine, tad nema spoljašnje pobožnosti kod školske mladeži, naročito kod dječaka.

Znatnost onih, koji dvore kod sv. Mise.

b) Direktna sredstva za gajenje pobožnosti kod sv. Mise u glavnome su ova. Najprije valja u djecu ucijepiti poštovanje prema kući Božjoj, i to nesamo za sv. Mise nego i inače. Djecu valja upućivati, da prolazeći ispred crkve otkrivaju glave, da unilaze u crkvu i iz nje izlaze pobožno škropeći se vodom, da hodaju u crkvi odmjerenim koracima, da kad treba pokleknu, stoje, biju se u prsa. Da se djeca do te spoljašnosti dovedu, mora ih se često poučavati, kako je grješno u crkvi brbljati, smijati se, ogledavati se. Djeca moraju imati u crkvi prikladna mjesta, ako je moguće takova, da sva mogu gledati na glavni žrtvenik, i takova, da djeci ne bude klečanje odveć teško. Nije dobro da djeca kleče, nalazeći se jedno do drugoga preblizu, jer to daje priliku guranju, smijanju, brbljanju. Zahtijevati od djece spoljašnju mirnoću, ako su mjesta njihova daleko od žrtvenika, ako su tijesna, preniska, previsoka, neprikladna za kle-

Poštovanje prema kući Božjoj.

čanje, bilo bi previše i neprimjereno dječjoj naravi. Nadalje Nadziranje. valja djecu **nadzirati i to strpljivo.** Nadziratelj ne smije da bude zlovoljan, ako mora češće djecu opominjati, i neka dobro luči, ako dijete opomenuto barem neko vrijeme sluša, ili dijete opomenuto ne mari za opomenu ili samo naoko sluša, dok ga se gleda. Nadzire katehet ili, ako je on zapriječen, učitelj, koji ne će smatrati to nadziranje kakim niskim poslom, ima li na umu religijsku odgoju djece, kojoj pripada nadziranje, već pravim anđeoskim poslom. Kad je nužda, može se dopustiti da nadzire djecu koje dijete iz njihove sredine ili više njih. No ti dječji nadziratelji moraju biti posve pouzdani, i ima se spriječiti u jednu ruku svaka pristranost, ulagivanje, zloradost, a u drugu ruku nesklonost i osvetljivost. **Svaku samovolju valja kazniti,** ne doduše u crkvi, ali svakako u školi. U Crkvi dostaje ozbiljan pogled, prijetna prstom, tiha opomena, ukor, da se umiri koji je pogriješio. Zato se zahtijeva, da su djeca dovoljno poučena o svetosti mjesta i važnosti bogoštovlja i da su katehet i učitelj stekli dostatan ugled kod djece dostojanstvenom ozbiljnošću.[1])

Svim spomenutim sredstvima ipak se ne može održati spoljašnja pobožnost kod sv. Mise. Spoljašnja pobožnost nije dovoljna, njoj se mora nužno priključiti i **unutrašnja pobožnost.**

§. 54. Upućivanje u unutrašnju pobožnost za sv. Mise.[2])

Unutrašnja pobožnost za sv. Mise je revnosna volja poštovati Boga pažljivim i smjernim slušanjem sv. Mise. U to mora upućivati katehet djecu zarana i to nesamo općenito o važnosti i djelovanju sv. Mise i njihovoj dužnosti da slušaju sv. Misu, već kako im valja pobožno slušati sv. Misu. Djeci valja podati posve određene upute. To upućivanje valja često ponavljati i ispitivati. Tako će katehet moći ispraviti neispravno, popuniti nedostatno i sveđer iznova pobuđivati djecu, da podano upućivanje u život privedu i tako ga sve većma prisvoje. Pripomenuti valja, kako se mora pedagogički upućivati t. j. u elementarnim školama elementarno, od lakšega valja polaziti k težemu. Stoga valja imati na umu više vrsti pobožnosti za sv. Mise; pa se ima zahtijevati ona, koja je najvećma prema dječjem duhu na različitim stupnjevima dječjega razvitka.

Pažnja na riječi i djelovanja svećenika. 1. Najjednostavnija vrsta pobožnosti je **pažnja na riječi i djelovanja svećenika,** koji sv. Misu služi, kao na svete

---

[1]) Mey, Vollständige Katechesen[7]. „Das Vetragen der Kinder i. d. Kirche", str. 163. — K tome „die Bemerkungen", str. 210.—215. Katech. Bl. (Kösel) 1912. 132.: Benehmen d. Kinder i. d. Kirche. — [2]) Anleitung d. Kinder z. äuss. u. inn. Messandacht: Brix. Konf. Bl. 1907. 113. Christl. päd. Bl. 1911. 13. 85.: Das Messlied, str. 23.: Jesus reinigt den Tempel; 334.: Über das Adventlied „Tauet Himmel"; 1912. 327.: Stufenweise Anleitung der Kinder zur Messandacht. Jüngling, Erklärung kath. Kirchenlieder f. d. Schulgebrauch[4]. Schwann, Düsseldorf.

i religijske čine s nakanom poštovati Boga, i ako se smisao i znamenitost riječi i djelovanja pobliže ne razumiju. Pomenutom nakanom postaje pažnja na religijske čine bogoštovno djelo, uzdizanje duha k Bogu. Ta se pažnja mora zahtijevati i od najmanje školske djece (već od 6 godina).

Ako ova djeca još i nemaju jasnoga pojma o onome, što opažaju kod sv. Mise, ipak mogu imati nekakvo znanje o Bogu (o njegovu svemogućstvu, sveznanju, o njegovoj posvudašnjosti, svetosti, dobroti), misli na nj i volju da ga poštuju. Neka paze na ono, što se na žrtveniku zbiva zato, jer je to Bogu milo. Kad to djeca uistinu čine, kad se na početku sv. Mise prekriže i misle, „da će za sv. Mise paziti na ono, što svećenik na žrtveniku čini, jer je to dragome Bogu milo", i kad se iznova sabiraju, kad se rastresu, sjetivši se ili kad ih drugi sjeti, da paze na ono što se na žrtveniku zbiva i time valja da Bogu omile, tad slušaju dobro sv. Misu. Takovo slušanje sv. Mise nije samo mehaničko djelovanje već pobožno djelovanje duha, molitva, slobodna predanost djece Bogu.

Da se dovedu djeca do te pobožnosti, mora im katehet ono, što se zbiva na žrtveniku, shvatljivo prikazati, bilo jednostavnim, zornim opisivanjem, bilo, što se osobito preporučuje, prikladnim slikama i ujedno ih potaći, kako moraju u crkvi paziti na ono kao na nešto sveto, jer to Bog hoće i time mu postaju mila. Naročito neka paze na ono, na što onaj, koji dvori kod sv. Mise, pozvoni. U tim glavnim dijelovima sv. Mise (Prikazba, Pretvorba, Pričest) poučit će katehet ukratko djecu i naučiti ih kratke molitvice, koje će djeca tiho za tih dijelova moliti.

2. Druga vrsta unutrašnje pobožnosti je pažnja na smisao i značenje onoga, što svećenik na oltaru čini, s nakanom (barem virtualnom) poštovati Boga, naročito pažnja na značenje glavnih dijelova, barem sv. Pretvorbe i Pričesti. I ako nije mnogo, što se može djeci podati u dobi od 8—9 godina o značenju novozavjetne žrtve, ipak je dosta, ako ona znaju nešto o tome i ako im duša barem sluti, kako je sv. Misa nešto veliko i sveto, i kako svatko, koji je sluša, mora nastojati da razveseli dragoga Isusa, koji je iz ljubavi k nama postao čovjek i umro i tu ljubav prema nama obnavlja sv. Misa. Toliko razumijevanje sv. Mise i njezinih dijelova može se svakako postići u djece spomenute dobi, na temelju onih glavnih religijskih istina,u kojima bivaju djeca u toj dobi poučavana (por. §. 13. I. a).

Pažnja na smisao i značenje djelovanja svećenikovih.

Pretvorbe i Pričest.

Katehet reći će malenima, da je Isus sv. Misu ustanovio na svoj spomen, da nam prema tome valja misliti na Isusa i na ono, što je za nas učinio. Na pr.: „Dragi Bog je ljude stvorio i odredio, da budu vječno blaženi, budu li držali njegove zapovijedi. Ali ljudi nijesu držali Božjih zapovijedi, već su sagriješili („Confiteor") i postali nesrećni. Tada se je dragi Bog smilovao na ljude („Kirie") i poslao na svijet svoga jedinorođenog Sina, da ljude otkupi od grijeha i opet učini srećnima. Sin Božji postao je čovjek i rodio se u Betlehemu u štalici. Kad se rodio veličali su anđeli Boga („Gloria"), pobožni pastiri i sveta 3 kralja klanjali su se djetetu Isusu, koji je zajedno Bog i čovjek. Taj Isus molio se za ljude, koje je vrlo ljubio, svome nebeskom Ocu („Collecta") i učio ih, što im je činiti, da budu vječno blaženi („Evangelium, Credo"). Da, Isus je neizrecivo mnogo trpio: bičovali su ga, trnjem krunili i na križ raspeli, na križu je umro, da uzmognu doći svi ljudi u nebo („Offertorium — Consecratio"). Ali on je od mrtvih uskrsnuo, svojim se učenicima češće ukazao i 40. dan nakon svoga uskrsnuća na nebo uzašao („Communio — Benedicat vos etc."). Isti Isus postaje Pretvorbom nazočan na žrtveniku kao pravi Bog i čovjek, s istim tijelom, koje je na križu visjelo, i s istom krvi, koju je na križu za nas prolio, i ima ovdje ljude isto tako rado kao što ih imao rado na križu. Mi ga doduše na žrtveniku ne možemo vidjeti,

kako je u zbilji, ali je ipak uistinu nazočan u sv. hostiji i u kaležu. Sam je rekao, da je nazočan, i da je rado kod ljudi, jer nas neizrecivo ljubi. Kad dakle svećenik Isusa Krista u sv. hostiji i u sv. kaležu podiže i koji dvori kod sv. Mise zvoni, treba da svi kleknu, da se dragome Isusu poklone i da ga ljube. Kod sv. Pričesti zvoni se zvoncem triput, i svi se zajedno sa svećenikom biju pobožno u prsa, i svećenik prima Isusa Krista u svoje srce, i svi, koji su kod sv. Mise nazočni i živo žele, da bi Isus došao i u njihova čista srca, dobivaju od dragoga Spasitelja doduše nevidljivi ali predragocjeni dar za svoje duše."

Kad su djeca već upućena, da se pomenutim načinom bave djelovanjima svećenika, i tako da se s njime združuju, ili da barem paze na Pretvorbu i Pričest, a uostalom paze na djelovanja svećenika kao na sv. čine, kojima se Bog poštuje, tad je njihova pobožnost postigla neko savršenstvo, a naučene molitve postaju razumljive.

3. Treća je vrsta pobožnosti za sv. Mise, kad se nakanom sv. Misom štovati Boga pobožno razmatraju tajne žrtve ili Božja svojstva ili muka Kristova ili se nastoji usmenom molitvom uzdići do Boga. Kod toga valja paziti na glavne dijelove, naročito na sv. Pretvorbu i Pričest. Premda za slušanje sv. Mise dostaje (Lig. IV. 313.), ako se čovjek općenito združi sa svećenikom, što prikazuje sv. Misu, pobudivši na početku sv. Mise (implicite — što je sadržano u nečem drugom ili explicite — izrijekom) nakanu, prikazati po rukama svećeničkim Bogu žrtvu, a onda moliti različite molitve, i ako te nijesu ni u kakovoj bližoj svezi, ipak je bolje i napose priključiti se svećeniku, prateći sv. Misu, u njegovim molitvama. Katehet će svoju djecu pobuđivati i upućivati, kako će se prikladnim molitvama priključiti sv. žrtvi, kazujući im, što imaju kod pojedinih dijelova sv. Mise moliti.

Na pr. za gradualnih molitava da pobuđuju — pokajanje s odlukom koje se pogrješke osobito kloniti; za „Kirie" — „Gospode, smiluj se nama" i t. d., da mole s Očenašem za milost, te uzmognu provoditi pravi kršćanski život; za „Evangelium" i „Credo" neka mole — Vjerovanje apostolsko s Očenašem za milost, da ustraju u pravoj vjeri; za „Offertorium" neka mole kratku molitvu žrtve, tome neka pridodaju do Pretvorbe nekoliko Očenaša za žive, za same sebe, za roditelje i rođake, za Papu, biskupa, dušobrižnika i učitelja, za saučenike, za sve nazočne, za cijelo kršćanstvo; za „Pretvorbu" neka kažu koju žarku strjelovitu molitvicu, kao „Neka bude hvaljen i slavljen bez prestanka presveti i Božanski Sakramenat", ili koju drugu (na pr.: „Gospod moj i Bog moj", s kojim je zazivom skopčan svaki put oprost od 7 godina i 7 kvadragena, a u sedmici jedamput i potpun oprost, ako se primi sv. Pričest. Bilj. pr.); iza „Pretvorbe" neka pobuđuju čine vjere, ufanja i ljubavi s kojim Očenašem za mrtve; za „sv. Pričest" neka mole koju kratku molitvicu za vježbu u duhovnoj Pričesti; nakon toga sve do svršetka neka mole nekoliko Očenaša za milost, da današnji dan bogumilo provedu i da ne padnu u koji grijeh. Katehet treba da u školi ispituje djecu, da li vrše u crkvi njegovo upućivanje.

Upućivanje u upotrebljavanje molitvenika. Na pomenuti način postat će djeca podobna slušati svetu Misu kako treba i bez molitvenika, a ujedno će naučiti dobro upotrebljavati molitvenik. Posebno upućivanje u upotrebljavanje molitvenika bilo bi, da katehet zahtijeva od djece da nađu u molitveniku molitve za sv. Misu, da paze na djelovanja svećenika, koja su natpisima označena u molitveniku, i da ne mole prije onih molitava, dok svećenik nije došao do određenoga djelovanja, da molitava ne čitaju samo, već da ih razumiju i misle kod toga na Boga, da ne mole prebrzo i glasno.

Literatura. May, Messbüchlein f. fromme Kinder. Herder; Gebetbüchlein für die Schuljgd. Ibd.; Knecht, Manna der Jugend. Ibd.; Gapp, Mein liebes Messbüchlein. Dülmen; Selbst, Der kath. Kirchengesang beim hl.

M. O. Regensb. 1890.; Galle, Erklärung kath. Kirchenlieder. Breslau 1885.; Rudolf, Erklärungen zu 62 Kirchenliedern. Freib. 1897.; Oremus, Kleines Messb. Herder 1904. Por. § 47.

§ 55. Upućivanje djece u primanje sv. sakramenata.

Potreba upućivanja.

Budući da se sv. sakramentima neposredno dobiva milost i religijskoćudoredni život osobito budi, njeguje, učvršćuje i usavršuje, mora se katehet starati, da djeca sv. sakramente dovoljno razumiju i dostojno upotrebljavaju, naročito da često primanje ne postane lakoumno, nedostojno, a opet u drugu ruku da ih ne zahvati zao običaj neprimanja sv. sakramenata. Katehet mora imati na umu, da je njegova sv. dužnost prikladnim obučavanjem prikazivati u jednu ruku važnost sv. sakramenata, a u drugu ruku našu potrebu, kao i primjerenom svečanosti kod primanja sv. sakramenata razgrijavati pobožnim čuvstvima i odlukama dječja srca, i tako unapređivati religijsko-moralnu obrazovanost.

Velikom skrbi valja djecu pripraviti za svako, naročito prvo, primanje sv. Ispovijedi i Pričesti i Potvrde.[1])

§ 56. Privikavanje djece na često dostojno primanje sv. sakramenta Pokore.

Potreba i znamenitost upućivanja.

Sakramenat Pokore je najuspješnije sredstvo, da se djeca Kristu privedu, razumije se od sebe, ako se Pokora dostojno dijeli i prima.[2]) Čestim dostojnim primanjem toga sakramenta dobivaju djeca prave pojmove o grijehu, krivnji, opravdanju, što ima golem utjecaj na život. Zapovijedi Božje i crkvene postaju djeci tim sv. ponavljanjem jasnije: sve bolje spoznavaju dobro, što im valja činiti, i zlo, kojega im se valja kloniti; bivaju sve svjesnija o veličini svoje krivnje prema Bogu i kazne, što su je grijehom na sebe navukli, pa živo žele, da se pomire s Bogom, osjećajući, kako pritište grijeh njihovu još nježnu dušu.

Pedag. značenje Ispovijedi.

Ispovijedanje izvrsno dolazi naravi dječjoj nesamo zato, što im se opraštaju grijesi i što se pomiruju s Bogom, već i zato, što dobivaju milost, da se zla klone a dobro čine, što je vrlo važno za dječju nepostojanu dob. I nitko ne može tako duboko i trajno djelovati na srce i volju djece kao savjestan ispovjednik u ispovijedaonici, i ne uvažujući pritom osobitu milost sakramenta, koja mu pomaže djecu privoditi Kristu. Drugi

---

[1]) Nist, Methodisch ausgeführte Katechesen ü. d. hl. Sakramente mit Erstbeicht.-U. Schöningh 1908. — [2]) Gerson, De pueris ad Christum trahendis. Budući da socijalni demokrati, pristaše t. z. pokreta protiv Rima (Los-von-Rom-Bewegung) i „slobodne škole" zavode djecu, katehet će osobito revnjivo obučavati djecu o sv. Pokori. Salzb. K. Ztg. 1910. 667. 687.: Lehrplan wegen des neuen Erst-Komm.-Dekretes; Häring, Der 1. Beicht- u. Komm. ü. Firm-U. Benziger 1911.; Christl. päd. Bl. 1911. 4.: Beicht- u. Komm.-U. i. 3. Schulj.; Inderfurth, Prakt. Anleitung z. Erteil. d. 1. Komm. U. 1911. Bachem. Brix. Konf. Bl. 1911. 110.: Gedanken ü. d. Vorbereitung zur 1. Beicht u. Komm. Konf. Bl. f. d. deutsch. Gstlk. Böhm. 1911. 137. 235.: Die 1. Komm. d. Kinder bezüglich ihrer Vorbereitung. Past. bon. XXIV. 138.: Öftere u. tägl. Komm. d. Kinder.

učitelji i uzgojitelji u školi utječu na djecu više u skupu, ispovjednik može djelovati na svako dijete napose. Ispovjedniku biva dječja duša posve otvorena i u svojim tančinama, drugi odgojitelji spoznavaju dječju dušu samo općenito, a posebno tek toliko, koliko mogu svojim često prevarljivim opažanjem upoznati. Savjestan ispovjednik može stoga bolje no itko upoznati u dječjem srcu prve klice zla, te ih i uspješno iščupati a dobro zasaditi.

Kad je sv. Pokora tako znamenita i za djecu, svakako je jedna od prvih dužnosti dušobrižnika nastojanje, da se djeca često i dobro ispovijedaju, jer je od neizrecive važnosti za kasniji život, da djeca obiknu ispovijedanju za mladih dana i nauče pravo upotrebljavati ono, što je odraslome u vjeri nužno za vječno spasenje. Što se većma naprežu neprijatelji kršćanstva, naročito danas, da na svaki način ili istisnu nauku vjere iz škole ili barem osujete njezin utjecaj, to revnosnije treba da radi dušobrižnik, osobito oko pomenutoga.

Dob onih, koji se prvi put ispovijedaju.

Kad se imaju djeca prvi put ispovijedati, odredila je S. C. de disc. sacr. (8. VIII. 1910.) dekretom Quam singulari.[1]) Prvi put imaju se djeca ispovijedati, čim dođu k razumu, t. j. u onoj dobi, kad se stanu razumom služiti, dakle oko 7. godine; može biti prije 7. god. a može biti i poslije 7., prema tome, kad se djeca počnu razumom služiti. U sjevernim krajevima djeca dolaze kasnije k razumu.

Po pomenutom dekretu nastaje dužnost primanja sakramenata Pokore i Pričesti u isto doba, čim se dođe k razumu. Da dijete izvrši tu svoju dužnost valja se brinuti roditeljima, ispovjedniku, učitelju, župniku.

Daljna priprava za sv. Ispovijed.

Zadaća je kateheta da djecu pripravi na dostojno primanje sakramenta Pokore. Priprava je daljna i bliža. Daljna priprava je revnjivo obučavanje u vjeri uopće. Katehet treba da svaku zgodu za obučavanja upotrijebi za upućivanje u primanje sv. sakramenta Pokore, budeći u djeci svijest o njihovoj grješnosti i težnju da očiste duše svoje i da se pomire s Bogom i upućujući ih u čine, koji se zahtijevaju za dostojno primanje sv. Pokore (ispitivanje savjesti, pokajanje, odluka).[2])

Posebno obučavanje.

Congr. de disc. sacr. (8. VIII. 1910.) veli, da se za posebno obučavanje, koje se ima obavljati prije 1. primanja sakramenata, ne zahtijeva potpuno i savršeno poznavanje kršćanske nauke. Dijete treba da poslije nauči postepeno čitav katekizam prema duševnim sposobnostima.

Temelj za bližu pripravu za primanje sakramenta Pokore t. j. za dovoljno obučavanje o Ispovijedi kao i za Ispovijed samu jest jasna

[1]) Svake godine mora se taj dekret narodu za uskršnjega vremena u narodnom jeziku pročitati. Salzb. K. Ztg. 1910. 478. 491. 631. St. Pölt. Diöz. Bl. 1910. Nr. 11. Linz. Diöz. Bl. 1910. Prilog, str. 3*. Dekret osuđuje običaj, da se djeca ne puštaju k sakramentu Pokore ili ne odrješuju. Ordinariji su ovlašteni da pomenuti naopaki običaj pravnim sredstvima odstrane. Hirtentasche 1910. 81. s. Salzb. K. Ztg. 1910. 670.: Alter d. Erstkommunikanten. Past. bon. XXIII. 234, Pass. M. Sch. XXI. 227. Theol. u. Gl. 1911. 544. Ob. Rh. P. Bl. 1911. 322.: Geschichtl. Beitrag zur Erstkomm. d. Kinder. Köln. P. Bl. 1912. 20.: Lehmkuhl u. Linden ü. d. Alter d. Erstkommunikanten. — [2]) Por. § 47.

svijest o vlastitoj grješnosti i živa želja za očišćenjem od grijeha i pomirenjem s Bogom. Zato valja za cijela obučavanja djeci jasno prikazivati, da su doista sva već češće sagriješila, da je grijeh zlo i da je stanje čovjeka, koji u grijehu živi, nesrećno. Nadalje valja često barem općenito pažnju djece svraćati na sv. sakramenat Pokore, jednostavno spominjući, što čini sv. Pokora u duši onoga, koji je u smrtnom grijehu, a što u duši onoga, koji je u lakom grijehu, te kako je nešto neizrecivo veliko prijateljstvo Božje, milost posvećujuća i njezino umnožavanje. Tako će maleni pomalo barem donekle shvatiti, kako je neizreciva sreća, što je Krist ustanovio sv. sakramenat Pokore; željeti će zadobiti milost toga sakramenta, i pažljivo će slijediti obučavanje o sv. Ispovijedi.

§ 57. Najbliže upućivanje u primanje sakramenta Pokore.

Metod obučavanja u Ispovijedi.

Najbliža priprava djece za primanje sakramenta Pokore obuhvata a) obučavanje u sv. Ispovijedi, b) pobuđivanje potrebnih čiva neposredno prije same Ispovijedi.

a) Kod obučavanja u Ispovijedi neka katehet pazi na ovo. Ton obuke treba da je kao i inače u katehetičkom obučavanju, no naročito u pomenutom obučavanju dostojanstven i ozbiljan, prema djeci i očinski. Za pripravnoga obučavanja u sv. Ispovijedi katehet će pobuđivati slabu i zapuštenu djecu na srčanost i pouzdanje. Zatim neka ukratko ponovi glavne nauke, koje u katekizmu dolaze prije na red od nauke o sakramentima, osobito će one istaviti, koje su u tješnjoj svezi sa sakramentom Pokore, tu će svezu izrijekom naglasiti. Na pr. kod nauke o sveznanju Božjem: Bog zna što je prošlo, zna sve naše grijehe, mi ne možemo nijednoga grijeha pred Bogom sakriti; on gleda u naša srca i zna, da li nam je uistinu žao, što smo sagriješili, da li nam je čvrsta odluka ne griješiti više. Kod nauke o dobroti Božjoj: Kako mnogo dobra daje nam Bog! Koliko je toga, čega mi i ne poznajemo! Kako je gadno, kad mi to dobro na zlo upotrebljavamo, vrijeđajući Boga! Kod nauke o paklu: grješnik svakim smrtnim grijehom zaslužuje pakao, samo prava Pokora ga oslobađa od pakla. Kod nauke o otkupljenju: kako je neizrecivo velika ljubav Božja, da je nezahvalnim ljudima poslao Otkupitelja svojega jedinorođenog Sina! Bez Otkupitelja propali bismo zauvijek, po njemu može svatko zadobiti oproštenje i milost, pa bili njegovi grijesi ma kako veliki.

Upućivanje djece u razumijevanje ispovjednih molitava.

Nauku o sakramentu Pokore valja jasno i temeljito obraditi. Pojmove, koji su u katekizmu o toj nauci, valja djeci objasniti i u pamet usaditi. Potrebne molitve (obrasce molitava) neka djeca dobro naizust nauče i neka ih češće pravo, lagano, s razumijevanjem i čuvstvom kazuju. To će se postići, ako katehet te molitve jedamput ili višeput od riječi do riječi s djecom razmisli. Na pr. Djeco! vi kažete u ispovijedaonici: „Ja nevoljni grješnik“, jer je grješnik doista nevoljan, mnogo je izgubio . . . Za sebe kažete, da ste nevoljni grješnici, jer ste često i mnogo, da svaki dan sagriješili mislima, riječima i djelima i propustili dobro, koje nam Bog ili Crkva zapovijeda . . . Velite: „Tužim se“, time obećajete, da ćete svoje grijehe iskreno kazivati i da ne ćete ničega zašutjeti. Kod toga vašeg kazivanja nazočan je svjedok sam svemogući i sveznajući Bog. Pa kako ne možete ničega sakriti pred Bogom, ne smijete ni pred svećenikom, koji je u ispovijedaonici namjesto Boga. Mislite na to, kad izgovarate riječi: „Tužim se Bogu svemogućemu“.

Zaziv Duha Sv.

Nije dosta djecu samo poučiti o potrebnim činima sakramenta Pokore: zazivu Duha Sv., ispitivanju savjesti i t. d., već ih treba u te čine upravo uputiti.

1. Djecu treba nesamo opominjati češće, kako će Boga Duha Sv. moliti, da ih rasvijetli, već će katehet s njima zajedno moliti, kad dođe blizu vrijeme da se ispovijede, da ih Duh Sv. rasvijetli, da upoznaju sve grijehe i pogrješke i da uvide, kako su time dragoga Boga uvrijedili, da

*

im Bog da pravo pokajanje od njihovih grijeha i pomogne, da grijehe posve iskreno, bez lažnoga stida ispovjede.

Upućivanje u ispitivanje savjesti.

2. Ispitivanje savjesti najbolje je obavljati prema 10. Zapovijedi Božjih i 7 Glavnih grijeha. (K Zapovijedima Božjim treba dodati i 5 Zapovijedi crkvenih, a 7 Glavnih grijeha ne bi trebalo imati pred očima, kad se savjest ispituje, kad su i onako sadržani u 10 Zapovijedi Božjih, i to jasno i za djecu upravo oni glavni grijesi, kojima se djeca češće ogrješuju ili se radi ujedno i o teškom grijehu [bludnosti]. Bilj. prev). Da katehet djecu u to uputi, kako treba, ne će im samo onako općenito kazati, kako im se valja ispitivati, već će im, koliko je to moguće, pokazivati, kako su se djeca mogla ogriješiti o svaku pojedinu zapovijed, spominjući i nužne prilike, pa će im reći, neka se sjete, opomenu, da li su kad u svom životu (ili od zadnje Ispovijedi) počinili takove grijehe, i ako su počinili, neka ih zapamte za Ispovijed. Djeci treba kazati, da samo one grijehe zapamte i ispovjede, koje su doista počinili, a nipošto sve one, što ih on (katehet) spominje, ili koje su sami čitali u kojem ispovjednom obrascu; treba da promisle, nijesu li počinili i grijehe, kojih on nije spomenuo ili kojih nijesu čitali.[1]) Upućivanje u ispitivanje o 6. zapovijedi ne smije se mimoići, ali se mora vrlo oprezno i mudro podati, tako da oni, koji su se ogriješili, shvate, a nedužni da se ne sablazne. Bit će najbolje djecu upućivati, da se sjete, nijesu li se družili s opakom djecom, ili što bludno mislili? (Ovdje valja reći, da je najbolje da se ustali točno terminologija za grijehe protiv 6. zapovijedi. Zato bi bilo najbolje upotrebljavati riječ „bludno“, a ne jedamput „ružno“, drugi put „nepristojno“ ili „sramotno“, jer se time unosi pomutnja u dječju dušu, pa bi djeca nešto, što nije protiv 6. zap. Božje, mogla smatrati za bludni grijeh. Savjest neistinita na veliku je štetu čovjeka, pogotovu u pomenutoj stvari. Bilj. prev.) Da li su što bludno vidjeli ili čuli ili takovo što sami ili s drugima radili, kod igranja, svlačenja, oblačenja? Kad to govori katehet neka je kratak i ozbiljan i neka ničim ne pokaže kakovu tajanstvenost! Vrlo je važno djecu upućivati, kako im se valja ispitivati posve točno, određeno o grijesima, a nesamo onako općenito, što još samo po sebi ne bi bilo grijeh, a prema tome nedostajala bi materia absolutionis — tvar odriješenja, na pr.: nijesam Boga nada sve ljubio; nijesam s tako velikom pobožnosti molio, kako bih morao. Nadalje valja djeci reći, kako moraju ispovijedati i broj teških grijeha kao i prilike, koje jako uvećavaju moralnost djela (circumstantiae augentes, kod 7. zapovijedi Božje, gdje od maloga po sebi grijeha postaje veliki. Bilj. prev.), ili djelu pridaju još novu moralnost (circumstantiae speciem mutantes, zapravo addentes. Bilj. prevod.). No valja djeci reći, da ako i nije nužno, da ispovijedaju malene grijehe, ipak neka to čine, da ispovjednik upozna njihovo duševno stanje, a potrebno je i zato, što i mnogi odrastao kršćanin, a pogotovu

---

Upotrebljavanje ispovjednoga obrasca.

[1]) Upotrebljavanje „ispovjednih obrazaca“ samo je od nužde; katehet mora se i te kako starati, da djecu nauči ispitivati savjest bez ikakva obrasca. „Jer za pravo ispitivanje savjesti zahtijeva se, da čovjek siđe u dubine srca; to ispitivanje jedne duše, koje je življenje i djelovanje različito od svake druge duše, ne može se nadomjestiti šablonskim mehanizmom.“ (Franjo Leopold b. u Eichstättu u pastirskoj poslanici na svoj kler, na početku god. 1883.) „Samo ondje, gdje se upoznaju vlastiti, lični grijesi i pogrješke, moguće je pokajanje od grijeha . . . Svi kateheti treba da imaju na umu, da je mjerilo njihova djelovanja u pomenutome ispovijedanje djece. Ako djeca znaju u Ispovijedi nabrojiti samo nekoliko riječi o kletvama, o brbljanju, tučnjavi, tad je bilo loše katehetičko obučavanje. Još je gore, ako djeca čitavu čitulju grijeha pročitaju s papira, na koji su ispisali iz kakova obrasca. (I ako se ne može djeci baš zabraniti, da ne napišu svojih grijeha, ipak valja katehetu ozbiljno nastojati, da toga djeca ne čine. Bilj. prev.) A nije bolja bila priprava za Ispovijed, kad djeca gotovo sva kazuju iste grijehe, istim redom i po istom obrascu, svaki put, kao i prvi put, bez misli i čuvstva, jer su naučili grijeh napamet i uvježbali se, da ne mogu više pogriješiti . . . Gdje se obučavalo, kako treba, gdje su se djeca upoznala sa svojim dužnostima i došla do spoznavanja samih sebe, ondje se svako dijete na svoj način ispovijeda i najveća je pohvala za kateheta, kad se može reći: njegova se djeca dobro ispovijedaju.“ Jocham, Mor. Theol. Sulzbach 1853. II. 188. Christl. päd. Bl. 1911. 219.: Individuelle Kinderbeicht.

djeca sigurno ne razlikuju lakoga grijeha od smrtnoga, pa bi mogli držati, da je nešto laki grijeh, što je uistinu teški. Katehet mora se čuvati nerazložitoga specificiranja, da ne učini djecu tjeskobnom u ispovijedanju grijeha. Najbolji je način praktičnoga upućivanja u ispitivanje savjesti, kad se traži od djece da tijekom čitavoga katehetičkog obučavanja ispituju svoju savjest (por. § 47.), no time nipošto ne postaje bliže upućivanje u ispitivanje savjesti suvišno.

3. Najvažnije je i najteže djecu upućivati, kako da pobude pokajanje i odluku. Nije dosta samo objasniti pojmove pokajanja i odluke, njihova svojstva i potaknuti djecu da te čine pobude, već katehet mora nastojati djecu tako uputiti, da doista pobude u svojoj duši iskrenu žalost i odvratnost od grijeha. Da to postigne, mora katehet na neki način u djeci unaprijed pobuditi pokajanje spominjući im na način razmatranja razloge pokajanja s njihova stanovišta. Djecu valja opomenuti, da mole Boga za milost, da pobude pravo, iskreno, svrhunaravno pokajanje; tu molitvu[1]) neka obave djeca i katehet zajedno. Od početka valja djecu priučavati da pobude napose odluku, naročito da će se čuvati omiljelih grijeha i bježati od grješnih prilika. Takovu odluku neka pobuđuju često, da, svaki dan kod svoje jutarnje molitve.

4. Pošto je katehet djeci rastumačio svojstva Ispovijedi, neka nastoji, da djeca ushtiju otvoreno i iskreno ispovijedati se, navodeći im za to razloge. Pored toga valja i ovdje praktički postupati, učeći djecu, kako se ispovijeda, spominjući već u daljnom pripravnom za Ispovijed obučavanju točno Zapovijedi Božje i crkvene, naročito istavljajući one grijehe, koji se obično počinjaju u dječjoj dobi. Neka katehet kaže i pogrješke, koje se zbivaju kod ispovijedanja grijehâ.

5. Kad katehet djeci tumači zadovoljštinu, neka ne zaboravi djecu potaći, da prije Ispovijedi, koliko je to moguće, poprave učinjenu štetu, počinjenu nepravdu, da se izmire. Dobro je djecu upućivati, kako će si sama dragovoljno nalagati manje pokore.

b) Kad je obučavanje u sakramentu Pokore završeno, odredi se dan za ispovijedanje i djecu potakne, da večer prije Ispovijedi provedu u tihoj samoći, moleći, ispitivajući savjest, pobuđujući pokajanje i odluku. I roditelje valja potaći, da poukom i molitvom pomažu svojoj djeci kod toga znamenitog sv. čina. Na dan, kad je Ispovijed, sakupe se djeca u točno određeno vrijeme u školi i idu u redu u crkvu. Ovdje ih katehet srdačnim govorom podsjeti na važnost sv. čina, koji kane obaviti; tada klekne pred žrtvenik među djecom, koja uz njegovu pomoć pobuđuju čine zaziva Duha Sv., ispitivanja savjesti, pokajanja i odluke. Pobuđivanje tih čina neposredno prije Ispovijedi od velike je znamenitosti, da se djeca uvedu u dostojno primanje sakramenta Pokore, pa zato neka se svakako preduzmu, ako je to ikako moguće. Ako je i najbolje obučavanje i najbrižnije upućivanje, ipak je malenoj djeci samoj teško, vrlo teško pomenute čine, naročito pokajanje pobuđivati; zaboravljaju lako, i ako vrše, čine to samo spolja, tako primanje sakramenata Pokore biva čisto mehaničko, naskoro i svetogrdno. Iza te najbliže priprave idu djeca k ispovijedaonicama; svako brbljanje, smijanje, unaokolo obaziranje, trčanje, guranje ima se oštro zabraniti. Sva se djeca imaju pobožno vladati, kad na koje dijete red dođe neka tiho pristupi k Ispovijedi, kad se ispovjedi neka ide na određeno mjesto, gdje vrši za danu pokoru i još što moli.[2])

Literatura.

Kreienbühl, D. Beicht- U. u. die Beicht d. Kinder. Einsiedeln 1890; Huck, Der 1. Beicht-U. in vollständ. Katechesen[0]. Herder; Jägers. 1. Beicht-U. Paderb. 1895; Schwillinsky, Anleitung z. Erstbeicht-, Erstkomm.- u. Firmungs-U. Graz 1893.; Steindlberger, Beich- u. Komm. U. Salzb. 1891; Isti, Beichtandacht f. Erstbeichtende. 1891.; Mey, Der 1. Beicht-U. Herder 1895.; Sauren, Katech. Vorbereitung d. Kinder auf

[1]) Christl. päd. Blätter 1911. 7. 45. 109. 251.: Eine neue Reueformel; 361.: Die Reueformel als Reuegebet. — [2]) Ohler, Lehrb. d. Erz. u. d. U.[9] str. 246.—259.

d. 1. Beicht. Kempten 1893; Schultzik, Vollständ. Beicht- u. Komm. U. Breslau 1895.; Rudisch, Katech. Hilfsbüchl. a) Katechesen f. d. 1. Schulj. b) Katechism. Erklär. u. Lehrplan f. d. 2. u. 3. Schulj. c) Erst-Beicht-U. Kirsch; Beetz, F. d. kleinen Erstkommunikanten. Unterichts-, Übungs- u. Gebetbüchl. Herder; Boll, Kinderbeicht durch Bilder leicht[3] (14 slika). Mory, Donaueschingen.

§ 58. Upućivanje djece u primanje oltarnoga Sakramenta.

Daljna priprava.

Jedna od najvažnijih i najutješnijih dužnosti dušobrižnika je upućivanje djece u primanje presv. oltarnog Sakramenta, naročito u prvo primanje. Presv. olt. Sakramenat je najvažniji, najuzvišeniji i najsvetiji čin života, na koji se dakle moraju djeca najvećom brigom pripraviti.[1]) Zbor za uređenje sakramenata izjavljuje: da dijete bude spremno, kako treba, za prvu sv. Pričest, ima ga se prema njegovu shvaćanju poučiti u najnužnije tajne sv. vjere (mysteria necessaria necessitate medii) i da dijete razlikuje sv. Euharistiju od običnoga, tjelesnog kruha, te da pristupi k svetoj Pričesti s pobožnošću, primjerenom svojoj dobi.[2])

Prva i najnužnija priprava za primanje sv. Pričesti je svakako temeljito katehetičko obučavanje, uopće brižno katehetičko odgajanje. Ta priprava počinje zajedno s katehetičkim obučavanjem i odgajanjem mladeži; što je bolje to obučavanje i svetije odgajanje, to će bolje biti gojenci pripravljeni za primanje sv. Pričesti.[3]) Za bližu pripravu zahtijeva se posebno obučavanje, koje se odnosi na presv. olt. Sakramenat (i na prvo primanje toga Sakramenta) i prikladno obuhvata ove točke: čovjek, grijehom od Boga rastavljen, ne može vlastitom snagom postići blaženstvo; za to čovjeka čini podobnim Bog svetim sakramentima, naročito sv. Pričesti. Prva točka je uvod u obučavanje za sv. Pričest, druga točka tek se ukratko spomene, a na treću ima se upotrijebiti najviše vremena. Katehet treba da neprestano nastoji, kako će djelovati na dječju vjeru i srce, da djeca živo zažele primiti presv. olt. Sakramenat čistim srcem.

Obučavanje za sv. Pričest.

Najbliža je pripava Ispovijed djece i još neki čini. Ispovijed, što je djeca prije prve sv. Pričesti čine ima biti općenita ili barem prijegled njihova dojakošnjeg života. Dušobrižnik starat će se, da djeca prime prvu sv. Pričest što većom čistoćom duše, pravim popravkom života i iskrenom ljubavi. On mora djecu upućivati i vježbati, kako će pobuđivati čine prije sv. Pričesti, za nje same i poslije nje, kako će razumjeti i duboko shvatiti za to određene obrasce.

---

[1]) Conc. prov. Vienn. pg. 94. — [2]) Por. Köln. P. Bl. 1911. 109. 140.: Wie dachte man früher ü. d. Alter der Erstkommunikanten? — [3]) Por. Hirscher, l. c. pg. 564.; Ecker, Immanuel. Am grossen Tage d. Kommunion. Schöningh 1904. Die 1. Komm. u. ihre Feier: Brix. Konf. Bl. 1907. 97. Theol. u. Gl. 1911. 177.: Vorbereitung d. Kinder auf d. 1. hl. Komm.; 741.: Die neuen Bestimmungen ü. d. Erstkomm. u. ihre prakt. Durchführung; 1912. 20.: Die 1. Kinder-Komm. u. d. Sakr. d. Firmung. Köln. P. Bl. 1912. 69.: Ein religiöses Jgd.-Fest bei Entlassung aus d. Schule. Christl. päd. Bl. 1911. 365.: Komm. Andacht in Versen; 370.: Zur Praxis d. öfteren Kinder-Komm. Konf. Bl. f. d. deutsch. Ostlk. Böhm. 1912. 175.: Streiflichter ü. d. mannigfache Praxis d. Kind. Komm.

Kako je prva sv. Pričest djece čin, kod kojega treba da sudjeluje čitava župa, dušobrižnik će i odraslima protumačiti njezinu važnost, naročito zamolit će roditelje djece, da pomažu pripraviti djecu molitvom, poukom i opominjanjem, milostinjom i drugim dobrim djelima; preporučit će, da se u svakoj kući, gdje ima prvopričesnika, moli svaku večer kratka molitva na tu nakanu.[1]) Najprikladniji dan za prvu sv. Pričest djece je Bijela nedjelja ili koji drugi dan u uskršnjem vremenu.

Prva sv. Pričest neka se svečano ovrši, da ostavi što dublji dojam u mekoj dječjoj duši, da se djeca što življe sjećaju toga dana u životu. (Međutim valja kazati, da je spoljašnja svečanost sporedna stvar, pa gdje se ne može prirediti, ima se prva sv. Pričest djeci i bez svečanosti podijeliti. Šta više valja paziti, da ne bi možda zahtjev svečanosti bio na štetu ranoj prvoj i čestoj sv. Pričesti. Bilj. pr.) Djeca skupe se u školi, a odavle povedu se u procesiji uz zvonjenje u crkvu. Prije sv. Mise ili poslije Evanđelja rekne se djeci kratak srdačan govor, s kojim se spoji i obnova[2]) krsnoga zavjeta, u čem sudjeluju i odrasli u crkvi. Iza svećenikove Pričesti neka se djeca pričeste. Izatoga može se potaći djecu, da se zahvale dragome Spasitelju. Maleni darovi (na pr. slike) za spomen na taj dan veoma se preporučuju.

Pijo X. označuje početak dužnosti primanja sv. Pričesti (C. de disc. sacr. 8. VIII. 1910.) dob, čim dijete dođe k razumu.[3]) Stoga se ne smije prva sv. Pričest odgoditi na kasniju dob djece, a ne smije se dijeliti kao nagrada za dobar napredak. Kojima se starati za djecu, moraju revnjivo nastojati, da djeca nakon prve sv. Pričesti češće i, ako je moguće, svaki dan dolaze k stolu Gospodnjem, što želi Krist i sveta Crkva, te da to djeca čine s pobožnošću, koja je prema njihovoj dobi. Svi, kojima se starati za djecu, moraju imati na umu, kako je njihova dužnost, da se djeca i nadalje obučavaju u vjeri ili da na koji drugi način dobivaju nužnu pouku u vjeri. Tome izvrsno služi ponavljanje u školi, dok je još sabran dječji duh i vodi ga katehet. Kako u drugo, tako se moraju djeca uživjeti i u primanje sv. Pričesti, tako da im često primanje sv. Pričesti postane doživotan kršćanski običaj, što je i htio Pijo X. Katehet valja da vodi djecu k sv. Pričesti češće, po školskom zakonu 3 puta na godinu.[4]) One, koji ostavljaju školu, opomenut će katehet, da češće dostojno primaju sv. Pričest, te će, koliko mu bude moguće, i nastojati, da njegova opomena ne bude uzaludna.

Župnici moraju se (S. C. de disc. sacr. 8. VIII. 1910.) brinuti, da se u godini jedamput ili višeput zajednički djeca pričeste, nesamo prvopričesnici već i oni, koji su primili prvu sv. Pričest. Prije zajedničke Pričesti neka se drži nekoliko dana pouka (duhovne vježbe, bilj. prev.).

---

[1]) Ketteler, Bisch. v. Mainz, Worte der Belehrung u. Ermahnung an alle christl. Eltern über ihre Pflichten bei Vorbereitung ihrer Kinder zur 1. hl. Komm. Mainz 1881. — Pijo X. podijelio je svim prvopričesnicima i svim njihovim rođacima do 3. koljena potpun oprost, a svim pobožno nazočnim oprost od 7 godina i 7 kvadragena. Ber.[13] Str. 823. Na te oproste neka dušobrižnik podsjeti vjernike u nedjelju prije dana sv. Pričesti. — [2]) Rhenanus, Komm. der Kinder, Kirchheim 1911., str. 42., bilj. 2. Ta obnova nije nipošto slijeđenje protestantske potvrdne svečanosti. — [3]) Por. str. 86. — Rhenanus, Die Komm. der Kinder. Kircheim 1911. (Str. 32. s. govore o prv. sv. Pričesti, kad su djeca ostavljala pučku školu; bila je sv. Pričest redarstveno sredstvo za održanje des Schulzwanges; str. 59. s.: dječja dob za Ispovijed i Pričest.) — [4]) Naredba kr. zem. vlade od 15. VII. 1889. br. 6798. — Učenike, koji su već svoju vjeru izgubili, siliti spoljašnjim disciplinarnim sredstvima na primanje sakramenata, nikako ne valja. Ako se učenike, koji samo od lakoumnosti ne bi išli na sakramente, spoljašnjim sredstvima navede na primanje sakramenata, nije to još nikakova sila. Da ne prestane svako primanje sakramenata, čim nestane svake školske stege, ima se udesiti neki prijelaz od stege k slobodi: preporučuje se, da se za više razrede pučkih škola, za građanske škole, pogotovu za gimnazije i realke odredi neko vrijeme, u koje onda učenici svi po volji imaju pristupiti k sv. sakramentima. Tu će mnogo pomoći, ako se mladež prema dekretu Pija X. obikne čestoj sv. Pričesti. Don Bosco, kad ga zapitaše, kako on postizava sjajan uspjeh u svojim zavodima, rekao je: Ja poznajem samo 2 uzgojna sredstva, šibu i sv. Pričest. Šibe ne upotrebljavam, već samo sv. Pričest. Salzb. K. Ztg. 1911. 540. 556.: Päd. Wirkungen der Kinderkomm.

Kako je dekret Singulari quadam od 8. VIII. 1910. važan, donosimo ovdje zasebno njegove odredbe:

I. Dob raspoznavanja, kako za Ispovijed tako i za prvu Pričest, je ona, u kojoj dijete počinje rasudivati, to jest oko sedme godine, bilo iznad, bilo ispod. Od te dobi počinje dužnost zadovoljiti jednu i drugu zapovjed, Ispovijedi i Pričesti.

II. Za prvu Ispovijed i za prvu Pričest nije nužno potpuno i savršeno poznavanje kršćanskoga nauka. Ipak će kasnije dijete morati da nauči cijeli katekizam postupice prema načinu svoga shvaćanja.

III. Poznavanje vjere, što se od djeteta traži, da se prikladno spremi za prvu Pričest, jest, da prema svome dohvatu shvati tajne vjere što su potrebne kao nužno sredstvo za spasenje, i da razlikuje euharistički kruh od običnoga i tjelesnoga, da pristupi k svetoj Euharistiji s onom pobožnosti, koja je prema njegovoj dobi.

IV. Dužnost zapovijedi ispovijedanja i pričešćivanja, što dijete veže, zapada osobito one, koji mora da se za nj brinu, to jest roditelje, ispovjednika, uzgajatelja i župnika. A do oca je, ili do njegovih zamjenika, i do ispovjednika prema Rimskom katekizmu, da pripuste dijete k prvoj Pričesti.

V. Jedan ili više puta u godini neka nastoje župnici zakazati i održati općenu Pričest djece i k ovoj neka pripuste nesamo prvopričesnike, već i one, koji su po želji roditelja ili ispovjednika, kako je gore rečeno, već prije prvi puta okusili svetinje s oltara. Za jedne i druge neka se drži nekoliko dana prije pouka i priprava.

VI. Oni, koji se brinu za djecu, treba da svim marom nastoje, kako bi ta djeca iza prve Pričesti češće pristupala k svetom Stolu, da i svaki dan, ako je moguće, kako to žele Isus Krist i mati Crkva, i da to čine s onom pobožnosti duše, koja je prema njihovim godinama. Pored toga neka se spomenu oni, kojima to pripada, vrlo velike dužnosti što ih veže, brinuti se da ta djeca polaze javnu pouku u katekizmu, ako li ne polaze, da im na drugi način nadomjeste vjersku pouku.

VII. Sasvim valja osuditi običaj, da se djeca ne puštaju k Ispovijedi, ili da ih se nikad ne odrješuje, makar da su došla do upotrebljavanja razuma. Zato će se ordinariji mjesta brinuti, upotrijebivši i pravna sredstva, da se taj običaj potpuno ukine.

VIII. Sasvim je kleta zla navika, što se Popudbina i zadnja Pomast ne daju djeci iza kako su stekla upotrebljavanje razuma, i što ih pokapaju obredom za malene. One, koji ne napuste toga običaja, neka ordinariji mjesta oštro kazne.

Tome dekretu dodao je nadb. Duhovni Stol od 25. X. 1913. ovaj naputak:

1. Dušobrižnici neka pouče i potaknu vjernike, da djecu, čim se uzmognu pristojno ponašati, već davno prije nego što su vezani na školu, što češće vode u crkvu i k svetoj Misi. Tu neka im roditelji, skrbnici, rođaci ili kumovi istumače svete slike, oltar i svetohranište ispovijedaonicu i sv. Misu. Neka ih kod kuće nauče Očenaš, Zdravu Mariju, Vjerovanje, a u crkvi neka ih opomenu, da se s drugim vjernicima klanjaju živome Gospodu Bogu, našemu Isusu Kristu, koji je poslije Pretvorbe s dušom i tijelom nazočan pod prilikama kruha i vina. Tako će mnoga djeca već prije sedme godine steći ono nekoliko znanje i onu početnu pobožnost, koja je dovoljna za primanje sv. Pričesti. Koja su djeca doista toliko poučena, moći će u sporazumu roditelja ili skrbnika i ispovjednika pristupiti k svetoj Ispovijedi i Pričesti, makar da su i ispod sedme godine.

2. Djecu upisanu u školu treba da kateheti odmah već od početka prve školske godine poučavaju u najpotrebnijim vjerskim istinama i pripravljaju ih za (prvu, ako još nijesu bili) sv. Ispovijed i Pričest. Ta priprava treba da u najkraćim crtama (na osnovi prikladnih biblijskih crtica) obuhvata ovih pet istina:

a) Bog je jedan u tri osobe: Otac, Sin i Duh Sveti; on se brine za sve: ljubi dobro, zato ga nagrađuje, mrzi na zlo, zato ga kazni. b) Iz beskrajne ljubavi k ljudima postala je druga osoba, Sin Božji, čovjekom, da nas na križu otkupi od grijeha i da nam pribavi milosti za vječno spasenje u nebu. c) Najveću nam milost iskazuje Krist, kad nam samoga sebe daje duši za hranu u sv. Pričesti. d.) Tko se dostojno pričešća ugađa Kristu i pomaže svojoj duši i pripravlja sebi put u nebo. e) Dostojno se pričešća, tko je u stanju milosti, t. j. tko nije svijestan o teškom grijehu. Prije Pričesti valja se dakle svrhunaravno pokajati za grijehe; a tko zna, da je u smrtnom grijehu mora se i ispovjediti. Valja djecu ukratko poučiti o sv. Ispovjedi.

Do Bijele nedjelje ili najkasnije do svetkovine sv. Alojzija mogu djeca biti dosta pripravljena. Potom neka bi bila prva zajednička Ispovijed uoči Bijele nedjelje (ili uoči Alojzijeva), a prva svečana Pričest na Bijelu nedjelju (ili na dan sv. Alojzija). I ona djeca, koja su poukom roditelja i ispovjednika već prije sedme godine pristupila k sv. Ispovjedi i Pričesti, neka se sada pridruže svojim školskim drugovima k ovoj svečanoj zajedničkoj Ispovijedi i Pričesti.

Gdje nema škole neka dušobrižnici okupe djecu od sedam godina (i mlađu, ako su bistrinom uma ovoj djeci dorasla) već od mjeseca rujna redovito poslije sv. Mise ili večernje, neka popune pouku, što su im već roditelji dali tako, da bi ova djeca o Bijeloj nedjelji ili barem o Alojzijevu mogla pristupiti k prvoj sv. Ispovijedi i Pričesti.

U kasnijim školskim godinama (ili gdje nema škole u crkvi) neka dušobrižnici nastave i dovrše vjersku pouku prema propisanim školskim knjigama ili prema Dijecezanskome katekizmu.

3. Poslije prve sv. Pričesti treba da dušobrižnici i kateheti nastoje, da bi se djeca što češće, da, i svaki dan pričešćivala. Neka pouče djecu, da je to želja samoga Gospoda našega Isusa Krista, koji je zato ustanovio presveti oltarski Sakramenat; a opet, da se od njih ne traži drugo već da su u stanju milosti i da imaju dobru nakanu t. j. da žele sv. Pričest ne iz ljudskih obzira, već iz ljubavi ka Kristu i k vlastitome spasenju. Potom da ne treba svaki dan polaziti na sv. Ispovijed, već je dosta ako idu k Ispovijedi svakih 8 ili 14 dana, kako im već ispovjednik odredi. Jedino da su onda odmah dužni poći k Ispovijedi, ako bi, što ne dao Bog, smrtno sagriješili. Za sv. Pričest neka se redovno pripravljaju pod sv. Misom, a poslije sv. Pričesti neka se neko vrijeme klanjaju Božanskome Spasitelju, neka mu zahvaljuju za obilnu milost, što se s njima sjedinio i neka ga vruće mole za daljne milosti i za sve druge potrebe — svoje, Crkve i doma svoga.

Na koncu školske godine treba da kateheti iznova i toplo djeci govore, te bi im srce zanijeli, da bi i za vrijeme školskih praznika, kad su pogibli veće i napasti mnoge, pristupali češće, ako je moguće i svaki dan k Stolu Gospodnjemu. Pogotovu treba da nastoje predobiti za češću i može biti svagdašnju sv. Pričest one, koji će prestati polaziti daljnu školu. Nad ovima treba da u ovom pravcu osobitim načinom bde dušobrižnici, da u dobro sjeme ne zasije neprijatelj kukolja.

4. Prema tome se ovim ukida svaki protivni običaj: i onaj, da se djeca istom u 9. ili kasnijoj godini (u III. ili kasnijem razredu) prvi put pričešćuju, i onaj, da se po nekoliko puta prije ispovijedaju nego što ih puste k sv. Pričesti, i onaj, koliko bi ga nesrećom bilo, da djecu u prvim Ispovijedima ne odrješuju već samo blagoslove ili da se uopće prije devete ili desete godine ne ispovijedaju, i da im se i na umoru ne daje Popudbina ili zadnja Pomast.

Literatura.

Ruland, Prakt. U. zum erstmaligen Empfange der hl. Komm. Vürzb. 1866.; Scmitt, Anleitung zur Erteilung des Erstkomm. U.[12] Herder; Vogl, Komm. U. für Erstkommunikanten. Kempten 1891; Treppner, Die Vorbereitung der Erstberufenen zum Mahle d. H. Würzb. 1891.; Kösterus, Das letzte Jahr vor dem grössten Tage im Kinderleben. Mainz. 1892.; Fuhlrott, Die 1. hl. Komm. Regensb. 1894.; Steindlberger, Tugendakte vor u. nach d. hl. Komm. 1890.; Hertkens, Jesus naht. Paderb. 1893.; Isti, Komm, Jesus, komm. 1994.; Sommer, Erstkommu-

nionglöcklein. Mainz 1895.; Schante, Die geistl. Übungen vor der hl. Komm. Kempten 1895.; Berninger, Erstkommunikanten-U. Würzb. 1897.; Zapletal, Kurze Anreden zur Vorbereitung auf die 1. U. Komm. Graz. 1899.; Pott, Vorbereit. auf 1. hl. Komm. 1906. Schöningh; Hättenschwiller, Die grosse Verheissung d. göttl. Herz. Jesu[2] (osobito 7. odsjek). Rauch; Lintelo-Finster, Das euchar. Triduum (str. 122. s.). Saarlouis, Hausen 1909. Schwarz, Erst-Komm.-U.[2] Bader.

§. 59. Upućivanje djece u primanje sakramenta Potvrde.

Potvrda je jedno od najmoćnijih sredstava milosti; njezino djelovanje opaža se očito u životu jedino onih, koji su se na taj sakramenat pripravili, kako treba, i upoznali potrebu sudjelovanja s milošću sakramenta Potvrde. Zato je sveta dužnost dušobrižnika bdjeti, da samo oni budu potvrđeni, koji su dobro pripravljeni.

Prije sv. Potvrde obično se primaju sv. Pokora i sv. Pričest.[1]) Da li će tko primiti sakramenat Potvrde, neka ne bude na volju dotičnih roditelja, kumova ili djece, već će i tu odlučivati dušobrižnik. Od svakoga će djeteta tražiti, da je toliko formalno i materijalno prisvojilo katehetičkoga učiva, koliko je moguće prema njegovu razvitku.

Unutrašnja i spoljašnja priprava. Sama priprava jest unutrašnja i spoljašnja. Unutrašnja je priprava temeljito i spasonosno obučavanje u osnovnim istinama kršćanstva, naročito u sakramentu Potvrde, o dužnostima potvrđenika i kumova[2]) i t. d., zatim čista savjest, revnosno moljenje, vježbanje u djelima pobožnosti, primanje sv. Pričesti. Spoljašnja priprava zahtijeva, da budu potvrđenici i kumovi kršćanski čedno odjeveni; glava potvrđenika neka je oprana, kosa uređena, čelo čisto. Prije bio je običaj, da se je Potvrda dijelila samo onima, koji su bili natašte, a i djelilac bio je natašte.

Zadaća je dušobrižnika važna prije dijelenja sv. Potvrde, za dijeljenja i poslije dijeljenja.

1. Prije dijeljenja. Čim župnik dozna, da će biskup dijeliti sv. Potvrdu njegovim župljanima, opomenut će ih javno, da svi, koji mogu, upotrijebe tu predragocjenu zgodu; osobito će gospodarima kuća preporučiti, da sinove, kćeri, služinčad daju potvrditi. Odmah se mora početi s nužnim obučavanjem u sv. Potvrdi i to nesamo onih, koji će na Potvrdu, već i čitave župe, da tako svi uzimaju korist duhovnu od biskupove nazočnosti i njegova službena djelovanja. Dan prije sv. Potvrde ispovijedat će dušobrižnik potvrđenike. Iza sv. Pričesti držat će im

---

[1]) U latinskoj je Crkvi sada običaj djecu potvrđivati, kad dođu k razumu. Do 12. stoljeća bio je običaj u cijeloj Crkvi djecu potvrđivati odmah poslije sv. Krsta. Taj je običaj grčka crkva sačuvala sve do danas. Kad ima kakav važan razlog mogu biti djeca i prije potvrđena, nego su došla k razumu, na pr. kad su u smrtnoj pogibli. — [2]) Budući da na mnogim mjestima otešćava primanje Potvrde traženje kumova, razumljivo je, da se je u biskupijama Rottenburg i Pariz odustalo od obligatornoga kumstva: Kor. Bl. f. d. kath. Kl. Öst. 1911. 792.

kratak govor o značenju sv. Potvrde, a bit će isto tako dobro, da s njima svečano obnovi krsni zavjet.

Ako se sveta Potvrda dijeli u kojoj susjednoj župi, dužobrižnik će tamo otpratiti potvrđenike i paziti, da se na putu vladaju pristojno i čedno. Bio bi krasan izgled i vrlo spasonosno, kad bi djeca na putu pjevala duhovne pjesme ili molila krunicu ili što drugo. Neposredno prije sv. Potvrde mogao bi dušobrižnik u crkvi moliti s potvrđenicima prikladne molitve.

2. Za dijeljenja Potvrde.

U crkvi, gdje se dijeli sv. Potvrda, ima biti propisani red, muški potvrđenici imaju biti rastavljeni od ženskih, muški na strani Poslanice, ženske na strani Evanđelja. Iza svakoga potvrđenika stoji kum (ili kuma, ako je potvrđenik žensko) i drži desnu ruku na desnom ramenu potvrđenika. Svi se imaju vladati dolično i izbjegavati svako guranje. Valja paziti, da budu potvrđenici u crkvi od prve molitve biskupa pa sve dok ne dobiju od biskupa svečani blagoslov.

3. Poslije dijeljenja Potvrde.

Poslije sv. Potvrde zahvalit će dušobrižnik s potvrđenicima Bogu za primljenu milost i opomenut će ih, da primljenu milost sačuvaju i s njome sudjeluju. Ako se Potvrda dijeli u kojoj tuđoj župi, isto tako je pobudno i spasonosno (koliko to prilike dopuštaju), ako se potvrđenici zajednički vraćaju u svoju župnu crkvu pjevajući duhovne pjesme ili moleći putem, a ovdje se onda izvrši zahvalnica. Svakako treba da dušobrižnik sve učini, da potvrđenici provedu sveto dan sv. Potvrde. To valja osobito preporučiti i kumovima. Molitvu na potvrdnoj cedulji neka potvrđeni odmah iza sv. Potvrde i kasnije u životu češće pobožno mole. Dušobrižnik sjećat će potvrđene i kumove na njihove dužnosti.

Literatura.

Nepefny, Firmungs-U. Kempten 1891.; Steindlberger, Die Firmung. Ein katech. U. Wels 1891.; Koneberg, Die hl. Firmung. Ein katech. U. in 9 Lehrstunden. Augsb. 1888.; Hähling, Vorbereitung auf die Firmung. Heiligenstadt 1893.; Stolz, Handblüchl. f. d. Empfang der hl. Firmung. Habelschwerdt 1894.; Möhler, Firmungsbüchl. Stuttgart 1896.; Häring, Firmungsbüchl., Unterricht u. Gegete. Abtei Emaus. Prag 1908.

§ 60. Katehetička odgoja stegom. Pojam i zadaća.

Za odgoju potrebna je i stega (disciplina) kao nuždan uvjet (conditio sine qua non). Pod stegom razumijevaju se sve one spoljašnje odredbe, kojima se djeca odvraćaju od zla, a priklanjaju k dobru, kojima se njihove pogrješke ispravljaju i postavlju temeljni uvjeti za nesmetano i pomnjivo obučavanje.

Stega neka 1. uklanja svako zavođenje i pogibao, koja bi prijetila vjerskoćudorednome životu. Danas je velika pogibao zavođenje, koje hoće da mladež već u klici otruje i tako kršćansku odgoju potkopa. Dušobrižnik mora stoga nastojati, da djeca ne dođu među zle drugove, u loša društva, grješne pri-

like, da budu daleko od plesova[1]). Naprotiv neka djeca sudjeluju u dobru i priključe se religijskim društvima,[2]) tako će djeca od najranije mladosti ući u život ljubavi Crkve i steći smisao za više stvari

2. Stega treba u djeci dobro unapređivati: Valja nastojati, da ćudoredno vladanje djece postane njezin dobar ton, da uredno polaze školu, da vlada red u njihovim školskim stvarima, u odijelu, radu, da budu poslušna, marljiva, čista, uljudna, čedna, krotka, snošljiva, stidljiva, i valja sve odstraniti, čime bi se mogla nevina djeca sablazniti.

3. Stegom imaju se popravljati djeca, koja su što skrivila. Dušobrižnik treba da djecu nadzire, i ako opazi pogrješku na djetetu, neka nastoji, da se pogrješka ne uvriježi, a ako se već uvriježila, tad će je pomalo s ljubavlju i mudrošću čupati. On mora upoznati temeljnu pogrješku djeteta i ukloniti je privikavajući dijete na protivnu krepost. Naročito neka dušobrižnik nastoji, da se među djecu ne uvuče ona opačina, koja se ne bi smjela među kršćanima ni spomenuti, a koja kod djece neizrecivu škodu uzrokuje, uništi im tijelo i dušu. Zato će djecu poučavati, kako se imaju vladati, kako moraju stidljivo i pošteno živjeti; često će ih sjećati na sveznajuće oko Božje, na nazočnost anđela Čuvara, a i pokazat će im ogavnost toga grijeha.[3]) Sazna li dušobrižnik, da je koje dijete palo u taj grijeh, potrebna je najveća opreznost, da zlo ne bude još gore; valja više raditi negoli govoriti i izbjegavati svaku javnost. On mora dijete nadzirati, ukloniti grješne prilike, poticati ga na rad, molitvu i dobra djela. Nerijetko treba roditeljima otkriti žalosno stanje djeteta i poučiti ih, kako da postupaju. Uostalom ne valja se dati na djelo sa strogošću, koja kazni, već s velikom ljubavi i strpljivosti. Najuspješnije, često jedino sredstvo, da se dijete oslobodi od pomenute opačine, jest sv. Ispovijed.[4])

Stega mora se upotrebljavati u školi i izvan škole.

---

[1]) Christl. päd. Bl. 1912. 55.: Das Tanzen d. Mittelschüler. — Naredba zem. vlade od 24. X. 1878. br. 4587. zabranjuje školskoj mladeži sudjelovanje kod svake plesne zabave. — [2]) Društvo djetinstva Isusova, društvo sv. Obitelji, društvo Srca Isusova. (U nas društvo malenih službenika i službenica presv. Sakramenta. Bilj. prev.) Christl. päd. Bl. 1911. 174. 210. 322.: Das Missionswerk in unsern Schulen. — [3]) I Förster (Sexualethik u. Sexualpädagogik, str. 70.) izjavljuje, kako je vrlo razvijeno čuvstvo stidljivosti kud i kamo veća obrana za mladež od svakoga objašnjavanja, i navodi riječi Vischer-a: „Sakrivenost nije licemjerje: gdje je stida nestalo, narod propada." — Kultur, Leo-Ges. 1909. 8. Volkswart, Monatl. Verbandsorgan. Koblenz, Görres-Dr. — [4]) Linz. Qu. Sch. 1911. 546.: Die Schulkinder u. die schmerzhafte Mutter Gottes. — Jais-Köhler, Das Wichtigste f. Erzieher u. Aufseher der Jgd. im Handb. f. Amt u. Leben I. Str. 239.—328. Alban Stolz, Die Kunst christl. Kinderzucht. Herder 1873. Str. 88. s. Rösch, Der Klerus u. d. Stz. G. B. Schöningh. Kortschak, Strafrechtl. Taschenb. Prakt. Kommentar der f. d. Seelsorgsklerus wichtigen Materien d. öst. Str. Gesetzgebung. Moser 1907. Geiger, Erziehung d. Kinder im deutsch. Rechte. Schöningh. Gerg, Die Erz. des Menschen. Bachem. 1909. Pored vjerskih motiva spomenu se i naravni, kao na pr. da huljenje na Boga, izvrgavanje ruglu vjere kazni i svjetski sud, da krađu, otimačinu, prijevaru, krivu prisegu i t. d. kazni sud. Državni zakon ne zahtijeva samo određene dužnosti i nedjeljni počinak, već štiti i prava, kao na pr. pravo služinčadi prema gospodarima, da mogu ići u crkvu, pravo djevojaka protiv silovanja. Münst. P. Bl. 1907. 20.; 1908. 65. 69. 109. 132. Grundfr. d. Katechetih (Kirsch,

§ 61. Rukovanje stegom u školi.

Da se postigne u školi stega dobro služe kratki školski propisi. Ti određuju, kad imaju djeca doći u školu, kako im se vladati na putu, kako kad dođu u školu, kako za školskoga vremena, kako im je paziti na riječ i pogled učitelja, kako se imaju vladati međusobno, kako u crkvi. Školski propisi imaju sadržavati samo ono, što se od djece može i mora zahtijevati, da se postigne svrha škole. Tih propisa ima biti što manje, a moraju biti razumljivi i određeni; kad se proglase, imaju se točno izvršivati.

Važnost propisâ u školi.

Rukovanje školskim disciplinarnim propisima nija potrebno samo za obučavanje, nego još više za ćudorednu obrazovanost i za tako nužno odgajanje djece u poslušnosti, da se naime djeca priuče podvrgavati volju svoju uopće zakonima, pa da tu naviku ponesu iz škole u građanski život.[1]) Propusti li se od djece dosljedno zahtijevati, da vrše školske propise, tada slabi u očima djece i ugled kateheta i učitelja, što vrlo zlo djeluje na obučavanje, a u drugu ruku djeca zarana naviknu, da malo poštuju zakone i da ih lakoumno krše, umjesto da u školi nauče poštovati i slušati zakon i zakonodavca. Da u školi vlada stega i da se vrše disciplinarni školski propisi služe pored ostalih sredstava, kao zanimljiva obučavanja, dobra primjera kateheta i učitelja, harmonijskoga djelovanja obojice s roditeljima djece, nagrade i kazne. One treba da uputama i opomenama, zapovijedima i zabranama poradi odgajanja podaju neku jačinu. Nagrade potiču na dobro, kazne odvraćaju od zla. Tu svrhu treba da ima odgojitelj vazda na umu i da se drži općenito ovih načela. Nagrade i kazne treba da su prema individualnosti djece, prema tjelesnom razvitku, dobi, spolu, temperamentu i dojakošnjem odgajanju. Zatim neka su naravne, t. j. prema djelima djece, iz kojih kao da same izviru. Nijedna kazna i nijedna nagrada neka ne bude nezaslužena, valja biti prema djeci nepristran i pravedan. Nagrade i kazne su lijekovi, pa se ne smiju prečesto ili nepotrebno upotrebljavati. Valja paziti, kako će se nagrade ili kazne dojmiti učenika.

Nagrade i kazne.

Nagrade valja ovako upotrebljavati. Samo dobra djela djece, koja su učinjena dobrom nakanom, koja potječu od slobodne volje i za koja treba poticanja valja nagraditi. Što je koje djelo djeci teže, to više treba poticanja i nagrade. Ne valja djecu nagrađivati poradi vjernoga i bržog pamćenja, poradi spoljašnjih vrlina, a pogotovu ne poradi dobrih djela, koja su potekla iz zle namjere, ili radi indiferentnih djela (ili pače poradi pogrješaka). Nagraditi se može: a) Očitovanjem zadovoljstva; to će sredstvo uspješno moći upotrebljavati samo onaj odgojitelj, koji uživa kod djece ugled. b) Dopu-

Upotrebljavanje nagradâ.

1911.) 2. sv.: Kinderaszese. Christl. päd. Bl. 1912. 40.: Eigenart d. Studentenaszese. Pass. M. Sch. XIII. 584.: R. U. u. Anleitung zur Höflichkeit.

[1]) Korr. Bl. f. d. kath. Kl. Öst. 1913. 4.: Aus der Schule.

štanjem nedužnih zabava; na pr. kakove igre, šetnje, pripovijedanja lijepih pripovijesti, priča. c) Darivanjem; darovi imaju biti korisni. Ne valja djecu darivati ni preskupim ni neukusnim darovima ni takovima, za koje djeca nemaju interesa. Prikladne male slike ili dobre knjige izvrsne su nagrade. Kod dijeljenja darova treba paziti, da djeca čine dobro samo Boga radi a ne dara radi. Obično ne valja obećavati darove ili ih s velikom svečanosti dijeliti. d) Premještajem na odličnije mjesto poradi marljivosti i napretka u svim predmetima. e) Ne smije se nagradivati onim, od čega se mora odvraćati srce dječje, kao poslasticama, opraštanjem od školskoga rada, budući da se ono, čime se nagrađuje, prikazuje djeci poželjno.

Upotrebljavanje kazni.

Kazne neka se ovako upotrebljavaju. Sve kazne imaju biti sredstva za popravak; zato se smiju kazniti samo pogrješke, potekle od slobodne volje djece, i za koje djeca znaju, da su pogrješke. Nikada se ne smije djecu kazniti poradi slabosti, koje imaju od naravi ili koje su nesrećom zadobili, na pr. poradi prirođene slabe razumne nadarenosti, lošega govora, slabe pameti; a ne smije se kazniti ni radi pogrješaka, koje su ne znajući počinili, pače možda dobrom nakanom ili poradi indiferentnih stvari ili poradi pogrješaka, kojih naravne posljedice sami ćute, pa se na njih žale i odvraćaju od njih. Prikladne su kazne u školi: a) Ukor. Da ukor djeluje, potrebno je, da se učitelj vlada kako treba. On mora čitavom svojom ličnosti steći ljubav i štovanje učenika, bez čega ne može proizvoditi unutrašnjega popravka, ako i postigne kakav spoljašnji uspjeh. Katehet neka uvijek, naročito kad kori djecu s nepažnje ili nerada, dobro promisli, nije li on možda sâm kriv pogrješkama, što su ih djeca počinila. Ukor ima da bude kratak, a nipošto čitava propovijed. Ukor ne smije ništa sadržavati, što ogorčava djecu ili pobuđuje na ruganje, već zato, što ukor ima potjecati iz ljubavi učiteljeve. Konačno se ukorom ne smije samočuvstvo gušiti, već valja priznati ono, što je u djelu bilo dobro. b) Zabrana sudjelovanja kod običnih dječjih zabava, na pr. kod igre ili šetnje. To sredstvo neka se rijetko upotrebljava i samo kod djece, za koje je to odricanje. c) Zatvor, koji na neko vrijeme otima djeci slobodu. Za zatvor smije se u pučkoj školi upotrijebiti smo školska soba; a djeca koja su u zatvoru moraju biti neprestano nadzirana i poslom zabavljena. Zatvoraju se učenici, koji nijesu svojih dužnosti nikako zadovoljili ili vrlo površno. O kazni valja i roditelje obavijestiti, da znaju, zašto njihova djeca prekasno kući dolaze i kakovo je njihovo vladanje. d) Rastava od druge djece prikladna je za onu djecu, koja svojom objesti i brbljavosti smetaju druge. e) Premještaj na niže mjesto može se upotrijebiti, kad je sigurna dokazana nepažnja i lijenost, a ne tek od slučaja ili samovolje. f) Tjelesna kazna upotrebljava se tek onda, kad su ostala sredstva ostala bezuspješna. Kod tjelesne kazne potreban je najveći oprez kako na mjeru tako i na način

kazne. Šiba[1]) je najprikladnije sredstvo za tjelesnu kaznu. Ako se tjelesno kazni, ima se pristojno kazniti, da se nikada ni najmanje ne povrijedi stidljivost djece.

Posebna su pravila za kaznu ova: Prije negoli se kazni, valja promisliti, koja će kazna biti za popravak djeteta najprikladnija; svaka kazna ima se tako izvesti, da dijete osjeća i upoznaje, da ga učitelj kazni na nalog i u duhu višega suca, doduše ozbiljno i oštro, ali i sa žalošću, što ga mora kazniti.

§ 62. Rukovanje stegom izvan škole.

Katehet neka utječe na domaću odgoju.

Da stega vlada i izvan škole, svraćat će dušobrižnik svoju pažnju na domaću odgoju. Često se u domu ono ruši, što se u školi i crkvi sagradilo, stavljaju se nastojanju dušobrižnika velike zapreke, često nesavladive. Zato će dušobrižnik bdjeti, da li djeca i kod kuće mole, uče, rade određeni posao i ne podavaju se besposlici; ne utječu li zlo na djecu služinčad i radnici, ne trpe li roditelji njihovo drugovanje sa zlim drugovima, da li roditelji šalju djecu na kršćanski[2]) nauk, da li im brane polaziti ples, krčme, kinematografe, kazališta.

---

[1]) Katehetima neka je pravilo: Reicht ein Wort, die Rute fort; reicht ein Blick, spar das Wort (Dostaje li riječ, ne treba šibe; dostaje li pogled, ne treba riječi). Förster (Schule u. Charakter 1908. Str. 180. Zürich) veli, da neupotrebljavanje tjelesne kazne ne otešćava stegu, već olakšava. Tako postaje stega svojevoljno podvrgavanje svrhi, koja se upoznaje i hoće. Köln. Past. Bl. 1908. 54.: Der Stock i. R. U. Pass. M. Sch. XX. 505.: Prügelpädagogen. Münst. P. Bl. 1912. 76.: Über das Strafen. — [2]) Katech. Bl. (Kösel) 1912. 156.: Disciplin i. d. Christenlehre auf dem Lande; 1913. 63.: Kinder u. Kinematographentheater. Münst. P. Bl. 1913. 37.: Neuzeitliche Bestrebungen zur Beseitigung der Missstände im Kinematographenwesen.

Dodatak.

Neka novija katehetička djela na hrvatskom jeziku:

Deharbe, Kratko razlaganje katekizma, 2 sv. Zagreb, Dragutin Albrecht, 1870. i 1872.

Gruber, Kateheze, prvi dio za početnike. Izdao „Zbor duhovne mladeži zagrebačke".

Kovačević, Kateheze za I. razred katoličkih pučkih škola. Požega 1891.; Kateheze za II. razred katoličkih pučkih škola. Zagreb 1894.

Einspieler — M. Babić, Kršćanski nauk t. j. tumačenje katekizma, 2 knjige. (Prilozi „Dušobrižnika".) Trsat-Rijeka 1899., Karlovac 1900.

Kollay, Kršćanskokatolički nauk t. j. tumačenje katekizma po Rolfusu, Masslu i drugima, 3 knjige. (Prilozi „Dušobrižnika".) Karlovac 1901., 1902. i 1903.

Spirago — Butura, Katolički pučki katekizam, 3 dijela. Zagreb 1911.—1913.

Heffler, Rukovođ za biblijske crtice, 2. izdanje. Zagreb; Kateheze za III., IV. i V. razred pučkih škola. Zagreb 1914.

Antolić, Kateheze za prvopričesnike. Zagreb 1914.

Neke pokraćenice:

Beng. = Benger; Ber.[13] = Beringer, 13. izdanje; Brix. Konf. Bl. = Priester Konferenzblat, Brixen; Cat. Rom. = Catechismus Romanus (Rimski katekizam); Christl. päd. Bl. = Christlich-pädagogische Bläter; Conc. pr. Vienn. = Concilium provinciale Viennense (bečki pokrajinski sabor); Conc. Trid. = Concilium Tridentinum (sabor tridentski), sess. = sessione (u sjednici), De ref. = De reformatione; S. C. de disc. sacr. = Sacra Congregatio de disciplina sacramentorum (Sveti Zbor za uređenje sakramenta); Ib. (ibd.) = ibidem (ondje t. j. u malo prije spomenutom djelu; Jh. = Jahrhundert; Jgd. = Jugend; Kath. = katholisch; Katech. = katechetisch; Katech. Bl. = Katechetische Bläter; K. J. = Kirchenjahr; K. Lex. = Kirchenlexikon; Komm. = Kommunion; E. Komm. = Erstkommunion; Konf. Bl. = Konferenzblatt; Korr. Bl. = Korrespodenzblatt, f. d. kath. Kl. Öst. = für den katholischen Klerus Österreichs; Köln. P. Bl. — Kölner Pastoralblatt; Linz. Diöz. Bl. — Linzer Diözesanblatt; l. = liber (knjiga); l. c. = loco citato (na spomenutom mjestu); M. O. = Messopfer; M. Sch. = Monat-Schrift; Münst. P. Bl. = Münsterer Pastoralblatt; Ob. Rh. Bl. = Ober-Rheinisches-Pastoral-Blatt; Ost. = Ostern; Past. bon. = Pastor bonus; päd. = pädagogisch; pg. = pagina (strana); Qu. Sch. = Quartal-Schrift; R. U. = Religions-Unterricht; Refer. = Referate, d. Kongr. = des Kongresses, f. Katech. = für Katechetik; Salzb. K. Ztg. = Katolische Kirchenzeitung von Salzburg; s. = iduća stranica; ss. = iduće stranice; Sch. = Schule; V. Sch. = Volksschule; Theol. u. Gl. = Theologie und Glaube, Paderbon; t. = titulus (natpis ili odsjek) ili tomus (svezak); U. = Unterricht; V. U. = Volksunterricht; R. U. = Religions-Unterricht; Kat. U. = Katechismus-Unterricht; Vol. = volumen (svezak).

Gdje je što.

Unutrašnji lik učiva.

Spoljašnji lik učiva.

Nauka o katehetičkoj odgoji.

Popravci.

Str. 5. redak 6. odozgo „sa“ popravi u „s“.
Str. 5. redak 15. odozdo „sa“ popravi u „s“.
Str. 7. redak 14. odozgo izostavi na kraju toga retka „a“.
Str. 10. redak 4. odozdo „poganstva“ popravi u „neznaboštva“.
Str. 10 redak 6. odozdo „zajednici“ popravi u „zajednicu“.
Str. 10. redak 11. odozdo „pogana“ popravi u „neznabožaca“.
Str. 11. redak 3. odozdo u bilješkama „Ko tischer Tau-fordo“ popravi u „Koptischer Tauf-ordo“.
Str. 14. redak 13. odozgo „religioznog“ popravi u „religijskog“.
Str. 20. redak 4. odozdo u bilješkama „136“ popravi u „12.“
Str. 21. redak 1. odozgo u bilješci „in Österr. (§ 195. d. P.)“ izostavi.
Str. 26. redak 5. odozgo, na početku retka metni a).
Str. 36. redak 9. odozdo u zagradi „103.“ popravi u „10.“
Str. 38. redak 26. odozgo „pominjajući“ popravi u „pominjući“.
Str. 38. u primjeru „pouzdavati se“ popravi u „uzdati se“.
Str. 41. redak 14. odozgo „kako to odgovara“ popravi u „kako je to prema“.
Str. 41. redak 1. odozdo u zagradi „114.“ popravi u „21.“
Str. 41. redak 6. odozdo u zagradi „115.“ popravi u „22.“
Str. 42. redak 3. odozgo „zemlju“ popravi u „Zemlju“.
Str. 46. redak 10. odozgo izostavi na kraju toga retka “.
Str. 51. redak 3. odozgo „pouzdaje se“ popravi u „uzda se“.
Str. 56. redak 2., 3., 4. i 5. odozdo izostavi „s“ uz instrumental.
Str. 57. redak 28. odozgo iza „Sv. Pisma“ metni „točku“.
Str. 68. redak 10. odozdo „Treba da odgovara“ popravi u „Treba da je prema“.
Str. 86. redak 1. odozdo „o Ispovijedi“ popravi u „u Ispovijedi“.
Str. 89. redak 22. odozdo „obaviti“ popravi u „vršiti“.
Str. 89. redak 26. odozdo „ispitivajući“ popravi u „ispitujući“.
Str. 91. redak 8. odozdo u bilješkama „rimanje“ popravi u „primanje“.
Str. 92. redak 6. odozgo „zapovjed“ popravi u „zapovijed“.
Str. 93. redak 11. odozgo „Ispovjedi“ popravi u „Ispovijedi“.
Str. 93. redak 16. odozgo „Ispovjedi“ popravi u „Ispovijedi“.
Str. 94. redak 11. odozdo „dijelenja“ popravi u „dijeljenja“.
Str. 95. redak 4. odozgo „dužobrižnik“ popravi u „dušobrižnik“.
Str. 96. redak 4. odozgo u bilješkama „društvo“ popravi u „Društvo“.
Str. 98. redak 20. odozgo „dobrom nakanom“ popravi u „s dobrom nakanom“.
Str. 100. redak 8. odozgo iza djelu metni).